

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**IRAK MÜDAHALESİ VE
BÖLGESEL GÜVENLİK: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oktay YANIK

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Emin GÜRSES

MAYIS 2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

IRAK MÜDAHALESİ VE
BÖLGESEL GÜVENLİK: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oktay YANIK

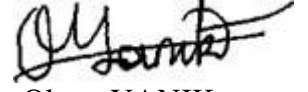
Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bu tez 26/06/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. H. Musa Çiğdem
Jüri Üyesi
Doç. Dr. Emin GÜRSES
Jüri Üyesi
Doç. Dr. Aladdin YALÇINKAYA

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Oktay YANIK

26.06.2006

ÖNSÖZ

Irak müdahalesi sonrasında gelişen olaylar neticesinde değişen bölgesel güvenlik sorunları, Türkiye örneği ile üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sn. Doç.Dr.Emin GÜRSES'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, bu çalışmamı tamamlamamda çok önemli destekleri bulunan eşim Bahar YANIK'a şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Oktay YANIK

26.06.2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GÜVENLİK KAVRAMI VE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK POLİTİKASI	4
1.1.Güvenlik.....	4
1.1.1.Güvenlik Nedir?.....	4
1.1.2.Güvenlik Kavramının Belirsizliği.....	4
1.1.3.İhmal Edilen Bir Kavram Olarak Güvenlik.....	5
1.1.4.Tartışmalı Bir Kavram Olarak Güvenlik.....	7
1.1.5.Güvenlik Politikasını Belirleme.....	9
1.1.5.1.Kimin İçin Güvenlik?.....	10
1.1.5.2.Hangi Değerler İçin Güvenlik?.....	10
1.1.5.3.Ne Kadar Güvenlik?.....	11
1.1.5.4.Hangi Tehditlere Karşı Güvenlik?.....	12
1.1.5.5.Hangi Araçlar Yoluyla Güvenlik?.....	13
1.1.5.6.Güvenliğin Maliyeti Nedir?.....	13
1.1.5.7.Hangi Zaman Periyodunda Güvenlik?.....	15
1.1.6.Güvenliğin Değeri.....	15
1.1.6.1.Asli Değer Yaklaşımı.....	15

1.1.6.2.Öz Değer Yaklaşımı.....	16
1.1.6.3.Marjinal Değer Yaklaşımı.....	17
1.1.7.Güvenlik ve Neo-realizm.....	18
1.2.Bölgesel Güvenlik Teorileri.....	20
1.2.1.Bölgeselleşme Nedir?.....	20
1.2.2.Bölgeselleşme ve Güvenlik İlişkisi.....	21
1.2.3.Devletleri Bölgesel Güvenlik Arayışına İten Nedenler.....	21
1.2.3.1.Değişim.....	21
1.2.3.2.Güç.....	22
1.2.3.3.Çifte Yapılar (Dualiteler).....	22
1.2.4.Devletlerin Güvenliği ve Bölgesel Güvenlik.....	23
1.2.5.Bölgeselleşme Işığında Güvenlik Çalışmaları.....	24
1.3.Türkiye'nin Bölgesel Güvenlik Sorunları.....	26
1.3.1.Türkiye'nin Güvenlik Politikası.....	26
1.3.2.Orta Doğu.....	29
1.3.3.Balkanlar.....	29
1.3.4.Kosova Sorunu	30
1.3.5.Kafkaslar.....	31
1.3.6.Akdeniz.....	32
1.3.7.Karadeniz.....	33
BÖLÜM 2: IRAK MÜDAHALESİ'NİN BÖLGESEL GÜVENLİĞE	
ETKİLERİ.....	34
2.1.Irak Müdahalesi Sonrasında Bölge Ülkelerinin Karşılaştıkları Güvenlik Sorunları.....	34

2.1.1.İsrail.....	35
2.1.2.İran.....	36
2.1.3.Suudi Arabistan.....	37
2.1.4.Suriye.....	38
2.1.5.Lübnan.....	40
2.1.6.Ürdün.....	40
2.1.7.Türkiye.....	40
2.2.Irak'ta Direniş ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi.....	44
2.3.Kürt-İsrail İlişkilerinin Yarattığı Güvenlik Sorunu.....	45
2.3.1.Irak'lı Kürtlerin Yahudilerle Tarihi İlişkisi.....	46
2.3.1.1.Kürtler Açısından İsrail-Kürt İlişkileri.....	49
2.3.1.2.İsrail Açısından İsrail-Kürt İlişkileri.....	50
2.3.1.3.Araplar Açısından İsrail-Kürt İlişkileri.....	51
2.3.2.Kürt-İsrail İlişkileri ve Bölgesel Güvenlik.....	52
2.3.3.Irak Müdahalesi Sonrasında İsrail'in Kuzey Irak'taki Faaliyetleri.....	55
BÖLÜM 3: IRAK MÜDAHALESİ İLE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIĞI GÜVENLİK SORUNLARI.....	64
3.1.Kerkük Sorunu.....	64
3.1.1.Kerkük'ün Demografik Yapısının Bozulması.....	65
3.1.2.Irak Müdahalesi ve Kerkük'ün Durumu.....	70
3.1.3.Müdahale Sonrası Kerkük'ün Geleceği ve Türkmenler.....	73
3.1.3.1.Kürtlerin Kerkük Politikası.....	73
3.1.3.1.1.Etnik Esaslı Federal Yapı.....	77
3.1.3.1.2.Geçiş Döneminde Irak Devleti Yönetim Yasa Tasarısında	

Kerkük'ün Konumu.....	77
3.1.3.1.3.Türkmenleri Azınlık Statüsünde Göstermek.....	78
3.1.3.2.Türkmenlerin Kerkük Politikası.....	79
3.1.3.3.ABD'nin Kerkük Politikası.....	81
3.1.3.4.Türkiye'nin Kerkük Politikası.....	83
3.2.ABD'nin Kontrolü Dışında Irak'ta Meydana Gelebilecek Oluşumlar.....	86
3.2.1.Irak'ın Bölünmesi.....	87
3.2.2.Irak Federasyonu Oluşturulması.....	94
3.2.2.1.Irak'a ABD Modeli Bir Federasyon Uygun Mu?.....	97
3.2.2.2.Irak'a Kanada Modeli Bir Federasyon Uygun Mu?.....	98
3.2.2.3.Irak'ta Konfederasyon Uygulanabilir Mi?.....	99
3.2.2.4.Nasıl bir Irak Federasyonu?.....	100
3.2.3.Demokratik Bir Üniter Model.....	102
3.2.3.1.Irak'ta Demokrasi Uygulanabilir mi?.....	103
3.2.3.2.Irak'ta Hükümet Kurma Çalışmaları.....	109
3.3.NATO'nun Irak Müdahalesine Katılımının Türkiye'nin Güvenliğine Etkisi.....	113
3.4.Süleymaniye Krizi'nin Türkiye'de Yarattığı Endişe.....	125
3.5.Telafer Harekatı ve Türkiye'nin Güvenlik Politikasını Yeniden Gözden Geçirmesi.....	127
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	130
KAYNAKLAR.....	140
ÖZGEÇMİŞ	154

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
ASEAM	: Güneydoğu Asya İşbirliği Örgütü
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
GDAÜ	: Güneydoğu Avrupa Ülkeleri
GGAÖ	: Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler
İKDP	: Irak Kürdistan Demokrat Partisi
INC	: Irak Ulusal Kongresi
İDYK	: İslami Devrim Yüksek Konseyi
ITC	: Irak Türkmen Cephesi
KDP	: Kürdistan Demokratik Partisi
KEİÖ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
MERCOSUR	: Güney Amerika Ortak Pazarı
NATO	: North Atlantic Thereat Organization
NGO	: Non Government Organization
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YKK	: Yüksek Koordinasyon Komitesi

Tezin Başlığı: Irak Müdahalesi ve Bölgesel Güvenlik: Türkiye Örneği	
Tezin Yazarı: Oktay YANIK	Danışman: Doç. Dr. Emin GÜRSES
Kabul Tarihi: 26 / 06 /2006	Sayfa Sayısı: VII (ön kısım) + 139 (tez) + 15
Anabilim dalı: Uluslararası İlişkiler	
<p>Bu tez çalışmasında Irak Müdahalesi sonrasında bölgesel güvenlik sorunları ile Türkiye'nin güvenlik sorunları ele alınmıştır. Türkiye'nin güvenlik sorunları ve bölgesel güvenlik 2003 Irak Müdahalesinden sonra farklı boyutlara ulaşmıştır. Müdahale öncesinde ve sonrasında gelişen olaylar sebebiyle Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde sorunlar ortaya çıkmıştır. Bölgesel güvenliğe de müdahale öncesinde var olmayan pek çok sorun eklenmiştir. Müdahale sonrasında ise ABD, Türkiye'nin güvenlik kaygılarını defalarca dile getirmesine rağmen, kaygılarını azaltacak herhangi bir girişimde bulunmamıştır.</p> <p>Bu çalışmanın araştırma problemi, Irak Müdahalesi sonrasında bölgesel güvenlik kaygılarını da ele alarak Türkiye'nin yeni güvenlik politikasının ne olacağını belirlemek olarak ifade edilebilir.</p> <p>Bu hipotez Türkiye'nin müdahale öncesindeki bölgesel güvenlik kaygıları ile müdahale sonrasındaki güvenlik kaygılarının farklarının ortaya çıkarılması ile test edilmiştir. Çalışmanın amacı Irak müdahalesinin gerçek sebep ve sonuçlarını ortaya çıkarmak, bölgesel güvenlikte meydana gelen değişmelerin Türkiye'yi nasıl etkileyeceği ve Türkiye'nin yeni güvenlik politikasına nasıl yansıtılması gerektiği sorularına cevap bulmaktır. Bu sorulara cevap ararken literatür taraması yapılmış ve konu ile ilgili kitaplar, makaleler, gazeteler, internet siteleri, röportajlar vb. kaynaklar araştırılarak elde edilen bilgiler yorumlanmıştır. Bu çerçevede yapılan çalışma sonucunda müdahale öncesinde NATO'nun Irak'tan gelecek tehditlere karşı Türkiye'nin güvenlik kaygılarını azaltıcı önlemler almaması, Kuzey Irak'ta kurulacak bir Kürt devletine müdahale etmemesi için Türkiye'ye AB üyeliği de dahil olmak üzere çeşitli konularda baskı yapılması, Kürt devletinin ekonomik olarak kalkınması için Kerkük'ün de dahil edilmesinin planlanması ve Kerkük'ün demografik yapısının bozulması, Türkmenlerin geleceği açısından Türkiye'nin güvenlik kaygılarının artması, bölgede İsrail'in varlığının gerek Türkiye gerekse Türkmenlerin güvenliği açısından tehdit haline gelmesi, ABD'nin kontrolü her an kaybedebileceği ve bölgede yeni oluşumlara müdahale edemeyeceği gerçeği, ABD'nin Türk askerinin Kuzey Irak'taki varlığını istememesi gibi değişen bölgesel sorunlar nedeniyle Türkiye'nin güvenlik politikasının yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yönüyle bakıldığında çalışmanın bulgularının oldukça önemli oldukları söylenebilir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Irak Müdahalesi Bölgesel Güvenlik	Türkiye'nin Güvenliği

Title of the Thesis: Interference of Iraq And Regional Security: Turkey Example	
Author: Oktay YANIK	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Emin GÜRSES
Date: 26/ 06 /2006	Nu. of pages: VII (pre text) + 139 (main body)+15
Department: International Relations	
<p>In this thesis, Turkey's security problems and regional security affairs after Iraq interference have been studied. Turkey's security problems and regional security affairs after Iraq's interference in 2003 have resulted in some kind of unexpected aspects. Owing to the events that happened before and after the interference, some problems arose in the relationships between Turkey and USA. Many other problems which did not exist before the interference have been added to the regional security. After the interference, though uttered many times by Turkey, USA has not made any attempt to calm down Turkey's anxiety. The research subject of this study can be expressed as to determine Turkey's new security policy after the interference from regional security point of view.</p> <p>This hypothesis is tested against finding out the differences between the Turkey's anxiety on regional security before and after the interference.</p> <p>The aim of the study is to find out the real goals and results of the Iraq interference and to find out answers to how Turkey will be affected from the changes happened in regional security and how those changes should be projected to Turkey's new security policy. While finding answers to those questions, related literature has been investigated and the information found out of resources like related books, articles, newspapers, internet sites, interviews have been interpreted. The study carried out on this subject has released out the fact that Turkey's security policy should be revised due to problems like NATO's not taking prompt action for securing Turkey against threats from Iraq, Turkey being stressed, even with EU membership, on not to take any actions against a Kurdish government if founded in North Iraq, planning to keep Kirkuk within the borders of the Kurdish government to help their economical development and deteriorate Kirkuk's demographic structure, increasing of Turkey's security worries on Turkoman's future, Israel existency in the region becoming a threat for Turkey and Turkoman's security, the fact that USA may lose the control and may not interfere new formations in the region and USA not preferring Turkey's military existency in North Iraq. From this perspective it can be stated that the outcomes of this study are of importance.</p>	
Keywords:	Interference of Iraq Regional Security
	Security of Turkey

GİRİŞ

10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması ile bugünkü Musul'un İngiltere mandası altına verilmesi kabul edilmiştir. Buna ek olarak anlaşmanın 62 nci, 63 ncü ve 64 ncü maddelerinde yer verilen, "Suriye ve Irak ile Türkiye sınırının kuzeyinde, Kürtlerin sayıca üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliğini, işbu anlaşmanın yürürlüğe girilmesinden başlayarak altı ay içinde üç üyeden oluşan bir komisyon hazırlayacaktır" (Ankara Üniversitesi SBF, 1977) ifadesi ile özerk bir Kürdistan kurulması kararlaştırılmıştır. Yine aynı maddelerde Irak'ın kuzeyi ile ilgili olarak, Kürdistan'ın bağımsızlığının gerçekleşmesi ve İngiliz mandası altında Irak'ın kuzeyinde yaşayan Kürtlerin, söz konusu Kürt devletine katılmayı istemeleri halinde, İtilaf devletlerinin buna rıza gösterecekleri de belirtilmiştir.

İngiltere'nin 1920'li yılların sonuna kadar bölgedeki Kürtlere ilişkin politikasında başlıca dört farklı seçenek üzerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bunlar; Irak ve Türkiye topraklarında bir Kürt devletinin kurulması, Özerk Kürt bölgesinin oluşturulması, birden çok Kürt devletiği kurulması ve sadece Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasıdır (SAREM, 2002). Bu dört seçenekten hiçbiri günümüze kadar gerçekleşmemiştir. ABD'nin 2003 yılında Irak'a yaptığı müdahalenin ardından meydana gelen Kürtlerle ilgili gelişmeler, ABD'nin Kürt politikasının Türkiye açısından önemini ortaya çıkarmaktadır.

Müdahalenin sona ermesinin ardından, bölgede oluşturulması planlanan siyasi yapı merak konusu olmuştur. Irak'ta yürütülen yeniden yapılandırma çalışmaları incelendiğinde, Kürtlerin bazı ayrıcalıklar elde etmiş oldukları görülmektedir. Fakat bu ayrıcalıkların hangi boyutlara ulaşacağı ve gelişmelerin Türkiye'yi nasıl etkileyeceği konusunda değişik görüşler mevcuttur.

Irak Müdahalesi sonrasında meydana gelen ve tüm bölgenin güvenliğini tehdit eden gelişmeler günümüzde de etkisinin devam etmesi nedeniyle, üzerinde durulması gereken ve Türkiye'nin güvenlik politikasının yeniden şekillendirmesini gerektiren bir konu haline gelmiştir. Müdahalenin uzun vadeli güvenlik sorunlarının küresel olarak ortaya çıkması beklense de kısa vadede bu sorunlar daha çok bölgesel güvenlik sorunları olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye de Orta Doğu bölgesinin önemli bir ülkesi olması nedeniyle bu güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır.

Bölge ülkeleri Irak Müdahalesi sonrasında güvenlik sorunlarını ABD'nin kendi rejimlerini de değiştirmek isteyeceği üzerine kurmuştur. Türkiye'nin güvenlik sorunları ise Türkmenlerin güvenliği ve kendi toprak bütünlüğünü tehdit edecek oluşumlardır.

Bugün artık, batılı ülkelerin ve İsrail'in, Türkiye'nin, Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulmasına karşı çıkmaktan vazgeçmesini ve hatta bu oluşumu desteklemesini istediği herkesçe bilinen bir gerçektir. Gerçekten böyle bir oluşuma Türkiye tarafından destek olunmasının veya en azından kayıtsız kalınmasının sonuçlarının, Türkiye'nin güvenliği açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın Amacı

2003 Irak Müdahalesi'nden sonra Orta Doğu'nun dengeleri bir anda değişmiş, ABD'nin 'Şer Ekseni' diye nitelendirdiği devletler müdahale sırasının kendilerine ne zaman geleceğini bekler olmuştur. ABD'nin Orta Doğu'da gerçekleştirmek istediği Büyük Orta Doğu Projesi'nin basamaklarından biri olan 2003 Irak Müdahalesi, Türkiye'nin güvenliğini yalnızca Kuzey Irak'ta kurulması muhtemel bir Kürt Devleti açısından tehdit etmemekte, aynı zamanda bu büyük proje içinde Türkiye'ye nasıl bir gelecek öngörüldüğü sorusunu da gündeme getirmektedir. Çalışmanın amacı ABD'nin ve müdahaleyi destekleyen ülkelerin, 2003 Irak Müdahalesi sonrasındaki uygulamalarının altında yatan gerçekleri ortaya çıkarmak ve ABD'nin bölge ülkeleri ve Türkiye üzerindeki emellerini araştırarak, Türkiye'nin yeni güvenlik stratejilerinin ne olması gerektiği? sorusuna cevap bulmaktır.

Çalışmanın Önemi

Türkiye'nin 2003 Irak Müdahalesi'nden önceki ve sonraki güvenlik sorunları değişiklik göstermektedir. Türkiye, bu güvenlik sorunlarındaki değişiklikleri doğru tespit eder ve bu sorunları bugüne kadar sadece yerine getirilmeyen sözlerle geçiştiren ABD'ye karşı bölge ülkeleri ile birlikte çözerse, bölgesel istikrarın ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Bu bağlamda, birinci bölümde güvenlik teorileri, Türkiye'nin bölgesel güvenlik sorunları ve Türkiye'nin güvenlik politikası; ikinci bölümde müdahalenin bölgesel

güvenliğe etkileri çerçevesinde bölge ülkelerinin müdahale sonrasında karşılaştıkları güvenlik sorunları ve İsrail'in Irak'lı Kürtlerle olan ilişkilerinin bölge güvenliğine etkileri; üçüncü bölümde müdahale sonrası Türkiye'nin karşılaştığı güvenlik sorunları kapsamında Kerkük ve Türkmenlerin durumları, Irak'taki muhtemel oluşumların Türkiye açısından değerlendirilmesi ve ABD ile Türkiye arasında son gelişen olaylar incelenecektir.

Çalışmanın Metodolojisi

Çalışma, 2003 Irak Müdahalesi öncesi ve sonrasında gelişen olayları ve Bölgesel Güvenlik ile Türkiye'nin güvenlik sorunlarını konu alan kitapların, makalelerin, gazetelerin, internet sitelerinin, röportajların vb. kaynakların araştırılarak ortaya çıkan bilgilerin yorumlanması sonucunda ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM 1: GÜVENLİK KAVRAMI VE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK POLİTİKASI

1.1.Güvenlik

Güvenlik kavramını anlamak ve yorumlayabilmek askeri hareketlerin amaçlarını değerlendirebilmek için önem arz etmektedir. Güvenlik uğruna vazgeçilen değerlerin ne kadar gerekli olduğu düşünüldüğü zaman güvenlik kavramının önemi daha kolay kavranabilmektedir.

1.1.1. Güvenlik Nedir?

Güvenlik, dünya düzeni ve insan yaşamı açısından çok önemli bir kavramdır. Sözlük anlamı olarak kişilerin her türlü tehlikeden uzak bir yaşama sahip oldukları, korkusuzca yaşayabildikleri, toplumsal yaşam düzeninin insanların gereksinimleri doğrultusunda sürekli biçimde işlediği, herkesin kendisini emniyet içinde hissettiği bir duruma güvenlik adı verilmektedir. Bu tanıma göre her şey için güvenlik söz konusudur (Wolfers, 1952:483). Kişiler, toplumlar için olduğu gibi devletler ve ülkeler için de güvenlik durumu söz konusu olabilir. Çünkü ayrı bir varlık olarak bunların varlıklarını devam ettirebilmeleri ancak güvenli bir ortam ile mümkün olabilir. Bu durumda bütün canlılar için olduğu gibi her organizma ya da sosyal düzen için de güvenlik acil bir konudur. Var olan her şey için güvenlik arayışı sürekli dir (Buzan, 1981:1-3). Devletler de, zaman içerisinde insanların siyasal yönde örgütlenmeleri ile ortaya çıkan siyasal mekanizmalar olarak güvende olmayı amaçlamaktadırlar. Her devlet için varlığını korumak ve sürdürmek önde gelen bir yükümlülük olduğu için, devletler için de en az insanlar için olduğu gibi güvenlik arayışı söz konusudur.

1.1.2. Güvenlik Kavramının Belirsizliği

Güvenlik kavramını yeniden tanımlama, son dönemlerde değişen koşullar nedeniyle önemli hale gelmiştir (Peterson ve Ward, 1995:131-156). Bununla birlikte, bu gibi çabaların büyük bölümü güvenlik kavramının kendisi ile ilgili olmaktan çok, ulus devletlerin politika gündemlerinin yeniden tanımlanması ile ilgilidir. Bu çabaların güvenlik kavramına katmak istedikleri, dış askeri tehditlere karşı geleneksel güvenlik kaygısına ek olarak; insan hakları, ekonomi, çevre, uyuşturucu madde trafiği, salgın

hastalıklar, suç ya da sosyal adaletsizlik gibi konuların güvenlik kavramında öncelikli olması gerektiğine dair teklifleri şeklindedir.

Değişik güvenlik anlayışlarının ortak elemanlarını tanımlamak, en az üç bakımdan yarar sağlamaktadır: ilk olarak, sosyal bilimin en temel sorusu olan 'Bu neyin örneğidir?' sormayı kolaylaştırmaktadır. İkinci olarak, bir güvenlik politikasının diğeri ile karşılaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Üçüncü olarak, birbirinden farklı görüşlere sahip olanlar arasında ortak bir temel oluşturarak, bilimsel iletişimi kolaylaştırmaktadır. Değişik görüşlere sahip olan bilim adamları, sanıldığından daha fazla ortak görüşe sahiptirler (Goldman, 1995:245-258).

Ulusal güvenlik kavramı doğası gereği belirsiz bir kavramdır. 1952'de Arnold Wolfers 'Ulusal Güvenlik' adlı bir makale yayınlamıştır. Burada güvenlik kavramı anlamsız ya da ümitsizce belirsiz bırakılmamıştır. Kavramın kendisi belirsiz olduğu için bu yaklaşım sergilenmiştir. Wolfers daha çok ulusal güvenlik sembolünün belirsizliği ile ilgilenmiştir.

Ulusal güvenlik sembolünün anlamsal bir karmaşadan başka bir şey olmadığını iddia etmek abartılı olacaktır; yine de detaylı bir analiz, ayrıntılar olmaksızın kullanılan ulusal güvenliğin, sağlam bir siyasi amacın veya bilimsel kullanımın elverebileceğinden daha büyük bir karmaşaya meydan bıraktığını gösterecektir (Wolfers, 1952:483). Wolfers 'ayrıntılar' ile ulusal güvenlik kavramının sadece bir siyasi amaç olmadığını, ulusal güvenlik politikası gibi bu amaca ulaşmak için gerekli araçları da kapsadığını kastetmiştir.

Güvenlik teorilerinde tartışma özellikle ulus-devletin güvenliği ile ilgili olmasına rağmen, yapılan analizlerin büyük bölümü, herhangi bir birime, gerekli değişiklikler yapılarak uygulanabilmektedir: birey, aile, toplum, devlet, uluslararası sistem veya tüm insanlık gibi.

1.1.3. İhmal Edilen Bir Kavram Olarak Güvenlik

Güvenliğin kavramsal analizi 1952 yılında Wolfers'in makalesi ile başlamıştır ve bir kavram olarak ihmal, birçok akademik güvenlik araştırmasında kendini göstermektedir. 1965 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, bu konudaki sıkıntı "şu noktaya kadar ulusal güvenlik kavramını tanımlamak için çok az sayıda girişimde bulunulmuştur" (Bock ve

Berkowitz, 1966:124) şeklinde, dile getirilmiştir. 1973 yılında Klaus Knorr "Ulusal Güvenlik" kavramının ortaya koyduğu tanımsal sorunları ihtiyatlı şekilde bertaraf etme (1973:5) amacını açıklayarak, bir alan araştırması başlatmıştır. 1975 yılında Richard Smoke, çalışmaların "güvenliğin anlamlarına verdiği önemin yetersiz olduğunu" (1975:259) gözlemlemiştir. 1981 yılında Buzan, güvenliği "az gelişmiş bir kavram" olarak tasvir etmiş ve 1980'ler öncesi için "güvenlik konusunda kavramsal literatür" eksikliğine değinmiştir (1981:3-4). Buzan'ın 1980'lerde belli oranda ilerleme kaydetmesine rağmen, halen güvenlik kavramı konusunda ihmal göstergeleri bulunmaktadır. Örneğin, güvenlik çalışmaları alanındaki son dönem araştırmaları dahi, güvenliği tanımlama kaygısı gütmemiştir (Nye ve Jones, 1988:5-27). Bunun ötesinde, Wolfers'in ulusal güvenlik kavramı üzerine yazdığı, yeni ufuklar açan hiçbir makalesi 1990'larda Güvenlik Çalışmaları kapsamındaki 11 ders taslağının içerisine, dahil edilmemiştir (Schultz ve diğ., 1990:13).

Bütün bu açıklamalara rağmen, Soğuk Savaş'ın sonuna kadar olan güvenliği yeniden tanımlama girişimleri göz önüne alınarak, (Tickner, 1995:59-98) güvenliğin ihmal edilen bir kavram olarak tanımlanmasının uygun olup olmadığı sorgulanabilir. Bunu gerektiren iki neden bulunmaktadır, ilk olarak, güvenlik, geçtiğimiz elli yıl boyunca, sivil özgürlüklerin askıya alınmasını, yapılan savaşları ve kaynakların çıkarlar doğrultusunda yeniden tahsis edilmesini haklılaştırmak için kullanılagelmiş bir kavramdır. Irak müdahalesinde de bu gerçeği rahatlıkla görebiliyoruz. Çünkü orada da ABD, kendi güvenlik kaygılarını öne sürerek yaptığı harekatı haklı çıkarmak istemiştir ve Orta Doğu'daki kaynakları kendi isteği doğrultusunda yeniden tahsis etmiştir. Bu nedenle son dönemdeki çalışma yoğunluğuna rağmen, güvenliği, bu elli yıl boyunca hak ettiğinden daha az bilimsel ilgi görmüş bir kavram olarak tanımlamak uygundur. İkinci olarak, güvenlik üzerine son dönem yapılan çalışmaların çoğu, bir kavramsal analiz olarak nitelendirilmemektedir. Çünkü güvenlik kavramına yeterince dikkat çekmek yerine, adalet, özgürlük, eşitlik, temsil, yükümlülük ve güç kavramlarına daha çok dikkat çekilmiştir.

Buzan güvenliğin neden ihmal edildiğine dair, beş muhtemel açıklama getirmektedir (1981:7-11). Birincisi, kavramın zorluğudur ama Buzan'ın da kabul ettiği üzere, güvenlik kavramı küreselleşen dünyada diğer kavramlardan daha zor bir kavram

değildir. İkincisi, güvenlik ve güç kavramlarının açık şekilde kesişmeleri nedeniyle güvenliğin ihmal edilmesidir. Ancak, belirli bir noktada kesişmelerine rağmen bu iki kavramı ayırt etmek çok zor değildir. Üçüncüsü, realist eleştirmenler tarafından güvenliğe yönelik ilginin eksikliğidir. Fakat bu, güvenlik uzmanlarının dahi güvenlik kavramını neden ihmal ettiklerini açıklamamaktadır. Dördüncüsü, güvenlik araştırmacılarının teknoloji ve politikadaki yeni gelişmeleri takip etmekle çok meşgul olmalarıdır. Ancak bilim adamlarının öncelikle kavramsal konulara önem verip daha sonra teknoloji ve politikadaki yeniliklere yönelmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra Buzan'ın ortaya koyduğu beşinci açıklama, politikacıların ulusal güvenlik kavramının belirsizliğini kendileri açısından yararlı bulmalarıdır; ancak bu da bilim adamlarını kavramı neden ihmal ettiğini açıklamamaktadır (1984:111). Sonuç olarak, Buzan'ın getirdiği açıklamaların hiçbiri, tam olarak ikna edici değildir.

Çok önemli bir kavram olmasına rağmen güvenlik bilim adamlarının çok ilgilendiği bir kavram olmamıştır. Soğuk Savaş boyunca güvenlik çalışmaları, çoğunlukla devletin askeri tarafıyla ilgilenen bilim adamlarının yaptıkları çalışmalardan ibaret olmuştur. Bir konu askeri güçle ilgili olduğunda, bir güvenlik meselesi olarak düşünülmüş; askeri güçle ilgili olmayanlar ise ikincil politika (low politic) kategorisine dahil edilmiştir. Güvenlik çalışmalarındaki odak noktasının güvenlik değil, askeri güç olduğu gerçeği, güvenlik kavramına yeterince önemin neden verilmediğinin anlaşılmasını sağlamıştır.

1.1.4. Tartışmalı Bir Kavram Olarak Güvenlik

Güvenliği tartışmalı bir kavram olarak tanımlayan bazı bilim adamlarının görüşleri üç nedenden dolayı ele alınmalıdır. Birincisi, güvenliğin ne anlama geldiği konusunda hala belirsizlik söz konusudur. İkincisi, güvenlik gerçekte tartışmalı bir kavram olacak kadar karmaşık özelliklere sahip bir kavram değildir. Üçüncüsü, güvenlik gerçekten tartışmalı bir kavram olsa bile güvenlik çalışmalarının konuyu ele alış biçimi yanlış olabilir (Swanton, 1985:811-827).

Özünde tartışmalı kavramların çok değer yüklü olduğu bilinmektedir. Bu kavramlar hakkında hiçbir tartışma veya kanıt doğru ya da standart kullanım geliştirememiştir (Gallie, 1956:168). Bu durumun güvenlik kavramı açısından en güçlü göstergesi, bir güvenlik kavramının diğerine tercih edilmesini sağlayan hiçbir temelin olmadığıdır(Gray, 1977:343).

Bu şekilde sınıflandırılmanın birçok gereğinden özellikle iki tanesi, güvenlik konusunda şüphe uyandırmaktadır. Genel kabul görececek bir güvenlik kavramı birtakım başarıları ifade etmiş olmalıdır (Gallie, 1956:171). Gallie, bu noktayı göstermek için, spordaki şampiyon kavramını kullanmıştır. Bir takımı şampiyon olarak nitelendirmek, oyunu diğer takımlardan daha iyi oynadığını ifade etmektir. Peki, güvenlik kavramı, şampiyon kavramı ile benzer midir? Neo-realistlere göre güvenlik ve şampiyonluk kavramları benzer özellikler göstermektedir. Onlara göre, Gallie'nin örneğindeki bir şampiyonayı kazanmak nasıl tüm takımların amacı ise, aynı şekilde güvenlik de, bir devletin sahip olduğu en önemli amaçtır. Takımlar şampiyon olabilmek için rekabet ederlerken, devletler de güvenlik için rekabet etmektedirler. Oyunu oynamada diğer takımlardan daha iyi ise, diğerlerinden daha fazla güvenliğe sahip devletler de uluslararası politika oyununu -neo-realistler açısından- oynamada daha iyilerdir (Waltz, 1993:44-79). Sonuç olarak, neo-realist perspektife göre, güvenlik uluslararası politika için değerli bir kavramdır.

Ancak, Wolfers diğerlerine göre farklı bir güvenlik bakışı ortaya koymaktadır. Devletlerin genellikle güvenliğe verdikleri değere göre farklılaştıklarını ve bazı devletlerin sahip olduklarını güvence altına almak yerine, yeni zenginliklere sahip olmakla daha fazla ilgilendikleri için mevcut durumdan memnun olmadıkları görüşündedir (Wolfers, 1952:491-492). Bu perspektife göre, bir devletin diğerinden daha fazla güvenliğe sahip olması artık, bir devletin diğerinden daha üstün olduğu anlamına gelmemektedir. Wolfers'e göre, uluslararası politika, tüm devletlerin aynı kurallar ile oynadığı ve aynı şampiyonluk için rekabet ettiği bir oyun değildir.

Bir kavramı özünde tartışmalı bir kavram olarak sınıflandırmanın diğer bir gereği bu gibi kavramların tanımlayıcı özelliği, kavramın doğası ve çeşitli durumlara uygulanabilmesi hakkında gerçekten kuvvetli tartışmalar yaratmasıdır. Gallie, gerçek yaşamda, çıkar, beğeni ve tutum çatışmalarını doğuran güvenlik politikası tartışmalarını ortaya koymuştur. Bunların, felsefi bir anlaşmazlıktan çok, konunun sadece olumlu yönlerini sunma eğiliminde olduğunu söylemiştir (1956:169).

Neo-realistler, Wolfers'ten farklı bir güvenlik kavramına sahip oldukları için, Wolfers'in görüşünü tartışmamakta, onu tamamen görmezden gelmektedirler (Tickner, 1995:177). Güvenlik kavramıyla ilgilenenler genelde, herhangi bir güvenlik tanımı önermeyi

başaramamaktadırlar. Bir tanım önerildiğinde de, bu tanımın diğerlerine göre tercih edilme nedenlerini açıklayamamaktadırlar. Gallie bu durumu bir parmak dövüşüne benzetmektedir çünkü demokrasi, adalet gibi kavramlarda olduğu gibi güvenlik kavramında da bir tanımın diğerine göre daha geçerli olduğunu iddia etmek zordur.

Buzan'a göre güvenlik kavramının özünde tartışmalı bir kavram olması devletlerin kendi güvenlik stratejisini açık ve kesin bir şekilde oluşturmasını engellememelidir. Buzan'ın güvenliğin özünde tartışmalılığına yönelik ortaya koyduğu bir diğer sonuç, kavramın kendi içindeki görülmeyen çelişkiler dizisidir (1981:364). Bunun ne anlama geldiği açık olmamakla birlikte, bu çelişkilerin birey ve devlet, ulusal ve uluslararası güvenlik, şiddet araçları ve barışçıl amaçlar gibi çelişkileri kapsadığı değerlendirilmelidir. Aslında, Buzan'ın, birçok devlet için temel güvenlik çelişkinin o devletlerin kendi güvenlikleri ile diğer devletlerin güvenliği arasındaki çelişki olduğu yolundaki iddiası vardır. Soğuk Savaş'ın, NATO müttefiklerinin güvenliği ile Varşova Paktı ülkelerinin güvenliği arasındaki çelişki buna bir örnek teşkil etmektedir (1981:364). Devletin kendi güvenlik arayışının, bireylerin güvenlik arayışı ile çatışabileceği tabii ki doğrudur; fakat bu kavramsal bir sorun değildir.

Güvenlik, tümüyle özünde tartışmalı bir kavram olarak sınıflandırılrsa dahi, yansımaları yanlış sınıflandırılabilir. Güvenlik, özünde tartışmalı bir kavram olarak değil, daha uygun şekilde, karmaşık veya eksik yorumlanmış bir kavram olarak tanımlanmalıdır.

1.1.5. Güvenlik Politikasını Belirleme

Wolfers'in belirttiği üzere, ulusal güvenlik eğer ayrıntıları olmaksızın kullanılırsa, tehlikeli şekilde belirsiz bir kavram olabilmektedir.

Devletler, askeri saldırı tehditlerine karşı caydırma politikaları geliştirmektedir. Bu gibi politikaların, saldırının gerçekleşme ihtimalini azaltma yoluyla güvenliği sağlamaları beklenmektedir. Devletler, deprem tehdidine karşı da inşaat kanunları kabul etmektedir. Bu, deprem ihtimalini etkilememekte, ancak depremzedelere yönelik zarar ihtimalini azaltmaktadır. Böylece, alınan tedbirler tehditlerin varlığı ya da yokluğu üzerinde değil, etkilerini azaltmak üzerinde odaklanmaktadır.

1.1.5.1. Kimin İçin Güvenlik?

Buzan'ın doğru şekilde tespit ettiği gibi, kastedilen bir hedefi belirtmede başarılı olamayan bir güvenlik kavramının pek bir anlamı yoktur (1981:26). Bununla birlikte, Buzan'a göre, devlet ya da birey gibi basit bir tanımlama yeterli değildir. Birçok devlet ve birey mevcut olduğundan ve bunların güvenliği birbirine bağlı olduğundan, Buzan, güvenliğin kastedilen bir hedefinin araştırılması, gerekli koşulların araştırılması ile bir arada (1981:364) yürümesi gerektiği görüşündedir.

Güvenlik kavramını belirleme maksadına uygun olarak, 'Kimin için güvenlik?' sorusuna verilecek bir dizi cevap kabul edilebilmektedir: Birey (bazı, çoğu ya da tüm bireyler), devlet (bazı, çoğu ya da tüm devletler), uluslararası sistem (bazı, çoğu ya da tüm uluslararası sistemler)... vb. arasından seçim araştırma konusuna bağlıdır. ABD Irak müdahalesinde kimin için güvenlik sorusuna tüm dünya şeklinde yaklaşmıştır. Tüm açıklamalarda Irak'taki gelişmelerin tüm dünyayı etkileyeceği ve tüm dünya için güvenlik tehdidi oluşturduğu vurgulanmıştır. Böylece ABD, müdahalenin sorumluluğunu kendi üzerinden atarak diğer devletleri de Irak'taki gelişmeler nedeniyle güvenlik tehdidi altında olduklarına inandırmak ve onları da müdahaleye katmak istemiştir.

1.1.5.2. Hangi Değerler İçin Güvenlik?

Bireyler, devletler ve diğer sosyal aktörler pek çok değere sahiptirler. Bu değerler fiziksel güvenlik, ekonomik refah, özerklik, psikolojik mutluluk ve daha birçoğunu içermektedir. Ulusal güvenlik kavramı, geleneksel olarak, korunması gereken değerler olan siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü içermektedir fakat bazen diğer değerler de dahil edilebilmektedir. Örneğin, Amerikan Eski Savunma Bakanı Harold Brown, ulusal güvenlik kavramına, dünya ile makul şartlarda ekonomik ilişkilerin sürdürülmesini de dahil etmektedir (1983:4). Ulusal güvenlik kavramına hangi değerlerin dahil edileceğini belirlemedeki başarısızlık, genellikle karmaşaya neden olmaktadır.

Wolfers, güvenliğin nesnel ve öznel boyutlarını ayırmıştır (1952:485). Bundaki amacı, devletlerin sahip oldukları değerlerin zarara uğrama olasılığını hesaba katmaktır. Bir durumda, yersiz korkuları azaltmak güvenlik politikasının amacı olabilirken, diğer bir

durumda, bir devlet kendini öyle olmadığı halde güvenlikte hissedebilmektedir. Irak müdahalesinin de açıklanan amaçlarından birisi olan, terör ve kitle imha silahlarına karşı korunma isteği ABD'nin yersiz korkularını azaltması ile ilgilidir. ABD Irak Müdahalesini kendi toprak bütünlüğünü korumak için ya da ulusal güvenlik gibi değerler için değil, güvenlik kavramına dahil edilmeye çalışılan ekonomik değerler için gerçekleştirmiştir.

1.1.5.3.Ne Kadar Güvenlik?

Wolfers'e göre güvenlik, bir ulusun az ya da çok sahip olduğu ve daha büyük veya az oranda sahip olma gayesinde olduğu (1952:484) bir değerdir. Bernard Brodie, herkesin, güvenliği bir derece meselesi olarak görmediği gözleminde bulunmuştur. Buna örnek olarak, General Jacop L. Devers'in bir açıklamasından alıntı yapmıştır: “Ulusal güvenlik, sınırlandırılmayan bir durumdur. Ya güvenlikte olacağız ya da güvenlikte olmayacağız. Kısmen güvenliğe sahip olamayız. Eğer sadece yarı güvenlikteyseniz, hiç güvenlikte değilizdir” (1950:5).

Knorr, ulusal güvenlik tehditlerinin, daha çok ya da daha az şeklinde ele alınmasının, büyük oranda kavramsal rahatsızlığa neden olduğunu belirtmiştir (Knorr ve Trager, 1977:18). Buzan da benzer zorluklara değinmiştir: “Sözcüğün kendisi muğlak bir durumu -bir şey ya güvenliktedir ya da değildir- ifade etmektedir ve sıcak ve soğuk arasındaki boşluğu dolduran dereceli bir tayf gibi düşünmek için uygun değildir” (1981:18). Eğer bu doğru olsaydı, güvenliği analitik bir kavram olarak tanımlamada, genel kullanımdan uzaklaşmak gerekirdi.

Bir ülkenin sahip olduğu veya olmak istediği güvenlik derecesinin belirlenmesinin önemli olmasının nedenlerinden biri, mutlak güvenliğin ulaşılamaz olmasıdır. Buzan bunu kabul etmektedir, ancak bunu bir kavram olarak güvenliğin özünde tartışmalı doğası'ndan kaynaklanan bir mantıksal sorun olarak ele almaktadır (1981:330). Eğer güvenlik bir derece meselesi olarak düşünülürse, Buzan'a göre, ne kadar güvenliğin yeterli olduğu konusunda, karmaşık ve nesnel olarak cevaplanamaz sorular ortaya çıkacaktır (1981:18).

Kıt kaynakların, hiç birisine tam olarak ulaşılamayan, rekabet halindeki hedeflere tahsis edilmesi gereken bir dünyada, kimse “Ne kadarı yeterlidir? ” sorusundan

kaçamamaktadır. Irak müdahalesinde de en büyük sorun ne kadar güvenliğin yeterli olduğudur. ABD Irak'a müdahale ederken kendisi ve tüm dünya için tehlike teşkil eden "şer eksenini" diye nitelendirdiği ülkelerden bahsetmiştir. Ya tam güvenlikteyiz ya da değiliz görüşüyle yaklaşıldığında, ABD açısından güvenliğin tam olarak sağlanabilmesi için "ne kadarı yeterli olacaktır?", "sıradaki ülkeler kimler olacaktır?" soruları ortaya çıkmaktadır. Çünkü ABD kendisini tam olarak güvende hissedene kadar, yani yeterli güvenlik seviyesine ulaşana kadar bölgeyi şekillendirmeye devam edecektir.

1.1.5.4. Hangi Tehditlere Karşı Güvenlik?

Güvenlik kavramında, genellikle belirli tehdit türleri vardır. Örneğin, ev güvenlik sistemleri genellikle hırsızlara yöneliktir; ulusal güvenlik sistemleri de, sıklıkla diğer devletlere yöneliktir. Sahip olunan değerlere yönelik tehditler birçok kaynaktan gelebileceği için, bu boyutun açıkça belirtilmesi yararlı olacaktır. Soğuk Savaş boyunca ulusal güvenliğe karşı komünist tehdide yapılan belirsiz atıflarda kastedilenin, ideolojik tehditler mi, ekonomik tehditler mi, askeri tehditler mi yoksa bunların bir kombinasyonu mu olduğu açıkça ortaya konmamıştır; böylece tehdidin doğası ve önemi konusunda tartışmanın oluşması engellenmiştir. Tehdit kavramı, birçok ulusal stratejist ve uluslararası politikacının kullandığı şekilden farklıdır. Birçok düşünür, tehdit terimini, bir tarafın talepleri karşılanmadığı takdirde karşı tarafı cezalandırmayı şartlı bir taahhüde bağlayan eylemleri ifade etmek için kullanmaktadır (Baldwin, 1989:170-172). Ancak sahip olunan değerlere yönelik tehditler olarak salgın hastalıklar, seller, depremler veya kuraklık gibi tehditler de mevcuttur. Ullman, güvenlik kavramının bu konuyu içine alacak şekilde genişletilmesi gerektiğini öne sürmüştür (1983:130-133).

Irak müdahalesinde ortaya konan tehditler kanıtlanmamış ve yapay tehditler olduğu için hareketin meşruluğu tartışma konusu olmuştur. Irak'ta kitle imha silahlarının bulunduğu dair iddialar BM silah denetçileri tarafından doğrulanmamıştır. Ayrıca Irak'ın, ABD için direkt olarak bir terör tehdidi oluşturduğu da kabul görmemiştir. Sonuç olarak, ABD'nin Irak müdahalesini hangi tehditlere karşı gerçekleştirdiği halen çözümlenememiş bir sorundur ve altında güvenlik tehdidinden çok ekonomik nedenler yatmaktadır, ortaya atılan tehditler asıl amacı gizlemek için ileri sürülmüştür.

1.1.5.5.Hangi Araçlar Yoluyla Güvenlik?

Güvenlik hedefine de, aynı zenginlik gibi, birçok araçla ulaşılabilmektedir. Wolfers, güvenlik arayışında birçok farklı politikanın makul şekilde benimsenebileceğini savunmuştur.

Güvenliğin bu boyutunun ayrıntıları ile belirtilmesi, özellikle uluslararası politika tartışmalarında önemlidir. Wolfers'in makalesinin yayınlanması ile birlikte, güvenlik çalışmaları uluslararası ilişkilerin tanınmış bir alt dalı olarak ortaya çıkmıştır. Güvenlik çalışmaları yapan birçok bilim adamının bu alt dalı tamamen askeri kuvvet tehdidi, kullanımı ve kontrolü (Walt, 1991:212) bağlamında tanımlama eğilimleri, güvenliği elde etmek için gerekli araçlar konusunda karmaşaya neden olabilmektedir. Ayrıca önyargılı olarak güvenlik sorunlarının çözümünde askeri müdahalelere karar verilebilmektedir. Irak müdahalesinde de ABD'nin güvenliği sağlamak için kullandığı araç olan askeri müdahalenin gerekliliği tartışılmıştır. Askeri müdahalenin en son tercih olabileceği başka araçlarla da –siyasal yaptırımlar ya da daha güçlü ambargo gibi- güvenliğin sağlanabileceği değerlendirilmektedir. Irak hükümeti, BM silah denetçilerinin ülkede araştırma yapmasına izin vermiştir bu da göstermektedir ki; BM aracılığıyla, Irak'tan gelen tehdide karşı askeri müdahale dışında çözümler bulunmaktaydı.

1.1.5.6.Güvenliğin Maliyeti Nedir?

Güvenliği elde etme uğraşı, daima maliyeti olan bir unsurdur. Diğer bir deyişle güvenlik için sarf edilen kaynaklarla ulaşılabilecek olan, diğer hedeflerin feda edilmesi söz konusudur. Güvenlik politikasının bu boyutunun ayrıntılarıyla belirtilmesi, yazarların bazen maliyetlerin önemi olmadığını ifade etmelerinden dolayı önemlidir. Örneğin, Leffler ulusal güvenliği, “maliyetlerine bakılmaksızın elde edilmeye çalışılan çıkarlar” (1990:145) olarak tarif ettiği öz değerlerin korunması bağlamında tanımlamaktadır. Ancak rasyonel bir politikacının duruş noktasından bakıldığında, böyle çıkarlar yoktur. Maliyetlerin daima önemi vardır.

Ullman'a göre gerçekte, büyük ve güçlü bir askeri kurumun muhafaza edilmesi hedefi ile -örneğin, Basra Körfezi petrollerinden bağımsızlığın sağlanması, fakir ülkelerde kendilerinin sürdürebileceği bir kalkınmanın sağlanması...- içte daha çok kamu

sükunetinin ve daha sağlıklı bir çevrenin sağlanması gibi diğer hedefler arasında kaçınılmaz bir ihtilaf yoktur. Eğer Amerikan halkı, kaynakların bu şekilde tahsis edilmesini tercih ederse, tüm bu hedeflere ulaşılabilir (1983:132).

Bu gibi hedefler, kıt kaynaklar için rekabet ettiklerinden dolayı, bunlar arasındaki kaçınılmaz ihtilafı ancak maliyetleri olmayan bir dünya varsayımı ortadan kaldıracaktır. Güvenlik üzerine düşünüşte, tıpkı diğer hedefler üzerine düşünüşte olduğu gibi, “bedava öğle yemeği diye bir şey yoktur” prensibi geçerlidir.

Maliyetlerin önemi olmadığını iddia etmenin bir başka yolu, sessiz kalmaktır. Son on yıl boyunca, hem Realistler/neo-realistler hem de onları eleştirenler, maliyet konusuna pek önem vermemişlerdir. Eleştirmenlerin, silahlanmaya çok fazla harcama yapıyor olduğunu sık sık iddia veya beyan etmelerine rağmen, bu durum genellikle, savunma ve ispat gerektirmek bir yana, doğal olduğu düşünülerek ele alınmaktadır.

Wolfers, güvenliğin bu boyutunun belirtilmesinde, başka bir neden önermektedir. Ulusal güvenlik politikasını, ahlaki yargı ötesinde konumlandırmayı tercih edenlere karşı, güvenlik uğruna diğer değerlerin feda edilmesinin, bu gibi politikaları bir ahlaki yargı konusu (1952:498-499) yaptığını iddia etmektedir. Ulusal güvenlik adına işlenen suçlar göz önüne alındığında, bu değerlendirmenin gerçekçiliği ortaya çıkmaktadır. Devletler güvenlik politikası uğruna ahlaki bir değer kaybı olan, uluslararası suç işlemeye bile razı olabilmektedir.

Irak Müdahalesi'nin uluslararası ortamda meşruluğunun kabul edilmeden dayatmalarla gerçekleştirilmesi, ABD'nin bazı değer yargılarından bile vazgeçerek hatta uluslararası ortamda suçlu konumuna düşme ihtimalinin dahi görmezden gelinerek yapılması buna bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca Irak Müdahalesinin ABD için maliyeti büyük olmuştur. ABD müdahaleye aktardığı kaynaklarla diğer hedeflerinin pek çoğunu gerçekleştirebilirdi. Bu konu bize Irak Müdahalesi'nin ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda güvenlik sorunlarının diğer sorunlardan çok daha öncelikli olduğunun ve maliyetinin çoğu zaman geri plana itildiğinin bir göstergesidir. Türkiye ise Irak Müdahalesinin kendisi için maliyetinin büyük olacağını önceden belirlemiştir. Daha önceki Irak savaşlarında olduğunun aksine bu maliyetlere katlanamayacağını da bildirmiştir. Türkiye'nin güvenlik kaygıları müdahalenin maliyetlerinin önüne geçememiştir. ABD de bu maliyetleri, öncelikle karşılayacağını

açıklamış daha sonra yaptığı açıklamalarla bunların sadece sözde kalacağını göstermiştir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki; Türkiye, ekonomik olarak zor durumda olsa da çok güçlü bir devlettir ve müdahaleye katılmamayı tek başına müdahalenin maliyetlerine bağlamak yanlış olacaktır.

1.1.5.7.Hangi Zaman Periyodunda Güvenlik?

Uzun vadede güvenlik için oluşturulan en rasyonel politikalar, kısa vadede güvenlik için oluşturulanlardan büyük oranda farklılaşabilmektedir. Kısa vadede yüksek bir çit, veya büyük bir silah, birinin kendini komşularından koruması için yararlı yollar olabilmektedir. Fakat uzun vadede, onlara dostça davranma tercih edilebilmektedir (Boulding, 1963:424-434). Ayrıca, kısa vadeli güvenlik politikaları, uzun vadeli güvenlik politikaları ile çatışma içinde olabilmektedir (Dahi ve Lindblom, 1953:50-51). Irak Müdahalesinde de uzun vadeli politikalardan söz etmek mümkündür çünkü bu müdahale, ABD'nin BOP'nin bir ayağıdır ve bu proje tam olarak netleşmemiş olmasına rağmen uzun vadeli bir proje olduğu izlenimini vermektedir. Irak müdahalesi aynı zamanda; Türkiye'nin kısa vadeli güvenlik politikaları ile uzun vadeli güvenlik politikalarının çatışması sonucunu doğurmuştur.

1.1.6. Güvenliğin Değeri

Bireyler, aileler, devletler ve diğer aktörler, güvenliğe değer yüklemektedirler. Ancak değer yükledikleri tek şey güvenlik değildir ve güvenliğe ulaşmak, diğer değerlerin feda edilmesini gerektirmektedir. Bu yüzden, öncelikli olarak, güvenliğin, diğer değerlere oranla ne kadar önemli olduğu sorgulanmalıdır.

1.1.6.1.Asli Değer Yaklaşımı

Güvenliğin değerini belirlemenin en iyi yolu, onsuz bir yaşamın nasıl olacağını sormaktır. Bu soruya verilen en meşhur cevap, Thomas Hobbes'in, hayatın “yalnız, fakir, kötü, uygarlıktan yoksun ve kısa” olacağı cevabıdır. Böyle bir muhakeme, birçok düşünürün güvenlik hedefinin öncelikli olduğunu öne sürmelerini sağlamıştır (Waltz, 1993:126). Bu iddianın temelindeki mantık, refah, özgürlük veya diğer değerlerden yaralanabilmek için öncelikli olarak güvenliğin sağlanmış olması gerekliliğidir.

Bir şeyin değeri, o maddenin kendi doğasında var olan bir özellik değildir, ancak dış sosyal şartların -arz ve talebin- bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çok fazla altına sahip olduğunda, sonradan edinilen ekstra bir altın o kişi için fazla değerli değildir. Bunun gibi çok fazla güvenliğe sahip olan biri de, daha fazla güvenliğe kavuştuğunda, bu elde edilen ekstra güvenlik o kişi için daha az değer taşır. Asli değer yaklaşımı bu mantık içerisinde değerlendirilmektedir.

Asli değer yaklaşımı, tüm şartlar altında tüm aktörler için güvenliğin diğer değerlerden daha üstün olduğunu belirtmektedir. Söz konusu yaklaşım mantıksal olarak kusurludur, çünkü mutlak güvenliğin ulaşılamaz olduğu bir dünyada, kaynakların tahsisini güvenliğe göre sınırlandırmayı haklı gösterecek hiçbir neden ortaya koyulamamaktadır. Tarih öncesi insanlar, güvenlikleri için mağaralarda yaşamışlar, fakat hep bu mağaraların içinde kalmamışlardır. Yiyecek, su arayışı için dışarı çıkmaya her cesareti gösterdiklerinde, daha fazla değer verdikleri şeyler için mağaranın güvenliğini gönüllü olarak feda etmişlerdir. Yeni bir yere yerleşmek isteyen göçmenler, yaşayacakları yerin seçiminde, daha fazla yiyecek ya da su barındıran daha az güvenli yerleşim yerleri için, yüksek dağların tepelerinin güvenli ortamından vazgeçmektedir. Aynı şekilde, devletler de, savaş zamanında bile tüm kaynaklarını güvenliklerini sağlama için tahsis etmemektedirler. Irak Müdahalesi açısından ise; Amerikalıların kendi güvenli vatanlarını bırakıp Orta Doğu'nun güvensiz ortamında zor şartlar altında yaşamalarının, diğer değerler uğruna güvenlikten vazgeçmeye iyi bir örnek olduğu söylenebilir.

Mutlak güvenliğe ulaşmak ihtimal dahilinde olsa bile, insanların bunun için çabalayacakları kesin değildir. Mutlak güvenliğe ulaşmak risk, endişe, korku ve tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Dahi ve Lindblom, 1953:50-51).

1.1.6.2.Öz Değer Yaklaşımı

Öz değer yaklaşımı, güvenliğin çok sayıdaki önemli değerlerden biri olduğunu belirterek, diğer değerleri de göz önüne almaktadır. Bu yaklaşım, asıl değer yaklaşımının mantıksal güçlüklerini azaltsa da, bunları ortadan kaldırmamaktadır (Waltz, 1993:127). Hala bazı değerlerin öz değerler ve diğerlerinin öz olmayan değerler şeklinde sınıflandırılmasını haklı gösterme gereği söz konusudur. Öz değerler her zaman diğer değerlerden daha önemli olsalar da, bu yaklaşım, bazı kaynakların bütünüyle öz olmayan değerler için tahsis edilmesini haklı kılacak nedenler öne

sürememektedir. Irak müdahalesini güvenlik açısından öz olmayan bir değer olarak ele alacaksak, müdahale için ayrılan büyük kaynakların neden oraya aktarıldığı sorusuna da cevap verebilmemiz gerekmektedir.

1.1.6.3.Marjinal Değer Yaklaşımı

Diğer yaklaşımlar, kaynakların neden güvenlik için tahsis edildiği sorusuna cevap veremezken marjinal değer yaklaşımı bu soruya cevap verebilen tek yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre tüm şartlar altında tüm aktörler için güvenliğin standart bir değeri yoktur. Azalan marjinal fayda kanunu diğer değerlere uygulanabildiği gibi güvenliğe de uygulanabilir. Güvenliğin öncelikli olduğunu iddia etmek suyun, yiyeceğin ya da havanın öncelikli olduğunu iddia etmek gibidir. Her birinin en küçük miktarı bile yaşamın devamı içi gereklidir ama bu, bir bardak suyun değerinin çölde kalmış biri ve gölde boğulan biri için aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Kendisini güvende hisseden bir devlet ile güvenlik tehditleriyle karşı karşıya olduğunu hisseden bir devlet için güvenliğin değeri doğal olarak farklı olacaktır.

Marjinal değer yaklaşımına göre, güvenlik, birçok politika hedefi arasında, kıt kaynaklar için rekabet eden ve azalan verimler kanununa tabi olan tek hedeftir. Ancak, ulusal güvenliğin fazlasının bir ülke için değeri, sadece ne kadar güvenliğe gerekli olduğuna değil, aynı zamanda ülkenin o anda ne kadar güvenliğe sahip olduğuna bağlı olarak, ülkeden ülkeye ve bir tarihi ortamdan diğerine çeşitlilik gösterecektir. Rasyonel politikacılara, göre güvenlikten alınan marjinal verim, bu kaynakların diğer değerlere aktarımından daha fazla olacaksa kaynaklar güvenliğe aktarılmalıdır.

Wolfers ve savunma ekonomistleri de uzun süre bu yaklaşımı savunmuşlardır (Dunn, 1949:94; Brodie, 1949:467-488; Hitch, 1960:434). Tüm uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin güvenliğe verdikleri değerler ne kadar farklı olursa olsun hepsi aynı soruyla karşı karşıya kalacaktır. Kaç tane savaş gemisi alınacak? (Booth, 1991:325) Bu soruya hiç savaş gemisi istemiyoruz şeklinde cevap verecek olan pasifistler bile bu kaynakların askeri olmayan kullanımlar arasında nasıl paylaşılacağını düşünmek zorundadırlar.

Buzan, sadece güvenlik etiketini hak edecek ölçüde aciliyeti olan meseleleri güvenlik meselesi olarak kabul etmekte ve böylece, aciliyetin güvenlik tanımının bir parçası

olduğunu ileri sürmektedir. Tehdidin yoğunluğu da, Buzan'a göre, güvenliğin tamamlayıcı bir özelliği gibi görünmektedir (Booth, 1991:19).

Ullman'ın önerdiği ulusal güvenlik tehditleri tanımı, güvenliğin önemini önceden hüküm veren unsurları da içermektedir. Ullman, “bir devletin topraklarında yaşayan insanların yaşam kalitelerini azaltan” tüm tehditleri değil, sadece bunu şiddet ile ve hızlı bir şekilde gerçekleştirenleri kapsama almıştır. Aynı şekilde “devletin elindeki politika seçenekleri alanını daraltan” tüm tehditleri değil, sadece bunu anlamlı bir şekilde gerçekleştirenleri dahil etmiştir (1983:133).

Belli bir politikanın savunucuları, sıklıkla, güvenlik meseleleri olduğunu ilan ederek, kendi önerilerinin kabul edilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Savaş gemisi isteyen deniz kuvvetleri, burs isteyen eğitimciler, kirlilik kontrolü isteyen çevreciler ve diğerleri, kendi bakış açılarının nedenlerini, ulusal güvenlik meseleleri şeklinde tasvir etmektedirler. Bu kapsamda, bir şeyin güvenlik meselesi olduğunun ilan edilmesi, o meselenin önemli olduğunu iddia etmenin bir yoludur. Böylelikle güvenlik kavramına aciliyet özelliğinin yüklenmesinin, ortak bir uygulama olduğu söylenebilir.

Marjinal değer yaklaşımına göre, sadece gerekli faydayı sağlayacak kadar güvenlik yeterlidir. Aciliyet kavramı gibi kavramları bahane ederek, güvenlik ihtiyaçlarına ayrılması gereken kaynakların diğer politikalar uğruna harcanması güvenlik politikalarında zafiyete neden olacaktır.

1.1.7. Güvenlik ve Neo-realizm

Hiçbir uluslararası politika teorisi, güvenlik üzerinde, onu devletlerin esas motivasyonu sayan neo-realizmden çok durmamıştır. Buna rağmen Neo-realist analizlerde güvenliğin ne anlama geldiğine çok az dikkat edilmiştir. Kenneth Waltz'a göre, “Anarşi ortamında, güvenlik en ulu amaçtır. Beka garanti altına alındıktan sonra devletler sükun, kazanç ve güç gibi diğer amaçlara ulaşmaya çalışabilirler” (Waltz, 1993:126).

Devletlerin ulaşmak amacında olduğu güvenliğin derecesine ilişkin soruya Waltz'ın verdiği cevap; “bekayı garantiye almaya yetecek kadar”dır. Ancak bu cevap, güvenlik için ne kadar garantinin yeterli olduğunun tespit edildiği fazına dayanmaktadır. Tamamen garantiye alınmış bir beka, yaklaşılacak ancak, asla ulaşılamayan bir hedeftir. Devletlerin benimsediği politikalar ne olursa olsun, her zaman bir miktar beka şansı ve

böylelikle bir miktar güvenlik garantisi bulunmaktadır. Can alıcı soru, güvenliğin garanti altına alınıp alınmadığı değil, “Ne kadar garanti yeterlidir? ” (Waltz, 1993:96) sorusudur.

Neo-realist teoride, güvenliğin maliyeti konusuna çok az önem verilmektedir. Waltz'ın bir firma için kar sağlama amacı ile bir devletin güvenlik amacı karşılaştırması, güvenliğin maliyetlerinin ne şekilde ele alındığı konusunda zihinlerde bazı sorular uyandırmaktadır (1993:96). Firmaların marjinal kazançlardan daha ağır geldiği için kar fazlasından vazgeçmeyecekleri bir gerçektir. Ekonomik teori, firmaları daima daha fazla kar arayışında olan varlıklar olarak tanımlamaktadır. Aksine, devletler, marjinal maliyetler marjinal kazançlardan daha ağır geldiği için güvenlikten vazgeçen yapılar olarak tanımlanabilir. Ayrıca devletleri, daima daha fazla güvenlik arayışında olan varlıklar olarak tanımlayan herhangi bir politik teori, ciddi anlamda yanlış fikir vermektedir.

Neo-realistler güvenliği, bir aktör için daha fazla güvenliğin, bir diğeri için daha az güvenlik anlamına geldiği bir sıfır toplamlı kavram olarak görmektedir. Devletler güvenlik için birbiri ile rekabet eden varlıklar olarak tanımlandığında, böyle bir kavramın ifade edildiği düşünülmektedir (Schelling, 1996:4). Bu görüş, böyle bir yarışta kazanan tarafın, güveniksiz devletlerle çevrili bir devlet olabildiğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, güveniksiz komşuların daha iyi komşular olup olmadığı sorusu, dikkatli bir şekilde göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir devletin kendi güvenliğini artırmak için gösterdiği çabaların, diğer devletlerin güvenliğini azalttığı durumlar da vardır -güvenlik ikilemi- ve bu gibi durumları tanımlamaya imkan vermeyen herhangi bir güvenlik kavramı, ciddi şekilde kusurludur. Ancak, devletlerin güvenliklerini sağlama almak için yaptıkları her şey güvenlik ikilemini doğurmamaktadır. Bundan dolayı, tüm güvenlik ilişkilerinin sıfır toplamlı şekilde tanımlanmasını gerektiren bir güvenlik kavramı da aynı şekilde kusurludur. Neo-realist güvenlik kavramı, güvenlik ikilemine imkan vermektedir, ancak bunu kavramsal bir gereklilik haline getirmemektedir.

1.2.Bölgesel Güvenlik Teorileri

Güvenlik üzerine yapılan çalışmalar genellikle kimin için güvenlik sorusunun karmaşıklığını dile getirmektedir. Bu sorunun cevabı değişen dünya düzeni içerisinde zaman zaman değişikliğe uğramıştır. Önceleri bireyler için, devletler için olan güvenlik kavramı değişerek bölgesel güvenlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Bölgesel güvenliğin ön plana çıkması sonucunda da bölgesel güvenlik teorileri ortaya çıkmıştır.

1.2.1. Bölgeselleşme Nedir?

Günümüzde gelişen teknoloji, küreselleşen dünya ve kültürlerin hızla birbirleri ile kaynaşması sonucunda devletler, kendi bölgesindeki diğer devletler ile kültür, ekonomi ve güvenlik gibi alanlarda işbirliği yoluna gitmiştir. Bu işbirliğinin sonucunda bölgeselleşme kavramı ortaya çıkmıştır. Bölgeselleşme küreselleşmeye zıt bir kavram olarak görülse de aslında temelde küreselleşmenin bir tamamlayıcısı niteliğindedir. Bölgeselleşme hareketleri arttıkça bölgelerin birbirleri ile olan ilişkileri de artacaktır, bunun sonucunda da küreselleşme hızlanacaktır. Günümüzde geçmişten farklı olarak, bir devletin güvenlik sorunu tüm bölge devletlerini etkilemektedir. Eskiden tüm devletler kendi güvenliklerini kendileri almakla yetinirken günümüzde, bölgesel güvenlik oluşumları meydana gelmiştir. Tarih, kavramsal tutkularından (Rosenau, 1990:37) veya politik yapılardan (iki kutuplu süreç vs.) kurtuluşu mümkün kıldığında, bireylerin de dahil olduğu bölgesel aktörler arasındaki karşılıklı etkileşimlerin çok hızlı oranda artması hatta patlaması göze çarpar hale gelmiştir. Böyle artan etkileşim dönemleri bölgeselleşme için dalgalanmalar olarak düşünülebilir. Ayrıca, aktörler bölgeselleşmeyi yaşarken sadece kendileri dönüşümden geçmemişlerdir buna ek olarak etkileşimde oldukları bölgeselleşme sürecini de yeniden şekillendirmişlerdir. Örneğin, büyük devletlerin bölgeselleşmeye tepkileri yeni dinamikleri teşvik etmiştir. Bu yeni dinamikler de aktörler ve durumlar arasındaki değişen ilişki ve etkileşimler için girdiler oluşturmuştur. Dolayısıyla bölgeselleşmenin gözlemlenmesinin ve analizinin güvenlik politikası konusundaki temel konuların ve faktörlerin incelenmesiyle aynı zamanda yapılması uygun olacaktır.

1.2.2. Bölgeselleşme ve Güvenlik İlişkisi

Artan bölgesel etkileşimler süreci ülkeleri birbirine yaklaştırmakta, coğrafi ve işlevsel olarak bağlantılar ağı yaratmaktadır. Bu bağlantılar yeni ve dönüşmüş güvenlik konularına neden olmaktadır. Örneğin, yetenek devrimi, otorite krizi, kurumsal patlama gibi faktörler düzensizliğin eş zamanlı parçalanma denen kaynaklarını (teknolojik ve kurumsal devrim ile ulaşım ve ekonomi devrimleri gibi) beslemiştir ve otoritenin yeniden tesisi için motivasyonlar üretmiştir (Rosenau, 1997). Uzun süreden beri bölgesel güvenliği planlarında gözardı eden geleneksel güvenlik anlayışının ileri gelenleri bile, bölgesel güvenliğin günümüz ve geleceğin güvenlik meselelerinde çok daha büyük etkisi olacağını kabul etmektedirler (ndu.edu., 2006). Bölgeselleşme ve güvenlik arasındaki etkileşimleri düşünürken, uluslararası ilişkiler çalışmaları üzerinde kısıtlayıcı etkisi olan geleneksel, devlet-merkezli paradigmanın doğal bir sonucu olan iç-dış ayrımını azaltmak mümkün olabilmektedir. Geleneksel güvenlik konuları büyük ölçüde dış tehditlerle meşgul olmuşken, bölgeselleşmenin gelişmesiyle güvenlik konuları ve sorunları artan bir şekilde uluslar-ötesi/uluslar-altı ve çok boyutlu olmuştur. Günümüzde güvenlik çalışmaları çok boyutlu ve doğrusal olmayan görüşlere adapte olmuş olup, bu görüşlerin daha ileri kavramsallaştırılması için çabalar sarf edilmektedir.

1.2.3. Devletleri Bölgesel Güvenlik Arayışına İten Nedenler

Devletler çeşitli nedenlerden dolayı kendilerini bölgesel güvenlik arayışlarının içinde bulmaktadırlar. Bölgesel güvenlik giderek ülkelerin kendi güvenlik sorunlarından daha önemli hale gelmektedir. Öyle ki; bir ülke kendi güvenlik önlemlerini ne kadar fazla almış olursa olsun, bölgesindeki güvenlik sorunları onu da etkileyecektir. Devletleri bölgesel güvenlik önlemleri almaya iten nedenleri incelemek bu oluşumları anlamak için önem arz etmektedir.

1.2.3.1. Değişim

Günümüzde güvenlik çalışmaları içerisinde ele alınan en büyük sorunlardan biri de değişim süreçlerini ve bu süreçlerin bölgesel ilişkiler içinde oluşturabildikleri belirsizlikleri içerir. Güvenlik genellikle, genel kontrol ve istikrarın bir sonucu olarak anlaşıldığından mevcut düzenin korunması, yönetilmesi ve bu düzene adapte olunması uluslararası sistemdeki aktörlerin önde gelen amaçlarından biri haline gelmiştir. Değişen

şartlar ve bunun sonucunda ortaya çıkan istikrarsızlıklar güvenlik çalışmaları için önde gelen araştırma konuları olmuştur.

Değişim bölgeselleşmeyi de etkileyen en önemli unsurlardan birisidir. Geçmişte devletler bölgesellik diye bir kavramı tanımaz iken, günümüzde değişen koşullar sayesinde bölgeselleşme tüm devletler için cazip hale gelmiştir. Böylece bölgeselleşme, soğuk savaş sonrası dönemdeki güvenlik çalışmalarına ilham veren değişim ve belirsizliğin sabit bir kaynağı olmaya başlamıştır. Bölgeselleşme nedeniyle güvenlikte meydana gelen değişimler incelenerek güvenlik olayları hakkındaki araştırmalar geliştirilebilir ve bunlar hakkında yeni güvenlik politikaları önerilerine de ulaşılabilir.

1.2.3.2.Güç

Güvenlik çalışmaları uzun zamandan beri güç kavramı ile de ilgilenmiştir. Güç dağılımının yeniden biçimlendirilmesi ve bunun uluslararası alandaki etkileri genellikle çatışmaya yol açtığından bu konular güvenlik araştırmalarının önde gelen odağı haline gelmiştir. Gücün yeniden biçimlendirilmesi bölgeselleşme ve güvenlik arasında kavramsal bir bağ sunmaktadır; şöyle ki, bölgeselleşme ulusal ve uluslararası düzeyde gücün yeniden biçimlendirilmesi için veya başka bir deyişle otorite alanlarının kayması ve yeniden yeni aktörlerin oluşması için, yeni ortamlar üretmektedir. Buna örnek olarak devletlerin bölgesel güvenlik oluşumlarına kendi güvenlik güçlerinden yaptığı katkıları verebiliriz.

1.2.3.3.Çifte Yapılar (Dualiteler)

Bölgeselleşme ve küreselleşme çalışmalarının gelişmesiyle birlikte Uluslararası ilişkiler araştırmacıları geleneksel devlet merkezli sistem ile aynı anda var olan ve gelişmekte olan çok merkezli sistemden oluşan bir çifte yapı gözlemlemektedirler (Rosenau, 1990:249). Güvenlik ve güvenlik çalışmaları devlet merkezli dünyanın açık yansımalarını ortaya koyarken, küreselleşme çok merkezli dünyayı vurgulayıp incelemeye çalışmaktadır. Mittleman'ın ifade ettiği gibi Uluslararası İlişkiler çalışmaları “eskinin ya da yeninin hüküm sürmediği” bir döneme girmiştir (2002:12).

Kısaca, hem kavramsal hem de politik konularda, istikrar ve güvenlik çifte yapıli dönemde araştırma sorunları olarak ortaya çıkar. Bu çifte yapıli dönem çeşitli yaratıcı

terminolojilerle tanımlanmıştır. Örneğin, “glocalization” (Robertson, 1995:25-44) (küresel yerelleşme) veya “chaord” (Hock, 2001:1-2) (kaotik düzen).

1.2.4. Devletlerin Güvenliği ve Bölgesel Güvenlik

Çok merkezli dünyanın (otoritenin devlet dışı aktörlerle de paylaşıldığı bir dünya) ortaya çıkması geleneksel devlet merkezli dünyanın devletleri yanına yeni aktörler getirmiştir. Bölgeselleşme literatürü daha çok uluslar ötesinde, devletlerin birleşerek oluşturduğu aktörler, bölgesel yönetim yapıları ve bunların bölgeyi kontrol etme, ehlileştirme ve yönetmedeki rolleri hakkında oluşmuştur. Devletler, günümüzde kaosun kontrolörleri ya da değişen küresel normlara uymayı sağlayan ince ayarlılar olarak hala önemli yönetim rolleri üstlenebilen ve üstlenecek aktörler olarak kabul edilmektedirler. Günümüz çifte yapısının jeopolitiğini ehlileştirmek ve istikrara kavuşturmak bugünkü devlet yönetimi önündeki anahtar sorun olarak tanımlanmaktadır (Flanagan, 2001:10).

Çifte yapıli dünya perspektifinde devlet merkezli ve bölgesel merkezli dünyalar bir arada var olup birbirlerini etkilemektedirler. Yeni ve eski güvenlik gündemleri bazen tamamlayıcı bazen çatışan şekilde iç içe geçmektedir ve sonuç olarak ta yeni ve eski dünya gündemleri arasında birbiriyle çekişen ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu çifte yapı sonucu ortaya çıkan güvenlik sorunları dinamik sorunlardır; çünkü bunların içinden çıktığı bağlamlar da etkileşim içinde olan ve gelişen süreçlerden oluşur.

İkili dünya yapısına aynı anda cevap vermeye çalışan devlet yapıları ki, bunların pek çoğu dünyanın daha çok çatışmalı bölgelerinde yerleşmiş olan ve aynı zamanda devlet ve toplum tecrübeleri ile bölgeselleşmenin etkilerine hem açık olan, hem de bir dengeli yanıt vermeye çalışan ülkelerdir. Türkiye de bu ülkeler arasında yer almaktadır. Bu tür ülkeler sanki bölgeselleşme ve güvenlik arasındaki gitgelleri sık sık yaşayan, bunun çatışmalı etkilerini hem iç hem de dış politikalarında sık sık tecrübe eden ülkelerdir. Bu ülkelerin kendi güvenlik politikalarının incelenmesi, aynı zamanda bölgesel güvenlik politikalarının da oluşturulması açısından önemli olacaktır.

Mevcut çifte yapılar içinde, yarışan aktörler oluşacaktır ve sonradan gücün yeniden biçimlendirilmesinde çeşitli otorite kaymaları meydana gelmesi muhtemeldir. Bu durumda çalışmalar, devletin gücün yeniden biçimlendirilmesi ile ilgili süreci nasıl idare edeceğini ve de geriye kalan kapasitesini uluslararası ve bölgesel misyonları

arasında nasıl bölüştüreceğini belirlemelidir. Bölgesel ekonomi ve güvenlik örgütlerini, -Güneydoğu Asya İşbirliği Örgütü (ASEAM), Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ) gibi- inşa etme devletlerin bu amaçla kurdukları mekanizmalar arasındadır. Genel olarak, böyle yeniden güç biçimlendirmeleri devletlerin kendilerini etkilediği gibi onların yeni dönemde karşılaştıkları değişimleri yönetmedeki kabiliyet ve seçimlerini de etkilemektedir.

Devletin rolünün önemli olarak kaldığını kabul edersek, hangi devletler araştırmanın odağı olmalı sorusunu da sormalıyız. Özellikle, 11 Eylül olaylarından sonra güvenlik açısından merkez ile çevre arasındaki çizgiler kaybolmuştur. Bu dünyayı daha çok çatışma bölgesi ve barış bölgesinden oluşan izole çifte yapı olarak gören argümanları zayıflatmıştır (Singer ve Wildavsky, 1993). Çevredeki güvensizliklerin merkezi tehdit etme ve hatta merkeze zarar verme potansiyeli çok yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Güvenlik ve devlet çalışmaları çevreyi görmezden gelme ve küçük devletlerin önemsiz olduğunu iddia etme gibi uluslararası ilişkiler disiplininin eski yanlışlıklarını kabullenmemelidir (David, 1998:77-101). Küçük ve önemsiz gibi görülen bir devletin güvenlik sorunları dahi, bölgesel güvenliği önemli ölçüde etkilemektedir. Irak müdahalesinde bölgesel güvenliğe olan bu etki de açıkça görülmüştür.

Bütün bunlar gösteriyor ki devletler için, bölgeselleşen dünyada (ki bazı devletlerin genellikle hazır olmadıkları izlenimi ortaya çıkmaktadır) en azından belli bir miktarda dönüşüm gerekmektedir; bu da gittikçe güvensizlik kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden devletlerde bölgesel güvenliğe önem vermeye çalışırken yaygın bir kontrolü kaybetme duygusu meydana gelmektedir (Del Rosso, 1995). Eğer devletler direkt olarak bu olumsuz sorunlara karşı koymaya ve onların üstesinden gelmeye iyi hazırlanmamışlarsa bu olumsuz sonuçların maliyetinin büyük olacağı gittikçe belirginleşmektedir.

1.2.5. Bölgeselleşme Işığında Güvenlik Çalışmaları

Bölgeselleşme ve güvenlik kavramlarını bir şekilde birlikte tartışan çalışmalar genel olarak üç ana başlıkta toplanabilir; politika üretimine yönelikler, sosyo-ekonomik olanlar ve uluslararası ilişkiler disiplini çalışmaları. Politika üretimine yönelik çalışmalar büyük oranda günümüz güvenlik sorunlarına cevap olarak üretilmiştir. Bunlar, genellikle devlet destekli kurumlar tarafından talep edilmiş çalışmalardır. Bu

çalışmalar yeni güvenlik tehditleriyle başa çıkmak için politikalar ve devlet stratejileri geliştirmeye çalışırlar. Ayrıca bu araştırma grubunda günümüz uluslararası sisteminin gelişmesinde teknolojinin oynadığı rolü inceleyen çalışmalar bulmak da mümkündür (Skolnikoff, 1993).

İkinci bir araştırma grubu ise bölgeselleşme ve güvenlik kavramlarını dolaylı olarak bir araya getiren ve sosyo-ekonomik yaklaşımı takip eden gruptur. Bu çalışmalar bölgeselleşmeyi dünya politikasının iç ve uluslararası aktörleri için güvensizlik üreten sosyo-ekonomik dönüşümlere sebep olarak görürler. Ulusal güvenlik artan bir şekilde ekonomik güvenlik ile aynı görüldüğü için fakirlik çatışmanın temel bir kaynağı olarak görülmektedir. Bir örnek olarak ekonomik etkenlerin sosyal boyutunu vurgulayan Huntington'un “Medeniyetler Çatışması” argümanı gösterilebilir (1993:22-49). Huntington, uluslararası anarşiden, ortak değer ve kurumların yokluğundan kaynaklanacak şiddetin ve çatışmanın devletlerarasında değil bölgesel medeniyetler arasında olacağını öngörmüştür. Bu argüman, devletin gelecek uluslararası çatışmalar göz önüne alındığında, önceliğini kaybedebileceği konusunu da gündeme getirmiştir. Genel anlayışa göre daha fazla etkileşim daha fazla çatışma anlamına gelir ve daha fazla etkileşim daha fazla bölgeselleşmeden kaynaklanmaktadır.

Üçüncü grup güvenlik çalışmaları daha çok uluslararası ilişkiler kavramsallaştırmalarını içerir. Bu çalışmaların bazıları geleneksel güvenlik ikileminin bölgeselleşmenin dinamiklerinden nasıl etkilendiğini anlamakla ilgilenmiştir. Diğerleri uluslararası sistem ve onun öncelikli aktörlerinin (geleneksel olarak devlet kabul edilir) bölgeselleşmenin dinamikleriyle başa çıkmaya çalışırken nasıl etkilendiklerine odaklanmıştır (Sorensen, 2001).

Esasında bütün bölgeselleşme ve güvenlik çalışma grupları içerisinde ekonomik vurgu üzerinde inşa edilmiş olanlar en fazladır. Daha 1990'larda bölgeselleşme çalışmaları artmaya başlamadan önce bile uluslararası ilişkiler araştırmaları gündeminde karşılıklı bağımlılık ve çatışma konusu var olmuştur. Artan ve genişleyen karşılıklı bağımlılık sonradan, genellikle bölgeselleşme ile uyumlu görülmüştür. Karşılıklı bağımlılık ve bölgeselleşmenin sonucu olarak gelişen ilk etkenler ekonomik boyutta görüldüğü için bu iki kavram ilk olarak ekonomik yönleriyle tanımlanmış ve ortaya konulmuştur.

1.3.Türkiye'nin Bölgesel Güvenlik Sorunları

1.3.1. Türkiye'nin Güvenlik Politikası

Soğuk Savaş dönemi sonrasında Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdit ve riskler geçmiştekilerden oldukça farklılık göstermektedir. Soğuk Savaşın ve bloklar arası mücadelenin sona ermesi sonucunda, küreselleşmeye yönelik yeni bir dünya düzeni arayışına gidilmesi, tehdit kavramlarını da değiştirmiştir. Tehdit kavramı daha önce belirgin ve kitlesel iken, 21'nci yüzyıl başlarında, çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hale gelmiş, ortama belirsizlikler hakim olmuştur. Geleneksel tehdit kavramı artık; Bölgesel ve etnik çatışmalar, ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması, köktendincilik, uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı, uluslararası terörizm, şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri de ihtiva etmeye başlamıştır.

Mevcut konumuyla, yeni tehdit ve risklerin yoğunlaştığı Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu üçgeninin merkezinde, global güç ve oluşumların menfaatlerinin kesişim bölgesinde yer alan Türkiye'nin jeostratejik mevkiinden kaynaklanan bu durumun, bugüne kadar olduğu gibi 21'nci yüzyılda da değişmeyeceği ve Türkiye'nin öneminin ve yeni dünya düzenindeki yerinin daha da pekişeceği değerlendirilmektedir (Davutoğlu, 2001:42).

Türkiye'nin Güvenlik Politikası; doğası itibarıyla savunmaya yöneliktir ve ülkenin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve hayati çıkarlarını korumak ve muhafaza etmek için düzenlenmiştir. Bu itibarla Türkiye, TSK'ne göre; 21'nci yüzyılda, milli güvenlik politikasında; bölgede barış ve güvenliğe katkıda bulunmayı ve bunu geniş bölgelere yaymayı, bulunduğu bölgeye ve diğer bölgelere yönelik tüm stratejileri etkileyebilecek strateji ve güvenlik üreten bir ülke olmayı, bölgesinde bir güç ve denge unsuru olmayı, işbirliği, yakınlaşma ve olumlu ilişkiler geliştirmek için her türlü fırsattan istifade etmeyi ve girişimlerde bulunmayı çağın gerektirdiği hedefler olarak görmektedir (Kuloğlu ve Demirtaş, 2000:91).

Atatürk'ün koymuş olduğu "yurtta sulh, cihanda sulh" prensibi çerçevesinde tespit edilen Türkiye'nin güvenlik politikasının temel esasları; her türlü uluslararası gerginliğin azaltılmasına, adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına azami katkıda

bulunmak, bağımsızlığı, bütünlüğü ve cumhuriyeti korumak ve kollamak, krizleri ve çatışmayı önleyici tüm tedbirleri almak, kolektif savunma sistemlerinde aktif olarak yer almak ve kendisine tevdi edilecek sorumlulukları yerine getirmektir.

Türkiye'nin güvenlik yaklaşımlarına uygun olarak askeri stratejisi ise dört önemli hususu içermektedir: Bunlar; caydırıcılık, kriz yönetimine askeri katkı ve krizlere müdahale, ilerden savunma, kolektif güvenlidir (msb.gov.tr., 2006).

Caydırıcılık, Milli Askeri Stratejinin temelini oluşturmaktadır ve Türkiye'nin çevresindeki istikrarsızlık ve belirsizlik ortamında risk ve tehdit odakları üzerinde caydırıcı etki sağlayacak bir askeri gücün idame edilmesi şeklinde ifade edilmektedir.

Kriz yönetimine askeri katkı ve krizlere müdahale ise Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren krizlerde, diplomatik, ekonomik ve diğer kriz yönetimi tedbirleriyle uyumlu olarak, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümü için; Türk Silahlı Kuvvetlerinin, gerginliğin azaltılmasına, bunların silahlı çatışmaya dönüşmesini önlemeye veya mütecavizi sınırlamaya katkıda bulunmaya hazır olmasıdır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin, bölgesindeki krizlerin yanı sıra, politik kararlara bağlı olarak, Birleşmiş Milletler ve bağlı olduğu ittifaklar içinde, barış ve istikrarı tehdit edecek krizlerin çözümüne yönelik uluslararası gayretlere katkıda bulunması, dünya barışını sağlama, tesis ve idame etmeye hazır olması da vazgeçilmez konuların başında yer almaktadır.

Muhtemel bir güvenlik tehdidinin kapsamının mümkün olduğu kadar erken teşhis edilmesi ve fiili bir dış tecavüze maruz kalındığında, bu tecavüzün durdurulması esas ilerden savunmanın temelini teşkil etmektedir.

Başta NATO ve BAB olmak üzere mevcut ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) gibi oluşturulmakta olan uluslararası ve bölgesel ittifaklar içerisinde aktif olarak yer alınması, Türkiye'nin güvenlik politikasının temel unsurlarından birisi olmaya devam etmektedir.

Devletin milli güvenlik ve dış siyasetine uygun olarak, uluslararası kuruluşlara, ittifaklara ve ilgili devletlere askeri güç ile katkıda bulunulmasına; askeri konulara

ilişkin iş birliği, teknik yardım ve eğitim desteğinin sağlanmasına devam edilmesi Türkiye'nin kolektif güvenlik anlayışının esasını oluşturmaktadır.

Türkiye sahip olduğu stratejik önemi nedeniyle güvenlik sorunlarını tüm tarih boyunca yaşamıştır ve yaşamaya devam edecektir. Türkiye'nin bu güvensiz bölgede tek başına kendi güvenliğini sağlayamayacağı da bir gerçektir. Bu nedenle bölgesel ve küresel oluşumlara katılmak zorundadır. Bu katılımları gerçekleştirirken öncelikle kendisine sağlayacağı katkıyı, maliyetini ve uzun vadedeki stratejik sonuçlarını değerlendirmek zorundadır.

Türkiye küresel olaylardan daha çok, bölgesel olaylardan dolayı güvenlik sorunları yaşamaktadır. Bu yüzden güvenlik politikalarını bölgesel güvenliğe dayandırmaya mecburdur. Türkiye günümüze kadar hep güvenlik politikasını saldırgan bir devlet olmamaya dayandırmış ve savunmayı ön plana çıkarmıştır. Irak Müdahalesinden sonra bağımsız bir Kürt devleti kurulma ihtimaline karşı askeri müdahalede bulunacağını açıklaması, onun artık savunma politikasının dışına çıktığını göstermez. Türkiye bu konuda da askeri gücünü caydırıcı unsur olarak kullanmayı hedeflemiştir ama bağımsız bir Kürt devleti, Türkiye'nin ve bölge devletlerinin –özellikle İran ve Suriye- toprak bütünlüğünü ciddi bir şekilde etkileyeceği için bu durum gerçekleşirse askeri müdahale, bölgesel güvenliği sağlamak için tek çare gibi görünmektedir.

Küreselleşme sonucunda artık güvenlik tehditleri de değişmektedir. Türkiye güvenlik politikalarını bu değişime uyacak şekilde yenilemek zorundadır. Günümüzde geçmişten farklı olarak, bölgesel ve etnik çatışmalar, ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması, köktendincilik, uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı, uluslararası terörizm gibi güvenlik tehditleri ortaya çıktığına göre Türkiye de güvenlik politikalarını bu çok boyutlu perspektifte yeniden yorumlamalıdır. Mevcut güvenlik politikalarının bu ihtiyaca cevap veremeyeceği değerlendirilmektedir. Özellikle bölgesel bir tehdit haline gelen kitle imha silahlarının yayılmasına karşı Türkiye'nin herhangi bir caydırıcı unsura sahip olduğunu söyleyemeyiz.

Irak Müdahalesi göstermiştir ki tehditler küresel boyutta da olsa en çok bölgesel olarak etki yapmaktadır. Askeri Müdahaleler de, en çok bölge ülkelerini etkilemektedir. Türkiye, bulunduğu coğrafyada bu tür tehditlerin ve müdahalelerin bundan sonra da

devam edeceği gerçeğine dayanarak, bölgesinde yeni ve güçlü bölgesel güvenlik oluşumlarını desteklemelidir.

1.3.2. Orta Doğu

Türkiye; Orta Doğu'ya barış ve istikrarın egemen olmasının, gerek kendi güvenliği, gerek bölgesel ve global barış ve güvenlik açısından kilit bir önemi haiz olduğu görüşündedir (Davutoğlu, 2001:129). Türkiye'nin Orta Doğu bölgesine yönelik barışçı ve dengeli politikası devam etmektedir. Bu çerçevede, bir yandan tarihsel yakınlığı olan Arap ve İslam dünyasıyla ilişkilerine önem vermekte, Filistin halkının meşru haklarını savunmakta, diğer yandan da İsrail'le hiçbir bölge ülkesinin aleyhine olmayan, barış, istikrar ve refahın tesisine hizmet edecek ilişki ve iş birliğini sürdürmektedir (Erdemli, 2001:6). Türkiye, Orta Doğu Barış Sürecini, bölgede adil, kalıcı ve kapsamlı bir barışın sağlanması için önemli bir fırsat olarak görmekte olup, bu anlayışla barış sürecini başından beri desteklemiştir (Karadağ, 2004:149). Türkiye, sürecin tüm kanallarına ivme kazandırılarak başarıyla tamamlanmasını arzulamaktadır.

Irak'a karşı uygulanan BM yaptırımlarından en fazla zarar gören ülkelerin başında gelen Türkiye, (Koç, 2002:7) Irak Müdahalesinden de güvenlik açısından en çok etkilenen ülkelerden birisidir. Irak'ın bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve birliğinin muhafazasına önem veren Türkiye; Kuzey Irak'ta, bir taraftan Irak'ın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini zedeleyebilecek faaliyetlere ve bu yöndeki gelişmelere müsamaha göstermeyeceğini ifade ederken, diğer taraftan, bu bölgede yerleşmeye çalışan terörist unsurların etkisiz hale getirilmesi konusunda büyük güvenlik sorunları yaşamaktadır.

Türkiye, kitle imha silahlarının ve fırlatma vasıtalarının bölgeye yayılmasından kaygı duymakta (Karadağ, 2004:241), söz konusu silahların ve atma vasıtalarının yayılmasını önlemeye yönelik uluslararası antlaşmalara ve rejimlere evrensellik kazandırılmasını teminen, bunlara taraf olmayan ülkelerin bir an önce katılmalarının önemini vurgulamaktadır.

1.3.3. Balkanlar

1989 yılından bu yana, Balkanlarda bölgenin siyasi yapısını kökten ve kalıcı şekilde değiştirecek gelişmeler meydana gelmiştir. Komünizmin çöküşü, ideolojik, askeri ve

ekonomik bloklaşmanın ortadan kalkması, batı tipi demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin halklar tarafından da desteklenen ulusal amaçlar olarak kabul edilmesi bu değişimin en belirgin özelliklerini teşkil etmiştir (Davutoğlu, 2001:319). Buna karşılık, Balkanların geleneksel yapısından kaynaklanan bazı sorunlar da su yüzüne çıkmıştır (Türkoğlu, 2001:36). Ancak, kesin olarak söylenebilecek bir husus, göreceli olsa da, bütün Balkan ülkelerinde sorunların barışçı yollardan çözülmesi ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla ve iş birliği üzerinde genel bir fikir birliği mevcut olmasıdır.

Türkiye, bu gelişmeler ışığında, bölge ülkeleriyle mevcut ikili ilişkilerini geliştirmeye, bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu desteği vermeye çalışmıştır. Bu çerçevede; özellikle Bulgaristan, Romanya, Makedonya (Alp, 2001:80) ve Arnavutluk'la çok yönlü ilişkiler sürdürülmektedir.

Bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirmeye çalışan Türkiye; iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla bölge ülkelerinin katılımıyla oluşan ve bölgeden kaynaklanan tek iş birliği forumu olan Güneydoğu Avrupa Ülkeleri (GDAÜ) İşbirliği Süreci'nde de aktif bir rol oynamaktadır. 1998 yılında Türkiye'nin dönem başkanlığında hazırlanan "Güneydoğu Avrupa'da İyi Komşuluk, İstikrar, Güvenlik ve İş birliği Şartı"; 11-12 Şubat 2000 tarihlerinde Romanya'da yapılan GDAÜ Devlet Başkanları Zirvesi'nde imzalanmıştır.

Türkiye, Kosova krizi sonrasında Balkanlarda istikrarın ve kalıcı barışın sağlanmasını, bölgenin ekonomik alanda yeniden imarını ve yapılanmasını, bölge ülkelerinin güvenlik gereksinmelerinin karşılanmasını amaçlayan Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paketi'nin de desteklemekte ve Pakt çerçevesinde oluşturulan Üç Çalışma Masası'nın faaliyetlerine aktif katkıda bulunmaktadır.

1.3.4. Kosova Sorunu

Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Balkanlarda ortaya çıkan sorunlar yumağı çerçevesinde, Bosna-Hersek'te çatışmaların önünün alınarak trajediye süreli de olsa bir çözüm getirilmesini takiben, uluslararası toplumun gündemine yerleşen bölgenin olduğu kadar Avrupa genelinin de barış, güvenlik ve istikrarını tehdit eder bir boyut kazanan Kosova Krizi; uluslararası toplumun kararlı tutumu ve bunun yansıması olan NATO hava harekatı sayesinde kontrol altına alınabilmiş (Davutoğlu, 2001:231) ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 Sayılı Kararı ile Kosova'da yeni bir dönem başlamıştır.

Aynı zamanda bir Balkan ülkesi olan ve bölgeyle insani, tarihi ve kültürel bağları da bulunan Türkiye; başından itibaren, Kosova sorununun diplomatik yoldan çözümü konusunda ikili ve uluslararası planda büyük çaba sarf etmiştir. Türkiye sorunun barışçıl yollarla çözümü imkanı kalmayınca başlatılan NATO hava hareketına da, gerek NATO gerek bölgesel sorumluluğunun bilincinde olarak, aktif bir şekilde katılmıştır. Türkiye, soruna ilişkin çözümün Kosova'nın mevcut statüsünün ötesinde geniş bir özerkliği içermesini ve bulunacak çözümde soydaşlarımız dahil Kosovalı bütün toplulukların meşru haklarının eşit biçimde güvence altına alınmasını istemiştir (Davutoğlu, 2001:316). Kosova'daki Türklerin kazanılmış haklarının korunup geliştirilmesi, yöreye yönelik politikanın temel noktalarından birini oluşturmaktadır. Türkiye, 1244 Sayılı Karar uyarınca, Kosova'ya yerleştirilen sivil BM Kosova Geçici İdaresi Görevi ve Askeri Kosova Uygulama Kuvveti güçlerine de katkıda bulunmuştur.

1.3.5. Kafkaslar

Doğu ile batı, kuzey ile güney arasında bir kavşak noktası oluşturan ve doğal kaynaklarıyla insan gücü bakımından önemli bir potansiyele sahip olan Kafkasya, Türkiye'nin önem ve öncelik verdiği bir bölgedir (Davutoğlu, 2001:125). Bu bölgeyle mevcut olan tarihi ve kültürel bağlar, ilişkilere özel bir boyut kazandırmaktadır.

Bölgesel sorunlara kalıcı ve barışçı çözümler bulunması, bölge ülkeleri arasında ilişkilerin normalleştirilmesi ve kutuplaşmaların önlenerek bölgesel iş birliğinin artırılması, Türkiye'nin Kafkasya'ya yönelik politikasının temel hedefidir.

Türkiye açısından Kafkasya bölgesinde barış ve güvenliğin önündeki en önemli engeller, Yukarı Karabağ anlaşmazlığı ile Abhazya sorununun henüz çözümlenmemiş olmasıdır. Bu durum, bölgesel iş birliğinin tesis edilmesini ve bu ülkelerin ekonomilerinin uluslararası piyasayla bütünleşmesini engellemektedir.

Yukarı Karabağ sorununa, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne ve yöre halkının haklarına saygı temelinde nihai çözüm bulunması gerekmektedir (Nesibli, 2001:102). Türkiye, bu çerçevede, Minsk Grubu'nun faaliyetlerine aktif olarak katılmaya devam etmekte ve çözüm sürecine destek vermektedir. Bunun yanı sıra, taraflar arasında Devlet Başkanları düzeyinde başlatılan doğrudan görüşmelerin sorunun çözümüne olumlu katkıda

bulunacağını düşünmektedir. Türkiye, her iki ülkenin kabul edebileceği bir çözümü destekleyecektir (Davutoğlu, 2001:127).

Ermenistan'ın, tarihi olayları kendine özgü bir anlayışla uluslararası alanda kabul ettirmeye yönelik çabalarının; ikili ilişkilerin normalleştirilmesine engel oluşturduğu düşünülmektedir. Ermenistan'ın, ilişkilerde, geleceğe yönelik olumlu bir bakış açısını benimsemesi ve Yukarı Karabağ anlaşmazlığının çözümüne yönelmesi, Türkiye ile ilişkilerinin normalleştirilmesini kolaylaştıracaktır. Bu yönde bir gelişme her şeyden önce Ermenistan'ın bağımsızlığını pekiştirecek ve bölgede iş birliği ortamının oluşmasına katkıda bulunacaktır.

Bölgenin barış ve güvenliğini engelleyen bir diğer sorun ise Abhazya'dır. Türkiye bu sorunun Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içinde, barışçı yöntemlerle ve diyalogla çözülmesi gerektiğini düşünmektedir (Ağacan, 2001:24). Söz konusu soruna çözüm bulmak amacıyla yürütülen Cenevre süreci çerçevesinde; Gürcü ve Abhaz tarafları arasında, BM'nin gözetimi altında, AGİT ile BM Genel Sekreterliği'nin Dostları Grubunun (ABD, RF, Almanya, Fransa ve İngiltere) katılımıyla, Türkiye'nin ev sahipliğinde düzenlenen İstanbul Toplantısı, taraflar arasında diyalogun sürdürülmesi ve karşılıklı güven artırıcı önlemlerin alınması açısından önemli bir gelişme olmuştur.

1.3.6. Akdeniz

Bir Akdeniz ülkesi olan Türkiye, Avrupa ve kendi güvenliğinin Akdeniz'in güvenliğinden ayrılamayacağı görüşünde olup; Akdeniz Bölgesi'nde barış, istikrar ve refahın güçlendirilmesini desteklemektedir. Akdeniz Bölgesi'nde Türkiye'nin en büyük güvenlik sorunu Ege ve Kıbrıs'tır (Davutoğlu, 2001:169). Türkiye'nin Ege gibi hassas konularda uzun dönemli politikalarını etkileyecek hatalar yapmamaya özen göstermesi gerekir. Kıbrıs Türkiye'nin diplomatik nitelikli ofansif bir deniz stratejisinin temel dayanaklarından birisi olmalıdır çünkü Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Ege, Süveyş Boğazı, Kızıldeniz ve Körfez üzerinde stratejik hesaplar yapan hiçbir küresel veya bölgesel güç Kıbrıs'ı ihmal edemez (Davutoğlu, 2001:180). Özellikle yeni güvenlik ortamında ön plana çıkan kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, kitlesel göç, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi yeni ve sınır aşan risklerin ve bölgesel sıcak çatışmaların bu bölgede meydana geldiği dikkate alındığında; Akdeniz Bölgesi'nin barış ve istikrarı daha da hayati bir nitelik kazanmaktadır. Akdeniz üzerinde Rusya gibi gizli emelleri olan

ülkelerin yaratmış olduğu güvenlik sorunları da çok önemlidir (Karadağ, 2004:276). Geniş bir coğrafi alana yayılan Akdeniz Bölgesi'nin alt bölgeleri farklı özellikler göstermektedir. Türkiye bu bölgede barışın ve istikrarın güçlendirilmesinin siyasi, ekonomik ve sosyal boyutları da içeren kapsamlı bir yaklaşımı gerektirdiğine inanmaktadır. Bu çerçevede, ekonomik ilişkilerin yoğunlaştırılması ve ortak projelerin geliştirilmesi için gerek ikili, gerek çok taraflı düzeylerde gayret sarf etmektedir. Türkiye, NATO çerçevesinde yürütölen Akdeniz Diyalogu'nu desteklemekte, keza AB'nin Avrupa-Akdeniz sürecine aktif bir şekilde katılmaktadır. Aynı şekilde BAB ve AGİT çerçevesindeki Akdeniz İşbirliği Programları'na da önem vermektedir.

1.3.7. Karadeniz

Bir Karadeniz ülkesi olan Türkiye, bölgede karşılıklı iş birliğinin gelişmesine büyük önem atfetmektedir (Davutoğlu, 2001:161). Bu amaçla Türkiye; Karadeniz'in bir barış, istikrar ve refah denizi haline getirilmesini hedefleyen, üyeleri arasında var olan coğrafi yakınlık, tarihsel bağlar ve ekonomik bütünleyicilik özelliklerini dikkate alan ve somut projelere yönelik işlevsel bir model haline gelen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ)'nün kurulmasında öncü rol oynamıştır.

SSCB'nin dağılmasından sonra Türkiye artık Karadeniz'i savunma stratejisinin bir parçası olarak, sadece Boğazlarla dünyaya açılan dolayısıyla Rusya'ya bir koz olarak kullanabileceği bir deniz sahası olarak görmemelidir (Davutoğlu, 2001:160). Türkiye, Karadeniz'de bir Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler (GGAÖ) süreci başlatılmasının bölgeyi istikrarlı bir alana dönüştürme yolundaki ortak çabalara önemli bir katkı sağlayacağına inanmakta ve bu amaçla Karadeniz ülkeleri arasında deniz faaliyetleri alanında bir GGAÖ düzenlemesi yönündeki çalışmalara aktif şekilde katılmaktadır.

Öte yandan, Türkiye; Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin oluşturdukları Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubunun kurulması girişimine büyük katkı sağlamıştır.

BÖLÜM 2: IRAK MÜDAHALESİ'NİN BÖLGESEL GÜVENLİĞE ETKİLERİ

2.1. Irak Müdahalesi Sonrasında Bölge Ülkelerinin Karşılaştıkları Güvenlik Sorunları

Irak müdahalesi sonrasında Arap medyasında çıkan haberler incelendiğinde bu ülkelerin, ABD'nin müdahaleyi Irak'a değil kendi rejimlerine karşı yaptığını düşünmeye başladığını göstermektedir. Arap medyasına göre asıl hedef Saddam Hüseyin rejiminden çok Arap rejimleridir. Bu noktada sorulması gereken ABD tüm bölgeyi yeniden yapılandırabilecek güce sahip midir? sorusu olmalıdır. Cevabı kolay olmamakla birlikte, ABD'ye bu gücü verenin kendi ulusal gücünden çok bölgesel nedenler olduğu söylenebilir. Bölgenin nispeten zayıf ve yapay olan yapısı dış müdahaleleri kolaylaştırmakta ve bölgesel rejimlerin devamını küresel aktörlerin tercihi bırakabilmektedir. Küresel sistem düzleminde Orta Doğu ile ilgili sorunlarda ABD'ne karşı koyabilecek bir gücün henüz sahneye çıkmamış olması da bölgenin zayıflığını arttırmaktadır. İsrail'in Filistin sorununda tüm dünyanın ve Avrupa Birliği'nin muhalefetine rağmen ABD'nden aldığı destek ile istediği en radikal manevraları dahi yapabilmesi buna örnek teşkil etmektedir.

Bir diğer sorun ise Arap devletlerinin büyük bir çoğunluğunun meşruiyetlerini kendi halkları yerine dış destekten alıyor olmasıdır. Kurduğu devlet yapısı ve askeri önlemler ile Arap dünyasının en güçlü rejimlerinden sayılan Saddam Hüseyin rejiminin yıkılması göstermiştir ki diğer birçok Arap ülkesinde ABD'ne karşı ayakta kalabilecek rejim sayısı çok azdır. Bu bağlamda Türkiye'nin Arap dünyası ile kıyaslandığında çok daha rahat olduğu söylenebilir. Arap ülkeleri ile kıyaslandığında geniş bir mutabakat sonucunda oluşan ve nispeten daha çoğulcu bir yapısı bulunan Türkiye bu özellikleri sayesinde daha bağımsız bir politika izleyebilmektedir. Eski başbakan Abdullah Gül'ün 'savaş karşıtı diplomasisi' bu bağlamda değerlendirilebilir.

Orta Doğu'yu ABD politikaları karşısında savunmasız bırakan bir diğer unsur ise sınırların yapaylığıdır. Özellikle Arap ülkelerinin sınırları bağımsızlık savaşları ve milliyetçi hareketler sonucunda çizilmemiştir. Bu da sınırları çizenlere sınırlar üzerinde tasarrufta bulunma gücünü verebilmektedir.

Son olarak Arap ülkeleri Irak sorununda ABD'ye ve dünyaya herhangi bir alternatif sunamamaktadırlar. Bu da mevcut politikaların mecburen de olsa kabulü anlamına gelmektedir.

Bu ortamda tüm Arap ülkeleri kendi güvenlikleri konusunda endişe içerisindedir. Bu nedenle Irak Müdahalesi sonrasında meydana gelen gelişmelerin bölge ülkelerinin güvenliğine yaptığı etki incelenmelidir.

2.1.1. İsrail

Orta Doğuya barış demokrasi ve özgürlük götürmek vaadiyle başlatılan Irak Müdahalesinin bölge ülkeleri üzerinde oluşturması beklenen bu etkileri gerçekleştirmemiştir. ABD'nin Irak müdahalesi sonucunda Saddam Hüseyin'in Irak'ın yönetimini kaybetmesinin İsrail-Filistin sorununun çözümünü de olumlu yönde etkileyeceği yönünde fikirler ortaya atılmıştır (Chatham House, 2004:20). Ancak, bu yönde herhangi bir gelişmeye henüz rastlanmamaktadır. Aksine, bölgede artık güçlü bir Irak'ın olmaması ve yakın gelecekte de olamayacak olması İsrail'in karşı karşıya olduğu stratejik tehditlerin en önemlilerinden birisini ortadan kaldırmıştır. ABD müdahalesi sonucunda Irak'ın tehdit olmaktan çıkması İsrail'i bölgede bir ölçüde rahatlatmış ve bu durum İsrail'in tek taraflı politikalar izlemesini kolaylaştırmıştır. Böylece, Filistin ile olan sorunun çözümü daha da zorlaşmış görünmektedir. Bölgede güçlü bir Irak'ın olmaması sonucunda İsrail bölge ülkeleri için eskisinden daha da büyük bir tehdit haline gelmiştir. Türkiye açısından İsrail tehdidi müdahale öncesinde çok fazla kendisini hissettirmezken Kuzey Irak'ta varlığını geliştirmeye başlaması ve bağımsız bir Kürt devletini teşvik etmesi Türkiye açısından da ciddi güvenlik sorunları teşkil etmektedir.

Bu müdahalenin içinde yer almasa da müdahalenin bölge ülkelerinden İsrail'in daha çok işine yarayacağı bir gerçektir. Müdahaleyi açıkça olmasa da en çok isteyen ve teşvik eden bölge ülkesi İsrail'dir (Seymour, 2004). İsrail, Irak ile ilgili politikalarını ABD üzerinden yürütmektedir. Bunun en önemli sebebi İsrail'in doğrudan bir politika izlemesi durumunda diğer bölge ülkeleri ile yaşadığı sorunların artması ve ilişkilerin kötüleşmesi ihtimalidir. Bu durumda İsrail için en iyi senaryo bölgede ABD tarafından kontrol edilen zayıf bir Irak'ın mevcut olması ve yeniden yapılandırılan Irak'ın, İsrail'e daha az düşman olmasının sağlanmasıdır. Bu açıdan yaklaşıldığında müdahale İsrail için bölgesel güvenlik sorunlarını azaltmış ve amacına ulaşmıştır.

Öte yandan, her ne kadar resmi kurumlar tarafından desteklenmediği savunulsa da, Irak'ın kuzeyinde İsrail vatandaşlarının toprak satın aldıkları ve Kürtlere destek verdikleri gözlemlenmektedir (Seymour, 2004). İsrail, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına oranla Türkiye ve diğer bazı bölge ülkelerinin aksine, zayıf ve parçalanmış bir Irak'ı tercih edecektir. Bu durum tüm bölge güvenliğini tehdit etmektedir ve yeni oluşumların daha çok savaşa neden olacağı ve daha çok kan döküleceği değerlendirilmektedir.

2.1.2. İran

İlk bakışta Irak Müdahalesi ve sonuçları İran açısından güvenlik sorunlarını azaltmış gibi görünmektedir. ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında Irak'ta ortaya çıkan durum ve Irak'ın zayıflaması, Irak ile uzun yıllar savaşmış ve bu ülkeyi savaş sonrasında da tehdit olarak algılamaya devam etmiş olan İran için önemli bir düşmanın ortadan kalkması anlamına gelebilir. Ancak, ABD Başkanı Bush, 11 Eylül sonrası yaptığı bir konuşmada, İran'ı da tarif ettiği "Şer Ekseni"ne dahil etmiştir. Şer Ekseni ülkelere yapılacak askeri müdahalelerden birisinin İran'a yapılacak olması İran'ın güvenlik politikalarında köklü değişikliklere neden olmuştur. Bu durumda, Irak müdahalesi sonrasında, İran'ın Irak konusundaki en büyük tehdit algılaması ABD olarak ortaya çıkmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler, ABD Başkanı Bush'un İran'ı Şer Ekseni dahil eden konuşmasından olumsuz etkilenmiş ve aradaki güvensizlik ortamı yeniden ön plana çıkmıştır (Chatham House, 2004:12).

Diğer yandan, Saddam rejiminin ABD tarafından devrilmesi ve ABD'nin Irak'a yaptığı askeri operasyon, sıranın kendisine gelebileceğinden endişelenen İran'ı daha ılımlı bir dış politika izlemeye itmiş ve İran bölge devletleriyle daha iyi ilişkiler kurma çabasına girmiştir. Bu bağlamda İran, 1979'dan beri diplomatik ilişkilerini kesmiş olduğu Mısır ile yeniden ilişki kurma eğilimi göstermektedir (CNN, 2004).

Ayrıca İran, PKK terör örgütünü artık kendisi için bir hedef olarak seçmiş olup, terör örgütüne karşı düzenlediği askeri operasyonlar sayesinde Türkiye ile işbirliği kurma yoluna gitmiştir. Öte yandan İran'ın, bölgede ABD ve İsrail baskısının arttığı bu dönemde, nükleer silah edinme çabası içinde olduğu argümanları gündemi meşgul etmektedir. İran, nükleer tesislerin nükleer enerji sağlamak amacını taşıdığını söylese de İran'ın ABD ve İsrail'e karşı kozlarını artırmak amacıyla nükleer silah edinme yoluna

gidebilme ihtimali bulunmaktadır. Bunun tüm bölge için olduğu gibi Türkiye için de çok önemli etkileri olacak ve nükleer silaha sahip bir İran bölgedeki güç dengelerini sarsacaktır. Son zamanlarda ABD'nin, Irak Müdahalesi öncesinde Irak için yaptığı kitle imha silahlarının tüm dünyayı tehdit ettiği açıklamaları İran için de yapılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler göstermektedir ki İran'a yapılacak bir askeri müdahalenin çok yakında gerçekleşmesi beklenmelidir.

İran'ın Irak politikası, toprak bütünlüğünün gevşek bir federal yapı çerçevesinde korunması, ABD'nin burada başarısız olması ve Şî ve İslam olgusunun etkin olduğu bir Irak'ın kurulması olarak ortaya konabilir. İran, bölgede güçlü bir Irak ya da ABD'nin kuklası bir rejim istememektedir. İran ve Türkiye arasında Irak konusunda toprak bütünlüğünün korunması gibi ortak çıkarlar bulunsa da, bu iki ülkenin farklı çıkarlarının baskın olması bu konudaki işbirliğinin gelişmesini engellemektedir.

2.1.3. Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, ABD'nin Orta Doğu'daki en önemli müttefiklerinden biri olmasına rağmen, ABD'nin Irak müdahalesine karşı pek olumlu bir tavır sergilememiştir. Irak'a dönük ABD politikalarının en büyük endişe yarattığı ülkelerin başında Suudi Arabistan ve Mısır gelmektedir. Mısır ve Suudi Arabistan yönetimlerine göre Irak'ta rejim değişikliğinden sonra bölgedeki varlığı daha da artacak olan ABD'nin mevcut rejimlere olan hoşgörüsü daha da azalacaktır (Laçiner, 2003b:34). Özellikle El-Kaide ile bağlantıları olduğu yönünde ağır eleştiriler alan Suudi Arabistan için tehlike daha büyük olacaktır. Irak'ın güneyinde muhtemelen bağımsız ya da güçlü bir federal Şî Bölgenin oluşması durumunda, Iraklı Şîlerin, Suudi Arabistan'ın Irak sınırındaki Şî nüfus üzerinde etkinlik kurmasından da endişe duyulmaktadır. Suudi Arabistan'ın güvenlik çıkarları bu noktada İran ile ters düşmektedir çünkü İran, Irak'ta Şî ağırlıklı bir yönetim istemektedir. Bu durumun Suudi Arabistan'da istikrarsızlık yaratmasından korkulmaktadır (Friedman, 2004). ABD, Suudi Arabistan'da bulunan askeri üslerini Katar'a çekme ihtiyacı duymuştur çünkü Suudi Arabistan Arap dünyasında etkili bir aktör olmayı istemektedir ve ABD askerlerinin kendi toprakları üzerinde olması diğer Arap ülkeleri tarafından hoş karşılanmamıştır (BBC, 2003). Tüm bunların sonucunda Suudi Arabistan, ABD desteği olmadan bazı iç ve dış güvenlik tehditleriyle baş etmek durumunda kalmış ve bu bağlamda ABD'nin Irak müdahalesinin ardından, radikal

İslamcı terör, Suudi Arabistan'ın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri olmuştur (Tarık, 2003). Irak müdahalesi Suudi Arabistan ile ABD'nin stratejik ortaklığının bozulmasına neden olmuştur ve bu yönüyle gelişen olaylar Türkiye ile ABD arasında gelişen tezkere krizinde yaşananları hatırlatmaktadır. Gerek Türkiye, gerekse Suudi Arabistan açısından müdahale sonrasında bölgesel güvenlik önemli bir hal almıştır çünkü ABD'nin desteği olmadan bölgesel sorunlarla baş etmek her iki ülke açısından da zorluklar teşkil etmektedir.

2.1.4. Suriye

Suriye için en büyük bölgesel tehditlerden birisi İsrail'in bölgedeki varlığıdır. İsrail tarafından ağır eleştirilere uğrayan ve ABD tarafından terör bağlantıları nedeniyle eleştirilen Suriye de, Orta Doğu'daki istediği rejimi rahatça değiştirebilen bir ABD'nden rahatsızlık duymaktadır (Laçiner, 2003b:34). ABD'nin Irak müdahalesi ve bölgeye yerleşmesi sonucunda Suriye, güç dengeleri açısından İsrail'e karşı eskiden olduğundan daha da güçsüz bir konuma düşmüştür. Ekim 2003'te İsrail, İslami Cihat'ın eğitim kampı olduğu gerekçesiyle, Şam'a birkaç mil uzaklıktaki bir bölgeye askeri müdahalede bulunmuştur. Suriye, BM Güvenlik Konseyi'nin geçici üyelerinden olmasına rağmen, İsrail'in bu müdahalesine karşı lehinde bir karar çıkartılmasını sağlayamamıştır. Ayrıca ABD tarafından Suriye'ye Lübnan'dan askerlerini çekmesi ve bu ülkenin bağımsızlığına saygı göstermesi konusunda baskı uygulanmaktadır. ABD bu konuda Mayıs 2004'te bir yasayı (Lübnan Egemenliğinin Restorasyonu Yasası) uygulamaya koymuş ve Suriye Lübnan'ın egemenliğine saygı göstermedikçe Suriye'ye ambargo uygulama kararı almıştır. Dolayısıyla ABD'nin bölgedeki varlığı ile Suriye'nin Lübnan'daki etkinliği tehlikeye girmiştir. Ayrıca müdahale sonrasında Suriye, terörizm silahını eskisi kadar etkili ve rahat kullanamamaktadır. Diğer yandan, Suriye Irak'taki istikrarsızlıktan memnun görünmektedir, çünkü bu durumun ABD'yi kendisinden bir müddet daha uzak tutacağına inanmaktadır. Ama Şer Ekseni içerisinde tanımlanan Suriye sıranın er ya da geç kendisine geleceğinin farkındadır. Suriye bunun sonucunda Türkiye ile işbirliğini artırma yoluna gitmiştir. Örneğin, İstanbul'da 15 ve 20 Kasım 2003'te gerçekleştirilmiş olan bombalı saldırılardan (Özdağ, 2004:30-42) sonra Suriye ile ortak yürütülen çalışmalar sonucunda olaylarla bağlantısı olduğu tespit edilen 22 kişi Şam ve Halep'te yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir. 1999'da Abdullah Öcalan'ın

yakalanmasıyla başlayan sınır güvenliği ve güven artırıcı diyalog da devam etmektedir. Daha önceki dönemlerde, Suriye'nin bu konularda Türkiye ile işbirliğine yanaşmadığı düşünülürse, Suriye'nin bu tutum değişikliğinde ABD'nin ve İsrail'in yoğun baskısı altında olmasının etkisinin büyük olduğu söylenebilir (Kuloğlu, 2004:10). Ayrıca Suriye ABD'ne yaklaşmak için 'arka kapı' olarak Türkiye'yi kullanmaktadır (Laçiner, 2003a:34) ve gelecekte kendisine bölgesel bir dost yaratmayı planlamaktadır.

ABD'nin Irak müdahalesi, Suriye'yi ekonomik alanda da olumsuz etkilemiştir. BM kararlarını ihlal ederek, Irak'tan ucuz petrol ithal eden Suriye, ABD müdahalesi sonrasında bu avantajını kaybetmiştir. Ayrıca, ticaretinin büyük bir kısmını da Irak'la gerçekleştirmekte olan Suriye'ye bu kapı da kapanmıştır (Gambill, 2003).

Suriye'de bazı kesimler, Suriye'nin bölgede hiçbir zaman olmadığı kadar tehdit altında olduğunu ve bu durumdan kurtulmanın yolunun da değişimden geçtiğini vurgulamaktadır (MEMRI, 2004). Suriye'deki rejim de iç dinamiklerle gerçekleştirilecek demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisi süreciyle ABD'nin Suriye'ye baskısının meşruluk temelini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Böylece, BOP çerçevesinde, Irak'a yaptığı müdahale ile ABD, bölge ülkelerine gözdağı vermiş ve onlarda daha demokratik bir yapıya doğru değişmek zorunda oldukları hissini yaratmıştır. Bölgedeki otoriter rejimli ülkeler, maruz kaldıkları baskı sonucu ve ABD'nin Irak'a yaptıklarına da bakarak, kendilerini, bir ABD müdahalesine maraz kalmadan, değiştirmek zorunda hissetmeye başlamışlardır. Suriye'nin bu girişimleri ile Libya'nın kitle imha silahı araştırma programlarına son vereceğini ve ülkenin bu konuda denetlenmesine izin vereceğini açıklaması da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Irak'ta istikrarsızlığın devam etmesi Suriye için en yararlı senaryo olarak görünmektedir, bu durumun ABD'yi Suriye'den biraz daha uzak tutacağı hesaplanmakta ve bu süreç içerisinde ABD'nin bölgede istikrarın sağlanabilmesi için Suriye ile işbirliğinin önemini kavraması ümit edilmektedir. Ama ABD açısından bakıldığında, Suriye hala kendisi için bir hedef konumundadır ve bu durumun stratejik ortaklığa dönüşmesi beklenmemelidir.

2.1.5. Lübnan

Lübnan halkının yaklaşık yüzde 30'unu oluşturan ve ekonomik olarak güçlü olmasına rağmen siyasi alanda çok fazla etkisi olmayan Hıristiyan kesimi, Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini istemektedir. Dolayısıyla ABD'nin Irak müdahalesi bu kesim tarafından olumlu bir gelişme olarak karşılanmıştır. Öte yandan, Irak'taki durum, Lübnan'daki Müslüman kesimler, ülkede resmi bir siyasi parti olarak varlığını sürdüren Hizbullah ve ülke içinde İsrail'e karşı mücadele yürüten radikal Filistinli örgütler açısından olumsuz bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Özellikle, ABD'nin terörle mücadele misyonu ve İsrail'in güvenliğini sağlama amacı çerçevesindeki girişimleri, bu ülkedeki örgütlerin etkinliklerini olumsuz etkilemektedir.

2.1.6. Ürdün

Ürdün'de de Irak'taki gelişmeler büyük bir kaygıyla izlenmektedir. Özellikle Ürdün kuruluşu itibarı ile Irak'a benzer bir süreçten geçtiği için Irak'tan sonra sıranın kendisine geleceğini ve Filistin sorununun kendi sınırlarını ve rejimini değiştirerek çözümleneceğini düşünerek endişe etmektedir (Laçiner, 2003a:34). İsrail'de ve ABD Yahudi lobisinde seslendirilen Filistin sorununun Filistinlilerin Irak'a ya da Ürdün'e nakli yoluyla çözümünü fikri hem Ürdün'ü hem de Arap ülkelerini endişelendirmektedir. İsrail'in gizli emellerini ABD lobisinde kolayca kabul ettirebilmesi de bu endişeleri arttırmaktadır. Diğer yandan, ABD'nin Irak müdahalesinin Ürdün'ün bölgesel konumunu biraz daha güçlendirdiği söylenebilir. Ürdün'ün, ABD ve İsrail ile olan ilişkileri düşünüldüğünde, bölgede daha da rahatladığı yorumu yapılabilir (Chatham House, 2004:16). Ürdün, iç istikrarı ve ekonomik çıkarları açısından, toprak bütünlüğü korunan ve ABD yanlısı bir Irak'ın kurulmasını tercih etmektedir.

2.1.7. Türkiye

Şüphe yok ki ABD'nin Orta Doğu politikalarının en çok etkileyeceği ülke Türkiye olacaktır. ABD'nin iknadın çok tehdide dönük yaklaşımı korkuları arttırmıştır. Türkiye, bir yandan ekonomik yardım gibi vaatlerle ikna edilmeye çalışılırken (havuç politikası), diğer taraftan ABD'nin isteklerini yerine getirmezse IMF ve Dünya Bankası yardımlarının kesileceği, Saddam Hüseyin sonrası Irak'ta Türkiye'nin söz sahibi yapılmayacağı vb. sözlerle sürekli olarak tehdit edilmiştir (sopa politikası).

The New York Times gibi Washington yönetimi ile yakın bağları bulunan gazetelerde çıkan Türkiye'yi sert bir dille eleştiren yazıların Türkiye'ye açık bir uyarı olduğu görülmektedir. Hatta kimilerine göre PKK'nın uzun bir aradan sonra, 2002 yılının sonunda yeniden eylemde bulunması da tesadüf değildir (Demiral, 2004:20). Oysaki bu tür tehditler Türkiye'nin korkularını azaltmaktan ve ABD'ye yaklaştırmaktan çok, ABD'ye olan güvensizliğini derinleştirmektedir. Türkiye Suriye'nin PKK'yı desteklediği dönemlerde bile Suriye'den değil, Batı'nın PKK'ya olan desteğinden çekinmiştir. Denebilir ki, Türkiye bugünkü siyasi, ekonomik ve askeri gücü itibariyle tüm bölgesel güçler ile baş edebilecek güce sahiptir (Demiral, 2004:19). Fakat ABD, İngiltere ve İsrail üçlüsünün şu ana kadarki Irak planları Türkiye'yi daha çok endişelendirmektedir.

Türkiye için en önemli tehdit ise Irak müdahalesinden sonra, Irak'tan çok bölgenin diğer ülkelerindeki gelişmeler ile ortaya çıkabilir. Irak'a yerleşmiş bir ABD'nin Orta Doğu'ya yeniden şekil verme çabaları ve bu çabaları İngiltere ve İsrail'in şekillendirmesi Orta Doğu'da Türkiye'yi sarsacak radikal değişimlere yol açabilir (Şen, 2003:53). Çünkü İsrail'in ve ABD Yahudi lobisinin geleceğe dönük Orta Doğu projeksiyonlarında sınır ve rejim değişiklikleri bulunmaktadır. Sınır değişiklikleri yeni bir Kürt devleti gibi Türkiye için önemli riskler taşırken, en önemli sorun rejim değişikliklerinden kaynaklanacaktır. Yapay unsurlar sayesinde kurulmuş ve sürdürülen krallıklar ya da otoriter rejimler kralın gidip parlamentoların kurulması şeklinde değerlendirilemez. Bölgede rejimlerin değişmesi yeni değerlerin de oturtulmasını gerekli kılar ki Türkiye'ye özellikle bu aşamada yeni roller ihale edilebilir (Koç, 2004:62). İslam'ın küresel sisteme meydan okuduğu düşüncesinde olan ve yeni bir İslam anlayışının geliştirilmesi gerektiğini savunan İsrail ve ABD, bölgeye yeni şeklini verirken Türkiye'yi bir araç olarak da görebilir. Bu durumda ilk bakışta Türkiye'ye olan ihtiyaç artacakmış gibi görünse de söz konusu süreç Türkiye için sadece dış politikada değil kendi rejiminde de büyük sorunlara neden olabilecektir. Diğer bir deyişle yeni bir anlayışı Orta Doğu'ya yerleştirmek üzere görevlendirilmek istenen Türkiye, bu sürecin sonucunda Batı vizyonu zarara uğramış, demokrasisi ve diğer ulusal çıkarları tahrip edilmiş bir hale de gelebilir.

Türkiye, ABD'nin yaklaşık 50 yıldır önemli bir müttefiki olmasına rağmen, Irak müdahalesi sırasında ABD askerlerinin Türk topraklarından geçmesi için izin niteliği

taşıyan 1 Mart tezkeresinin TBMM'den geçmemesi ile başlayan süreçte Irak'taki gelişmelerin dışında kalmıştır. Bu süreçte ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler gerginleşmiş, Ankara'nın Irak ile ilgili olarak belirlemiş olduğu kırmızı çizgiler Washington tarafından KDP ve KYB'ye ihlal ettirilmiştir. 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de Türk Özel Tim görevlilerine karşı gerçekleştirilen baskın ile Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde etkinliğinin tamamen kırılma noktasına geldiği ortaya çıkmıştır. Türkiye, Irak'ta inisiyatifi tekrar ele alma çabasına girmiş, ABD ile ilişkileri tekrar düzeltme çerçevesinde, riskli bir dönemde Irak'a asker gönderme yetkisini 7 Ekim 2003 tezkeresi ile Hükümete vermiştir. Burada amaç kazanılacak askeri başarıların siyasi alana yansıtılması ve Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde söz sahibi olunmasıdır. Ancak, özellikle Kürt gruplarının baskısı sonucunda ABD Türkiye'den asker talebini dondurmıştır.

Türkiye için Irak konusundaki en önemli öncelik Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Irak'ın yeni yapısının Türkiye'ye tehdit teşkil etmemesidir. Bu bağlamda, Irak'ın kuzeyinde bir Kürt Devleti kurulmasının engellenmesi, Türkmenlerin hak ve menfaatleri korunarak varlıklarının sağlıklı bir zeminde devamının sağlanması, PKK/Kongra Gel militanlarının Irak'ın kuzeyindeki faaliyetlerinin durdurulması ve bu örgütün tasfiye edilmesi Türkiye'nin Irak'taki hassasiyetlerinin en önde gelenleridir.

ABD'nin Irak müdahalesinde, başından beri ABD'nin yanında yer alan Kürtler, bu davranışlarının semeresini müdahale sonrasında toplamaya başlamışlar ve bir takım imtiyazlar elde etmişlerdir. Geçiş Dönemi Irak Anayasası'nda Kürtlere Irak'ın kuzeyinde özel bir statü verilmiştir. Öte yandan Türkmenlere, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde, hazırlanan Geçici Anayasa'da, nüfuslarıyla orantılı bir temsil hakkı tanınmamıştır (globalsecurity.org., 2004). Bu süreçte Türkiye'nin inisiyatifi tekrar ele geçirecek açılımlarda bulunması gerekmektedir. Ancak, Kürtlerin kuzeyde kazandıkları imtiyazlardan vazgeçmesini beklemek pek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu bağlamda, Irak'ın geleceğinin siyasi bütünlük içinde toprak bütünlüğünü koruyan ve özerk yapılardan oluşan bir çerçevede şekillendirilmesinin Türkiye'nin menfaatleri açısından en uygun hareket tarzı olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye Irak'ta merkezi, demokratik ya da en azından orantılı temsile dayalı (her kesimin orantılı bir temsil hakkına sahip olduğu), laik bir yönetimin kurulmasını istemektedir.

Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasını istemesinin önemli bir sebebi, Irak'ın kuzeyinde kurulacak muhtemel bir Kürt devletinin Türkiye'nin iç istikrarını tehdit eder nitelikte görülmesidir. Zira Türkiye'de yaşayan Kürt kökenli vatandaşlar böyle bir oluşumdan olumsuz etkilenebilecektir. Bir diğer önemli sebep ise bölgedeki güç dengelerinin korunması isteği olarak ortaya konabilir. Dağılmış bir Irak, bölgedeki güç dengelerinin bozulmasına sebep olacak ve bu durumda İran'ı dengeleme görevi Türkiye'ye düşebilecektir. Türkiye bölgede İran'ı karşısına almasını gerektirecek böyle bir konuma düşmek istememektedir (Demiral, 2004:18).

Diğer yandan, Türkiye için bir diğer önemli konu da PKK/Kongra Gel militanlarının Irak'ın kuzeyindeki faaliyetlerinin durdurulması konusudur. ABD, bu konuda gerekli müdahaleleri, yeterli askere sahip olmadıkları gibi gerekçelerle yapmamaktadır. ABD, direnişe karşı mücadele ettiği ve istikrar sağlama gayreti içinde olduğu bir dönemde PKK'ya karşı operasyonel bir faaliyet yapmak istememektedir. Ayrıca, Irak'ın kuzeyinde var olan istikrarı böyle bir müdahale ile bozmak da istememektedir. Diğer taraftan, Türkiye'nin müdahalesine de, Türkiye'nin inisiyatifi ele alabileceği ve bölgede kaos ortamı yaratabileceği düşünceleri ile karşı çıkmaktadır. Bu durumda Türkiye, inisiyatifi ele alabilmek için karşısına çıkan fırsatlardan yararlanmalı, hatta kendisine fırsat yaratmalıdır. Bu çerçevede, askeri müdahale son seçenek olarak korunmakla birlikte eğer yapılmak durumunda kalınırsa ABD ile koordineli hareket edilmelidir (Koç, 2004:64). Gerek PKK konusunda gerek Irak'la ilgili diğer hayati çıkarları tehlikeye girdiğinde Türkiye, güç kullanabileceğini ima ve yerine göre ifade etmelidir. Böyle bir durumda, yapılacak müdahalenin sınırlı olacağı, yalnızca Türkiye'nin güvenliğini sağlamak amacıyla yapıldığı hem Irak halkına hem de bölge ülkelerine anlatılmalıdır.

Ancak, tüm bu süreçte Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini de göz önünde bulundurması gerekmektedir (Koç, 2004:63). Bu bağlamda Türkiye'nin, 1 Mart tezkeresi ile inisiyatifi ele alma fırsatını kaçırdıktan sonra, ABD'nin isteği üzerine Irak'a asker gönderilmesinin yolunu açan 7 Ekim Tezkeresi'ni onaylamış olmasının pek de doğru bir karar olmadığı söylenebilir. Burada, doğru zamanda doğru yerde kullanılmayan silahlı kuvvetlerin, yanlış bir zamanda yanlış bir yerde kullanılmasına izin verilmesi durumu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu, sadece AB'nin değil Irak halkının ve bölge ülkelerinin de tepkisini

çekebilecek bir gelişme olmuştur, 1 Mart tezkeresi reddedildiğinde AB'nin önde gelen ülkelerinden Fransa ve Almanya Türkiye'ye destek vermiştir. Bu bağlamda bakıldığında, Türkiye'nin Irak'a asker gönderme kararının tam tersi etki yaratacağı sonucuna ulaşılabilir. Türkiye, Irak konusundaki tutumunu belirlerken, sürecin en başından beri, AB'den müzakerelere başlama tarihi almayı amaçlayan politikaları ile sınırlanmıştır. 17 Aralık 2004 AB Zirvesinde Türkiye'ye müzakerelere başlama tarihi verilmesiyle birlikte Türkiye'nin Irak konusundaki politikaları, müzakere sürecinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için daha fazla kısıtlanmıştır. Ancak bu Türkiye'nin hayati menfaatlerinden vazgeçmesi gerektiği anlamına da gelmemektedir. AB'ye giriş sürecindeki endişeler ve ABD ile ilişkilerin gerginleşeceği kaygıları ülkenin hayati çıkarlarının, güvenlik ve bekasının üzerine hiçbir zaman çıkmamalıdır. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurularak, bölgenin istikrara kavuşması ve Irak'taki oluşumun tehdit olmaktan çıkması için Türkiye, ABD ve AB ile iletişim içinde, ancak dışarıya ABD ya da başka güç merkezleri tarafından yönlendirildiği izlenimini vermeden, diplomatik, ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri vasıtalar aracılığıyla, Irak'taki gruplar ile ayrı ayrı temasa geçmeli ve bölge ülkeleri ile de istişarelerde bulunmalıdır. Bu izlenebilecek en akla yakın strateji olacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin Irak'ın yeniden yapılandırılmasında etkin bir rol oynaması sağlanmalıdır.

2.2. Irak'ta Direniş ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi

Irak'taki direnişin, ilk başlarda yaygın olarak Sünnîler arasında başladığı görülmüş ve bu direnişin El Kaide, Suriye ile İran gibi bazı dış güçler tarafından desteklendiği söylenmiştir. ABD, direnişin başını Baasçı milliyetçilerin çektiğini ve dolayısıyla Saddam Hüseyin'in yakalanması ile direnişin gücünü kaybedeceğini düşünmüş, fakat bu gerçekleşmemiştir (Marquardt , 2004). ABD'nin Kürt odaklı bir politika izlemesi ve tutumunu Irak için oluşturulan Geçici Anayasa'da devam ettirmesi Iraklı Şiîler arasında hayal kırıklığı yaratmış ve onların yeni oluşacak yönetimde etkili olamayacakları hissine kapılmalarına sebep olmuştur. Demokratik yollardan beklentilerini karşılayamayacaklarını düşünen Şiîler sessizliklerini bozarak Mukteda El Sadr önderliğinde direniş başlatmışlardır. Bu durum Felluce bölgesinde direnişini sürdüren Sünnîler üzerinde de duygusal bir etki yaratmış ve direnişin dönemsel olarak oldukça kuvvetlenmesine sebep olmuştur (ASAM, 2004a). Ancak, Şiî dinî lider Sistani'nin Irak'a

dönüşü ve tüm "inananları" Muktada El Sadr'a bağlı Mehdi Ordusu ile ABD askerleri arasında çatışmaların sürdüğü Necef'e yürümeye çağırması buradaki çatışmaların durmasını sağlamıştır (ASAM, 2004b). ABD askerlerinin Felluce'de ve diğer bölgelerde düzenlediği operasyonlar sonucunda da direnişçiler büyük kayıplar vermişlerdir. Ancak, tüm bunlara rağmen Irak'taki direnişin yakın zamanda tamamen bitmesi beklenmemektedir. Direnişlerin devam etmesi ve artması durumunda tüm Orta Doğu'ya sıçraması ihtimali mevcuttur. Bu durum da bölgesel bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

Irak'taki direniş hareketlerinin genel havasına bakıldığında direnişin temel sebeplerinin başında ABD işgal yönetiminin yaptığı hatalar gelmektedir. Kurulan Geçici Irak Yönetiminde Sünnîlerin dışlanması, Baas'tan arındırma politikalarının Sünnîlerden arındırma kampanyasına dönüşmesi; öte yandan Şîilerin yeterince tatmin edilmemesi ve Kürt odaklı bir politika izlenmesi Irak içindeki huzursuzlukları ve güvensizlikleri tetiklemiş, direniş hareketlerinin temelini oluşturmuştur. Tüm bunlara Irak'ı da kendi davalarının bir parçası haline getirmeye çalışan radikal İslamcı unsurların faaliyetleri de eklenince Irak'taki direniş ABD için önemli bir sorun haline gelmiştir. ABD'nin savaş sonrasında verdiği kayıplar savaş sırasında verdiği kayıplardan çok daha fazla olmuştur.(ASAM,2003) Silahlı çatışmalar ve güvensizlik ortamı ABD'nin yeniden inşa programını uygulamasını yavaşlatmaktadır.

Irak'ta, ABD'nin müdahalesi sonucunda ortaya çıkan bu durumun bölgedeki devletler için çeşitli yansımaları da olmaktadır. Bu direnişten en büyük etkiyi Türkiye görmektedir çünkü bölgede ABD'nin kontrolü kaybetmesi demek yeni oluşumlara müdahale edememesi anlamına gelmektedir. Bu durumda bağımsız bir Kürt devleti kurulması olasılığı gündeme gelmektedir.

2.3. Kürt-İsrail İlişkilerinin Yarattığı Güvenlik Sorunu

İsrail'in İran ile birlikte bir dönem, Irak Kürtlerine doğrudan destek olmuş olması İsrail'in Irak Kürtleri üzerindeki emellerini ortaya koymaktadır. Son dönemde ise ABD liderliğindeki 'gönüllü ittifakta' bizzat yer almamasına karşın, İsrail'in ABD politikalarını yönlendirdiği ve Irak Müdahalesinde aktif bir rol oynadığı iddiaları daha da artmıştır. Hatta bazı araştırmacılara göre Irak operasyonunda en karlı çıkan ülke İsrail'dir (Kasım, 2003:37). Bu denklemde Irak Kürtleri ise ayrı bir öneme sahiptir. Bazı

araştırmacılara göre Irak'ın bölünmesi ve kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin oluşturulması İsrail dış politikasına büyük bir katkıda bulunacaktır. Bir yandan Irak gibi büyük bir hasım zayıflatılmış olacak, diğer taraftan ise Müslüman lkeler arasında Arap olmayan, İsrail'e yakın yeni bir mtfevik kazanılacaktır. Son dönemde İsrail basını ve dünya Yahudileri arasında bağımsız bir Kürdistan fikrini savunanların daha açık bir Şekilde görüşlerini savunuyor olması ve Irak Kürtleri -özellikle de Mesut Barzani- ile İsrail arasındaki 'dostluk', hatta 'akrabalık' ayrı bir Kürt devletinden büyük endişeler duyan bölge ülkelerinin kaygılarını daha da arttırmıştır.

İsrail, kuruluşundan itibaren gerek askeri operasyonlarla, gerekse hükümetleri aracılığı ile uyguladığı politikalarla tüm dünyadaki Yahudileri ülkesinde toplamaya çalışmıştır. Yahudilerin büyük bir kısmı ABD, İsrail ve Rusya'da yoğunlaşmakta ve bu ülkeler toplam Yahudilerin yüzde 80'ini barındırmaktadır (Besalel, 2000:135). Kurulduğu yıllarda dünya Yahudilerinin sadece yüzde 10'unu ülkesinde toplayabilen İsrail, bugün dünya Yahudilerinin yüzde 36'sını ülkesinde barındırarak Amerika'dan sonra ülkesinde en fazla Yahudi bulunduran ülke halini almıştır (Dedeoğlu, 2002:105). Bu konu Irak'taki Yahudi Kürtlerin varlığı nedeniyle önem arz etmektedir.

2.3.1. Irak'lı Kürtlerin Yahudilerle Tarihi İlişkisi

Irak, Yahudiler için yeni bir coğrafya değildir. Yahudilerin bölgedeki varlıkları ilk çağlara kadar dayanır. Babil Devleti'nin Yehuda Devleti'ni yenerek buradaki Yahudilerin bir kısmını Babil'e getirmesiyle Irak topraklarıyla tanışan Yahudilerin bir kısmı bugün halen yaşamını bu bölgelerde sürdürmektedir. Çok karışık bir etnik yapıya sahip olan Irak'taki Yahudilerin önemli bir bölümünü de Kürtler oluşturmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Irak'ta bulunan toplam 87.500 Yahudi'nin 15.000'i Kürt yerleşim bölgelerinde bulunmaktaydı. Tarihi açıdan köklerinin bu denli sağlam olduğu bir bölgede İsrail bugün de 'Kürt kartı'nı önemsemektedir. Özellikle kendisini Arap lkeleri arasında yalnız ve güvensiz hissettiği bir ortamda Kürtleri bir tür parçalayıcı unsur olarak kullanma stratejisi kendileri açısından önem arz etmektedir.

Günümüzde artık İsrail-Kürt ilişkilerinin varlığı, herkes tarafından kabul edilmektedir. Çünkü böyle bir ilişki yarım yüzyıldır mevcuttur. Kürtlerin Bağdat ile olan ilişkilerinin gidişatına göre bunca yıl boyunca mevcut olan İsrail-Kürt ilişkileri zaman zaman iniş ıkışlar yaşamıştır. Bu ilişkiler detaylı olarak, şlomo Necdaimon'nın kaleme aldığı ve

"Dar'ul-Celil" tarafından 1997 yılında basılan "Irak'taki MOSSAD ve İsrail: Kürt Emellerinin Çöküşü" adlı kitabında ve Amerikalı gazeteci yazar Jonathan Rundel'in kaleme aldığı "Parçalanmışlık İçinde Bir Ulus ve Gezip Gördüğüm Kürdistan Yolları" adlı kitabında yer almaktadır. Her iki kitapta da pek çok olaya, tarihe ve ziyaretlere yer verilmiştir. Ayrıca her ikisinde de böyle bir ilişkinin varlığı üzerindeki tartışmalara son verecek türden yeterince kanıt fotoğraf yer almıştır (Delli, 2004).

Bugün Amerika'nın bölgede gerçekleştirmek istediği birçok hedefin İsrail açısından da aynı derecede önemli olduğu unutulmamalıdır. ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında bu devleti parçalaması ihtimali ve bunların içinde bağımsız bir Kürt devletinin ortaya çıkması, Türkiye'nin toprak bütünlüğü açısından büyük bir tehdit oluşturacaktır. Bugün Kürtlerin yoğunlaştığı bölgelere bakacak olursak Irak, İran ve Suriye özellikle göze çarpmaktadır. Bu ülkeler Iraklı Kürtlerin bağımsızlığını kendilerine tehdit olarak görmektedirler ve birbirlerine karşı Kürt politikalarını kullanmaktadırlar. İran Irak'a, Suriye ise Türkiye'ye karşı Kürt kartlarını her zaman çok etkin bir şekilde kullanmışlardır. 19 Mayıs 1992'de Kuzey Irak'ta yapılan seçimlerin, Kürt nüfusu bulunduran ülkelerde yarattığı etki aslında olayın kendi ülkelerine sıçramasından duydukları endişe olarak düşünülebilir (Bengio, 1996:66). Öte yandan şimdiki konjonktüre bakacak olursak sadece bölge ülkelerinin değil, diğer güçlerin de Kürt kartını her zaman ellerinde hazır tuttıkları görülmektedir. Kuzey Irak'ta KDP ve KYP arasındaki anlaşmazlıklar (Yılmaz, 2003:41) da Irak'a sınırı olan ülkeleri hatta sınır ötesi ülkeleri de çok yakından ilgilendirmektedir.

Son zamanlarda Yahudilerle Kürtler arasındaki ilişkilere yönelik olarak ortaya atılan iddiaların en çarpıcılarından biri ise Barzani ailesinin Yahudi kökenli olduğu ve birçok hahamın da bu aileden çıktığı yönündedir. California Üniversitesi'nde İbranice profesörü olan Yona Sabar'ın bu iddiaları Ahmet Uçar'ın "Hahamların Torunları: Barzaniler" adlı makalesinde de ileri sürülmüştür. Yale Üniversitesi tarafından 1982 yılında yayımlanan "Kürdistan Yahudilerinin Halk Edebiyatı: Antoloji" adlı kitap başlangıçta bu kadar üzerinde durulmamasına rağmen Yona Sabar'ın kitabı şu anda Orta Doğu üzerinde planlanan stratejiler açısından incelendiğinde Türkiye için büyük bir önem taşımaktadır. Prof. Sabar'ın iddiasına göre Barzani ailesinden yetişen hahamlar bölgenin kültürel anlamda değişmesinde ve gelişmesinde önemli etkilere sahiptir.

İsrail'le Kürtler liderler arasında ilk temas 1960'ların ortalarında İsrail'in Orta Doğu uzmanı, eski MOSSAD yetkilisi David Kimche tarafından kurulmuştur. 1997 yılında Kimche ile yapılan ve Londra merkezli El Hayat gazetesi tarafından yayınlanan röportajda Kimche, temaslar kurulduğunda, İsrail Başbakanı Levi Eşkol'un Arap dünyasındaki etnik azınlıklarla ilişkiler kurma yönünde "stratejik karar" aldığını açıklamıştır. Kimche Kürt lider Mustafa Barzani ile görüşmüş ve bunun hemen ardından İsrail Kürtlere yardım yollamaya başlamıştır (Karadaghi, 2004). Söz konusu desteği büyük çapta arttırabilme imkanı olmasına rağmen bu yönde bir strateji izlemeyen İsrail, yardımları kısıtlı tutarak Kuzey Irak'taki savaşın devam etmesini ve bu yolla Irak ordusunun Filistin'den uzak tutularak Kuzey Irak dağlarında yıpratılmasını hedeflenmekteydi (Barzani, 2002:379-381).

Barzani'nin İsrail ile temaslarındaki amacı ise, kendisine ABD ile ilişkiler kurmaya yardım edeceğine inanmasıdır. Barzani, kendi ulusal haklarını elde etmelerine yardım edecek tek gücün ABD olduğuna inanıyordu. Barzani şahsen Kimche'den ABD ile ilişki kurmak için yardım istemiştir.

Dönemin İsrail Savunma Bakanı Şimon Perez, Kürtler arasında büyük bir saygınlıkla karşılanmaktaydı. Perez, 1964 yılında uzun yıllar kürtlerin Avrupa temsilciliğini yürüten doktor Kumran Ali Bedir Han'la gizlice biraraya gelmiştir (Ağcan, 2004). Görüşmede Kürt peşmergelerden bir grubun İsrail'e gönderilerek eğitim almaları konusunda mutabakat sağlanmıştır. "Merved" (Halı) adlı bu operasyon, 1965 yılı Ağustos ayında başlamış ve üç ay kadar sürmüştür.

Bu dönemde İsrail, Kürt peşmergelere "komando" eğitimi vermeleri için, en iyi istihbaratçılarından biri olarak görülen Tümgeneral Tsurı Saguy'u, Yarbay Haim Levakov'u ve Albay Arik Regev'i Kuzey Irak'a göndermiştir. İsrail'in Kürtlere verdiği destekten sonra KDP lideri Molla Mustafa Barzani liderliğindeki gruplar, 1966 yılının Haziran ayında, Irak ordusuna karşı geniş çaplı bir operasyona başlamışlardır. İsrail, onlara yardımlarını sürekli arttırmıştır.

Londra ve Sidney'de basılan "İsrail'in Gizli Savaşları: Bir İstihbarat Servisi Tarihi" adlı kitapta, İsrail'in o dönemde Barzani'yle yaptığı görüşmelerle ilgili geniş bilgiler bulunmaktadır. Kitabın yazarları, "The Guardian" gazetesinin Tel Aviv muhabiri Ian

Black ve merkezi Washington'da bulunan Brooking Enstitüsü çalışanı Benny Morris, MOSSAD'la Kürt teröristler arasında çok sıkı bir işbirliği bulunduğunu vurgulamıştır.

1972 yılında Mustafa Barzani'nin Irak ordusuna karşı askeri operasyonlar yürüttüğü dönemlerde, Tel Aviv'le Kürtler arasındaki teması, gerçekte bir MOSSAD elemanı olan İsrail'in Tahran Büyükelçiliği Askeri Ataşesi sağlamıştır. İran Şahı Rıza Pehlevi'nin ABD Başkanı Richard Nixon'la yaptığı görüşmeden sonra ise, Kürtler, Washington ve Tel Aviv'den 24 milyon dolarlık bir yardım almışlardır (Ağcan, 2004). İsrail'in Kürtlere yardımı, 1974'te Bağdat'la ortaya çıkan düşmanlıktan sonra yeniden başlamıştır (Karadaghi, 2004).

1991–1992 yıllarından bu yana Kuzey Irak'taki Kürtlerin liderliklerini yapmakta olan Mesut Barzani ve Celal Talabani de MOSSAD'la ilişkilerini kesmemişlerdir. 1996 yılında, Yahudi asıllı 2 bin Kürt, ABD'nin verdiği silahlar ve MOSSAD'ın verdiği eğitime güvenerek Saddam Hüseyin'i devirmek için savaşa başladılar ve kısa bir süre sonra yenildiler. İsrail ise bu gelişmeleri rahatsız bir şekilde izliyordu. 2003 yılına gelindiğinde ise, Irak Müdahalesi sonrasında meydana gelen durum İsrail'in tarih içinde gerçekleştirmediği bu emellerini gerçekleştirmesi için uygun bir zemin oluşturmuştur.

İsrail ve İran destekli Kürt isyanları, Bağdat rejimini her zaman İsrail tehdidine karşı politikalar üretmeye iterken, öte yandan İsrail'in bu Kürt destekli politikasını Bağdat ve Şam'da iktidara gelen Baas partisinin Kahire ile Üçlü Birlik Anlaşması imzalamasından duyduğu tehdit olarak açıklamak mümkündür. İran'ın Bağdat'a karşı oluşturulan cepheye Kürtleri desteklemesiyle Bağdat üzerindeki Kürt baskısının arttığını söylemek mümkündür (İsmael, 1994).

2.3.1.1.Kürtler Açısından İsrail-Kürt İlişkileri

İsrail-Kürt ilişkilerinin nedenleri ve boyutları üzerinde bir araştırma yapılacak olursa, sorulması gereken ilk soru şudur: İsrail, bu ilişkiyle Iraklı Kürtlerden ne istiyor? Buna karşın, Arap ve İslam ülkeleriyle daha sorunlu hale geleceklerini bile bile Kürtleri İsrail ile bu tür bir ilişkiye iten neden nedir? Bu sorulara bazı Arap ve Kürt yazarların verdikleri yanıtları ve bu İsrail-Kürt ilişkisini ele alış biçimlerini incelemek gerekmektedir.

Öncelikle Kürtlerin bu ilişkiye bakış açısını şöyle özetlemek mümkündür (Delli, 2004):

1. Bir kısmı, "Kürtlerin İsrail'le ilişki kurmalarında, Kürt davasına hizmet ettiği sürece herhangi bir sorun yoktur. Mademki bu ilişki, Kürtlerin Irak'ın bütünlüğü çerçevesinde veya dışında kalarak kendi ulusal emellerine hizmet ediyor, İsrail de bundan kendi planlarına dönük olarak faydalanıyor olsa da sorun yoktur" görüşündedir.

2. Bir kısmı, "İsrail'i tanıma ve onunla ilişki kurma konusunda Araplardan daha Arap kesilecek değiliz; bazı Arap ülkeleri İsrail'le resmi ilişkiler kurarken ve karşılıklı elçilikler açarken Kürtlerin bundan mahrum edilmesi akıl karı mı" görüşündedir.

3. Diğer bir kısmı da, İsrail-Kürt ilişkilerinin olduğundan çok fazla abartıldığı kanaatindedir ve bunun da bölge ülkelerini Kürtler aleyhine kışkırtmak amacıyla yapılmakta olduğunu öne sürmektedirler.

4. Diğer bir kısmına göre; "MOSSAD'ın sadece bütün Irak geneline değil, tüm Orta Doğu bölgesine sızması yanında, Kuzey Irak'a sızmış olması aslına bakarsanız önemsiz bir ayrıntıdan ibarettir. Nitekim her gün MOSSAD ajanlarının orada burada yakalandıklarını veya fark edildiklerini okuyup izlemekteyiz. Dolayısıyla Kuzey Irak'ta bu sızmadan elbette nasibini almaktadır. Bu kesim gibi düşünenler, MOSSAD'ın Kuzey Irak'ı bölgenin casusluk merkezi veya üssü haline getirdiği haberlerinin gerçekte herhangi bir ilgisi olmadığını; zira İsrail'in ilgilendiğini iddia ettikleri en yakın İran nükleer santralının Kürdistan'a uzaklığı yaklaşık 1.500 km. uzakta olduğunu vurgulamaktadır. Acaba, MOSSAD bu kadar uzak bir mesafeden daha yakın bir yer bulamamış mı da Kürdistan'a yerleşiyor? görüşündedirler.

2.3.1.2.İsrail Açısından İsrail-Kürt İlişkileri

2003 yılında Irak'a yapılan ABD müdahalesi İsrail'e, Irak Kürtleriyle olan ilişkileri yoluyla daha büyük hedeflere ulaşması için inanılmaz bir fırsat sunmuştur. Böylece, İsrail hedeflerini gerçekleştirmek için Kuzey Irak'ta yeni bir hareket noktası bulmuştur. Özellikle, Bush yönetiminin Irak'ta istikrarı sağlayamayacağından emin olan İsrail, bu ülkede çıkar ve maksatlarını sağlayacak bir seçenek arama zorunluluğunu duymuştur. Bu seçenek de Kürtlerle ilişkileri sağlamlaştırmak olmuştur. Birçok raporun doğruladığı gibi İsrail, Kürtlerden Musul bölgesinde petrolle zengin arsalar satın almış, Şîi ve Sünni milislerle dengeyi sağlamak amacıyla Kuzey Irak'ta Kürt komandoları eğitmek için üst düzey güvenlik yetkililerini bu bölgede görevlendirmiştir.

Aslında, İsrail'in Kuzey Irak'ta varlığı yoluyla gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflerden başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür (Delli, 2004):

- 1- Kuzey Irak'ta bölücülük eğilimini alevlendirmek ve bölgede büyük varlıkları parçalamayı bir strateji olarak gören İsrail, Irak'ın bölünmesi peşindedir.
- 2- Musul-Hayfa petrol boru hattını yeniden canlandırarak Rusya'dan tankerlerle petrol almak için halen katlanmakta olduğu ağır külfetten kurtulabilmek.
- 3- Kürtlere yakınlaşma İsrail'e, doğrudan birinci derecede düşman kabul ettiği İran ile Suriye'yi yakından izleme imkanı sağlayacaktır.
- 4- İsrail, Irak Kürtlerini bağımsız bir devlet kurmaya kışkırtmanın, Türkiye, İran ve Suriye'de de Kürt uzantılarını harekete geçirebileceğinin bilicindedir. Bu konuda İsrail'in Suriye ve İran'a ilişkin hedefi yukarıda belirtildiği gibi aşıkardır. Türkiye açısından ise İsrail, 12 milyon nüfuslu Kürt kartını, Ankara'ya Filistin davasını veya genel olarak Arap davalarını desteklemekten caydırmak için baskı unsuru olarak kullanmayı amaçlamaktadır.

2.3.1.3.Araplar Açısından İsrail-Kürt İlişkileri

Arapların konuyla ilgili tepkilerine gelince; bunlar ulusal öncelik açısından bakanlarla konuya korku ve endişe ile yaklaşanlar arasında değişmektedir. Bu tepkilerden bazılarını şöyle özetlemek mümkündür (Delli, 2004):

1. İsrail-Kürt ilişkilerini, Kürtlerin Araplara karşı bir hıyaneti olarak görenler, Irak Kürdistan'ını, bölgedeki ikinci İsrail olarak değerlendirmektedir.
2. Bazıları da, kimi Arap ülkelerinin İsrail ile ilişki kurmuş olmasının, Kürtleri haklı çıkarmayacağını, zira Kürtlerin ayrı bir varlık değil, Irak'ın bir parçası olduklarını unutmamaları gerektiğini ve dolayısıyla bağımsız bir devlet gibi hareket edemeyeceklerini öne sürmektedirler.
3. Bazıları da, bu tür utanç verici ilişkinin vebalini Kürt liderliğinin çektiğini ve bunda Kürt halkının herhangi bir suçu olmadığını söylemektedirler. Onlara göre, Kürt liderler, Amerika ve İsrail'in parmaklarında oynattıkları birer kukladan ibaret kişilerdir. Bunlar,

Amerika'nın bölge ülkeleriyle olan ilişkileri düzelir düzelmez, bu hain liderlerin yaptıklarının bedelini 1975 yılında baba Barzani gibi ödeyeceklerini belirtmektedirler.

4. Kimileri de, bu ilişkiyi, İsrail'in bölgedeki etnik azınlıklara uyguladığı politikanın bir parçası olarak görmekte ve İsrail'in bu azınlıkta kalan etnik grupları kullanarak, bölge ülkelerini zayıflatmayı hedeflediğini belirtmektedir. İsrail bölge ülkelerini bu tür iç meselelerle meşgul ederken, kendi kalkınması ve bölgedeki yayılmasını rahatça yapabilmektedir.

5. Kimileri ise bu ilişkideki İsrail'in asıl amacının Kuzey Irak'ta ikinci bir İsrail Devleti kurmak olduğunu savunuyor.

2.3.2. Kürt-İsrail İlişkileri ve Bölgesel Güvenlik

Amerika ve İsrail'in Kürt sorunuyla bu kadar yakından ilgili olmalarının nedenini, Kuzey Irak'ta yaşayan ve çok büyük bir bölümü daha önce İsrail'e göç etmiş olan Kürt Yahudiler oluşturmaktadır. Olası bir Kürt devletinin oluşması halinde bölgedeki Yahudilerin etkisini artırmak ve kendi politikalarını daha rahat bir zeminde uygulamak İsrail ve Amerika'nın hedefleri arasındadır.

Bu senaryoların gerçekleşme ihtimali ABD dış politika mekanizmasında çok sayıda Yahudi kökenli Amerikalının bulunması nedeniyle artmaktadır. Amerika'nın dış politikasını etkilediği düşünülen Yahudi kökenli ya da Yahudi düşünce kuruluşlarına ve lobilerine bir şekilde yakınlığı bulunan birçok üst düzey yetkili bugün ABD Başkanı George Bush hükümetinin karar alma sürecine ve bölge üzerindeki politikalarına etki edebilmektedir. Richard Perle, Paul Wolfowitz, Douglas Feith, Mark Grossman gibi Amerikan dış politikasını yönlendiren kişiler İsrail destekli politikalarını Amerika'da da rahatça dile getirebilmektedirler (Kasım, 2000:135). Bu politikaları göz önünde bulundurduğumuzda İsrail'in Orta Doğu politikası ve Kürtlerle olan ilişkisi farklı bir anlam kazanmaktadır. İsrail'in Kürtlerle olan ilişkisi hakkında dünyada Yahudiliği egemen kılma ülküsünü taşıyanlarla anti-İsrail eğilimi içinde olanlar Kürt konusunu manipüle ederek gündemi değiştirmeye çalışmaktadırlar. Kurulduğu andan itibaren Irak'ın tehdidi ile karşı karşıya kalan İsrail'in bölgede kendine yakın ve Arap olmayan bir toplulukla ilişkilerini artırması bölge güvenliğini ve dolayısıyla kendi güvenliğini bu

yolla sağlamayı düşünmesi ihtimal dahilindedir. İkinci bir etken olarak yeni oluşacak düzende bölge kaynaklarından maksimum faydayı sağlamak gösterilebilir.

İsrail'in tarih boyunca Kürtlere olan yakınlığı hakkında çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Gerçekten de İsrail'in Irak ve Kuzey Irak bölgesine olan yoğun ilgisi, ciddi anlamda üzerinde düşünülmesi gereken bir olgudur. Arap ülkeleri içinde nüfus, askeri ve yetişmiş insan gücü açısından ayrıcalıklı sayılabilecek bir ülke olan Irak hakkında İsrail'in endişeleri dün olduğu gibi bugün de devam etmektedir. 8 Haziran 1981'de İsrail uçaklarının Irak'ta bulunan ve Fransa tarafından inşa edilen Osirak nükleer reaktörüne karşı Suriye ve Suudi Arabistan'ın hava sahasını kullanarak gerçekleştirdiği saldırı, İsrail'in bölgede kendisine Suudi Arabistan'dan, Ürdün'den ve Suriye'den nispeten daha uzak olmasına rağmen, güçlü bir Irak görmek istememesi şeklinde yorumlanabilir. 1980'lerden sonra devam eden İran-İrak savaşı, İsrail'in bölgedeki etkisini geçmişe göre daha pasif hale getirmiş olsa da, bugün Orta Doğu'daki sıcak gelişmeler karşısında İsrail'in stratejisini ne yönde geliştireceği Irak, Kürtler ve Türkiye açısından çok önemlidir.

İsrail'in bölge üzerindeki politikasını 1979 İran Devrimi'ne kadar İran üzerinden yürütmesi ile Kürt halkı İsrail ve İran ittifakı ile Irak'a karşı kullanılmıştır. İsrail açısından düşünüldüğünde, parçalanmış bir Irak mı yoksa kontrol altındaki bir Irak mı İsrail amaçlarına daha fazla hizmet eder sorusu değerlendirilirken, sadece İsrail değil bölgedeki dengeler ve diğer faktörler de göz önüne alınmalıdır. Ancak bu noktada şüphe götürmeyen bir gerçek var ki, o da parçalanmış bir Irak stratejisinden doğabilecek bir Kürt devletinin İsrail'in Türkiye ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceğidir. İsrail'in Türkiye ile olan ilişkilerine verdiği önem, gelecekteki konjonktürü etkileyecek önemli bir etken olabilir.

Müdahale konusunda asıl tartışılması gereken konulardan uzak kalınmış olunması, belki de Türkiye'nin başından beri üstünde büyük bir hassasiyetle durduğu, bağımsız Kürt devleti konusunda stratejik ortaklarının müdahale sonrası tavrının ne olacağı konusunu gölgede bırakmaktadır. Irak haritasının yeniden şekillenmesi savaşa katılan ülkeleri ilgilendirdiği gibi savaşa aktif olarak katılmayan, fakat Irak'la bir şekilde doğrudan ya da dolaylı bağlantılı ülkeler açısından da büyük bir önem arz etmektedir. İsrail'de son zamanlarda gündemi sık sık meşgul eden Kürtlerin bağımsızlığı konusu, ABD'nin Irak

politikasını eleştirel nitelikte algılanabilir. Bu konuda İsrail'de bazı çevrelerde hakim olan kanı, bölgenin yeniden şekillenmesi aşamasında sadece bağımsız Arap Devletlerinden oluşacak bir yapının, Kürtlere yapılacak büyük bir haksızlık olacağı ve bunun zaten karmaşık olan bölge üzerinde daha büyük olumsuzluklara zemin teşkil edeceği yönündedir (Özcan, 1994:62). Orta Doğu haritasını kendi istediği yönde şekillendirmeye çalışan İsrail'in Irak'ta ve özellikle Kuzey Irak'ta izleyeceği politikaların, stratejik menfaatlerin Türkiye'nin çıkarları ile örtüşüp örtüşmediği son derece iyi irdelenip değerlendirilmelidir.

Verilen bilgiler, bugün İsrail'in, Irak müdahalesine niçin doğrudan katılmadığı sorusunu aklımıza getirebilir. ABD'nin Kuzey Irak'ta Kürt hareketini destekleyerek Orta Doğuda bir Kürt devleti kurdurmak istemesi ve bunun İsrail'in de amacına hizmet etmesi, İsrail'in olaya doğrudan müdahil olamamasına bir neden olarak gösterilebilir.

Kürtlerin tarih boyunca hiçbir zaman bugün oldukları kadar güçlü olmadıkları ve Kürtler olmadan hiç kimsenin Irak'ta bir şey yapamayacağı tezini ortaya koyan Prof. Baram'ın bu düşüncesini, İsrail'in Irak müdahalesinde niçin aktif bir rol oynamadığına başka bir cevap olarak göstermek mümkündür (Laçiner, 2003b).

Tüm bu iddialara karşın İsrail'in ve Kürtler ile ilişkisinde tek bir senaryoya bağımlı kalmanın da ciddi mahsurları vardır. İsrail'in bölgede bağımsız bir Kürt devleti kurması kendi menfaatlerine yüzde yüz hizmet etmeye de bilir. Çünkü Irak'taki etnik yapı sadece Kürtlerden ibaret değildir. Olası bir bölünme karşısında güneydeki Şîî grupların ileride İsrail'e karşı İran destekli potansiyel bir Şîî ittifakı şeklinde ortaya çıkabileceği de stratejik açıdan değerlendirilmesi gereken bir diğer senaryodur (Erdemli, 2000:232). Ayrıca bağımsız bir Kürt devletinin diğer bölge ülkelerini rahatsız edeceği, özellikle Türk-İsrail ilişkilerinin olumsuz yönde etkileyeceği düşünülecek olursa böyle bir devletin İsrail'in yararına mı yoksa uzun dönemde zararına mı olacağı da akılda tutulmalıdır. Bu bağlamda İsraili yetkililer, Irak'ın bölünmemesi, başka bir deyişle bağımsız bir Kürt devleti istemedikleri yönünde açıklamalar yapmaktadırlar. Bunun gerçekten Irak'ın toprak bütünlüğüne duydukları saygıdan mı, yoksa bölge ülkeleri ile (başta Türkiye) olan ilişkilerinin bozulabileceği endişesinden mi kaynaklandığı bilinmemekle birlikte İsrail'in dış politikacıları sorunun sanılandan çok daha karmaşık olduğunun farkındadırlar.

Amerika'nın en büyük müttefiki olan İsrail'e yakın bir Irak yaratmak bölgedeki diğer ülkeleri de kolaylıkla etkileyecek bir ortam yaratacaktır (Laçiner, 2003c:31). Irak operasyonu sadece Irak'ın kuzeyinde İsrail'e yakın ayrı bir devlet yaratmak için yapılmamaktadır. Ortadoğu'da Türkiye ve İsrail'e benzeyen yeni bir ABD müttefiki yaratmak en önemli hedeflerden birisi olmuştur. Bütün bu gelişmelerin bölgesel güvenliği tehdit edeceği değerlendirilmektedir.

2.3.3. Irak Müdahalesi Sonrasında İsrail'in Kuzey Irak'taki Faaliyetleri

2003 Irak Müdahalesinin amacı ilk aşamada İsrail rejimi'ni desteklemek ve güvenliğini sağlamaktır. 1948 yılında İsrail'in şekillenmesinden sonra Irak İsraililer tarafından Arap dünyasına nüfuz etmesine karşı bir önleyici duvar olarak görülmüştür. Bundan dolayı kriz ve savaş döneminde hiçbir taraf İsrail kadar ABD'nin Irak'a askeri müdahalesi yönünde çaba göstermemiştir. Bush'un Beyaz Saray ve Pentagon'daki yandaşlarının savaşçı politikaları, İsrail ve Tel Avivlilerin amaçlarıyla fazlasıyla örtüşmekteydi. Bu yüzden Baas rejiminin yenilgisi ve Saddam'ın çöküşü, Araplarla İsrail arasında zaten çok uzak olan askeri güç mesafesini daha da derinleştirmiştir. ABD'nin Irak'a karşı giriştiği iki yıpratıcı savaş ve 12 yıllık ambargosu Irak ordusunun gücünü zayıflatmıştır. Bu durumdan yine en çok memnun olan taraf İsrail'dir, çünkü Irak ordusunun zayıflaması ile Arapların saldırısına karşı daha huzurlu bir konum elde etmiştir (Dorrefşani, 2003).

Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulması ise en çok İsrail'in yararına olacaktır, çünkü bu sayede hem oradaki zayıflayan otorite İsrail için bir tehdit olmayacak hem de İsrail bölge üzerinde iddia ettiği sözde haklarını daha kolay elde edecektir. Irak'ın yapmacık bir devlet olduğu düşüncesini ilk İsraililer ortaya atmıştır. İsraililere göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra 1920 yılında oluşturulan Irak'ın temel yapısı hatalı olup ırk ve mezhep taksimine uygun olarak tekrar elden geçirilmelidir. Nitekim Amerikalı Yahudi tarihçi Bernard Lewis, Irak'ın suni bir devlet olduğu deyimini kullanarak, Irak'ta İngilizlerin işlediği yanlışlığı düzeltmek için 2003 yılında yapılan Irak işgalinin bir fırsat olduğunu ve bu ülkenin nüfus yapısına ve dini-ırksal aidiyete uygun olarak devletçiklere bölünmesi gerektiğini savunmaktadır (Yahya, 2005).

Artık İsraililerin Irak'ı parçalamak amacıyla yönelik olarak, Irak içinde ve komşu ülkelerde yıkıcı ve casusluk operasyonları gerçekleştirmek için eğittikleri Kürt

milisleriyle işbirliği yaptıkları bir sır olmaktan çıkmıştır. Aynı şekilde İsrail ajanlarının Kuzey Irak'ta bir izleme ve dinleme üssü kurdukları da kaynaklarda yer almaktadır. İsrail'in kafasında, Irak Kürt hareketini bölünmeye doğru götürmek çabası iyice yerleşmiştir. Dahası, yabancı strateji uzmanları, Arap bölgesi için hazırlanan ABD-İsrail projesiyle gelecek 25 yıl içerisinde Rabat-Tahran arasında 70'den fazla siyasi varlığın kurulmasının amaçlandığını konuşmaktadırlar. Anlaşılan, Irak Kürdistan'ında bağımsız bir siyasi varlık kurulması, İsrail'in güvenlik gereksinimlerinden biri haline gelmiştir (Zeki, 2005).

Bütün bu emellerini gerçekleştirmek için İsrail'in Irak'taki kitle imha silahları hakkında yanıltıcı istihbarat bilgileriyle ABD'yi 2003 Irak Müdahalesine yönlendirdiği İsrail ordusundan emekli bir general tarafından açıklanmıştır. Emekli Tuğgeneral Shlomo Brom'a göre, savaşın başlamasını ve kendileri için gerekli olduğu kadar uzun sürmesini isteyen İsrail istihbaratıyla ABD ve İngiliz istihbaratı arasında bütünüyle bir uzlaşma sağlanmıştır. Emekli general, İsrail'i, ABD'nin işgaline yol açan Irak'ın nükleer, kimyasal ve biyolojik silah programlarını abartan ABD ve İngiliz istihbaratının "tam ortağı" olarak tanımlamıştır (Curtiss, 2003).

İsrail Ordusunda Planlama servisinin eski başkan yardımcısı olan Brom, "İsrail istihbarat kaynakları ve siyasi liderleri, Irak'ın silah kapasitesini abartılı bir şekilde değerlendirdiğini", bunun da istihbaratın manipüle edildiği ihtimalini akla getirdiğini" yazmıştır (Curtiss, 2003). Koalisyon istihbaratının çizdiği tablo sorgulandığında, bu istihbarat başarısızlığında üçüncü taraf olan İsrail'in gölgede kaldığı görülmektedir. Buradaki kritik durum, hükümete bağlı kuruluşların, bir yandan Irak'ta savaşa gitme kararlarının arkasındaki gerçek nedenleri gizlerken, bir yandan da bu karara destek toplamak için istihbarat bilgilerini manipüle etmesidir.

Kendi çıkarları doğrultusunda Irak'ın yeniden yapılanmasına müdahale etmek için Madrid zirvesini bahane eden İsrail rejiminin bu krizden elde etmek istedikleri, sadece stratejik ve güvenlik konularıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda ekonomik konuları da kapsamaktadır. Bu yüzden İsrail'in finans ve ticaret kurumları, ABD'nin Irak'a saldırmasından önce Irak'ın eski rejiminin devrilmesinden memnuniyet duyacaklarını dile getirmişlerdir; çünkü 1948 yılında Filistin'in işgalinden bu yana Irak'ın, İsrail karşısında oluşturduğu duvar artık yıkılacaktı. İsrail'in çıkarları sadece Irak'ın

yapılanması konusu ile sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda İsrail, Irak'taki işgalci ABD güçlerinin gölgesinde bölgede çıkarlarını kontrol edecek rol oynayabilmek için de ortam hazırlamıştır. Hatta ABD, Irak'ın yapılanması sürecinde işbirliğine sıcak bakan ülkeler arasında, uzun vadeli ekonomik planları ve hedefleri olan İsrail'i diğerlerine göre daha fazla kollamaktadır. İsrail'in Irak Müdahalesi sonrası ekonomik ve siyasi hedeflerinin en önemlileri şunlardır:

- 1- İsrail'in içinde bulunduğu ekonomik krizden kurtulması;
- 2- Irak piyasasında söz sahibi olmak ve bu şekilde İsrail ürünleri için Irak pazarını elde etmek;
- 3- Arapların tutumu nedeniyle girdiği inzivadan kurtulmak için Irak'ı bir köprü olarak değerlendirdiği için İsrail ile Arap ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin normalleşmesi yönünde bunu bir çözüm yolu olarak görmek;
- 4- ABD arabuluculuğuyla yeni Irak ile uzun vadeli stratejik koalisyon ve bağlantı sağlamak.

Diğer bir deyişle Irak hükümeti, İsrail'in menfaatlerini resmen tanımalıdır ve kabullenmelidir. İsrail, 2003 Irak Müdahalesi ve sonrasında gelişen olaylarda ilk başlarda muhafazakar politika benimsemiştir ve Irak'taki hedefleri konusundaki görüşlerini açıklamamıştır; ancak ABD'nin Irak'ta elde ettiği konumdan sonra İsrail'in hedeflerinden söz edilmeye başlanmıştır. İsraililerin Irak'ta önemli hedefler peşinde olduğu açık ve nettir. Çünkü Tel Aviv ile Washington arasında sağlam bir bağ oluşmuştur.

Irak konusunda İsrail'in hedeflerinin ve planlarının ilk değişimi, İsrail rejiminin bir yetkilisinin açıklamalarıyla ortaya çıkmıştır. Yetkili, doğrudan İsrail hükümetinin 1948 yılında İsrail rejiminin kurulmasından sonra durdurulan eski Musul-Hayfa petrol boru hattının canlanmasını istediğini belirtmiştir (Cumhuri İslami, 2003). Irak'a yönelik savaştan beri İsrail şirketleri Irak'ın yeniden yapılanmasının bir bölümünü elde etmek için hazırlanmaktaydılar. İsrail'in Irak'ın yeniden yapılanmasına katılması üç temele dayanmaktadır (Cumhuri İslami, 2003):

- 1- Yeniden Yapılanma projesinde önemli bir pay elde etmek için ABD'den destek almak;
- 2- Yeniden yapılandırma projelerinde aktif katılım için fırsatları ve imkanları değerlendirmek için Irak şartlarının ayrıntılarını öğrenmek;
- 3- Irak'ta yeniden yapılanma projeleri ihalelerine katılmak ve Amerikan şirketleriyle rekabet etmek.

İsrail'de yapılmış bir araştırmada ise İsrail rejiminin Irak'ın işgalinden doğan sonuçlar dolayısıyla beş yıl içinde 5.17 milyar dolarlık bir kar sağlayacağı belirtilmiştir (El Beyan, 2003).

Irak'ın geleceği, ABD'nin uzun vadeli amaç ve projeleriyle şekillendikçe, bu durumdan en fazla çıkarı İsrail sağlamaya devam edecektir. İsrail'in Irak'ta hazırlamaya çalıştığı oluşum, her şeyden önce İsraililerin tutundukları Tevrat'tan, saptırılarak alınan "Nil'den Fırat'a kadar" sloganının bir ürünüdür. Bu başlı başına Arap ve Müslüman dünyasına karşı tehdit uyandıran bir konudur. Tabii ki bu tehdit Türkiye içinde geçerli bir tehdittir.

Daha önce İngiltere'nin Filistin'deki sömürü deneyimi, Yahudilerin Filistin toprakları üzerinde bir devlet kurması için ortamı hazırlaması ve onlara yardım etmesi gibi, şimdi de Amerikalılar bu oyunu Iraklılara yapabilir, Irak topraklarını İsraililerin -Nil'den Fırat'a- eski planını uygulaması için hazırlayabilirler (Dorrefşani, 2003).

Irak'ın gelecekte güvenliğini tehdit edecek en büyük tehlike Mezopotamya içindeki aşamalı İsrail sızmalarıdır. İsraililer şimdi Arap bölgesinde doğan altın fırsattan istifade ederek Irak'a göz dikmiş bulunuyorlar. Şimdi onlar uluslararası ortamda tepkilere yol açmaksızın, sessizce Mezopotamya topraklarında ayaklarını sağlam basabilecekleri bir yer edinmeye çalışmaktadırlar.

Bu gerçeği, İsrail'de yayınlanan Yediot Ahranot gazetesi su yüzüne çıkarmıştır. İsraililerin Irak'ın kuzeyinde Musul'da petrolün bol olduğu yerlerde toprak satın aldığı yazılmıştır (El Beyan, 2003). Cumhuriyet gazetesi "İsrail Petrol Bölgelerini Ele Geçiriyor... Irak'ta İkinci İşgal" başlığı altında aynı konuya yer vererek İsrail şirketlerinin Irak'ta toprak sahibi olmalarına imkan veren ruhsatların bulunduğunu yazmıştır (El Beyan, 2003). Hürriyet gazetesi ise İsrail rejiminin Irak'tan işgal altındaki

Filistin'e göç etmiş yaklaşık iki yüz elli bin Arap ve Kürt Yahudi'ye ait eski malları takibe aldığını yazmıştır (El Beyan, 2003).

Bütün bunların ötesinde, Türkiye hiçbir şekilde İsrail ile Irak Kürtleri arasındaki ilişki ve ortaklığın Irak'ın toprak bütünlüğünü tehdit edecek sürekli bir ittifaka dönüşmesini kabul etmemektedir. Bu girişimleri de sert bir dille uyarmaktadır (El Beyan, 2003).

İsraillilerin Bağdat'ı ve Irak'ın diğer büyük kentlerini yurt edinme ihtimali uzak görünse de, Irak'ın ABD ile İngiltere tarafından işgal edilmesinden sonra, İsrail'in işgalci rejimi bu fırsatı değerlendirerek, Irak'a hızlı nüfuz etmenin ve hedef almanın en iyi yolu olarak, Kürt Yahudilerin geri dönmesini ve Bağdat ile Irak Kürdistan'ında yerleşmelerini görmüştür.

İsrail, ABD ile İngiltere'nin yoğun güvenlik çemberinde, 50–60 yıl önce bu ülkede yaşadıklarını iddia eden bir grup İsrailliyi Kuzey Irak'a göndermiştir. Irak'ın çeşitli bölgelerini, özellikle Kürdistan'ın petrol zengini bölgesindeki ortamı ve Kürt siyasi liderlerinin görüşlerini kendilerine uygun gören İsrailliler, Iraklı Yahudilerin üçte birinin Kürt olduğu iddiasıyla bu bölgeye akın etmişlerdir.

Irak Kürdistan'ı, ABD ve İsrail rejimi politikalarına yakın liderlere sahip olduğundan ülkenin diğer bölgelerinden farklıdır. İsrail rejiminin, bütün dünyadaki Yahudilerin Filistin'e göç etmesi ve söz konusu alanda büyük yatırımlar yapması yönündeki çabası göz önüne alındığında, bu rejimin Iraklı Yahudileri çeşitli bölgelere ve özellikle Kürdistan'a göndermekte ısrarlı olduğu görülmektedir. Bu yüzden ve diğer nedenlerden dolayı İsrail rejiminin, ABD ve İngiltere'nin desteğiyle bu Müslüman toprakları işgal etmeyi ve Nil'den Fırat'a kadarki bölgeye yayılmayı amaçladığını söylemek mümkündür. Irak müdahalesi sonrası gelişen bu durum Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir.

Bu yorumlardan yola çıkarak denilebilir ki; Irak Kürdistan bölgesi halihazırda 1991 yılından bu yana Irak'ın diğer bölgelerinden ayrılmıştır. ABD ve İngiltere'nin işgali ve işgalcilerin Iraklılarla çatışması sırasında bu bölgeye herhangi bir zarar gelmemiştir. Genel olarak 2003 yılında gerçekleşen işgal, Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti kurma amacıyla olan liderler için olumlu bir etki bırakmıştır. Onların öngöremediği

husus ise, işgal sonrasında İsrail'in bölge üzerindeki planlarının doğuracağı yayılmacı sonuçlardır.

İsrail rejiminin, Irak Kürdistan'ına, heyetler gönderme, milyonlarca karşılıksız kredi sağlama, başta Barzani'nin Peşmergeleri olmak üzere Kürt gerilla güçlerine eğitim verme ve bu güçlerin İsrail'in modern silahlarıyla donatılması gibi büyük ayrıcalıklar tanıyarak, sadece Kuzey Irak'a Yahudi Kürtlerin geri dönmesi amacıyla Kürtlerin siyasi ve dini liderleriyle görüştüğüne inanmak zordur.

Kuzey Irak'ta İsraililerin görevlerinden biri de, aldatıcı vaatler vererek Kürt Müslümanları Yahudileştirmektir. Ayrıca İsrail, gelecek dört yıl içinde 30 bin Kürt Yahudi'yi Filistin'den Irak Kürdistan'ına göndermeyi amaçlamaktadır. İsrail rejimi, Ur ve Babil bölgelerine İsraililerin yerleşmesi üzerinde durmaktadır. Ur, Hz. İbrahim'in, Babil de Hz. Yakup'un yaşadığı yerler olduğu iddiasıyla, İsraililer için özel bir öneme sahiptir (Cumhuri İslam, 2003).

İsrail'in Iraktaki varlığı Türkmenler açısından da büyük güvenlik tehlikelerine yol açmaktadır. Irak Türkmen Cephesi'ne göre, MOSSAD Irak Kürdistan'ında, Duhok, Musul, Süleymaniye ve Erbil gibi büyük kentlerde Suriye, İran, Türkiye sınırına yakın gizli bürolar kurmuştur. Musul ve Kerkük'te Iraklı Müslüman din adamları da Yahudilerle iş yapmanın ve Kuzey Irak'ta onlara toprak ya da ev satmanın haram sayıldığı şeklinde çeşitli fetvalar çıkarmaya başlamışlardır. Türkmen liderler son dönemde başta Kerkük ve çevresi olmak üzere Kuzey Irak'a gelen İsraili iş adamı sayısında da artış gözlendiğini ve bu iş adamlarının Mesud Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi yetkililerinin yardımıyla kentteki hassas bölgelerde düşük fiyatlarla arazi satın aldıklarını belirtmektedir. İsraililer Irak'ta, hegemonya sağlamak amacıyla İsrail hükümeti adı altında değil de, özel şirketler vasıtasıyla arazileri satın almasıyla olası muhalefet dalgalarını da önlemiş olmaktadır. İsraili iş adamlarının bazı Türk iş adamlarıyla giriştikleri ortaklıklarla Kuzey Irak'ta faaliyet göstermelerinin altında ise emellerini mümkün olduğu kadar gizli tutmak yatmaktadır (MENA, 2003). Iraklı Kürt liderlerin artık hırsız demokrasileri desteklememesi Irak'ın toprak bütünlüğü açısından önem arz etmektedir.

Bu maksatlı yatırımda Irak'ı 2003 yılında işgal eden ABD ile İngiltere, İsraililere yardım ederek ortamı hazırlamıştır. Paul Bremer, Irak'ta İsrail yatırımlarına yönelik

muhalafet hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "İsrail diğer ülkeler gibi Irak şirketlerinin hisselerini ve gayrimenkullerini alma hakkına sahiptir. Irak'ın yeni yatırım yasası, alıcının tabiiyeti gözetilmeden şirket sermayesinin yüzde yüzünün satın alınmasını kabul ediyor" (Nasih, 2003).

Türkmen Cephesi'nin Ankara temsilci Ahmed Muratlı Kuzey Irak'ta İsraililerin arazi satın almasını kolaylaştırmak için İsrail sermayesiyle Kürt Kredi Bankası adı altında bir banka kurulduğunu açıklamıştır. Buna bağlı olarak Türkiye de, kendi güvenliğini tehdit eden İsrail'in Kuzey Irak'taki bu faaliyetlerini yakından izlediğini bildirmiştir (MENA, 2003).

Türkmenlerden alınan bilgiye göre, İsrail, Saddam Hüseyin'in yönetimden düşürülmesinden bu yana, Irak'ın kuzeyinde, Suriye sınırından başlayarak doğuya doğru Telafer ve Musul'dan geçen ve İran sınırına kadar uzanan bölgede, iki yüz kilometre karelik bir arazi satın almış bulunmaktadır (El Riyad, 2004).

Bu bölgede İsrail'in kontrolü ele geçirmesi, Türkiye'nin Irak'la yapacağı ticareti ve özellikle de yeni açılması planlanan Ovaköy sınır kapısından yapılacak ekonomik aktiviteleri olumsuz yönde etkileyecektir. Zira Türkiye-Bağdat hattını daha da kısaltacağı bilinen bu kapıdan Irak içlerine giden karayolu, İsraililerin satın aldıkları bu arazilerden geçecektir.

İsrail'e satılan bu arazilerin Kürtlere de ayrı bir getirisi vardır. Kürtlerce çizilen federasyonlarının haritadaki sınırları Dohuk'un 10 km. güneyinden geçerken, şimdi bu sınır Telafer'i de kapsayacak şekilde 50 km. daha güneye sarkmış olacaktır.

İsraililerin bu arazileri almakta bir stratejik hedefleri bulunmaktadır. Buna göre, İsrail, Kürdistan sınırını Musul il sınırlarına kadar uzatıp bu bölgeyi silahlı çatışmaların zemini yaparak; orada yaşayan ırkları birbirine düşürüp takatsız bırakarak ve bölgeyi kanlı çatışmalarla meşgul ederek, ileriki aşamalarda komşu devletlere -Suriye ve İran gibi- ABD ile birlikte yapacakları operasyonlar için hareket noktası ve üs edinmeyi amaçlamaktadır.

Bu arazilerin İsrail tarafından satın alınması, ayrıca Suriye'ye de baskı oluşturmaktadır. Buradan hareketle, Suriye'deki Kürtleri de ayaklandırıp, Irak Kürdistan Federasyonu'nun sınırlarını genişletme amacını güdebilecektir.

İsrail'in burayla yetinmeyerek doğuya doğru İran sınırına kadar uzanan bölgede de toprak satın almayı planladığı; böylece müttefiki olan Amerikan ve İngiliz güçlerine "geri destek üssü" olmayı amaçladığı ileri sürülmektedir. Özellikle de Kıbrıs adasından Türk askeri çekilmeye zorlandıktan sonra oraya Amerikan güçlerinin yerleşeceği haberleri de buna eklenirse, planın büyük ölçekte neyi ifade ettiği daha iyi anlaşılmaktadır. Böylelikle büyük bir üçgen kurulmuş ve Suriye ve Lübnan bu üçgenin içine alınmış olacak; Kıbrıs'tan, Irak Kürdistan'ına, oradan da İsrail'e kadar uzanan bir üçgen oluşacaktır. Böylece İsrail kazanırken, ABD de "Büyük Orta Doğu" projesinde önemli adımlar atmış olacaktır.

ABD, İngiltere ve İsrail'in şimdi de İranlı Kürtleri ayrılıp Irak Kürdistan'ına katılmamaları yönünde kışkırtıklarını ifade edilmektedir. İran'ın güneyinde kalan yerlerde yaşayan bu Kürtler ayaklanırsa, o zaman ABD ve İsrail buradan Pakistan sınırına komşu hale gelmiş olacaktır. Zaten Afganistan'a yerleşmiş olan Amerikan güçleriyle bu bölgedeki güçler, aralarına başkaları girmeksizin bağlantı kurmuş olacaktır (El Riyad, 2004).

İsrail rejiminin üst düzey yetkilileri açıklamalarında: "Türkiye bizim için menfaat sağlayabileceğimiz bir ülke değildir. Ancak bu ülkeyle dostluğu stratejik açıdan korumak gerek, çünkü uzun vadede buna ihtiyacımız var." şeklinde bir ifadeye yer vermiştir. Bu açıklamalardan Türkiye'nin Irak'ın işgali sonrası güvenlik kaygılarının İsrail için önemli olmadığı anlaşılmaktadır.

İsrail'in, Türkiye'nin Kerkük konusundaki memnuniyetsizliğine pek önem vermeyeceği açıktır. İsrail, Türkiye ile işbirliğini geliştirmiş askeri teçhizat satışı, askeri tatbikatlar ve diplomatik ziyaretler çerçevesinde korumuştur ve koruyacaktır. Türkiye ile yapılan askeri tatbikat da amaçlı olup hedef, bölge ülkelerine İsrail rejiminin askeri gücünü göstermek ve geliştirmiş casusluk sistemlerinden yararlanarak gelişmeleri takip etmektir.

ABD'nin, Türkiye'nin AB'ye girmesini desteklemesi ve Türkiye'nin aynı zamanda NATO üyesi olmasıyla hedeflenen, Ankara-Tel Aviv dostluğunu korumak, müttefiklik bahanesiyle bölgede var olmaktır. Eğer biraz daha dikkat edersek, ABD'nin, İsrail rejimi ile ilişkisi olan Arap ülkeleriyle daha yakın olduğunu görebiliriz (Nasıh, 2003).

Ŗimdiye kadar İsrail rejimi, nŖfuz ettiği her bir Arap Ŗlkesinde liderlerinin zaaflarından yararlanarak, onların desteklerini de almıŖtır. İsraililerin Irak'a nŖfuz ettiği konusu da biraz ABD ile İngiltere'nin 2003 yılındaki mŖdahalesiyle, biraz da Iraklı bazı grup liderlerinin rızasıyla ŖekillenmiŖtir. Irak'ta olduğu gibi ŖrdŖn'de de durum bŖyle olmuŖtur. Bu konuda Mahatır Muhammed'in ilginç bir sŖzŖ bulunmaktadır: "Altı milyon Yahudi dŖnyaya egemen olmayı dŖŖnŖyor" (Nasıh, 2003).

BÖLÜM 3: IRAK MÜDAHALESİ İLE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIĞI GÜVENLİK SORUNLARI

3.1.Kerkük Sorunu

Kerkük, Bağdat'ın 270 km uzaklığında yer alan stratejik bir kenttir. Kerkük şehrinde Irak'ın toplam yüzde 72'sini oluşturan en büyük petrol ve doğal gaz kaynakları bulunmaktadır. 2003 Irak müdahalesinden sonra meydana gelen gelişmelerin yol açtığı, kentin patlamaya hazır bir bomba haline gelişi, Türkiye'nin de güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır.

Kent, bazen Kürtleştirme bazen de Araplaştırma operasyonlarına maruz kalmıştır. İlk Araplaştırma operasyonu, Krallık rejimi zamanında Yasin el Haşimi hükümeti sırasında başlamış ve artarak devam etmiştir. Cumhuriyet devrinde ise aşırı Arap milliyetçilerinin iktidara gelmesiyle zirveye ulaşmış, Baas rejimi ile birlikte devlet siyaseti haline getirilmiştir. Bunun sonucunda Türkmenler Kerkük'ten sürülerek gayrimenkul edinme hakları ellerinden alınmıştır. BM Özel Temsilciliği raporlarında yüzlerce Türkmen ailenin sürgün işlemlerine ilişkin resmi devlet belgeleri mevcuttur.

Aslında Irak'ın işgal edilmesi ve Irak'ın yeniden yapılandırılması Kerkük ve Türkmenler için tarihin bir tekerrürü sayılmaktadır. Irak'ın kurulması sürecinde İngiltere'nin Irak'taki politikasının, Türkmenlerin yönetimden uzaklaştırılması, sayılarının ve yaşadıkları yerlerin gizlenmesi üzerine inşa edildiğinin bir tekerrürü 2003 Irak müdahalesi sonrasında yeniden yaşanmaktadır. 1921'de Irak'ın kurulmasıyla Irak'ta yaşayan Türkmenlerin Arapların yönetimine bırakılmasına benzer bir şekilde, bugün de Türkmenler Kürt gruplarının idaresine bırakılmaya çalışılmaktadır.

Osmanlı devletinin çökmesiyle birlikte Türkmenler, Irak'taki konumlarını ve demografik ağırlıklarını süreç boyunca kaybetmeye başlamışlardır. Söz konusu süreçlerin en etkilisinin 2003 müdahalesi sonrasında yaşandığı söylenebilir. Irak'ın yeni anayasalarında Türkmenlerin Irak'ın asıl unsuru olduğu kabul edilmemektedir. Bu yollarla geçmişte elde ettikleri tüm hakları ellerinden alınmak istenmektedir.

Kerkük'ün amansız bir rekabet altında, tüm grupların ele geçirme çabası altında olmasına rağmen, uzun bir süre örgütsüz kalan Türkmenler yeni yeni başlayan politik çalışmaları neticesinde istediklerini elde edememiştir. Türkiye'nin yoğun çabaları da

Türkmenlerin örgütlenmedeki eksiklikleri yüzünden istenilen sonuçlara ulaşamamıştır. 2003 Irak müdahalesi sonrasında Kerkük'te meydana gelen olaylar sonucunda Türkiye'nin güvenlik kaygıları daha da artmıştır.

3.1.1. Kerkük'ün Demografik Yapısının Bozulması

Tarihi bakımdan çok eski zamanlardan bu yana Kerkük'ün nüfus çoğunluğunu Türkmenler oluşturmaktadır. Kentte başta Kürtler, Keldani ve Yahudiler olmak üzere başka ırk ve dinden azınlıklar da yaşamıştır. Osmanlı ve İngiliz Dışişleri Bakanlığı arşivlerinde yer alan belgelere göre de Kerkük bir Türkmen kentidir.

Nitekim, İngiliz Dışişleri Bakanlığı Doğu Dairesi'ne gönderilen 18 Eylül 1958 tarih ve 371-134255 sayılı belgede Kerkük'te en yaygın konuşulan dilin Türkmençe olduğu (Edmons, 1957); 12 Ağustos 1958 tarihli diğer bir kapalı telgrafta ise, 1957 nüfus sayımında olduğu gibi Kerkük bölgesinin nüfus çoğunluğunu Türkmenlerin oluşturduğu belirtilmektedir. 1959 nüfus sayımı da aynı sonuçları göstermiştir.

Yazar Hanna Batato'ya göre, Kerkük salt bir Türkmen kenti olup, kentin dış semtlerinde çok az sayıda Kürt aileler bulunmaktadır. Kente Kürt göçü, 1920'lerde bölgede İngiliz şirketlerin petrol tesisleri kurmalarıyla başlamıştır (Fieldhouse, 2002:172-220).

Yazar David Mcdowall'ın Kürtlerin Modern Tarihi adlı kitabında ise; gerçekte Kerkük kenti nüfusunun büyük çoğunluğunun Türkmenlerden oluştuğu, Kürt nüfusun 1930 ve 1940'larda artmaya başladığı ve çok az sayıda olmak üzere sadece kentin kuzeyindeki İmam Kasım mahallesinde oturdukları kaydedilmektedir.

Kerkük'e en büyük Kürt göçü, Kuzey Irak'ta Barzani'nin silahlı mücadeleye başladığı 1961 ve takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. İlk defa kentin kuzeyinde büyük ölçüde Kürt nüfusu barındıran mahalleler oluşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle, İngilizlerle anlaşılan Kral Hüseyin, Irak'ta bir Arap devletinin kurulmasını ve bu devletin krallığına oğlu Faysal'ın getirilmesini sağlamıştır. Kerkük'ün Arap yönetimi altına girmesiyle, Irak'ın değişik yönetimleri, diğer Türkmen bölgelerinde olduğu gibi, Kerkük'ün de demografik yapısının değiştirilmesine çalışmıştır (Özmen, 2002). Irak devletinin kuruluşuyla birlikte Türkmenler daha önce hiç karşılaşmadıkları bir durumla karşılaşmışlardır.

Türkmenlerin yönetimdeki tarihi rolleri çağlar boyunca hakim durumundayken, bu kez yönetilen durumuna dönüşmüştür. Bunun yanı sıra, yeni Irak toplumundaki rolleri üçüncü ve dördüncü sınıf vatandaş seviyesine düşmüştür. Bu durum, hatalı bir siyaset olsa da Türkmenleri içe kapanmaya yöneltmiştir. Irak'ta Türkmenlerin milli varlığını yok etmeye çalışan Irak hükümetlerinin işini daha da kolaylaştırarak, Türkmenlerin yerleşim birimleri arasında bir kopukluk oluşturmuştur (Beaujean, 1997:175-194).

Irak Krallığı döneminde, Türkmenler'e kağıt üzerinde bir takım haklar verilmiş gibi görünüyorsa da, Irak yönetimi Türkmenlerin bu hakları kullanmasına sıcak bakmıyor, onları Araplaştırmak için elinden gelen her türlü gayreti gösteriliyordu (Çobanoğlu, 1994: 111).

Türkmenlerin, Irak'ta gereken siyasi rollerini alamamalarının nedenlerinden biri de, Türkmenlerin en önemli yerleşim yerlerinden olan Kerkük'te Türkmenlerin aleyhine cereyan eden olaylardır. Kerkük'teki Türkmenler, Irak devletinin kurulmasıyla başlayan kraliyet döneminde, 1924'te ve 1946'da "Gavur Bağı" olarak bilinen katliamlara maruz kalmışlardır. Türkiye'den ayrıldıktan sonra, Türkmenler ilk soykırımını 4 Mayıs 1924 tarihinde Kerkük'te yaşadılar. Teyyari denilen askerlerden bir grup, halkın üzerine rastgele ateş açmışlardır. Teyyariler birçok vatandaşın ölümüne sebebiyet vermişlerdir (Demirci, 1990: 27-32). İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntıları nedeniyle savaşı sakin geçiren Türkmenler, savaştan sonra yine, yeni bir katliamla karşılaşmışlardır. Kerkük'te Petrol şirketinde çalışan işçiler, grev nedeniyle, Gavurbağı Meydanı'nda her gün toplanmaktaydılar. 4 Temmuz 1946 günü yine böyle bir toplantıda, birçok tutuklama gerçekleştirilmiştir. Bunun üzerine, ortam daha da gerginleşmiş ve 12 Temmuz günü polis, göstericilerin üzerine ateş açmıştır (Saatçi, 1996:208). Söz konusu olaylar Türkmen toplumunda olumsuz etkilere yol açarak Türkmenlerin siyasi yalnızlığa itilmelerine ve içe kapanmalarına neden olmuştur (Samancı, 1999:116-131). Irak'ta kraliyetin sona ermesinden sonra 1959'da Kerkük'te Türkmenlere karşı işlenen katliam, en önemli olay sayılabilir. Türkmenlerle Kürtler arasında ilk büyük çatışma meydana gelmiştir. Türkmenlerin üzerine rasgele ateş açılmıştır. Böylece tarihe Kerkük Katliamı olarak geçen, üç gün süren (14,15 ve 16 Temmuz 1959) büyük bir soykırım başlamıştır. Bu tarihten sonra Kerkük'ü Kürtleştirme çabalarına ağırlık verilmiştir (Kerkük 1963: 60-61). Türkmen liderleri siyasi yalnızlık ve sosyal açıdan içe kapanmanın getirdiği

siyasi kayıpların farkında olarak, kraliyetin sona ermesiyle harekete geçmiştir. Ancak 1959 olayları ağır bir darbe olmuştur. Türkmenlerin siyasi rolünü etkileyen olayların genelde Kerkük'te cereyan etmesi ise Kerkük'ün önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Kerkük'te Türkmenlere karşı gerçekleştirilen 1959 katliamının amacı da kent üzerinde Türkmenlerin etkisinin azaltılması olmuştur (Hürmüzlü, 2002:59-65).

1958 yılında Baas partisinin gerçekleştirdiği darbeyle Irak kraliyet rejimi sona ermiştir ama söz konusu durumdan Türkmenler bir süredir sürdürdüğü yalnızlık politikası nedeniyle yeterince faydalanamamıştır. Türkmen liderleri, yeni yönetime olumlu yaklaşmışlardır. Bu durum Türkmenlerin siyasi yalnızlıktan memnun olmadıklarını ve Irak'taki olaylar konusunda sessiz kalmak istemediklerini göstermiştir. Türkmenlerin bu siyaseti Kürt grupları tarafından olumlu karşılanmamıştır (Samancı, 1999: 191-192).

Şubat 1963'ten Temmuz 1968'e kadar süren Arif Kardeşler döneminde ise Türkmenlerin gönlünü kazanmak için önemli bir adım atılmıştır. Türkmenler bu tarihten sonra, nispeten istikrarlı bir dönem yaşamışlardır. Türkmenlerin kısmi olarak kültür ve sanat faaliyetlerinde bulunmasına izin verilmişse de, fiiliyatta durum değişmemiştir. Arif kardeşler dönemini, fırtına öncesi sessizlik şeklinde yorumlamak da mümkündür (Samancı, 1999:136-191).

Baas rejimini başladıktan sonra, Molla Mustafa Barzani 1960 yılından itibaren Kürtleri ayaklandırmış, Bağdat yönetiminin otoritesini sarsmıştır. Bunun üzerine Baas Partisi, 24 Ocak 1970 tarihinde Kerkük'ün Türkmenlere ait olduğunu kabul etmiştir. (Saatçi, 1996: 234). Daha sonra, Bağdat yönetimi 11 Mart 1970 tarihinde Kürtlerle bir anlaşmaya varmıştır. Buna göre; Kürtler Millet Meclisi'nde temsil edilecek, özerk bir Kürt bölgesi kurulacak, bir Kürt Cumhurbaşkanı Yardımcısı olacak ve bölgede Arapça ve Kürtçe resmi dil olarak kabul edilecekti. Bu anlaşmadan sonra Baas yönetiminin artık Türkmenlere ve onların desteğine ihtiyacı kalmamıştır.

Bu olaylardan sonra, Türkmenlerin tarihi yerleşim yerlerinin idari yapılanması ve demografisi planlı olarak değiştirilmeye başlanmıştır, Baas yönetimi Türkmenlerin doğal vatandaşlık haklarını hiçe sayarak, insan hakları ihlaline devam etmiştir. Türkmenlerin çoğunlukta oldukları bölgelerin etnik yapısını, aleyhlerine çevirmek için her yolu denemişlerdir. Buralardaki mahalli yönetimde Araplar görev yapmıştır. Köy halkının tamamı Türkmen olsa da durum aynı olmuştur. Kerkük adına da tahammül

edemeyen yönetim, 1976'da, bu tarihi Türkmen şehrinin adını "millileştirme" anlamına gelen "Al-Tamim" olarak değiştirmiştir (Saatçi, 1996: 240). Türkmenlerin diğer şehir ve bölgelerinde olduğu gibi Kerkük'teki Türkçe eğitim veren okullar Arapçaya dönüştürülmüştür. Kerkük'teki bölge, semt, pazar ve camilerin eski Türkçe adları değiştirilmiştir. Ayrıca Kerkük'e bağlı olan köylerin adları da değiştirilmiştir. Bu doğrultuda Kerkük'ün diğer Türkmen bölgeleri ile olan bağlarının koparılması amacıyla Kerkük'e bağlı Tuzhurmatı kazası Salahattin şehrine, Kifri kazası Diyala şehrine ve Altın Köprü nahiyesi Erbil'e, Çemçemal nahiyesi de Süleymaniye'ye bağlanmıştır. Böylece Kerkük'ün yüzölçümü 19.543 km²'den 9.426 km²'ye düşmüştür. Bunun yanı sıra Kerkük'ün demografik yapısının değiştirilmesi amacıyla Irak'ın orta ve güney kesimlerinden Arap aileleri Kerkük'e yerleştirilmiştir (Özmen, 2002:141-178). Irak'ta Türkmenlere uygulanan bastırma çabaları, son haddine ulaşmıştır. Kerkük'te Türkmenleri azınlık durumuna getirmek için; buraya yerleşen her Arap vatandaşına 10 bin Irak Dinarı bağışlanmıştır. Ayrıca taşınma giderlerine karşılık olarak da 5 bin Dinar, banka kredisiyle inşaat yapmaları veya arazi almaları için de 10 bin Dinar verilmiştir (Saatçi, 1996: 241).

1979 yılına gelindiğinde Saddam Hüseyin, El-Bekr'i tasfiye ederek yönetimi ele geçirmiştir. Bu tarihten itibaren Türkmenler üzerindeki baskılar artmaya başlamıştır. 1980 sonbaharında Irak'la İran arasında sekiz yıl sürecek olan bir savaş başlayınca, zaten kötü durumda olan Türkmenlerin durumu daha da kötüleşmeye başlamıştır.

Saddam Hüseyin, 2 Ağustos 1990'da bu kez Kuveyt topraklarını işgal edince Türkmenler, ülkeye uygulanmaya başlayan ambargodan en çok etkilenen kesim olmasına rağmen olayların gidişatını tahriklere kapılmadan izlemekle yetinmişlerdir. Bu durum, bugünkü Irak müdahalesi sonrasında en çok zarar gören ama en az tahriklere kapılan tarafın Türkmenler olduğu göz önüne alınırsa, tarihin bir tekerrürü olarak görülebilir. Türkmenler izlediği barışçı siyaset nedeniyle tarihin hiçbir döneminde Irak'ın toprak bütünlüğüne zarar verecek girişimlerde bulunmamıştır.

Kürtlerin 18 Mart 1991 tarihinde Kerkük'e girerek Baas taraftarlarına saldırması üzerine Irak Kuvvetleri Kürtleri bastırmak üzere harekete geçmişlerdir. Irak güçleri, 28 Mart 1991 tarihinde Altunköprü'ye ulaşmışlar ve burada Türkmenlere karşı Altunköprü Katliamı diye anılan büyük bir katliama girişmişlerdir (Hazelton, 1997:97-117).

Bundan sonra, Saddam'ın saldırısından kaçan birçok Türkmen ve Kürt, Türkiye sınırına yığılmıştır ve böylece bir sığınmacı sorunu yaşanmıştır. Birçok sığınmacı Türk topraklarına girerek Hakkari ve Şırnak civarında rasgele konaklamıştır. Türkiye'nin gıda ve sağlık hizmetleri vermeye çalışmasına rağmen sığınmacılar zor şartlar altında yaşamışlardır.

BM Güvenlik konseyi, 5 Nisan 1991 tarihinde toplanarak tüm devletleri ve kuruluşları sığınmacılara yardıma çağırmıştır. Türkiye'nin Türkmenler için yaptığı başarılı girişimlerden sonra, BM tarafından büyük bir kısmı 36 ncı paralelle Türkiye sınırı arasında kalan bölgede "Güvenlik Bölgesi" oluşturulmuştur. Ancak, Türkmenlerin yüzde 90'ının yaşadığı bölgeler güvenlik bölgesi'nin dışında kalmış ve burada yaşayan Türkmenlerin kaderi Saddam Hüseyin'in eline bırakılmıştır.

Genel olarak bakıldığında Irak yönetimleri, Kerkük'ün Araplaştırılmasına çalışmış, Baas döneminde de söz konusu Araplaştırma politikası zirveye çıkmıştır. 1927'de Kerkük'te petrolün bulunması, Arap yönetimlerinin Kerkük politikasının temelini oluşturmaya başlamıştır. Günümüzde Kürt gruplarının Kerkük politikası da bölgedeki petrolden kaynaklanmaktadır. Kerkük'te ekonomik durumun gelişmesi ve işgücüne olan ihtiyaçtan dolayı başlayan göç dalgaları, Kerkük'teki sosyal ve etnik durumun Türkmenlerin aleyhine gelişmesine neden olmuştur. 1960'lara kadar Türkmenler Kerkük'te, nüfusun yüzde 95'ini oluştururken, günümüzde bu oran yüzde 75'e kadar düşmüştür (Özmen, 2002). Değişik nedenlerden dolayı, Kerkük'e olan göç nedeniyle Kerkük'te ilk Kürt semti Şorce inşa edilmiştir. Kerkük şehrinin kimliği konusunda Arap yönetimlerinin yanı sıra Kürt grupları tarafından da iddialar ileri sürülmektedir. Kerkük'te Türkmen ve diğer etnik gruplar arasında herhangi bir rekabet yaşanmamasına rağmen, Türkmenlere karşı gerçekleştirilen 1959 katliamından sonra ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Türkmen ve Kürtlerin ilişkisinin 1950'li yılların ilk yarısına kadar normal iken, bu döneme kadar iki halk arasında politik karakterli ya da ırkçı bir rekabetin yaşanmamıştır (Samancı, 1999:93-141).

İkinci Körfez Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak'ın bir bölümünün Irak rejiminin kontrolünden çıkmasına rağmen Kerkük, merkezi hükümetin kontrolünde kalmıştır. Araplaştırma politikasının zirvede olduğu bu dönemde Türkmenler, Kerkük'ten büyük ölçüde göç ettirilmiş ve yerlerine Irak'ın orta ve güney bölgelerinden getirilen Araplar

yerleştirilmiştir. 9 Nisan 2003'te Irak rejimi yıkılınca bu defa Kürtler Kerkük'ün Kürtleştirilmesi için çaba göstermeye başlamıştır.

2003 Irak Müdahalesi sonrası Türkmenler, kendilerini yeni oluşumlar içinde bulmuş, bölgede ortaya çıkan gelişmelerden en çok zarar gören yine onlar olmuştur. Bu bağlamda, Türkmenlerin Irak'taki güvenlik sorunlarının ortaya konması ve gündeme getirilmesi her zamankinden daha çok önem kazanmıştır.

3.1.2. Irak Müdahalesi ve Kerkük'ün Durumu

İkinci Körfez Savaşı'ndan 2003 Irak Müdahalesine kadar olan dönemde, bölgedeki Kürt gruplar ile Türkiye arasındaki ilişkiler inişli çıkışlı günler yaşamıştır. 2003 yılında Irak Müdahalesi başladığında ise, Kürt gruplar artık Türkiye'ye ihtiyaçlarının kalmadığını düşünerek ilişkilerin bozulmasına neden olmuşlardır. Irak Müdahalesi'nde Türklerin ABD ile aynı saflarda yer almasını ve askeri birliklerini Kuzey Irak'a sokmasını istemeyen Kürt gruplar bunu sık sık dile getirmiştir. Türkiye'nin Türkmen politikasından rahatsızlık duyan ve ITC'nin etkisizleştirilmesini isteyen Kürt grupların Türkmenlere karşı muhtemel bir soykırım uygulayacağından bile korkulmuştur. Türkiye ise, Türkmenlere karşı istenmeyen bir hareketin gerçekleşmesi, Kürtlerin Musul veya Kerkük'e girmeleri veya bağımsız bir Kürt devletinin kurulması durumunda Kuzey Irak'a müdahale edeceğini bildirmiştir.

ABD ve İngiltere, 20 Mart 2003'te Irak Müdahalesini başlatmıştır. Kürt grupları, ABD ile işbirliği yaparak Kuzey Irak'ı işgal güçlerine açmıştır. Türkiye'de yaşanan tezkere krizi nedeniyle Kürt grupları, gerginleşen Türk-ABD ilişkilerini de kullanarak, bölgede üstünlük elde etmeye çalışmıştır. Irak yönetiminin 9 Nisan 2003'te devrilmesiyle Kerkük başta olmak üzere kontrolden çıkan diğer bölgeler Kürt gruplarınca kontrol edilmiştir. Iraklı Kürtler ABD'nin desteğiyle, Kerkük'te diğer etnik gruplara karşı önemli ölçüde üstünlük sağlamıştır. Kürt grupların, bölgedeki Amerikan güçlerinin dolaylı desteğini elde ettikleri de bilinmektedir. Iraklı Kürtler, öncelikle kentin meclisinde hakimiyeti kurmuştur. Kerkük'teki en büyük Türkmen kuruluşu olan ITC'ye verilen altı sandalyeden beşi, Kürt gruplarının kurduğu üç kukla Türkmen partisinin tarafından alınmıştır. Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi A. Muratlı'ya göre, Kerkük'te yerel yönetimin dağılımında alınan kararlar uygulanmamıştır. Musul ve Kerkük'te yerel seçimlerde ABD, taraflı hareket etmiştir. Diyala'da ise seçilen bir

Türkmen vali daha sonra değiştirilmiştir. Bütün bunlar Türkmenlerin bölgedeki kaygılarını arttırmıştır (Kişisel Görüşme, 10 Eylül 2003). A. Muratlı'ya göre, 13 Temmuz 2003'te kurulan 25 kişilik Irak Geçici Yönetim Konseyinde de Türkmenlere işgal sonrası gerekli yer verilmemiştir (Kişisel Görüşme, 16 Temmuz 2003). Iraklı Kürtler, Kerkük polis gücünde de önemli çoğunluğu eline geçirmiş bulunmaktadır. Kentin tek TV kanalı da Kürtler lehine yayın yapmaya başlamıştır (Sunar, 2003).

ABD'nin. Türkmenleri dışlayan tutumunun arkasında başka nedenler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi ABD'nin Irak'taki etnik topluluklar konusunda bilgisizliğidir. Bunun yanı sıra Kürt gruplarının ABD'ye olan baskısı da vardır. Kürt grupların ABD'ye savaş esnasında ve özellikle de savaş sonrasında verdiği askeri destek, söz konusu baskıyı kısmen de olsa sağlamaktadır. Ahmet Muratlı'ya göre, ABD ve diğer işgal kuvvetleri, Irak'taki etnik topluluklar hakkındaki eksik bilgilerinden dolayı yine bu topluluklar tarafından yanlış yönlendirilmektedir ve bilgilendirilmektedir. Seçimlerde bunu görmek mümkün olmuştur. ABD'nin Irak'ın iç yapısını bilmemesi en çok Türkmenleri kaygılandırmaktadır (Kişisel Görüşme, 10 Eylül 2003). Türkmenlerin güvenlik kaygıları aynı zamanda Türkiye'nin de güvenlik kaygısı olacağı için Türkiye, ABD'nin Irak'taki etnik topluluklar konusunda bilgilendirilmesi için çalışma başlatmalıdır.

Müdahale sonrasında ABD'den aldıkları desteğin de rahatlığıyla Kürt gruplar Türkmenlere karşı daha saldırgan girişimlerde bulunmaya başlamıştır. 22 Ağustos 2003'te Türkmenlere ait Tuzhurmatı'daki anıtlar, KYB peşmergeleri tarafından tahrip edilmiştir. Bölgedeki Türkmenler bu girişime karşı bir gösteri düzenlemiş, ancak gösteri sırasında silahlı peşmergelerin ateş açması sonucu yedi Türkmen hayatını kaybetmiştir.

Kürt peşmergelerin, söz konusu Türkmen anıtlarını tahrip etmeleri İkinci Körfez Savaşı'ndan sonra Türkmenlere karşı izledikleri tutumun bir halkasını oluşturmaktadır. Geçmişte Erbil'de Türkmen varlığını kabul etmeyen Kürt grupları, orada uyguladıkları saldırıları şimdi Türkmenlerin yaşadığı diğer bölgelerde uygulamaya başlamışlardır. Aslında bu saldırının amaçlarından birisinin de politikaya katılmanın ve mücadelenin zirvede olması gereken bir dönemde Türkmenlerin politikadan uzaklaşmaları ve verilen haklara razı olmalarını sağlamak, yani bir nevi caydırma politikası olduğunu söylemek mümkündür. A. Muratlı bu konuda, Aslında Kürt gruplarının Türkmenlere karşı

saldırıya geçmek için bir mazeret aradıkları açıktır. Tuzhurmatı olayları da bir anda gerçekleşen bir olay değildir demiştir (Kişisel Görüşme, 10 Eylül 2003).

Burada dikkat edilmesi gereken husus şimdiye kadar Kürtler tarafından yapılan bütün saldırıların Türkmenlerin Irak siyasetinde daha aktif bir girişimde bulunma kararlarından sonra yapılmasıdır. Tuzhurmatı olayları da Irak tarihinde Türkmenlerin kendi haklarını kazanabilmek için seslerini duyurmak istemeleri amacıyla, Bağdat'ta gerçekleştirdikleri yaklaşık 10.000 Türkmen'in katıldığı gösteriden sonra gerçekleşmiştir. 1996'da ITC'nin aktif hale gelmesi, 1998'de ITC'nin Erbil'den Süleymaniye'ye taşınma isteğinin reddedilmesi ve 2001 yılındaki Türkçe eğitim veren okullar krizine de benzer bir şekilde Kürtler saldırılarla cevap vermiştir (turkmencephesi.org, 2003).

Kerkük'te Tuzhurmatı saldırısını protesto eden Türkmenler Ağustos 2003'te başka bir saldırıya daha maruz kalmışlardır. Polis kıyafetindeki KYB peşmergelerinin açtıkları ateş sonucunda üç Türkmen hayatını kaybetmiştir (Tuğrul ve diğ., 2003). Bu olay, Türkmenlerin geleceğe ilişkin endişelerini haklı çıkarmaktadır. Kürt grupların Kerkük'ü Kürdistan bayraklarıyla doldurması ise, yakın gelecekte bu ve buna benzer daha büyük olayların gerçekleşeceğinin göstergesidir. Irak tarihinde yaşanan bu hassas süreçte, yaşanan olaylar konusunda taviz verilmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türkmen halkının resmi temsilcisi olan ITC'nin itibarı telafi edilemeyecek kadar olumsuz şekilde etkilenecektir.

ABD'nin Türkmen halkının aleyhine yaptığı girişimlerden sonra Türkmenlerin kendi haklarını tek başına koruyacak durumu kalmamıştır. Türkmenlerin haklarını koruyabilmesi için mutlaka Türkiye'nin desteğine ihtiyacı vardır. Türkmenlerin coğrafi olarak ikiye bölünmüşlüğü ve örgütlenmedeki eksiklikleri Türkiye'nin işini daha da zorlaştırmıştır. 2003 Irak Müdahalesi sonrasında Türkmenler için önemli fırsatlar ortaya çıkmasına rağmen, yapılması gereken müdahaleler yapılmadığı için bu tarihi fırsat ortadan kalkmıştır. Türkiye bundan sonra Türkmenlerin hakları konusunda hangi stratejileri izlemesi gerektiğine karar verip kararlı bir şekilde uygulamalıdır. Bu stratejilerden en önemlisi ise, Kerkük'te Türkmenlerin azınlık konumuna düşürülmesinin engellenmesi olacaktır. Bunu sağlamak için tek yol ABD ile gerekli

girişimlerde bulunup, onların Irak'taki etnik sorunlar nedeniyle ortaya çıkabilecek iç savaş konusunda bilgilendirilmesidir.

3.1.3. Müdahale Sonrası Kerkük'ün Geleceği ve Türkmenler

Müdahale Sonrası Irak'ın yeniden yapılandırılması konusunda, temel çıkmaz noktalardan birisi Kerkük'tür. Bir taraftan Kürt siyasi grupları talep etmiş oldukları Kürt Federal bölgesine Kerkük'ün de dahil edilmesini istemektedirler. Diğer taraftan Türkmenler ve Araplar, Kürtlerin etnik esaslı bir Kürt bölgesi talebini kabul etmezken, bu ilin Kürtlere verilmesine karşı çıkmaktadırlar. Farklı gruplarının, Kerkük'ün yeniden yapılandırılması ile ilgili projelerine değinmek Türkiye'nin gelecekte karşılaşılabileceği güvenlik sorunlarını önceden tespit edebilmesi ve önlemler alabilmesi açısından faydalı olacaktır.

3.1.3.1.Kürtlerin Kerkük Politikası

Irak'lı Kürtler Kerkük'ün Kürdistan'ın bir parçası olduğunu ve tarihin en eski zamanlarından beri bir Kürt kenti olduğunu iddia etmektedir (Barzani, 2002). Bu iddialarını Kerkük'ün Irak'a ait bir şehir olmadığını aksine Irak'a ilhak edildiğini belirterek daha da derinleştirmektedirler (Kadir, 2002). Kürdistan federasyonunun, Kürt Parlamentosu'nun 1972 yılındaki kararına uygun olarak, Kerkük'ü kapsamı gerektiğine inanmaktadırlar. Kerkük'ü, Kürdistan'ın Kudüs'ü olarak görmektedirler ve Kerkük'te yaşayan Türkmenler ve Arapların azınlık olduğunu savunmaktadırlar (Birayeti, 2002). Bu iddialar aslında Türkiye için yeni iddialar olmasa da, 2003 Irak müdahalesi sonrasında yaşananlardan sonra tehlikenin çok daha büyük olduğu ortadadır. Kürtler müdahale sonrasında, ABD'nin peşmergelere her zaman ihtiyacı olacağını düşünerek ellerinde çok önemli bir askeri güç olduklarına inanmaktadırlar. Kürtler Irak Müdahalesi esnasında ABD'ne yardım ederek Kerkük'ü ele geçirmek ve Bağımsız bir Kürdistan kurmak için eşsiz bir fırsat yakalamıştır. Kerkük konusunda Kürdistan Demokratik Partisi Başkanı Mesut Barzani "...Biz, Kürdistan'daki Kerkük'ün kimliğini hiç kimseyle oturup asla tartışmayız!. Ödeyeceğimiz bedel ne olursa olsun, bunu kimseyle tartışmayız!" demiştir. Anlaşılacağı gibi Kerkük Kürt grupların siyasetinde çok büyük öneme sahiptir çünkü Kürtler Kerkük'ü kuracakları Kürdistan'ın başkenti yapmayı hedeflemektedirler. KDP Kerkük'ü "Kürdistan'ın Kalbi" olarak

nitelendirirken (Barzani, 2002) Celal Talabani'nin başını çektiği Kürdistan Yurtseverler Birliği ise Kerkük'ü "Kürdistan'ın Kudüs"ü olarak adlandırmaktadır.

Kürt grupları Kerkük'te Kürtlerin çoğunlukta olduğunu ve bu doğrultuda da Kerkük'teki Kürtlerin oranının yüzde 48,3, Türkmenlerin yüzde 21.4 ve Arapların ise yüzde 28.4 olduğunu iddia etmektedirler (Emin, 2001). Kürt grupları Kerkük'ün "Kürdistan"a kavuşması için tarih boyunca mücadele ettiklerini bu uğurda çok kan verdiklerini ifade etmekte ve bugüne kadar Irak'ta Kürt meselesinin çözülmemesinin nedenini "Kerkük düğümüne" bağlamaktadırlar. Bu doğrultuda Irak rejimi ile 1970 ve 1991 yıllarında yapılan görüşmelerde Kürt grupların Kerkük konusunda taviz vermediklerini ileri sürerek, Kürtlerin "Kürdistan'daki son peşmergeye kadar Kerkük'ten feragat etmeyeceklerini söylemektedirler (Emin, 2002). Kürt grupların medyasında Türkmenlerin ya da Türkiye'nin Kerkük'ün geleceğinde etkili olamayacakları da dile getirilmektedir (Emin, 2001).

Atılan adımların, ilan edilmeyen ana hedefin "Kürdistan Devleti" olduğunu açık bir şekilde ortaya koymasının yanı sıra bu konudaki bazı açıklamalar da bunu doğrulamaktadır. Mesut Barzani'nin "geçici hedefimiz Irak çerçevesindedir" sözleri buna bir örnektir (Barzani, 2002). Kürt liderler Irak'ın yakalanmış olduğu siyasi boşluktan yararlanarak, ABD ile yaptıkları işbirliğinin ve Bağdat'ın işgalcilerin eline düşmesiyle sağladıkları katkının ürünü almaya çalışmaktadırlar. Ayrıca Kürt liderler tarihi fırsatı değerlendirerek Amerika'nın müttefiki İsrail'in ağırlığından yararlanıp bağımsız bir devlet projelerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Öte yandan KYB Başkanı Celal Talabani yaptığı açıklamalarda Türkiye'nin bölgeye yönelik hassasiyetini "Türkler, Kerkük konusunu açmaya çalışırsa Kürtler de Diyarbakır ve diğer yerlerin dosyasını açmaya çalışacaklardır." sözleriyle karşılamaktadır.

Kuzey Irak'ta 1992'de başarısız olan yerel seçimlerin ardından başlayan iç kavgaların sona erdirilmesi için yapılan birçok girişim sonuçsuz kalırken, ABD, iki Kürt grubunu Washington anlaşmasıyla bir araya getirerek, uzlaştırmaya çalışmıştır. 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen saldırılar sonucunda Afganistan'dan sonraki hedefin Irak olduğunu gören KYB ve KDP, ortaya çıkacak gelişmelerden faydalanabilmek için birleşme kararı almıştır. KDP ve KYB partisi 7-8 Eylül 2002'de Kürdistan Parlamentosu'nu Mesut Barzani ve Celal Talabani'nin katılımıyla yeniden kurmuştur (Birayeti, 2002). Bu

dönemde KDP hem Türkmenlere karşı sertliğini arttırmış hem de Kerkük üzerindeki emellerini iyice ön plana çıkarmıştır (Barzani, 2002). Barzani aynı zamanda Kerkük konusunda KYB'nin de önünde bir engel oluşturmasını istememektedir.

Barzani, Türkiye'nin Türkmenlere verdiği desteği eleştirerek Türkmenlerin bir azınlık olduğunu ve azınlık olarak bütün haklarını elde ettiklerini savunmaktadır. Barzani, Kerkük konusunda Türkmenlerin hiçbir hak iddia edemeyeceğini ve Kerkük'ün bir Kürt kenti olarak ataları tarafından kurulduğunu savunmaktadır. Barzani'nin açıklamalarından da anlaşılacağı gibi Kerkük'ü elde etmek için yapmayacağı şey yoktur. Türkiye'nin esas korkusu aslında Kerkük'te Türkmenlere karşı girişilecek bir soykırımdır. Bugün için bu pek mümkün görünmese de ABD'nin bölgede kontrolü kaybettiği bir anda olması muhtemel bir gelişmedir. Türkiye etnik bağları bulunan Türkmenlere karşı uygulanacak bir soykırıma asla müsaade etmeyecektir, bunun örneğini Kıbrıs Barış Harekatı'nda göstermiştir.

Irak yönetimleri, Kerkük'te petrol olduğunun anlaşılmasından sonra bölgeyi planlı bir Araplaştırma sürecine sokmuştur. Kürtlerin de aynı strateji ile bölgeyi Kürtleştirme çabaları aynı amacı taşımaktadır. Irak Müdahalesi ise Kürtlerin bu planlarını gerçekleştirmesi için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Erbil'de bu plan işe yaramıştır ve Türkmenler ikinci etnik grup seviyesine çekilmiştir. Aynı planın Kerkük'te uygulanması ise, zaten patlamaya hazır bir bomba gibi olan şehrin tüm ülkeyi iç savaş ortamına sürükleyebileceği açıktır. Bu durum, Türkiye'nin güvenliğini de yakından etkileyecektir çünkü bölgede zayıflamış bir Irak en çok İsrail'in işine gelecektir (Hersh, 2004:1).

Kerkük'ün bugünkü konumuna bakıldığında, Kürt gruplarının idari yapılanma açısından açık bir hakimiyetleri görülmektedir. Her ne kadar Kerkük'ün müttefiklerin kontrolünde olduğu görülse de, şehir Kürt gruplarının hakimiyetindedir (Saatçi, 2003). Irak Müdahalesi sırasında Kerkük'e giren peşmergeler Kürt grupların bugünkü Kerkük hakimiyetinin alt yapısını hazırlamışlardır. Valilik, belediye, polis, sağlık ve diğer resmi müesseselerdeki Kürt hakimiyeti bunlara birer örnektir. Özetle, Kerkük resmen Kuzey Irak'taki iki Kürt idaresinin bir parçası olmasa da, pratikte bu iki Kürt idaresinin bir uzantısı haline getirilmiştir.

Kürt grupları, Kerkük'ün Kürtleştirilmesi tedbirlerinin birçoğunu uygulamaya başlamışlardır. Örnek olarak, belediye birimlerini kendi kontrolleri altında tutan Kürtler, çok sayıda devlet arazisini kendi tebaalarına dağıtmaktadırlar. Ayrıca Erbil ve Süleymaniye'deki iki Kürt idaresine verilen maddi yardım, Erbil, Dohok ve Süleymaniye illerinde değil, Kerkük'e yatırıldığı bir gerçektir (Saatçi, 2003). İki Kürt grubu, söz konusu maddi yardımları kendi tebaalarına verip, Kerkük'te yerleşmelerini teşvik etmektedirler. Üstelik Kürtler bölgeyi terk eden Arapların ev, işyeri ve arazilerine bazen el koyarak bazen de satın alarak kendi kontrollerine geçirmektedirler. KDP'nin yayın organı Birayeti Kerkük'ün Kürtleştirilmesine zemin hazırlamak için Kerkük'ten zorla göç ettirilen 22.955 Kürt ailesinden söz etmektedir. İddialarına göre, Kerkük'ten göç ettirilen Kürtlerin sayısı 100.000 kişiyi geçmektedir (2002). Nitekim KDP'nin Kerkük'teki emellerine ulaşabilmek için Kerkük'ten göç ettirildiklerini iddia ettiği 100.000 kişiye belge hazırladığı bilinmektedir. Ayrıca 2003 Irak Müdahalesi, Kerkük'teki demografik yapıyı değiştirme amacıyla Kerkük dışında doğan çocukların Kerkük'te kayıt edilmesi için iyi bir zemin hazırlamıştır. Son yıllar içerisinde Erbil'de uygulanan politikalar şu anda Kerkük üzerinde de oynanmaktadır. Ciddi tedbirlerin alınmaması durumunda birçok Türkmen bölgesi gibi, Kerkük de Kürtleştirilecektir.

Irak Müdahalesinden sonra, özellikle hükümetin kontrolünden çıkan bölgeler Güney Kürdistan'ı oluşturmak üzere hızla Kürtleştirilmeye çalışılmaktadır. Hatta Irak Kürdistan'ının birleştirildiği havası verilmektedir (El-Surçi, 2000). Bunun yanı sıra sanki 'Kürdistan'ın' bir gerçek olduğu, bu işin tamamlandığı ve artık bir "Kürdistan ordusu"nun kurulmasının da kaçınılmaz olduğu havası yayılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Irak'ın işgal edilmesiyle Kerkük ve diğer bölgelere giren Kürt grupları Kerkük'ün ve diğer şehir ve kasabaların Irak Kürdistan bölgesine geri döndüğünü savunmaktadır (Fergeyi, 2003:11-18).

Irak Müdahalesinden sonra Bush'un Kürtlere federasyon konusunda destek verdiğini açıklaması ile Irak müdahalesinin Türkiye açısından ne tür tehditler doğurabileceği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Türkmen Cephesi Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman, Kerkük'ün "Kürtleştirilmesi" tehlikesine karşı uyarıda bulunmuş, "Amerikalılar sadece Kürtlere kulak veriyorlar, oysa bütün Irak halkının sesine kulak vermeliydiler. Nüfus sayımı yapılmadan hiçbir demokratik adım atılamaz" demiştir.

Mesut Barzani, savaşın sonlarına doğru kuvvetlerinin Musul ve Kerkük'e girmesiyle bu konudaki yayılcı beklentilerini ortaya koymaktadır. Barzani: "Tutumumuz bellidir. Bizler Musul şehrindeki Kürt çoğunluğu olan nahiye ve kazaları Kürdistan bölgesine ilhak etmek istiyoruz. Arap bölgelerini ilhak etmek istemiyoruz" demiştir. Tarih ve coğrafya olarak Kürtlerin çoğunlukta olduğunu iddia ettiği Kerkük hakkında ise, "Kürdistan kimliği konusunda pazarlık yapmayacağız. Bizler Kerkük topraklarını tarih, coğrafya ve sosyal olarak Kürdistan toprakları saymaktayız" demiştir. Kürtler başlangıçta, Kürt ve Arap olmak üzere iki federal devlete bölünecek demokratik bir Irak istemekteydiler. Ancak komşu ölkeler, etnik bölücölüğün alevleneceğinden korkarak bu fikre karşı çıkınca şimdi, Kerkük'le birlikte, Kürt devletlerden birine ait olacak olan yarım düzine daha küçük özerk devlet yaratma fikrine sahip çıkmaktadırlar.

Irak Geçici Yönetim Konseyi'nde Kürt grupların gündeme getirdikleri "Kürdistan Federasyonu" Yasa Taslağından sonra, geçici anayasa yerine geçebilecek "Geçiş Döneminde Irak Devleti Yönetim Yasası" tasarısı, Kürtlerin Kerkük'ün geleceği konusunda planlarını açıkça göz önüne sermiştir. Kürtlerin bundan sonraki bütün siyasi faaliyetlerinde bu planı savunacaklarından, Kerkük ve Türkmenler açısından tasarıda altı çizilmesi gereken üç konuya açıklık getirmek önem arz etmektedir

3.1.3.1.1. Etnik Esaslı Federal Yapı

Taslakta, Kürt gruplarının çok uluslu federal yapı konusunda ısrarlı oldukları görölmektedir. Her ne kadar taslağın 3/A fıkrasının ikinci cümlesinde, din, mezhep ve ırk üzerine inşa edilmeyip, tamamen bir coğrafı federasyondan bahsetse de, aynı fıkranın birinci cümlesinde "Irak federal bir cumhuriyettir" denilmekte ve egemenlik, merkezi yönetimle bölgeler (Kürdistan bölgesi kastediliyor), iller ve belediyeler arasında paylaşılır" ifadesiyle taslağın çok uluslu bir federal sistemi benimsediği açık bir şekilde ortaya konmaktadır.

3.1.3.1.2. Geçiş Döneminde Irak Devleti Yönetim Yasa Tasarısında Kerkük'ün Konumu

Taslakta dikkat edilmesi gereken ikinci bir önemli husus da Kerkük'ün konumudur. Taslağın 3/B, C ve D fıkraları incelendiğinde, Kerkük ilinin Kürt gruplarının yönetimine dahil olduğu görölmektedir. B fıkrasında "Musul, Dohok, Erbil, Kerkük,

Süleymaniye ve Diyala illerinin sınırlarından geçen eski yeşil hattı içine alan Kürdistan Bölgesi ve hükümeti kabul edilir" şeklinde ifade edilmektedir. Buna göre Kerkük geçici olarak, başka bir ifade ile Irak'ın daimi anayasasının kurulmasına kadar, Kuzey Irak'taki Kürt gruplarının yerel yönetimlerine bırakılacaktır.

Taslak, Kerkük ilinin gelecekte Kürtlere teslim edilmesi konusunda alt yapının hazırlanması için, birtakım tedbirler öngörmüştür.

Örnek olarak D fıkrasında "Kerkük vilayeti dahil, anlaşmazlık bölgelerinin geleceği genel sayımdan sonra belirlenecektir, çoğunluğu Kürt olan her idari birim (vilayet, ilçe ve nahiye) Kürdistan bölgesine bağlanacaktır". Bu maddeye göre, Kerkük'ün konumu Irak'ta genel bir sayım yapıldıktan sonra belirlenecektir. Bu madde görünüşte Türkmenlerin lehine ve Kürt grupların aleyhine işlemektedir. Çünkü bugünkü şartlarda Kerkük'te bir sayımın gerçekleşmesinin Kürt grupların lehine olamayacağı açıktır. Ancak taslağın hazırlanma şekli Kürt gruplarının aleyhlerine olan bu durumu telafi etmektedir. Taslağın 3/C fıkrasında "Kerkük ve Erbil şehirlerinin idari sınırları 1968 yılından önceki haline getirilir" hükmüyle Kürtler için oldukça avantajlı durumlar sağlanmaktadır.

Çünkü Kerkük'ün 1968 yılındaki idari yapısına bakıldığında, mevcut durumda Kerkük'ün idari sınırları dışında kalan Kifri, Tuzhurmatı, Çemçemal'in tekrar Kerkük sınırları içine dahil edilmesi planlanmaktadır. Çemçemal ve Kalar Kürt ağırlıklı ilçelerdir. Tuzhurmatı ise, Türkmen ağırlıklı bir bölge olsa da Kürtlerin de yaşadığı bir bölgedir. Kifri aslında Türkmen ağırlıklı bir ilçeydi. Ancak bu ilçede son 13 sene içinde Kuzey Irak'ta kurulan Kürt güvenlik bölgesine Erbil ile birlikte dahil edilmiştir. Dolayısıyla bu ilçe de Kürtlerin yönetimine geçmiştir. İlçenin demografik yapısı üzerinde ciddi değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Eskiden Türkmenlerin çoğunluğu oluşturduğu bu ilçede şimdi Türkmen nüfusu olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Görülen o ki 1968 idari haritasına dönmekle birlikte Kürt grupları daha avantajlı bir konuma geleceklerdir.

3.1.3.1.3. Türkmenleri Azınlık Statüsünde Göstermek

Taslakta önemli olan bir başka husus da Türkmenlerin Irak'ın asli unsuru sayılmamasıdır. Taslağın 7. maddesinde "Ülkenin resmi dili Arapçadır. Kürtçe ise,

Kürdistan bölgesinin resmi dilidir. Arapça ve Kürtçe ülkenin iki resmi dilidir. Diğer etnik gruplar, çoğunluğu oluşturdukları bölgelerde eğitim ve kültürel faaliyetlerinde kendi dillerini kullanabilirler". 13. maddesinde "Irak halkı iki temel milliyet, Arap ve Kürtlerden oluşur. Türkmenler, Asuriler ve Keldaniler diğer milliyetleri oluşturur. Hepsi federal ve birleşik Irak'ta kardeşirler" şeklindeki ifadelere bakıldığında, Irak'ta Arap ve Kürtler asli unsur, Türkmenler ise azınlık sayılmaktadır.

Taslak metinden de anlaşılacağı gibi Kürtler Kerkük'ün Kürtleştirilmesi konusunda sadece gerekli altyapıyı oluşturmakla kalmamış aynı zamanda somut adımlar da atmıştır.

Kürt grupların Kerkük politikası Türkiye açısından iki nedenden dolayı tehdit unsuru oluşturmaktadır. Birincisi; Türkiye'nin kendi iç güvenliği açısından, başkenti petrol zengini Kerkük olarak kurulacak bir Kürt devletine hiç tahammülü yoktur. Bağımsız bir Kürt devleti Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehlikeye sokacaktır. İkincisi ise Türkmenler üzerinde oynanan oyunlar Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Türkmenler hem tarihi ve etnik bağları ile hem de Irak'ta Türkiye'nin temsilcileri olarak önem arz etmektedir. Türkiye Irakta bir Kürt devletinin kurulmasını ancak Türkmenlere vereceği destek ve uygulayacağı doğru strateji ile önleyebilecektir. Irak'ta bir Kürt devleti oluşumunu engelleyememesi halinde ise, bölgede etkinliğini koruyabilmek için Türkmenlerin de bir devlet kurmasını sağlamaya çalışması gerekebilecektir.

3.1.3.2. Türkmenlerin Kerkük Politikası

Kürt gruplarının Kerkük konusunda belirli bir hedeflerinin ve stratejilerinin olmasına rağmen Türkmenlerin, kendilerine ait bir Irak projesi oluşturup onu savundukları söylenemez. Kürtler zaman içinde sürekli hedef büyülterek, 1970'li yıllarda kendileri için özerk bölgeyi yeterli görürken, 1990'lı yıllarda federasyon isteklerini ortaya koymuşlar ve nihayet 2003 yılında gerçekleşen Irak Müdahalesi neticesinde bağımsız bir Kürt devletine karar vermişlerdir. Türkiye'nin de etkisiyle son dönemde Türkmenler de Irak'ın geleceği konusunda değişik projeler ortaya atmaya başlamışlardır. Riyad Sarıkahye'nin de ortaya koyduğu "18 eyalet" ve dörtlü federasyon sistemi (Kişisel Görüşme, 28 Ocak 2004) bunlara birer örnektir. Bu bağlamda "18 eyalet" projesi coğrafi bir federal yapıdır. Bu proje aslında Kürtlerin savunduğu Federal Kürt Devleti projesine karşı geliştirilmiş bir projedir.

Bu proje Kürtlerin Irak'ın yeniden yapılandırılması hususundaki beklentileri ile ters düşmektedir. Çünkü Kürt grupları Irak'ın yeniden yapılandırılmasında ileriye yönelik bir politika izlemektedirler. Kürt gruplarının nihai hedefi bağımsız bir Kürt devletini kurmaktır. Bunun için Kürtlerin bugünkü politikaları, merkezi otoriteden uzak bir Kürt federal yapının kurulması çerçevesindedir. Bu doğrultuda Kürt grupların üzerinde durdukları önemli bir husus da, doğal kaynakların, yani petrol yataklarının merkezi yönetimin kontrolünde değil federal bölgelerin idaresinde olmasıdır. Dolayısıyla merkez ağırlıklı 18 eyaletli coğrafi federal sistem Kürtlerin beklentilerine ters düşmektedir.

Kürt grupların söz konusu projeye karşı çıkmalarının başka bir nedeni de, projenin Kürt bölgelerinin parçalanmasına yol açacak olmasıdır. Bu durum KDP lideri Barzani tarafından şöyle ifade edilmiştir:

"Irak içinden ve dışından bazı yabancı taraflar Irak'ta coğrafi esasa dayalı bir federal sistem tezini savunmaktadırlar. Bizce coğrafi sisteme dayalı bir federal sistem kesinlikle kabul edilemez. Çünkü böyle bir sistem, Kürdistan illerini birbirinden ayıracaktır. Biz tarih boyunca Kürdistan illerinin parçalanması için değil, Kürdistan sınırlarının korunması uğruna mücadele verdik. Coğrafi esaslara dayalı bir federal sistemin sağladıkları, 1970 yılındaki özerklik anlaşmasının sağladığı imkanların çok altında kalmaktadır" (Barzani, 2002).

Proje Türkmenler tarafından geliştirilmesine rağmen 18 eyalet projesinin, Türkmenlere özel bir statü kazandıracağını söylemek zordur. Aslında sadece Kürtlerin projesine alternatif bir proje geliştirmek için yapılmış bu proje Türkmenlerin uzun süreden beri devam eden strateji eksikliklerinin devamı niteliğindedir. Türkmenler kendi çıkarlarına uyabilecek daha kapsamlı projeler üretmek için çaba göstermelidir.

Proje uygulamaya geçtiğinde Kürt hakimiyetinde bir azalma görülebilir ama Türkmenlerin Irak'taki varlığını tehlikeye atacak sonuçlar doğurabileceğinden uygulanması riskli bir projedir.

Bu projenin uygulanması halinde, Erbil, Dohok, Süleymaniye'nin, Kürtlerin mutlak hakimiyetine gireceği görülmektedir. Türkmenlerin mutlak çoğunlukta olduğu Musul'a bağlı Tellafer'in de Arapların hakimiyetine geçmesi büyük olasılıktır. Tellafer'in de bir il statüsü olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Kerkük ise, Türkmenler, Kürtler ve Araplar arasında rekabet konusu olacaktır.

Irak'ın geleceği açısından başka projeler de söz konusudur. Bunların biri de Riyad Sarıkahya tarafından gündeme getirilen diğer bir projedir. Sarıkahya'ya göre, bütün Irak için olduğu gibi Türkmenler için en doğru çözümün "uzlaşmacı bir demokrasi" modelidir. Irak'ta gerçekleştirilecek seçim sonucunda oluşturulacak "Irak Milli Meclisi"nin yanında, birde tüm etnik ve mezhep gruplarının içinde eşit bir şekilde temsil edileceği ikinci bir meclisin de oluşturulmasıdır. Başka bir ifade ile Irak'ta tek meclis sistemi değil, iki meclis sisteminin oturtulmasıdır. Bu iki meclisten biri seçim diğeri de, etnik ve gruplar arasında gerçekleşen bir uzlaşma sonucunda atama ile oluşturulacaktır. Riyad Sarıkahya'ya göre, bu meclisin adı "Milli Birlik Konseyi" olmalıdır. Konseyin iki komiteden oluşması gerekmektedir. Bunlar; "Etnikler Komitesi" ve "Mezhepler Komitesi"dir. Milli Birlik Konseyi'nin ana fonksiyon ise, etnik grupları ile meclis arasında koordinasyonu sağlamaktır (Kişisel Görüşme, 28 Ocak 2004). Bu proje ile Türkmenler kendi haklarının mecliste temsil edilebilmesini amaçlamaktadır.

Kerkük'te asıl kavganın Araplar ile Kürtler arasında geçtiği görülmektedir. Bölgenin asıl unsurlarından olan Türkmenler ise, bu kavganın tamamen gölgesinde kalmıştır. Başka bir deyişle Kerkük'te sesini duyuran taraf Kürtler ile Araplardır. Türkmenler ise, sesiz kalan taraftır. Aslında bu sorun Türkmenlerin yapısından kaynaklanan bir sorundur. Irak'ın elit kısmını oluşturan Türkmenler, genelde silahtan uzak, şehir kültürüne sahiptir. Ancak bu durumun Türkmenlerin aleyhine işlediği görülmektedir.

3.1.3.3.ABD'nin Kerkük Politikası

Irak Savaşı öncesi, 15 Aralık 2002'de Londra toplantısında alınan kararlardan Kerkük'ü yakından ilgilendirenlerden birisi, Saddam yönetiminin devrilmesi sonrası, uluslararası gözetim altında, zorunlu göç sonuçlarının ortadan kaldırılması ve zorunlu göçe maruz kalan ailelerin tekrar kendi bölgelerine dönmeleri meselesi olmuştur (Saatçi, 2003). Burada amaçlanan temel hedefin Kerkük olduğunu söylemek mümkündür. ABD ile Kürt gruplar aslında bunu toplantı öncesinde gizlice kararlaştırarak amaçlarını diğer gruplara belli etmemek istemişlerdir.

Daha önceki Kerkük konusundaki hatalı politikalarının aksine bu defa Türkiye ve ITC, ABD'ne Kerkük meselesinin açığa kavuşturulması için baskı yapmıştır. Bu baskılar sonuç vermiştir, Ankara'da, 19 Mart 2003 tarihinde, ABD, Türkiye, ITC, KDP ve KYB arasında beşli bir toplantı gerçekleştirilmiştir (El Beyan, 2003). Toplantıda Türkiye'nin

Kerkük ile ilgili endişelerinin giderilmesi için iki önemli karar alınmıştır. Birincisi, Kerkük'ün demografik yapısının değiştirilmemesi konusunda beşli bir komisyon oluşturulması, ikicisi ise Irak Müdahalesi esnasında, Kürt peşmergelerinin Kerkük ve Musul'a girmemeleridir.

ABD'nin de ortak katılımına rağmen Irak Müdahalesi sonrasında alınan bu kararlar uygulanmamıştır. Kürt peşmergeleri Kerkük ve Musul'a girip şehrin hakimiyetini ele geçirmiştir. Daha sonra da tıpkı bir zamanlar Arapların şehri Araplaştırdığı gibi bu durumu fırsat bilerek Kerkük'ü Kürtleştirmeye başlamıştır. ABD'nin olaylara müdahale edecek kadar gücü olmasına rağmen etmemesinin en büyük nedeni Irak Müdahalesi esnasında ve sonrasında Kürt peşmergelerin yardımına ihtiyaç duymasıdır.

ABD'nin Kürt gruplarının beklentileri doğrultusunda politika izlediğine ilişkin ilk gösterge, 5 Aralık 2003 tarihinde ABD'nin Kerkük'ün güvenliğinden sorumlu Albay William Mayfel'in, ABD Savunma Bakanı Rumsfeld'e hitaben yaptığı açıklamada, Baas iktidarı döneminde Kerkük'e yerleşen Arap ailelerinin kendi bölgelerine geri göndermeleri isteği ile gündeme gelmiştir. Bu açıklama ABD'nin Kerkük konusunda Kürtlerle gizli bir anlaşma yaptığını ortaya koyuyordu çünkü bu durum sadece Kürtlerin işine yarayacaktı.

Irak müdahalesi sonrasında Kerkük'te oluşturulan Şehir Meclisindeki seçiminde de aynı durum görülmüştür. Toplam 30 üyeden oluşan mecliste, her etnik gruba altı kişi ile temsil hakkı verilmiştir. Dört etnik grup (Türkmenler, Araplar, Kültler ve Asuriler) altışar kişiyle temsil edilirken, kalan altı kontenjan da, bağımsızlara verilmiştir. Her şey buraya kadar gayet demokratik görünse de uygulamada ABD'nin art niyeti ortaya çıkmıştır. Çünkü bağımsız oldukları iddia edilen kişiler Kürt grubundan olduğu gibi Türkmenlere ayrılan altı sandalyenin çoğunluğunu da Kürtlerin oluşturduğu Kukla Türkmen partilerine vermişlerdir. Böylece meclisin hakimiyeti Kürt grupların kontrolüne geçmiş ve meclis tarafından da bir Kürt vali seçilmiştir. Kerkük'ün Kürtleştirilmesinin ilk adımları yerel yönetimin ele geçirilmesiyle atılmıştır.

Türkiye'den ve diğer Irak'a komşu ülkelerden gelen tepkiler sonucunda, Kerkük'te etnik çatışmalar çıkabileceğini anlayan ABD, Kürtlerden yana olan politikalarını Araplar lehine değiştirme gereği duymuştur. Kerkük'ün Kürt valisinin yerine Arap vali atanmış ve Meclise yeni eklenen yedi kontenjanda Araplara ağırlık verilmiştir. Bunlar,

Türkmenlerin ve Türkiye'nin direkt olarak menfaatlerine gibi görünmese de şehrin bağımsız bir Kürdistan'ın başkenti olarak Kürtleştirilmesinden daha iyi gelişmelerdir.

ABD-Kürt İlişkilerinde yaşanan bir takım olumsuzluklar da mevcuttur. Her fırsatta Kuzey Irak'ta bir Kürt federasyonunu gündeme getiren Kürtler, ABD yönetimini zor durumda bırakmaktadır. Çünkü bugün Irak'ta etnik esaslara dayalı bir federal sistemi kabul etmeyen birçok grup bulunmaktadır. ABD, Kürtlerin federalizm konusundaki taleplerini kabul etmesi durumunu, diğer grupların şiddetli tepkileri ile karşı karşıya kalabilecektir. ABD Kürtlerin federasyon isteğini yerine getirmenin Irak'taki durumu daha kötüye götüreceğini bildiği için Kürtlere karşı oyalama politikasına başvurmaktadır.

ABD'nin Kerkük konusundaki politikasının belli bir grubun çıkarları doğrultusunda seyir etmesini engelleyen ve gelecekte de yön verebilecek bazı olaylar yaşanmaktadır. Söz konusu olayların devam etmesi durumunda Kerkük konusunda dengelerin değişmesi de söz konusu olabilir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür;

Arapların, özellikle de Şîî grupların, Irak'ın toprak bütünlüğü ve Kerkük konusunda daha duyarlı bir şekilde tavrı sonucunda ABD'nin Kürtlerin emellerine cevap vermesi olanaksız hale gelmektedir. Kürt grupların Kerkük'teki Araplara karşı zorla göç ettirme çabalarına karşı, Irak'ın diğer bölgelerindeki Arap aşiretlerinin de desteğini almalarına yol açarak, Kerkük'teki Araplar seslerini duyurabilecek kadar etkili olmaya başlamışlardır. Son zamanlarda gelişen Türkmen-Arap işbirliği ise, dengelerin her an değişebileceğini göstermektedir.

3.1.3.4. Türkiye'nin Kerkük Politikası

Amerikalı General Mc. Arthur hatıralarında, büyük devlet adamlarından biri olarak tanıdığını ifade ettiği Atatürk'le, 1933'te Ankara'da yaptığı bir görüşmede "Sizin Türkiye'nin geleceği hakkında tasavvurlarınız nedir?" diye sorduğunda, "Allah nasip eder, ömrüm vefa ederse, Musul, Kerkük ve Adaları geri alacağım. Selanik de dahil Batı Trakya'yı Türkiye hudutları içine katacağım" cevabını almıştır (Alp, 1998:216-217).

Ne yazık ki Atatürk'ten sonraki dönemlerin hükümetleri bu hedef doğrultusunda Türkmenlerle gerektiği gibi ilgilenememiştir. 1926 Türk-İngiliz-İrak Antlaşması'nda olduğu gibi, 1937 Sadabat Paktı, 1946 Türk-İrak Dostluk Antlaşması ve 1959 Bağdat

Paktı'nda Türkmenlerle ilgili hiçbir hüküm yer almamıştır (Çobanoğlu, 1994: 177). Bu büyük bir eksikliği zira Türkmenlerin Türkiye'nin güvencesi altına alınması, varlıklarının bu antlaşmalarla kabul edilmesi belki de sağlanabilir, Türkmenlerin bugün Kerkük'te azınlık haline getirilmeye çalışılması önlenebilirdi.

2003 Irak Müdahalesine gelinceye kadar olan zaman içinde de Türkmenlere karşı Türk desteği yeterli seviyede olmamıştır. Aslında ne Türkiye ne de Türkmenler kendilerine uzun vadeli ve gerçekçi politikalar oluşturamamıştır.

Irak'taki tarafların Kerkük rekabeti sonucunda, Irak'ın asıl unsuru olduğu gibi Kerkük'ün de temel unsuru olan Türkmenler en büyük darbeyi almıştır. Yüzyıla yakın bir süredir Kerkük'teki Türkmenlerin zayıflatılmasına rağmen, şehrin hala bir Türkmen şehri olduğu ortadadır. Irak devletinin kurulmasıyla Türkmenlerin aleyhine işleyen sürecin bir benzeri bugün Irak rejiminin devrilmesi ve yeni Irak'ın İnşa edilmesiyle yaşanmaktadır. Büyük ölçüde sahipsiz kalan Kerkük ve Türkmenler, yaşanan Irak'ın yeniden inşası sürecinde desteklenmelidir. Bu konuda Türkiye'ye büyük rol düşmektedir. Çünkü bölgede Türkmenlere Türkiye'den başka açık destek verilmemiştir.

Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Türkiye'nin, barışçıl bir yol izlediği bilinen bir gerçektir. Türkiye'nin bir nevi olayları arka plandan izleme pozisyonunda olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu, Türkiye'nin zaman içinde bölge üzerindeki etkisini azaltmıştır. Türkiye artık Kerkük konusunda daha etkin bir siyaset izlemelidir.

Kerkük'te en büyük sorun Türkmenlerin yeterince teşkilatlanamamış olmasıdır. Türkmen partileri tarihi süreç boyunca gerçek bir birliktelik gerçekleştirememiştir. Türkiye'nin de çabalarıyla kurulan ITC, bu konudaki eksikliği biraz olsun giderecek gibi görünmektedir.

Tezkere krizi ve sonraki gelişmeler Türkiye'nin Irak konusunda etkisini kaybetmesine neden olmuştur. Müttefiki ABD ile ilişkilerinde gerginlikler yaşanmıştır. Bu gerginlikler, Türkiye'nin Türkmenlerin haklarını korumasında da zaman zaman etkisiz kalmasına neden olmuştur. Çünkü ABD'ne Irak Müdahalesinde Kürt gruplar yardımcı olmuştur ve ABD'nin onların yanında olması doğaldır.

Türkiye, 15 Aralık 2002'de toplanan Londra konferansında alınan, Kerkük'ten zorunlu göç sonuçlarının ortadan kaldırılması ve zorunlu göçe maruz kalan ailelerin tekrar kendi

bölgelerine dönmeleri kararının doğuracağı sonuçları önceden değerlendirerek, yerinde bir müdahale ile Kerkük'ün geleceği konusunda ABD'ne baskı yaparak 19 Mart 2003'te Ankara'da bir toplantı yapılmasını sağlamıştır. Türkiye bu tür öngörülerini geliştirerek Türkmenlerin haklarını her zaman koruyabilmelidir.

Türkmenlerle olan ilişkiler özellikle de ekonomik alanda geliştirilmelidir. Ancak bu sayede -güçlü bir ekonomiye sahip olarak- Türkmenler, Kürtler ile başa çıkabilecektir.

Irak Müdahalesinden sonra Kürt grupların, oluşan atmosferden yararlanarak elde ettikleri kazanımlar ve Kerkük konusunu bir oldu bittiye getirmeleri, Türkmenler başta olmak üzere Irak'taki diğer grupların çıkarına değildir.

Türkiye'nin menfaatleri açısından petrol gelirleri merkezi hükümetin kontrolü altında olmalıdır. Federal bir Irak'ta aksi bir tehlike her zaman mevcut olacaktır. Böyle bir paylaşım gerçekleşirse merkezi hükümet zayıflayacak, özerk hükümetler güçlenecek ve uzun vadede Irak'ın bölünme tehlikesini arttıracaktır. Ancak Kürt partiler açısından Kerkük sorunu bu şekilde yorumlanmamaktadır. Onlar, yaşadıkları bölgede Kürtlerin tarihi haklarının olduğu konusunda diretmektedirler. Kürtler açısından petrol kaynakları etnik haktan ayrı tutulamaz ve Irak Merkezi Hükümetinin tekeline olamaz.

Bir iç savaşın çıkması durumunda Kerkük, Bosna-Hersek savaşındaki Saraybosna'ya benzeyecektir. Kürtler, Araplar ve Türkmenler silaha sarılacaktır. Yalnız, Kerkük ile Saraybosna arasında bir fark vardır. Saraybosna'da taş varken, Kerkük'te dünyanın en büyük petrol yatakları vardır. Bu zenginlik Kürtlerin eline geçerse Türkiye için felaket olacaktır çünkü ondan sonraki aşama bağımsız Kürt devleti olacaktır.

Bağımsız bir Kürt devleti Irak'taki Amerikalı yönetici Paul Bremer'e göre, büyük bir stratejik hata olacaktır. Irak, Suriye, Türkiye ve İran arasında tecrit edilmiş olacak olan Kürdistan, bölgede en fazla İsrail kadar hoş karşılanacaktır ve ABD'nin desteğine dahi sahip olmayacaktır. Özellikle de Türkiye'nin güvenliği tehlike altına girecektir.

Sonuç itibarıyla, Irak'ın Türkiye'nin güvenliği açısından geleceği büyük oranda Kerkük konusunda düğümlenmektedir. Kerkük'ün değişik unsurları Irak'ın yeniden yapılandırılması konusunda mümkün oldukça avantajlı çıkmaya çalışmaktadırlar. Irak'ta geçmişte iktidarın uzun süre Sünnîlerde olmasına rağmen, bugün Şîîlerin Irak'ın geleceğinde büyük rol oynaması beklenmektedir. Aslında herhangi bir grubun Irak'taki

muhtemel rolü, denklemleri değiştirebilme potansiyeline ve bu konudaki hazırlığına dayandığı açıktır. Buradan hareketle, Türkmenlerin gereken haklarını kazanmaları amacıyla hem uluslararası hem de bölgesel alanda seslerini duyurmaları için Türkiye'nin her türlü fedakarlığa hazır olması gerekmektedir.

3.2.ABD'nin Kontrolü Dışında Irak'ta Meydana Gelebilecek Oluşumlar

ABD'nin Orta Doğu'ya bakışı özeldir ve bu bölge Washington diplomasisinde kendine has bir konuma sahiptir. Bu arada bölgenin Arap ülkeleri, geleneksel siyasi yapıları ve genellikle krallık rejimine rağmen ABD'nin güvenilir ve çok yakın ortakları olarak görülmektedir. 11 Eylül olaylarından sonra ABD'nin, bölgenin bazı Arap ülkeleriyle ilişkileri bir ölçüye kadar gerilmiştir. ABD, bazı Arap hükümetlerini ve halkını terörizmi desteklemekle suçlamıştır ve bu ülkelere hakim siyasi yapıyı eleştiri yağmuruna tutmuştur.

Ayrıca, 11 Eylül'den sonra ABD'nin bölgede Arap müttefiklerinin siyasi düzenine yönelik açık eleştirileri artmıştır. Bu eleştiriler bölgedeki Araplar için demokrasi mesajları taşımaktadır. Arapların geleneksel rejimleri için ABD'nin istediği demokrasi, Arap hükümetleri ile halkı tarafından farklı tepkiler almıştır. Ancak bu arada bazı yorumculara göre, bölgenin Arap krallık ve emirliklerini demokratikleştirme süreci, Washington tarafından gündeme getirilen Büyük Orta Doğu Projesinin karmaşık yapbozunun bir parçasıdır (Kandahari, 2005).

Bu şartlarda ve özellikle ABD'nin Irak'taki demokrasi sloganı ve bu ülkede işgal sonrası Amerikan askerlerinin çelişkili tutumları göz önüne alındığında, Araplar ve özellikle aydın kesim ile ileri gelenleri, ABD'nin demokrasisine şüphıyla bakmaya başlamışlardır. Bu plana karşı kafalarında büyük bir soru işareti oluşturarak, demokrasinin, Beyaz Saray stratejistleri tarafından Orta Doğu ülkelerine dayatmakla değil belki de, bölge halkının istekleri doğrultusunda ulusal ve yerel duygular çerçevesinde içten şekillenerek gelişmesi gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir.

Bu gelişmelerden sonra ABD, Irak'a yönelik askeri hareketından sonra, Irak'ta oluşturulacak rejim için seçenekleri değerlendirirken, kontrol dışına çıkma eğilimini hep göz önünde bulundurmalıdır. Seçimlerin yapılması, hükümetin oluşturulması, anayasanın kabulü, Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlamak ya da ABD'nin kendi istediği

şekilde Irak'ın şekillendirmesi için yeterli değildir. ABD'nin kontrolü dışında gerçekleşebilecek ve Türkiye'nin güvenliğini etkileyen bu rejimleri üç ana başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar üniter Irak, gevşek federasyon veya konfederasyon ve Irak'ın bölünerek Orta Doğu'da yeni bir yapılanmaya gidilmesi seçenekleridir.

3.2.1. Irak'ın Bölünmesi

Bu oluşum dünyayı tam bir hukuk kaosu içine sürükleyecek olan bir modeldir. Irak'ın iki, üç veya dörde bölünerek, yeni devlet oluşumlarının gerçekleştirilmesini öngörmektedir.

Kuzeyde bir Kürt devleti kurulması, Orta Irak'ın Ürdün Haşimi Krallığı ile birleştirilmesi gerçekleşirse, Irak'ın elinden Kerkük petroleri alındığı için yaşam yeteneği kısıtlanmış olacak ve ABD için bölgede çözüm değil sorun olan bir model ortaya çıkacaktır. Ürdün halen sahip olduğu yaşam standartlarını tamamen kaybederek bir bilinmezliğin içine yuvarlanacaktır. Eğer, Kerkük petroleri yeni oluşacak Kürt devletine verilir ise hemen İsrail'in yanı başında güçlü bir devlet yaratılmış olacaktır ki; İsrail buna kesinlikle karşı çıkacaktır. Kuzeyde kurulacak bir Kürt devletine karşı, hele hele Kerkük'ün bu devlete dahil edilmesine karşı Türkiye'nin tepkisi müdahale başladığı tarihten beri çok sert olmuştur (Özdağ, 2004).

Kuzeyde bir Kürt devleti kurulması, Şîî Arapların çoğunlukta olduğu güneyin Kuveyt ile birleştirilmesi diğer bir seçenektir. Irak'ın güneyinde dini bir uyanışın olduğu söylenebilir. Ayrıca Şîî televizyon kanallarında genelde İran İslam Cumhuriyeti'nin kanallarını andıran dini programlar hakimdir. Tutucu dinciliğin hakim olduğunu gösteren olaylardan biri de, Irak kültürünün bariz bir ögesi olan şarkı söyleme ve dinlemenin yasaklanmasıdır. Özellikle Irak'ın güneyinde Bedevi tarzı şarkılar, bölge halkı arasındaki bağlardan biri sayılmaktadır.

Güney bölgesinde Şîîlik, Irak'taki diğer halkların aleyhine olarak yükselmektedir. Bu yükseliş Safavi akımı olarak nitelendirilmektedir. Hz. Hasan ve Hüseyin'in Şehit edilmesi, daha dün gerçekleşmiş gibi gündeme getirilmektedir ve neredeyse intikam alma havası yaratılmaktadır (Hasan, 2006a).

Böyle bir bölünmeyi önerenler, Kuveyt'in Irak'ın Şîî bölümü ile birleşmesi durumunda bozulacak olan Şîî/Sünni nüfus dengesini, Filistin'den getirilecek Sünni Arap nüfusu ile

çözmei önercek kadar ileri gitmişlerdir (Özdağ, 2004). Tabi ki; bu bölünme uygulandığı takdirde, etnik sorunlar daha da fazla büyüyecektir ve Türkiye'nin güvenliği tehdit altına girecektir.

Irak'ın Kürt ve Arap esasında ikiye bölünmesi ve ortaya Kerkük'ü de kapsayacak bir Kürt devletinin çıkması durumunda bölgede varlığını tamamen Amerikan desteğine bağlamış ikinci bir İsrail yaratılmış olacaktır. Böyle bir devletin varlığı sadece Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturmaz aynı zamanda Suriye ve İran için de oluşturur (Özdağ, 2004). Bağımsız Kürt devletinin bugünkü sınırlar içinde ortaya çıkması durumunda yaşama kabiliyetinin olacağı ise büyük ölçüde şüphelidir. Zira Barzani ve Talabani'de geçmişte bağımsızlık sözlerini sarf etmemelerini, Kürt devletinin kendi başına ayakta kalamayacağına inanmalarına bağlamaktadır.

9 Mayıs 2006'da ise ilginç bir gelişme olmuştur, KDP ile KYB, Süleymaniye ve Erbil'deki iki yerel yönetimin birleştirilerek, Birleşik Kürt Hükümetinin kurulduğunu ilan etmiştir. Birleşik Hükümetin kurulma merasiminde Kürt liderlerinin yaptığı konuşmalarda, Kerkük başta olmak üzere diğer Kürt bölgelerinin Kürdistan'a geri dönmesinin zamanının geldiği savunulmuştur.

En çok tedirginlik verici gelişmelerden biri de, kuzeyde Irak bayrağının yasaklanması ve pasaportlara Kürt dilinin de eklenmesi olmuştur. Uzun süredir benzer hazırlıklar yapan Kürt grupların bundan sonraki adımlarının ise, Kürt para birimi olduğu ileri sürülmüştür.

Kerkük'ün Kürdistan'ın bir parçası olduğuna, Kerkük'ün Kürtleştirilmesine, Arap ve Türkmenlerin tehcir edilmesine, Arap ve Türkmen parti ve hareketleri de tepki göstermiştir. Kürt ittifakının temel taleplerinden ve daimi anayasanın maddelerinden biri olan "Kerkük'te durumun normalleştirilmesi"ne karşı çıkan parti ve hareketler, söz konusu maddenin tam olarak ne manaya geldiğinin açıklanmasını talep etmiştir. 33 aşiretin sözcülüğünü yapan Arap Aşiretler Konseyi Başkanı Vasfi El-Asi, bu maddenin kapsamlı bir yorumunun yapılmasını isterken Bazıları bu maddeyi, Arapların Kerkük'ten göç ettirilmesi şeklinde, diğerleri de Kerkük'te bir etnik grubun diğer gruplara egemen olması şeklinde yorumlamıştır.

Kürt gruplara yönelik eleştirilerde, iki yerel yönetimin birleşmesinin ve Kürdistan Hükümetinin kurulmasının, yorumlananın tam aksine Irak Daimi Anayasasına aykırı olduğuna dikkat çekilmektedir. Anayasanın, Irak'ta bölgelerin oluşturulmasına izin verdiği ancak, federal hükümetin bakanlıklarına paralel, kilit bakanlıkların kurulmasının yasalara aykırı olduğu dile getirilmektedir (middleeastonline.com, 2005).

Kürtlere yönelik artan eleştirilerin içinde ayrıca, bu grupların Irak'ın düşmanı olan devletlerin çıkarlarına hizmet ettikleri, elli yıldır Irak'ta merkezi yönetimle mücadele ettikleri, Irak için ekonomik yük oluşturdukları ve hatta İran-İrak Savaşı döneminde İran ordusunun Irak topraklarına girmesine yardımcı oldukları ifade edilmektedir. Bütün bu gelişmeler Kürtlerin asıl amacının Irak'ın parçalanması olduğunu göstermektedir.

Irak'ın parçalanmasını öngören bu gelişmeleri inceledikten sonra, hangi şekilde olursa olsun parçalanmanın Türkiye'nin ve bölge ülkelerinin güvenliğine yapacağı etkileri tarihin içinden tekerrür ederek gelen olaylara göre incelemek gerekmektedir.

Irak'ın kuruluşundan beri iktidar olan yönetimlerin Irak'ın bütünlüğünü savunarak, Iraklılık kimliğini pekiştirmeye çalıştıkları söylenebilir. Eski rejim de, Irak'ı bir Arap ülkesi olarak görmüş ve Iraklılık kimliğini güçlendirmeye çalışmıştır. Buna rağmen, Iraklılık kimliğinin tamamen oluştuğu söylenemez. Ancak işgalden sonra Irak'ın kuzeyi, Kürtler ve özellikle son dönemde Araplar tarafından "Kürdistan" şeklinde nitelendirilmektedir. Orta Irak Sünni, güney de Şîî Bölgesi kabul edilmektedir (Hasan, 2006b).

Saddam rejimi devrilince Kürtler, bunu kendi zaferleri gibi kutlamışlardır (Antachopoulos, 2005). Bu sevinçlerinin tek bir nedeni vardı o da; ABD'nin bölgede bağımsız bir Irak devleti kurmayı planladığına olan inançlarıydı. Irak bugün, devletçiklere parçalanmasını isteyen ABD işgalinin, mezhep çatışmalarının ve geçimsizliğin pençesinde kıvranan bir ülke görüntüsü çizmektedir. Emperyalist güçler, böylece Irak'ı kontrolleri altında tutup Arap ve Orta Doğu bölgesinin haritasını değiştirmek için sıçrama tahtası olarak kullanmaktadır (Ganem, 2005).

Irak'ın taksimi senaryoları gün gittikçe daha da netleşmektedir. İşgal güçlerine göre Irak yapmacık bir devlettir. Yine onlara göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ardından 1920 yılında Irak'ı şekillendiren temel yapı hatalıdır ve ırk ve mezhep taksimatına

uygun olarak yeniden gözden geçirilmelidir. Medyanın da seferber edildiği bu görüş bağlamında, Irak rasgele İngilizlerin çizdiği ve aslında birlikte yaşamayı istemeyen millet ve toplulukları birbirine karıştıran suni bir devlettir mesajı verilmektedir.

Aslında yine tarih tekerrür etmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Araplara tam bağımsızlık sözü vermiştir. Aynı zamanda, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak ve mirasını paylaşmak amacıyla hem Çarlık Rusyası hem de Fransa ile işbirliği yapmıştır. Kimsenin neler döndüğünü bilmediği müzakerelerden sonra 1916 yılında adı tarihe Sykes-Picot olarak geçen gizli Rus, İngiliz ve Fransız anlaşması doğmuştur (Kadi, 2005).

Türkiye, Rusya'da Bolşevik devrimiyle ortaya çıkan bu anlaşmanın tam metnini, İngiltere'nin ihanet ettiğini belirten bir nota ekinde El Şerif Hüseyin'e göndererek barış teklif etmiştir. Ama El Şerif Hüseyin bu teklifi reddederek tüm yazışmaları Mısır'daki İngiliz Başkomiserliğine sunmuştur.

Günümüzde ise, kulisler ardında dönen Irak'ı taksim oyunu Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir. Çünkü taksim planı var gücüyle ve sadece federasyon şekliyle değil, servet paylaşımı istekleriyle de hazır beklemektedir. Aslında servet paylaşımı tam anlamıyla, ülkeyi Sykes-Picot misali bölüp paylaşmaktır (Kadi, 2005).

Bu bölgede herkes, Kürt devletinin kurulmasının kaçınılmaz olduğundan emindir. Herkes, Irak'ın bölüneceği ve Kürt devletinin kesin olarak kurulacağı günü beklemektedir. Stratejistlere göre, daha önceleri gibi Kürt meselesinde Türkiye'nin müdahalesine yer kalmamıştır. Hatta Türkiye'nin AB üyeliği karşılığında Kürt devletine göz yumacağına bile inanılmaktadır.

Bugün Irak'ta tanık olduğumuz iç çatışma, bu ülkenin ufak devletçiklere bölünmesi komplosunun sürdüğü kanaatini doğrulamaktadır. Tüm niyetler ve hedefler, Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının alametlerinden birçoğuna sahip olduğunu göstermektedir. Kürtlerin peşmergelerden kurulu örgütlü bir ordusu bile bulunmaktadır (Ganem, 2005). Kürtlerin emelleri olan bir yurt edinmelerinin Irak'ın parçalanması pahasına gerçekleşmesi, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin de bağımsızlıklarını isteyebilecek olmaları nedeniyle Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atacaktır. Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünü ortadan kaldıracak böylesi bir emele kararlılıkla karşı koymalıdır.

Kürtler bölgelerine katmayı istedikleri petrol zengini Kerkük kenti ile Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin ekonomisinin kalkınmasını amaçlamaktadır. Hatta Kürtler bu petrol'ün ihracatı ile ilgili Türkiye ile bir anlaşma yapmanın hayalini bile kurmaktadır (Raphaeli, 2005).

Ancak Kerkük petroleri, Arapların ve Türkmenlerin elinden alınarak, ABD tarafından kurulacak olan Kürt devletine verilmesi durumunda, bu devlet yaşama kabiliyetine sahip olacaktır. Ayrıca Kerkük petrolerinden elde edeceği gelir sayesinde etrafındaki ülkelerin güvenliğini tehdit edecektir. Bağımsız Kürdistan, Arapları iki cephede böleceği için dikkatlerin İsrail üzerinde olmasını engelleyecektir. Aynı zamanda Arapların elinden dünya petrol rezervlerinin hiç de küçümsenmeyecek bir bölümü alınacaktır (Özdağ, 2004).

Kürtler şimdiye kadar tüm çabalarına rağmen anayasaya kendi kaderlerini tayin etme hakkını kesin olarak sokamamış olsalar da, bağımsızlık arzuları halen devam etmektedir. Bununla birlikte Celal Talabani bağımsızlık meselesinin reelpolitik perspektifinden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Talabani'ye göre, Tüm halklar gibi Kürtler de kendi kaderlerini kendileri tayin etmek arzusundalar. Ancak gerçekle yüzleşildiğinde komşuları saldırmayıp, sadece sınır kapılarını kapatsalar dahi bağımsız bir Kürdistan hayatta kalması zordur. Çünkü Kürtler henüz bağımsız bir devletin devamlılığını sağlayacak altyapıya sahip değildir.

Irak'ın komşuları da karşı çıktıkları ve ABD'nin işgali açısından istikrarı bozucu bir unsur olarak görülen Kürt bağımsızlığının şu anda siyasi açıdan uygulanabilir olmadığını savunmaktadır (Negus, 2005). İran Araştırma Merkezi Müdürü Rifat Seyid Mohamed, alevlenmiş bir sorun haline gelen Irak'ta mezhep ve ırk çatışmaları ile Kürtlerin ayrılma emellerinin, Araplar tarafından ortak bir tutumun yokluğu nedeniyle derinleştiğini savunarak başta Irak olmak üzere Arap milletinin geleceği için tehlike oluşturan bu durum karşısında mutlaka bir Arap stratejisinin belirlenmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Iraklı eski bir bakan ve politikacı olan Ahmet Habbubi ise Irak'ın hedef alındığı ve parçalanmasını amaçlayan bir komplonun kurbanı olduğu görüşüne ağırlık vermektedir. Komplonun 1962 yılında Baas partisinin iktidarı zorla ele geçirmesiyle başlamış ve uygulanması için ırk ve mezhep çatışmaları açısından iyi bir ortam oluşturmuştur.

Kürtlerin Irak'ta bir vatan yaratma emeli 1948 yılında ortaya konulmuştur. Mustafa Barzani'nin ABD ve İsrail ile ilişkileri yüzünden Irak'ı parçalama planı olan bir Kürt devletinin kurulmasına karşı Arapların hemen harekete geçmesi gerekmektedir.

Bölünme taraftarı Iraklıların bugünlerde tekrarlayıp durdukları Avrupa federasyonları fikri aslında bölünmüş ülke ve halkları birleştirmek için oluşturulmuştur ve Almanlar, Belçikalılar ve İsviçreliler buna örnek gösterilebilir. Ama Irak kurulduğundan beri çok etnikli ve çok dinli merkezîyetçi bir devlet olarak bilinmektedir. Müslüman, Hıristiyan, Sünni, Şîî, Yezidi, Arap, Kürt, Türkmen gibi etnik grupları, aşiret ve kentleriyle Irak, asla federal bir devlet olmamıştır. Çağdaş siyaset dünyasının tarihinde hiçbir merkezîyetçi devletin federal bir sistem seçtiği görülmemiştir. Tam tersi olmuştur. Nitekim bir grup ülke, eyalet veya beylikler, federatif bir yönetim oluşturmak için egemenliklerinden vazgeçerek aralarında birleşmiştir. Irak'ın yapısına uygun olmayan federasyon fikri bile ileride bölünme tehlikesini meydana getirecektir.

Bu açıklamalardan sonra denilebilir ki; Irak Müdahalesinin gizli bir amacı da Irak'ı parçalamak ve bölmektir. Iraklı yazar Abdülkerim el Alwacı bu gerçeği en iyi ifade edenlerdendir. Ona göre, Irak'ın taksimi, ciddi ve tartışılmaz şekilde 1991 yılından beri ufuklarda görünmeye başlamıştır. Uçuşa yasak bölgelerle Irak'ın kuzeyi ve güneyi kopmuştur. Taksim ilk adımları böylece atıldıktan sonra, 2003 müdahalesine gelinmiştir. Gerisi artık malum Amerika'nın hazır sunduğu anayasa, işgali koruyan federasyon davetiyesi ile Irak'ın bölünmesi girişimi olmuştur (Yahya, 2005).

Irak'ı bölme girişimleri, Irak ve bölgedeki diğer ülkeleri olumsuz etkileyecektir, sorunların Irak'taki tüm gruplar tarafından anlaşmaya varılarak çözülmesi gerekmektedir.

30 Ocak'taki seçimlerde sert görüşmelerden sonra Barzani ile Talabani'nin partileri birleşme konusunda anlaşmıştır. KDP ve KYB, üçüncü bir güç olan İslami Kürdistan Birliği ile seçim ittifakı yapmıştır. İttifak bağımsızlık için 1.5 milyon imza toplayıp BM'e sunmayı bile planlamıştır.

Barzani ve Talabani, resmi olarak bir Kürt devleti kurulmasını gerçekçi bulmadıklarını açıkladılar ama pratikte politikaları, kendi ayakları üstünde durma kabiliyetini güçlendirmektir. Böylece KDP ve KYB ortak bir liste ile Irak'ın tüm bölgelerinden

temsilcilerin olduğu, rakip listeye karşı seçime girmeye karar vermişlerdir. KYB lideri Talabani ile başlayan listede sadece Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgelerden adaylar yer almıştır. Geçiş parlamentosunun en önemli görevi, bir anayasa hazırlamak olacağı için Kürtler din ve devlet işlerinin ayrılması, vergi toplama ve dış politikada yeterli haklar isteyecekleri sinyalini vermişlerdir. Hepsinden önce Kerkük'ün entegrasyonunu istemişlerdir (İro, 2005). Unutmamak gerekir ki; Amerikalıların Irak'ı Büyük Orta Doğu Projesi'ne doğru götürebilmek için kilit makamların dağılmasına, hükümetin şekillenmesine ve siyasi sürecin ilerlemesine müdahale edecekleri kesindir.

Amerikalılar öyle bir düzenleme yaptılar ki, seçim sonrasında ülkeyi birçok tehlike beklemektedir. Sünniler bu anayasal teşkilatta düşük oranda temsil edildiği için, onlarca yıl sürecek bir gerilla savaşının temelleri atılmıştır.

Irak'taki seçim başarısından sonra Kürtler bağımsızlık hedefine daha da yaklaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ve aynı zamanda Kuzey Irak'taki azınlıklar, bundan büyük kaygı duymaya başlamışlardır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Irak'taki seçim sonrasında, Türkiye'nin haklarını göz önüne almayan her adım bölgede fitili ateşleme sonucunu doğuracaktır diyerek tepkisini ortaya koymuştur. Türkiye'nin en büyük güvenlik kaygısı bağımsızlık hareketlerinin kendi içine sızmasıdır.

Başbakan'ın sert açıklamaları aynı zamanda bir mesaj niteliğindedir. Etnik ve dini olarak tanımlanabilen federasyonlardan ve Kuzey Irak'ta istediği zaman devletten ayrılacak bir Kürt federasyonundan oluşacak federal bir devlet Türkiye tarafından istenmemektedir.

Bölgenin ve Türkiye'nin güvenliği açısından Kuzey Irak'taki tüm gruplar -Şîiler, Sünniler, Türkmenler, Asuriler, Keldaniler ve Kürtler- hukuki bir denge içinde birlikte yaşamalıdır (Antachopoulos, 2005).

Irak'ın bölünmesi durumunda, büyük bir ihtimalle, Türkiye de askeri müdahale ile bağımsız bir Türkmen devletinin de kurulmasına destek verecektir (Özdağ, 2004). Çünkü Türkiye bölgede yaşamsal menfaatlerini tehdit eden saldırgan bir Kürt devletini sürekli baskı altında tutacak bir Türkmen devletini derhal devreye sokacak, bunun için çarpışmayı göze alacaktır. Bağımsız bir Kürt Devleti Washington'un örtülü ve açık onayını almadan kurulamayacağı için Türkiye'nin bağımsızlığını ilan etmiş bir Kürt

devletine müdahalesi durumunda veya bir kısım Irak toprağında bir Türkmen devleti oluşturmak istemesi, Türk ve Amerikan kuvvetleri arasında çatışmalara neden olabilecektir. Türkiye'nin Irak'ta bu şekilde gerçekleştireceği bir müdahale İran ve Suriye gibi bölge devletlerinin de, sonu nerede biteceği belli olmayan aşırı reaksiyonlarına neden olacaktır.

Bağımsız bir Kürdistan modelinin, dünya petrol rezervlerinin yüzde 65'inin bulunduğu bir bölgeyi sürekli bir çatışma ortamına sürüklerken, hem Arap ülkelerinde hem de Türkiye'de anti-Amerikan ve anti-İsrail süreçlerini büyük ölçüde güçlendireceği, Türk-Amerikan ve Türk-İsrail ilişkilerine tarihinin en ağır darbelerini vuracağı açıktır (Özdağ, 2004). Türkiye'de bir siyasal eylem programı ve ideolojik yapı üzerine oturmaktan uzak bir ABD karşıtlığı geniş bir taban bulacağı gibi, Türk siyasal eliti ve bürokrasisi de kendisini ağır bir Amerikan ihanetine uğramış hissedecektir.

Bütün bu senaryolara dayanarak, ABD'nin Irak'ın bölünmesine -en azından kısa vadede- izin vermeyeceğini düşünmek daha gerçekçi bir yaklaşımdır.

3.2.2. Irak Federasyonu Oluşturulması

Federasyon ise Irak'ta bugünkü gelişmelerle uyum içinde görünmektedir. ABD Irak'ta kendisine benzer bir federal devlet sistemine sıcak bakmaktadır. Ancak, Amerikalıların etnik hatlar boyunca şekillenmeyen bir federal sistemi ön plana çıkarmaya çalıştıkları bilinmektedir. Bu şekilde oluşturulacak bir federasyonun Irak'ta bölünmeye kadar gidebileceği açıktır.

Eğer Irak'ta bir federasyon oluşumuna gidilirse bu federasyon sadece etnik ve dini temellere değil aynı zamanda coğrafya gibi diğer etkenlere bağlı olmalıdır. Federasyon modelinde bütünün parçalarını, Sünni Araplar, Şîi Araplar, Kürtler ve Türkmenler oluşturacaklardır. Federal devletlerin sınırlarının çizilmesi ise ayrı bir çatışma konusu olacak ve ülkede gerginlik iyice artacaktır.

Kerkük'ün hangi sınırlar içinde kalacağı ise çözümlenmesi en zor konulardan birisi olacaktır. Irak'taki petrol rezervlerinin büyük bölümü Kerkük'tedir. Kerkük'te Araplar, Türkmenler ve Kürtler arasında ABD'nin, Türkiye'nin, Arap ülkelerinin ve dünya petrol şirketlerinin müdahil olduğu bir çatışma yaşanacak ve büyük bir ihtimalle bölge için özel bir statü bulunacaktır. Böylece, Kerkük kontrolü Bağdat'ta kalmakla birlikte

gelirlerinin paylaşıldığı bir sistem üzerine oturtulabilir. Kerkük'ün gelirlerinin Kürtlere verilmesi durumunda bağımsız bir Kürt devleti kurulmasının yolu açılacaktır.

KDP ve KYB etnik hatlar boyunca çizilmiş kendilerince federal diye ifade ettikleri konfederal bir çözüm üzerinde durdukları için, gerek ABD ve Türkiye gerekse Araplarla ciddi bir sürtüşme içine girebilirler. Kürtlerin yaşadığı bölgelerde tarım, hizmet sektörü ve tüketim diğer bölgelere göre daha iyi durumdadır. Bu zenginliklere birde Kerkük eklenirse, Kürtlerin bağımsızlığını veren bir konfederasyonu Kürtler en iyi çözüm yolu olarak görmektedir (İro, 2005). Konfederasyon fikri Kürtleri bağımsızlığa bir adım daha yaklaştırabilecektir.

Irak'ta oluşması muhtemel bir federasyon oluşumunu inceledikten sonra federasyonla ilgili işgal sonrası gelişmeleri açıklamak Türkiye'nin kaygılarını ortaya koymakta daha faydalı olacaktır.

15 Ekim 2005 tarihinde referanduma sunulan daimi Anayasa taslağı, Irak'ın toprak bütünlüğünü etkileyebilecek unsurlar içermekteydi. Bunlardan biri de Sünnilerin şiddetle karşı çıktığı, Şîî federe devlet meselesidir. Gerçekten de, Iraklı Şîî liderlerin federasyon taleplerinin, orta veya uzun vadede bir ayrılma eğilimini yansıtmakta olduğu söylenebilir. Çünkü Şîî federe devletin, Bağdat'tan Basra'ya kadar uzanan Irak'ın güneyindeki illeri kapsaması öngörülmektedir. Taslak maddelerde vurgulanan, enerji ve doğal kaynakların dağılımı ve federe bölgelere devredilen, yasama yetkisi, güvenlik, savunma gibi yetkiler, fiili bir ayrılmanın zeminini oluşturmaya elverişli görünmektedir (kerkuk.net, 2005).

Bu şekilde, Irak'ta Şîî temele dayalı bir federe devletin de oluşturulması girişimi, ülkede bir iç savaş ve etnik temizlik için gerekçe de yaratabilir. Zira Şîî federe bölgesi olması istenen bölge, tamamen Şîîlerden oluşmamaktadır. Buna karşılık Sünnî bölge olarak adlandırılan Irak'ın ortası da tamamen Sünnilerden oluşmamaktadır. Irak'ta meydana gelecek bir iç savaş Türkiye'yi de yakından ilgilendirecektir ve Türkiye'ye sıçrama ihtimali düşük olsa bile Türkiye'nin Irak'a askeri yardımda bulunması gerekebilecektir.

Irak'ta seçimlerin yapılmasından sonra ise hükümetin kurulması için Şîî liderlerin Kürt liderler ile görüşmeleri yoğunlaşmıştır. Başbakan İbrahim El-Caferi ve İslami Devrim Yüksek Konseyi lideri El-Hakim Mesut Barzani ile ayrı ayrı görüşmeler

gerçekleştirmişlerdir (krq.org., 2005). Şîî liderlerin kuzey bölgesine ziyaretleri temelde bu bölgedeki federasyon oluşumunu yakından izlemeyi hedeflemiştir. Şîî liderlerin de güneyde kendi federe bölgelerini kurmak istedikleri bilinen bir olgudur. Şîîlerin bu isteği de Kürt liderler tarafından açıkça desteklenmektedir. Çünkü Kürt liderler, Irak'ta kurulacak diğer bir federe bölgenin, kendi bölgelerine destek mahiyetinde olacağı kanaatindedirler.

Şîî koalisyonunda güney federe bölgesi uzun süredir görüşölmektedir ve koalisyonu oluşturan taraflar söz konusu bölgenin kurulmasında oy birliği içerisinde. Federe Şîî bölgesi yakın gelecekte ilan edilebilir. Koalisyon içindeki El-Sadr grubu ise, federe bölgesine karşı çıkmaktadır. El-Sadr'ın kuzeyde gerçekleşen toplantılara katılmaması da bunu göstermektedir. Ancak, işgalden sonra yıldızı parlayan El-Sadr'ın çizdiği hatlardan vazgeçmesi, Federe Şîî bölgesi konusunda da aynı adımı atacağını göstermektedir. Ayrıca diğer Şîî grupların baskıları da giderek artmaktadır.

Şîî koalisyonu, Irak'ın güneyinde var olan dini mercinin yanı sıra siyasi merci de oluşturmak üzeredir. Söz konusu merci, Irak'taki Şîî grupların bir araya getirilmesini hedeflemektedir. Böylece Federe Şîî Bölgesinin oluşumu sağlanacaktır (Hasan, 2006b).

Irak'ta Federe devlet kurmak isteyen sadece Şîîler değildir. Kürtlerin iki büyük partisi olan KDP ve KYB uzun zamandır Irak devleti çerçevesinde bir federatif birlik oluşturulmasını talep etmektedir çünkü federasyon uzun vadede bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olacak bir sistemdir. Kürt liderlerine göre bağımsız bir Kürt devleti kuruluncaya kadar, iki ana millet olan Arap ve Kürtlerin yanı sıra diğer etnik azınlıklardan oluşan çoğulcu Irak toplumu için federasyon en uygun bir sistemdir (Zeki, 2005).

Sünniler ise federasyon fikrine karşı çıkmaktadır çünkü geçmişte elde ettikleri haklardan yoksun kalacaklarını düşünmektedirler. Ayrıca Sünniler, bölge doğal kaynaklardan ve zenginliklerden uzak oldukları için federasyona yönelik olan anayasaya da karşı çıkmışlardır.

Türkiye, federal bir çözüme muhalefet edecektir. Ancak, Irak işgali sırasında ABD birliklerinin kendi topraklarından bir cephe açmasına izin vermemesi ve bölgenin yeniden yapılanması konusunda etkisinin giderek azalması neticesinde bu oluşumu

Türkiye'nin tek başına durdurması çok zor olacaktır. Irak'ta federal bir oluşum gerçekleşirse Türkiye geç kalmasına rağmen Türkmenler için de federal bir yapı isteyebilir. Muhtemelen ABD, Türkiye'nin Türkmenlerle ilgili kaygılarını hiç gündeme getirmedeği gibi bu konuyu da gündeme getirmeyecektir. Hele Washington ile müdahale sonrasına bırakılan bir Türkmen pazarlığının hiçbir şansı olmayacaktır.

Federal Irak devleti, her an bir dış müdahaleye açık, dış güçlerin kendi çıkarlarına uygun olarak kullanabileceği bir devlet haline gelecektir. Bu durumdan en çok İsrail faydalanacaktır çünkü Irak onun için bir tehdit olmaktan çıktığı gibi kendi emelleri doğrultusunda kullanabileceği bir devlet olacaktır.

Etnik hatlar boyunca kurulan federal devletlerin istikrarsız süreçlere dayanmadığı bir gerçektir, 1990'lı yıllarda parçalanan SSCB, Yugoslavya ve Çekoslovakya etnik federasyonlar olduğu için parçalanmıştır. Bundan dolayı, bu çözüm bölgeye istikrar getirmeyecek, bölge devletlerinde derin şüpheler oluşacak, Irak'ın tüm komşularının özellikle de Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecektir.

Özellikle Kürt federal bölgesi, bağımsızlık talepleri ile bölge için bir istikrarsızlık kaynağı olmaya devam edecektir. Türkiye, İran, Suriye ve Irak'ı kontrol ve baskı altında tutmayı amaçlayan her dış güç, bu bölgedeki federe Kürt devletindeki ayrılıkçı eğilimleri teşvik edecektir. Türkiye'nin kendisini bundan korumasının tek yolu, jeopolitik bir güvence olacak olan Türkmen federe devletini oluşturmasıdır. Ayrıca, Türkiye'nin sınırlarının hemen yanı başında 2,5 milyon Türkmen'in Irak yeniden oluşturulurken yok sayılması, Ankara'nın saygınlığına çok ağır bir darbe indirecek, Türk dünyasındaki güvenilirliğini sarsacaktır.

3.2.2.1. Irak'a ABD Modeli Bir Federasyon Uygun Mu?

Irak'ta ABD modelinde bir federasyonun uygulanıp uygulanamayacağını anlamak için öncelikle ABD'ndeki federasyonun tarihine ve yapısına bir göz atmak gerekir. ABD ilk kurulduğunda bir federasyon değildi. 13 kolonili bir konfederasyondur. 1787'de güçlü bir federal anayasa ile federasyona dönüşmüştür (Zimmerman, 1992: 189). ABD' de Iraktan farklı olarak devletin birliğini tehdit edecek güney ve kuzey iç savaşı haricinde iç savaşlar olmamıştır. 1930'da tüm dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ABD merkezi yapıya daha çok yaklaşmıştır (Zimmerman, 1992: 189). Bugün Irak'ta tüm

etnik grupların saygı göstereceği merkezi bir yapıdan bahsetmek mümkün değildir. 1964'te ABD büyük toplum projesi ile tek bir toplum gibi hareket etmeye başlamıştır. Irak'ta ise halkın tek bir toplum gibi hareket etme olasılığı olmadığı gibi her toplum kendi bağımsız devletinin hayalini kurmaktadır (McGarry ve O'Leary, 2003: 18-20).

ABD'deki halk, yapılan işten hangi düzeydeki hükümetin sorumlu olduğunu hemen hemen hiç umursamazken, arzu ettikleri politikaların yerine getirilmesini kafi bulmaktadırlar. Irak'ta ise politikalarının yerine getirilmesinden çok kendi etnik grubundan insanların yönetimde olması önemsenmektedir. Irak'ta planlandığı gibi, Almanya'da da, İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin baskısıyla, diktatörlük rejiminin önünü kapayabilme amacıyla oluşturulan federal sistem, Alman ulusunu federal bir toplum haline getirememiş, Alman toplumu değil, siyasal kurumlar değişmiştir. Irak'ta durum Almanya'dan farklı olmayacaktır. Irak siyaseti değil kurumlar değişecektir.

ABD Federasyonunu Irak'tan farklı kılan bir diğer özellik ise, merkezi hükümete duyulan herhangi bir korku ya da güvensizliğin söz konusu olmamasıdır. Irak'taki siyasal talepler hiçbir şekilde ABD'nin devlet yapısı ile örtüşmemektedir. Irak'ta ABD'ne benzer bir şekilde oluşturulacak bir federasyon modeli başarılı olamayacaktır ve ülkeyi bölünmeye kadar götürecektir.

3.2.2.2. Irak'a Kanada Modeli Bir Federasyon Uygun Mu?

Irak'ta bir federasyon oluşacaksa bunun ABD modelinden çok Kanada modelinde olması daha uygundur. Çünkü her iki ülke de, farklı kültür ve dile sahip, kendilerini ayrı bir ulus olarak tanımlayan iki büyük azınlığa sahiptir. Bunlar Kadana'da Quebeciler ve Irak'ta Kürtlerdir (Kalaycı, 2003: 83-88).

Kanada etnik ve coğrafi federalizmin karışımı melez bir federasyondur. Kurucu halk sayısı iki olmasına karşın İngiliz bölümü dokuz eyalete bölündüğünden on eyaletli federasyon asimetrik bir yapıya sahiptir. Irak'ta da Kanada'ya benzer asimetrik bir federasyonun başarılı olma şansı daha yüksektir. Kanada'da dinin toplumsal hayattaki ağırlığını kaybetmesi nedeniyle dini farklılık halklar arasında herhangi bir gerginliğe sebebiyet vermemektedir. Irak'ta ise dini farklılıklar her zaman önemli olacaktır. Kanada modern bir refah devletidir ve ülkedeki her iki topluluk da demokrasi ve insan hakları konusunda ortak değerleri paylaşmaktadır. Irak'ta ise bütün toplulukların böyle

bir refah seviyesinde olmadığı bir gerçektir. Irak'ta demokrasi yeterince gelişmemiştir. Kanada'da doğal kaynakların kullanımına gelince, bunlar üzerindeki tasarruf hakkı eyaletlere bırakılmıştır, fakat merkezi hükümetin bölgesel eşitsizlikleri en alt düzeyde tutabilmek için yürüttüğü denkleştirme programı sayesinde doğal kaynakların dağılımının bir çatışma yaratmasına imkan verilmemektedir. Irak'ta ise federasyon oluşumunun en büyük sorunu petrol kaynaklarının paylaşımı olacaktır. Çünkü bütün etnik gruplar petrolü kendi egemenliğinde isteyecektir. Böylece federasyondan istedikleri zaman ayrılıp bağımsız bir devlet kurmaları mümkün olacaktır.

Kanada'da seçim sistemi de asimetrik federasyon yapısına rağmen oldukça demokratiktir. Kanada'daki federasyon hem özerkliğe hem de yönetimin paylaşılmasına olanak sağlayan bir yapıdadır. Ancak tüm bu demokratik haklara sahip olmasına karşın, Quebec'ilerin önemli bir bölümü Kanada'dan ayrılmayı istemektedir. Quebec'iler, kendilerini bir azınlık gibi görmektedirler (Rocher, 2005: 247-251). Quebec'ilerin, topraklarının 1759'da İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra Kanada'da çoğunluk durumundan azınlık konumuna düşmüş olmayı bugün bile içlerine sindiremedikleri görülmektedir (Noel, 1997: 43). Kanada Federasyonunda Quebec'e tanınan haklar ve imtiyazlar bağımsızlık taleplerini azaltacağı yerde artırmıştır denilebilir. Temsil hakkının verilmesinin siyasetteki bütün sorunları çözmeyebileceğine ilginç bir örnektir Kanada. Irak'ta federasyonun Kanada'da ki kadar demokratik olamayacağı göz önüne alınırsa federasyon modelinin başarılı olamayacağı açıkça görülebilecektir.

John McGarry, Irak'ın Kanada Federasyonundan çıkartabileceği dersleri sıraladığı makalesinde, Irak ile Kanada'nın farklılığına ne kadar dikkat çekse de Quebec'iler ile Iraklı Kürtler arasında paralellikler kurmaktan kendini alıkoyamamaktadır (2004: 2-3). Ama Irak'taki Kürtlerin esas amacının kendi bağımsız devletlerini kurmak olduğunu görememektedir. Ayrıca Kanada'dan farklı olarak, Irak'a komşu ülkelerde de hatırı sayılır bir Kürt nüfusu bulunduğundan Irak'taki gelişmeler doğrudan bu ülkeleri de ilgilendirmektedir. Bu ülkelerin başında da Türkiye ve Suriye gelmektedir.

3.2.2.3. Irak'ta Konfederasyon Uygulanabilir Mi?

Çokulusluluk Devleti oluşturan grupların eşit şekilde tanınması ve devletin herhangi bir ulusal grubu kayırmaması esasına dayanır. Çokuluslulukta devleti oluşturan grupların temsili yeterli görülmemektedir, eşit şekilde tanınmalarına da ihtiyaç duyulmaktadır,

aksi takdirde adil şekilde işleyen bir kamusal alanın oluşturulması mümkün olmayacaktır. Çokuluslu devleti egemen halkların bir konfederasyonu olarak tanımlayabiliriz (Gagnon ve Tully, 2001). Irak'ta konfederasyonun bir amaç olarak değil de devletin bütünlüğünü parçalamak için bir araç olarak kullanılabilme olasılığı yüksektir. Konfederasyon ile hedeflenen aslında, mevcut ulus-devletlerin çözülmesidir. Iraklı Şîîlerden artık bütün ülkeyi kendi ulusal topraklarıymış gibi düşünmelerinden vazgeçmeleri istenecektir. Irak eğer bir halklar konfederasyonu -ya da federasyonu- olacak ise Iraklıları bir arada tutacak sebeplerde düşünülmelidir. Kendi topraklarında tamamen egemen statüye ulaşmış bir Kürt ya da Şîî grup egemenliğini diğerleriyle paylaşmayı istemeyecektir. Konfederasyon fikri Irak'ta, self-determinasyona açık bir kapı bırakacaktır ve herhangi bir anda kendi bağımsız devletlerini kurmalarına olanak verecektir. Irak'ta çokuluslu bir Konfederasyonun inşa edilmesini isteyen Iraklı Kürtlerin esas amacı da budur.

3.2.2.4.Nasıl bir Irak Federasyonu?

Harita üzerinde birleşik bir Irak görülse bile aynı etnik kökenden geldiklerini düşünen, aynı dili konuşan, aynı dine inanan birleşik bir Irak halkı bulunmamaktadır. Kürtlerin de kendi bağımsızlık amaçlarına ters düşeceği için güçlü bir merkezi federasyon istemeyecekleri açıktır. Kürtler yasa hazırlamada ve kamu politikasında mümkün olabilecek en büyük yerel otonomiye isteyeceklerdir (McGarry ve O'Leary, 2003: 19-20). Merkezi güç kendilerinde olmayacağından dolayı Sünniler de merkezi bir federasyon istemeyecektir. Merkezi bir federasyon fikrine sıcak bakacak olan tek grup Şîîler olacaktır. Şîîlerin tarihsel olarak devlet yönetimindeki hakim halk olmamaları, ayrıca siyasal olarak homojenlik arz etmemeleri Irak'ta oluşturulacak yeni düzen için Şîîlere bel bağlanmasını engelleyen faktörlerdir.

Irak'ın hiçbir yerinde Kürt ve Sünni Arapların çoğunluk oluşturamayacağı bir federasyon kurulması durumunda bölünmeyle sonuçlanacaktır. Kürtler hiçbir yerde çoğunluk oluşturamayacak olursa Irak'ın diğer bölümüyle kaçınılmaz olarak silahlı çatışmaya girecektir. Irak'ta bir federasyon olaksa mutlaka Kürtlerin ve Sünni Arapların demografik ve seçmen olarak başat olacağı bölgelerin bulunması gerekmektedir çünkü aksi bir durum federasyon mantığına ters düşmektedir. Irak'ın 18 eyalete bölünmesi projesi Kürt, Sünni ve Şîî Araplardan herhangi birine lokal

çoğunluğu kontrol edebileceği bir yapılanma imkânı vermeyeceği için federasyonun dağılmasına neden olacaktır.

Irak'ta başarılı olacak bir federasyonun koşulları Brendan O'Leary'e göre şöyledir (O'Leary, 2003: 10):

1. Federasyon gönüllü bir anlaşma olmalı, ABD'nin ya da BM'nin empoze ettiği bir şey olmalıdır. Aksi takdirde kısa süre içinde federasyon dağılacaktır.
2. Federasyon, liberal demokratik kurumları, rekabetçi seçimleri, genel seçim hakkı, siyasi partilere ve çıkar gruplarına hareket özgürlüğü sağlaması, hukuk devleti anayasasına sahip olması, insan haklarını koruyan ve özgür medyası ile demokratik olmalıdır.
3. En geniş üç dini ve ulusal cemaatle olduğu kadar, Türkmenler ve Hıristiyanlar ve diğer küçük azınlıklarla da karşılıklı tanıma esasına dayalı yapıcı ilişkiler inşa edilmelidir.
4. Irak'ın doğal kaynaklarının paylaşımı konusunda sağlam ve yeterli anlaşmalar yapılmalı. Bu paylaşım federasyon içinde eşit bir dağılım ilkesi içerisinde yapılmalıdır.
5. Gelecekte federasyonun merkezileştirilmesi çabalarını yasaklayacak etkin bir anayasal kontrol ve tercihen uluslararası bir hakemlik mekanizması olmalıdır.

Federasyon fikrini zora sokan bir başka önemli nokta, farklı dinlerin nasıl barışçı bir şekilde bir arada tutulabileceğidir. Irak'ın laik olması gerekmektedir ama bunun sağlanıp sağlanamayacağı meçhuldür.

O'Leary'in gönlünde yatan, beş eyaletli bir Irak'tır. Buna göre, Kürtlerin ve Sünni Araplar tarafından yönetilecek iki bölgenin mutlaka bulunması gerekmektedir. Nüfusun beşte birini barındıran Bağdat'ın da bir bölge oluşturmasında yarar vardır. Fakat Bağdat'ın diğer eyaletlerden çok büyük olmasının yaratabileceği sorunların önlenmesi ve güç dağılımının adil olabilmesi için beş eyaletli bir Irak Federasyonu en makul çözüm görünmektedir (O'Leary, 2003: 11).

Kürtler Irak'ta etnik temelli bir federasyon talep ederlerken onların anayasa danışmanlarının etnik ve coğrafi karışımı bir federasyonu tercih ettikleri görülmektedir.

Aslında bu tercihlerinin altında gerekli şartlar oluşunca kolayca kendi devletlerini kurabilecekleri yatmaktadır. Iraklı Kürtlerin istediği türde Arap ve Kürtlerden oluşacak iki eyaletli gevşek bir federasyondaki güç dengesinin, ileride Kürtleri zor durumda bırakabileceği ihtimaline karşın Kürtler, Arapları kendi arasında coğrafi bölgelere ayırarak daha asimetrik bir federasyon kurulması önermektedir. John McGarry'nin kafasındaki melez federasyonda Kürtler tek bir çatı altında tutulurken coğrafi olarak ayrı birimlere bölünen Araplar olacaktır (O'Leary, 2003: 13-14). McGarry'e göre, bu yeni federasyonun işleyebilmesi için her eyaletin yeterli gelir kaynaklarının bulunması lazımdır ki, merkezi hükümete muhtaç olmadan özerk bir şekilde mevcudiyetlerini sürdürebilsinler (McGarry, 2004:3-4). Bu görüşe uygun olarak ta Kürtlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için Kerkük'ün onlara verilmesinin uygun olacağı görüşünü savunmaktadır. Bu yeni federasyonda Kürtlerin, kendi bölgelerinde tek egemen güç olmakla kalmayıp merkezi yönetimde de söz sahibi olmaları istekleri Araplar arasında büyük tepkiyle karşılanacaktır.

Irak'ta bir federasyon oluşumuna gidilecek olursa Kerkük'ün petrolünün yönetimi ve gelirlerinin paylaşımı mutlaka merkezi hükümete bağlanmalıdır. Kerkük'ün Kürtlere bağlandığı bir federasyon fikrine Türkmenler ve Türkiye kesinlikle karşı çıkacaktır. Ayrıca ilerleyen dönemlerde bu konu Araplar arasında da sıkıntı yaratacaktır. Kürtler giderek güçlenecektir ve federasyonda baskın güç olmaya çalışacaktır daha sonraki nihai hedefleri ise bağımsızlıklarını kazanmak olacaktır. Böyle bir gelişmeyi Kürt azınlıklara sahip olan İran, Suriye ve Türkiye asla kabullenmeyecektir. Bölgede sorunlar çığ gibi büyüyecektir.

3.2.3. Demokratik Bir Üniter Model

Üniter devlet modelinin kabul edildiği bir Irak içinde değişik seçenekler mevcuttur:

Kürt ve Türkmenler ile Şîî çoğunluk için otonom bölge modeli desteklenebilir. Bu model 1970 Anayasası'nda var olduğu için Irak seçkinleri tarafından kabulü kolay olduğu gibi, bölgesel jeopolitik istikrar için de en uygun modeldir. Kürt ve Türkmenlerin hakları otonom bölgeler çerçevesinde güvence altına alınacağı gibi, on senelik bir süre için anılan otonom bölgeler, Türkiye ve BM Güvenlik Konseyi'nin verdiği güvencelerle Bağdat rejiminin değişiklik ve baskılarına karşı korunabilir. Bu

model, Bağdat'ta genel sistemle uyumlu bir yapıyı oluştururken, Orta Doğu bölgesinin bir kara deliğin içine atılmasını engelleyecektir.

Şu an Irak'ta oluşturulan ama gelecekte her an diğer oluşumlara dönüşebilecek olan, Amerikan işgal yönetimi altında kurulacak bir parlamento ile demokratik bir rejime doğru hızlı geçiş modeli de bir başka üniter devlet modelidir. Bu model aslında Irak coğrafyası ve toplumsal dinamikleri açısından gerçekçi görünmemektedir. Böyle bir demokratik modelin kısa bir süre içinde sosyal huzursuzluklara ve etnik fay hatları boyunca yeniden bölünmelere yol açması büyük bir ihtimaldir. Son on yılda Bağdat'tan geniş bir özerklik içinde Kuzey Irak'a hakim olan KDP ve KYB sadece demokratik bir çözümle yetinmeyip, etnik bir çözüm çerçevesi üzerinde de duracaklardır. Türkmenler son on yılda demokratik bir Irak içinde etnik bir çerçeve üzerine oturmayan medeni haklar modelini ısrarla savunan tek grup olmuşlardır. Ankara, Türkmenleri bu konuda Irak'ın toprak bütünlüğüne verdiği destek çerçevesinde desteklemiş, hatta hiç de gerçekçi olmayan bu politik projeyi Türkmenlere dayatmıştır.

Öte yandan demokratik bir Irak'ta çoğunluğu oluşturan Şii Arapların yönetimi ele geçirecek olmalarına, uzun vadede Sünni Arapların nasıl bir tepki verecekleri ve İran'ın bu durumda Irak'ta etkinlik kazanma ihtimali de üzerinde düşünülmesi gereken bir senaryodur. Ayrıca, Irak'ta demokratik modelin başarıya ulaşması da başta Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri olmak üzere bütün Arap dünyasında ABD'nin lehine olmayacak bir demokratikleşme sürecini başlatacaktır.

Ancak, ABD gerek Irak'ta gerek Orta Doğu genelinde tedricen de olsa demokratik süreçleri destekleyecek politikalar izleyecektir. ABD yanlısı monarşiler üzerinde Washington'un demokratikleşme baskısı kurması kuvvetle muhtemeldir.

3.2.3.1. Irak'ta Demokrasi Uygulanabilir mi?

Özgür bir Irak yaratmak amacıyla başlatılan 2003 Irak Müdahalesi, aradan uzun zaman geçmesine rağmen, gelişen olaylar neticesinde demokratik bir Irak'ın hayal olabileceğini göstermiştir.

Orta Doğu'da bundan önce demokrasi reformuna gereksinim duyulmadığından, petrolün devamlılığını sağlama ve terörizmle mücadelede işbirliği, siyasi reformların unutulmasına neden olmuştur. Demokrasiye ulaşmanın tek yolunun Batı'nın

müdahalesiyle mümkün olacağı inancını taşıyarak Batı modeli demokrasinin yayılması konusu ise Orta Doğu'da işlerin daha da karmaşıklaşmasına neden olabilecektir. En büyük sorun ise bu ülkelere demokrasinin uygun olup olmadığı ve demokrasinin nasıl uygulanacağıdır.

ABD stratejistlerinin Orta Doğu'da kendi istekleri doğrultusunda bir demokrasiyi yayma çabaları daha geçmişe dayanmaktadır. Aslında, 200 yıl öncesine, Kuzey Amerika'nın bağımsızlığını kazandığı döneme kadar dayanmaktadır ve bu süre içinde de ABD'nin sabit hedefleri hazırlanmıştır. ABD'nin dış politikasının temel hedeflerini dört ana başlık altında toplayabiliriz; ABD'yi ve anayasasına dayalı düzeni savunmak, iç refahın sağlanması için ihracatı arttırmak, ABD menfaatlerini karşılayan uluslararası bir düzen kurmak ve Batı'nın demokratik ilkelerini arttırarak uluslararası düzeyde serbest pazar düşüncesi yaratmak (Kandahari, 2005).

Aslında ABD ve Batı'nın önerdiği demokrasi, son hedefte özetlenmiştir. O da serbest pazar ihtiyaçlarının sağlanması, Orta Doğu'ya batı ürünlerinin gönderilmesi ve bu bölgeden temel maddelerin sağlanmasıdır. Bu son hedef bize Irak Müdahalesinin sebeplerini daha iyi anlamada kolaylık sağlamaktadır. Orta Doğu'nun petrolünden çok oradaki pazarlara olan ihtiyacından dolayı ABD, bu pazarları ele geçirmek için batının demokrasisini oralara taşımaya vaat etmektedir.

Aslında sorun, Orta Doğu ve Arap aydınlarının, bu demokrasiye karşı çıkmalarına rağmen Orta Doğu'nun geleceği için en üstün çözüm yolu olarak gene demokrasiyi görmelerinde başlamaktadır. Onlar da, bölgedeki uygun olmayan atmosfere itiraz ederek bazı Arap hükümetlerinin meşruiyete sahip olmamasını sorgulamaktadır; ancak bunu tedavi için de Amerikan reçetesini kabul etmemektedirler. Dünyanın yoğun tepkisine rağmen Irak'ı nedensiz işgal aslında demokrasinin sonudur. Demokrasi yenilgiyle karşılaşmıştır. Demokrasi 11 Eylül olayları sırasında kötüye kullanılmıştır. Aslında Orta Doğu'lu aydınlar demokrasiye karşı çıkmamaktadır fakat ABD ve Batı müdahalesiyle yerleştirilecek, yapmacık bir demokrasiyi istememektedir.

Batı demokrasisinin zayıf noktaları ile ABD'nin Irak'a müdahale gerekçelerini olumsuz kılmak mümkündür. Bu zayıf noktalar; halkın servetini yağmalamak için bazı grupların devamlı çabaları, bazı demokratik ülkelerde olması gerekenin aksine, kadınlar ve fakirler gibi grupların adaletsiz ve işe yaramayan temsili, fakirlerle zenginler arasında

günden güne artan dengesizlik, adil olmayan seçim süreçleri, halk arasında bir uyumun olmaması, nüfus artışını kontrol etmek ve doğal kaynakları korumak için belirgin kriterlerin olmayışı, baskı gruplarının radikal nüfuzu, bazı grupların egemenliği altındaki medya tarafından kapsamlı bilgi tahrifi, gibi demokrasiyi yanlış yorumlayıp yanlış uygulayan ülkelerin karşılaştığı sorunlardır (Kandahari, 2005). Irak'a yapmacık olarak zorla yerleştirilecek bir demokrasi sonrasında, bu sorunlara daha önce dünya üzerinde görülmemiş yeni sorunları eklememiz işten bile değildir.

Irak'a demokrasinin yerleştirebilmesi için Irak'lı liderler önce hangi reformların benimsenmesi veya tekrar düzenlenmesi gerektiği konusunda karar almalıydılar. Daha sonra halkın aktif katılımı ve onayını sağlamalıydılar.

Fukuyama ideolojisine göre, demokrasiden sonra başka bir sistemimiz olmayacaktır. Öyleyse ABD bu soruna gerçekleşmiş bir olgu gözüyle bakmaktadır. Bu da hükümetin sürmesi için tek pratik sistemdir. Böyle bir durumda olmayanların buna ulaşmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, Mısır, Suudi Arabistan ve diğer Orta Doğu ülkeleri gibi ülkelerle çatışacaktır. Bu çatışma da, demokrasiye doğru yönelmek gerektiğini dikte etmektir ve bu hükümetler de bu işi yapmaktadır. Ancak bu hareketler birçok uyumsuzluk yaratmaktadır; çünkü demokrasiye yönelmek kendine has bir ortamı gerektirmektedir ve içten bir gereksinim olmalıdır. Halbuki Amerikan demokrasisi, sadece ABD stratejistleri tarafından uygun görülüyor ve Batı hastalığı için uygun olan bir reçetedir (Kandahari, 2005).

ABD, müdahale sonrasında Irak halkına bir demokrasi vaat etmiştir. Yapılan seçimler büyük bir ölçüde buna yöneliktir. Seçim neticesinde hiçbir tarafın büyük çoğunluğu sağlayamamış olması sebebiyle, Irak'ın siyasi liderleri yeni bir hükümet kurarken ve yeni bir anayasayı kaleme alırken müzakerelerde bulunma ve uzlaşmaya varma gibi demokratik davranışları ortaya koyması gerekmektedir. Aslında ABD'ye bu seçimle ilgili Kerkük'ün ve bazı bölgelerin demografik yapısının değiştirilmesi, bazı bölgelere seçim sandıklarının yetersiz olarak gönderilmesi, seçim sonrasında çöplüklerden boş oy pusulalarının çıkması, seçim esnasında bazı bölgelerde seçimlere katılımı azaltmak için silahlarla tehditlerde bulunulması gibi eleştiriler yöneltilmiştir. Kürtlerin nüfusuna oranla daha fazla seçim başarısı elde etmesi Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir. Bağımsız bir Kürt devleti fikrini Türkiye gerekirse askeri müdahale ile engelleyecektir.

ABD bölgedeki işgal güçlerinin hakimi olduğuna göre bu durum Türkiye ile ABD'ni askeri açıdan karşı karşıya getirecektir. Seçimlerin demokrasiye uygun olarak yapılmasına müdahale etmeyen ABD, Türkiye'nin güvenlik kaygılarını kulak ardı etmektedir. Irak giderek bölünmeye ve bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına doğru ilerlemektedir. ABD'nin Türkiye'nin Irak konusundaki endişelerini dile getirmede de büyük bir rol üstlenmesi gerekmektedir (Franchi, 2005).

Irak'taki Şîi partiler 30 Ocak 2005'teki seçimleri kazanmışlardır ancak oyların yaklaşık yüzde 48'ini alarak beklenenin altında kalmışlardır. Kürt partiler ise ABD'nin göz yummaları sayesinde beklenenden daha başarılı olmuşlardır. Geçici Başbakan İyad Allavi'nin listesi ise çok geri planda kalmıştır. Bütün bu gelişmeler hiçbir grubun yeni parlamentoda kendi hükümetini kurmaya yetecek kadar sandalyeye sahip olmadığı anlamına gelmiştir.

Seçimlerde bir grubun üstünlüğü kesin olarak sağlayamaması nedeniyle İran tarzında bir teokrasinin ortaya çıkması olası görünmemektedir. İran ile yakın bağları olacak, seçimden en yüksek oyla çıkan Şîilerin öncülüğündeki bir hükümet, ABD'nin menfaatlerine zıt düşecektir. Böyle bir gelişmeyi ABD'nin istemeyeceği açıktır. Aslında İran ile güçlü bağlara sahip bir Irak hükümetinin ABD'ye faydaları da olacaktır, çünkü Irak'taki bölgesel menfaatler konusunda olsun, İran'ın nükleer programı konusunda olsun, ABD'nin mesajlarını İran'a aktaracaktır.

Irak'ta, ABD'nin demokrasi ihraç etmeye yönelik hareketinin ana unsuru olan demokratik hareket ve kurumlar, gene ABD'nin ihmalkarlığı ve en önemlisi de fiilen güvenlik bulunmaması yüzünden can çekişmektedir. ABD demokrasiyi sadece seçim yapıp, hükümet kurup, anayasa oluşturmak sanmaktadır. ABD'nin hatalı seçim sonuçlarından dolayı işin içinden çıkamadığı Irak'ta hükümet kurma ve anayasa oluşturma faaliyetlerini Türkiye'nin güvenliği açısından incelemekte fayda vardır.

Irak seçim heyeti 15 Ekim 2005'te referanduma sunulan Irak Daimi Anayasa Taslağı'nın yüzde 78 oranla kabul edildiğini ilan etmiştir. Beyaz Saray taslağı iyi karşılarken, Sünni kesimler Irak Hükümeti'ni referandumda sahtekârlık yapmakla suçlamışlardır. Sünni liderler, Musul, Samave ve Diyala şehirlerinde referandumun uluslararası bir heyetin gözetiminde yeniden yapılmasını talep etmişlerdir.

Seçim heyetinin verdiği rakamlara göre, seçmenlerin resmi listelerdeki sayısı 15,5 milyon kişidir. Bunların 7,7 milyonu evet oyu, 2.10 milyonu hayır oyu kullanırken referanduma katılmayanların sayısı ise 5,73 milyon kişi olmuştur. Bu sonuç, boykot edenlerin ve hayır diyenlerin toplam sayısının evet diyenlerden daha çok olduğunu göstermektedir (alguids.co.uk., 2005a).

Bazı şehirlerde –özellikle Sünnilerin çoğunlukta olduğu- referanduma yüksek oranlarda ‘hayır’ oyu çıkmıştır. Salahattin şehri Anayasa Taslağı'nı yüzde 81, El-Enbar ise yüzde 96 oyla reddetmiştir. Sünni ağırlıklı olan Musul ili de referandumun onayı konusunda kilit öneme sahiptir. Sünniler bu şehirden hayır oyunun geleceğine kesin gözüyle bakıyorlardı. Musul'da referanduma katılanların sayısı 718,758 iken, evet oyu kullananların sayısı 322,869, hayır oyu kullananları ise 395,889 olmuştur (alguids.co.uk., 2005b).

Referandum bir gün sürerken, sonuçların açıklanması on gün sürmüştür. Bu da Sünni kesimin, sahtekârlık yapıldığını iddia etmesine yol açmıştır. Dolayısıyla 15 Aralık 2005'te beklenen seçimlere katılmayacaklarını bildirmişlerdir. 15 Aralık 2005'te yapılacak seçimlerin sonuçlarının da önceden belli olduğunu iddia etmişlerdir.

Anayasaya karşı olan Sünni ve bazı Şîîlerin referandumda ihlallerin yapıldığına inanmaları, direniş ve silahlı şiddete katılanların sayısının artmasına yol açmıştır. Sonuç olarak Irak'ın toprak bütünlüğü tehlikeye girmiştir. Türkiye ise referandum sonuçlarını kaygıyla izlemiştir. Çünkü Irak'ta süregelen istikrarsızlık artarak devam ederse, bölgede kurulacak bağımsız bir Kürt devleti kendi toprak bütünlüğünü de tehlikeye sokacaktır (Hasan, 2006c).

Irak'ın anayasasındaki önemli maddeler ve Sünni ve Şîî Araplar arasındaki temel anlaşmazlık noktaları şunlardır (Alioğlu, 2003):

Yönetim Biçimi: Irak Cumhuriyeti bağımsız ve egemen bir devlettir. Yönetim biçimi cumhuriyetçi, temsili (parlamenter), demokratik ve federaldir.

İslam'ın Rolü: İslam devletin resmi dinidir ve yasamanın temel bir kaynağıdır. İslam'ın şartlarıyla, demokrasi ilkeleriyle tezat oluşturan hiçbir kanun yasalaştırılmaz ve anayasada tüm bireylerin dini hakları temin edilmektedir.

Ulusal Kimlik: Anayasanın son hali Irak'ı pek çok milliyet, din ve mezhepten oluşan bir ülke, İslam dünyasının bir parçası ve Arap Birliği'nin kurucu ve aktif üyesi olarak tanımlamaktadır.

Federalizm: Anayasa, Kürtlerin kuzeyde özerkliklerini sürdürme haklarını tasdik etmektedir, ancak aynı zamanda diğer illerin de bölgesel yönetim kurmalarının önünü açmaktadır. Sünni Araplar federalizmin, ülkenin parçalanmasına neden olmasından, onları petrol zenginliğinden mahrum bırakmasından ve güneydeki Şîî bölgesinde gelecekte İran'ın nüfuzunu artırmasından korkmaktadırlar. Sünnilerin bu korkularını yatıştırmak için anayasaya Irak'ın tam egemenliğe sahip tek bir federal devlet olduğu ve anayasanın ülkenin birliğini temin ettiği ifadeleri eklenmiştir.

Saddam Hüseyin'in Baas Partisinin Rolü: Anayasa, Saddam Hüseyin'in Baas Partisi üyelerinin hükümetten ve siyasi yaşamdan temizlenmesi için bir komite kurulmasını düzenlemiştir. Baas'a Sünni Araplar hakim olduğu için bu temizlemenin kendilerini Irak'ta bir gelecekte mahrum etmesinden korkmaktadırlar. Taslakta yapılan değişikliklerle komitenin faaliyetlerine sınırlandırma getirilmiş ve Baas üyelerinin vatandaşlık haklarını ve yükümlülüklerini kaybetmeyecekleri belirtilmiştir.

Petrol Zenginliğinin Paylaşımı: Anayasa, Irak'ın petrol sanayinin işletilmesinde ve gelirin adil bir biçimde dağıtılmasında başlıca rolü merkezi yönetime vermiştir. Ancak petrol zengini bölgelerde yaşayan Şîîler ve Kürtler aslan payını almaları gerektiğini düşünmektedir. Sünni Araplar ise çoğunlukla petrol rezervleri bulunmayan merkezde yaşıyorlar ve bundan dolayı petrol gelirlerinin paylaşımı konusunda kaygıları bulunmaktadır.

Kadın Hakları: Anayasa'da Tüm Iraklılar -kadın veya erkek- kamusal işlere katılma, oy kullanma ve devlet memurluğu hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Mecliste sandalyelerin dörtte biri kadınlara ayrılması öngörülmüştür. Ancak bazı kadın grupları, ulusal yasamada hakim rolün İslam hukukuna verilmesinin boşanma ve miras gibi alanlarda haklarını azaltmasından korkmaktadır.

Değişiklikler: Değişikliklerin mecliste üçte iki oyla onaylanması, ardından referanduma sunulması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi Irak Anayasa'sı hazırlanırken demokratik öğeler içermesine rağmen Irak'ın gerçeklerini yansıtmamaktadır. Anayasa'nın savunduğu petrol gelirlerinin dağılımı ve kadın hakları konusunda Irak Hükümetinin yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği bir gerçektir. Federal devlet yapısı ise Sünnilerin ve Türkmenlerin gelecekle ilgili kaygılarının artmasına neden olmaktadır.

3.2.3.2. Irak'ta Hükümet Kurma Çalışmaları

Şiîler, Irak'ta kurulacak yeni bir rejimin, Irak'ın eski rejiminden daha iyi olacağına ve ABD'nin demokrasi söylemleri sayesinde yapılacak seçimlerde, çoğunluğu elde edeceklerine inanıyordu. Öte yandan ABD de, güneyden Irak'a girmenin Şiîlerin onayı ile mümkün olabileceğini biliyordu.

İşgalden sonra Iraklı Şiîler arasında üç farklı tutum hakimdir. Bunlardan birincisi; El-Hakim'in başkanlığındaki İDYK ve Irak başbakanı El-Caferi'nin El-Dava Partisi'nin, ABD ile işbirliği içinde olan tutumudur. İkinci grupta; El-Sistaniciler olarak nitelendirilebilecek sağcı Şiîler yer almaktadır. Irak'ın en büyük dini mercii, El-Sistani'nin destekçileri, Iraklı Şiîlerin gücünü yeniden kazanmasına çalışmaktadır. Üçüncü grup ise; Irak'ta yabancı kuvvetlerin varlığına karşı çıkan solcu Şiîlerdir. Bunların başında da El-Sadır grubu gelmektedir. Tüm bunlara rağmen Şiîler, mezhep çıkarları için birlik içinde olmaya çalışmaktadır (Hasan, 2006a).

15 Aralık 2005'te yapılan seçimlerden sonra hükümet kurma çalışmaları ABD'nin işinin sandığından daha zor olacağını göstermiştir. Ocak 2004'te gerçekleşen seçimlerde hükümetin kurulması üç ay sürmüştür. Ancak o dönemdeki sorunlar gruplar arasındaki çekişmelerden kaynaklanmıştır. Aralık 2005 seçimlerinde ise hükümetin kurulmasını geciktiren neden ilk etapta başbakanın tayin edilmesindeki anlaşmazlıklardır. Ocak 2005'te yapılan seçimlerde Şiî koalisyonu, 138 milletvekili çıkararak, Irak'ta iktidar olmuştur. Bu seçimleri boykot eden Sünniler, 15 Aralık 2005'teki seçimlere katılarak, Şiîlerin parlamentoda çoğunluğu sağlamasını engellemiştir (Hasan, 2006b). Seçimlerde 128 milletvekili çıkaran Şiîler başbakanın hangi gruptan olacağı konusunda uzlaşmaya varamamışlardır. Başbakanlık görevi Şiî listesindeki dört grup arasında tartışma konusu olmuştur. Bunlar; Dava Partisi'nden İbrahim El-Caferi, İDYK'den Adil Abdulmehdi, Fazilet Partisi'nden Nedim El-Cabiri ve Bağımsızlar Grubundan Hüseyin El-Şehristani' idi.

Başbakanın seçilmesi konusunda anlaşma ve oylama olmak üzere iki yöntem benimseyen Şîîlerin sadece başbakanlık konusunda sorun yaşamayacağı kolayca anlaşılabilmekteydi (alquids.co.uk, 2006). Bu doğrultuda 6 Şubat'ta yapılması beklenen toplantı, mevcut sorunların aşılabilmesi nedeniyle ileri bir tarihe ertelenmiştir.

Şîî listesindeki Sadr ve Fazilet grupları, Şîîlerin öncülüğünü yapmak isteyen İDYK ile aynı düşünce ve hedeflere sahip değillerdi. İDYK'nın, tamamen İran'a bağlı olduğu ve Irak'ın değil, İran'ın çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ileri sürülmüştür. İDYK'nın anahtar bakanlıkları kontrol etme konusunda ısrarlı tavrı, Irak'taki gruplar arasında sorun yaratırken onların düşüncelerini de onaylar nitelikte olmuştur. Bütün bu gelişmeler Şîî listesindeki koalisyonu büyük oranda sarsmıştır (Hasan, 2006c).

Tarafların tutumlarını gerektiği ölçüde yumuşatmaması sorunların hükümet kurulduktan sonra da devam edeceğini göstermiştir. Bu nedenle ulusal birliğin sağlanması için bir "Uzlaşma Hükümetinin" kurulması yönünde karar alınmıştır. Buna rağmen, bütün siyasi güçler pratikte uzlaşmaz tavırlarını sürdürmüştür.

Şîî koalisyonun başkanı El-Hakim, Uzlaşma Hükümetini reddetmekte ve uzlaşma değil, Koalisyon Hükümeti kurulması gerektiğini savunmuştur. Bu tutum, adil seçimlere dayanan bir Ulusal Birlik Hükümetinin oluşmasını onaylayan El-Sistani tarafından da desteklenmiştir. Sünnilerin Irak İslam Partisi ise, Şîîlerin bu tutumuna karşı çıkmış ve seçim usulsüzlükleri olarak adlandırdıkları verilere göre değil, ülke gerçeklerine göre davranılmasının gerektiğini savunmuştur.

Şîî koalisyon yeni kurulacak hükümette kazanan taraf olmak isteğinden vazgeçmemiştir. Sünniler ise, siyasi program hakkında anlaşma sağlanmazsa hükümete katılmayacaklarını bildirerek sorunu daha da çıkmaza sokmuştur. Sorunların kolayca çözülemeyeceğinin göstergelerinden biri de, Şîî koalisyon ile yakınlaşan Sünni tarafların, diğer Sünnilerle birleşerek, parlamentoda grup oluşturması olmuştur (Hasan, 2006b).

ABD yönetimi, Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Sünni güçleri de kazanmaya çalışmıştır. Çünkü Irak'taki istikrarsızlığı, başka türlü sona erdirmek mümkün görünmemekteydi. Sünni güçlerin siyasete katılması Şîîlerin iktidarının görece zayıflaması anlamına gelmiştir.

ABD yönetiminin, Şîileri rahatsız eden bazı tutumları da olmuştur. ABD, kilit bakanlıkların bağımsız kişiler tarafından yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca ABD, Irak'ta güç dengesini sağlayabilmek için bazı Sünni güçleri desteklemiştir. Sünniler, Irak'ta kendilerine yönelik eylemlerde bulunan ve Şîiler tarafından desteklenen ölüm timlerinin olduğunu iddia etmişlerdir. ABD'nin bu timlerin varlığını kabul etmesi, Şîileri rahatsız eden diğer bir konudur. Son olarak, ABD Savunma bakanı Rumsfeld'in, İran'ı, istikrarsızlık yaratmak amacıyla Irak'a devrim muhafızlarını göndermekle suçlaması, İran ile yakın ilişkileri olan Şîileri zor durumda bırakmıştır.

Irak'taki Sünni ve Kürt güçler, Şîi koalisyonunun başbakan adayı El-Caferi'nin değiştirilmesini istemiştir. İDYK başkanı El-Hakim, bu talebe verdiği yanıtta, işgalin sona erdirilmesi için silahlı direnişe başvurabileceklerini dile getirmiştir. El-Hakim, ABD'yi, diğer güçlerin El-Caferi'nin adaylığına karşı çıkmalarını teşvik etmekle suçlamıştır. El-Hakim'e göre, ABD bu şekilde bir siyaset izleyerek, Irak'taki askeri varlığını sürdürmeyi hedeflemiştir.

Şîi koalisyonuna ait El-Dava partisinin başkanı El-Caferi'nin yeniden başbakan olmasına karşı, itirazlar son noktaya ulaşmıştır. Sünni ve Kürt siyasi güçler, El-Caferi'ye karşı tutumlarının değişmeyeceğini bildirerek itirazlarını dile getirmiştir. Şîi koalisyonunun içinde de El-Caferi'ye karşı tepkiler yükselmiştir. Dini merci El-Sistani'nin El-Caferi'yi desteklemesine rağmen, Şîi koalisyonundaki İDYK, Fazilet Partisi ve El-Mustakillin grubu, El-Caferi'nin başbakanlık adaylığından vazgeçmesini istemiştir. Buna karşın, El-Sadır grubu El-Caferi'yi desteklemeye devam etmiştir. El-Sadır grubuna göre, Irak'taki bazı siyasi güçler ABD'ye baskı uygulayarak, ABD'nin de El-Caferi'ye karşı tutum sergilemesine yol açmıştır. ABD'nin El-Caferi'ye karşı çıkması, aslında Şîi koalisyonunun parçalanmasını amaçlamıştır.

El-Caferi krizi, Şîi koalisyonundaki gizli anlaşmazlıkların su yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Irak'ın geleceği, yönetim şekli, bölge ülkeleri ve Irak'taki diğer siyasi güçlerle ilişkiler konularındaki fikir ayrılığı, Şîilerin kuracağı hükümetin uzun sürme olasılığını zayıflatmaktadır (Hasan, 2006d).

Irak'ta dengeler hızla değişmektedir. Dünün müttefiki, bu günün düşmanı olabilmektedir. Bunun bir örneğinin de, ABD ile Şîi gruplar arasındaki ilişkilerde yaşanması mümkündür (Hasan, 2006e). Bunun gerçekleşmesi durumunda Irak'ta

istikrarsızlık hızla artacaktır. Sonuçta Türkmenlerin ve Türkiye'nin hiç istemediği oluşumların gerçekleşmesi işten bile değildir.

Şîi koalisyonu, anayasayı kullanarak, başbakanın atanmasının cumhurbaşkanı ve parlamento başkanının seçilmesinden sonra gerçekleşmesini istemiştir. Anayasanın 53. maddesi, parlamentonun ilk oturumunda, parlamento başkanının ve iki yardımcısının seçilmesi gerektiği hükmünü içermektedir.

Şîi koalisyonundan olan El-Caferi'nin parlamentodaki bütün Şîilerin oyunu güvence altına alamadığı bir gerçektir. Dolayısıyla, koalisyon dışındaki diğer siyasi güçlerin desteğini kazanmaya çalışmıştır. El-Caferi, Sünni siyasi güçlerle yoğun pazarlık içinde olmuştur. Sünniler son dönemde cumhurbaşkanı görevini talep etmiştir. El-Caferi de, Sünnilerin bu taleplerini desteklediğini dile getirmiştir. Ancak El-Caferi'nin bu adımı, Kürtlerin El-Caferi'ye karşı tutumlarının daha da sertleşmesine ve kendisine karşı oluşmakta olan karşı cepheye destek vermesine yol açmıştır.

Var olan sorunlar Irak'ın geleceğini tehlikeye sokmuştur. Durum bu şekilde devam etseydi, parlamentonun feshedilmesine ve son seçim sonuçlarının iptal edilmesi yoluna gidilebilirdi (Hasan, 2006f).

Sonuçta başbakan olarak Nuri El Maliki seçilmiş ama Irak'taki siyasi kriz çözülememiştir. Başbakanlık krizinin çözümlenmesine rağmen, hükümetteki görevler konusunda anlaşmazlıklar devam etmiştir. Petrol, içişleri ve savunma bakanlıkları çözüm bekleyen konular olmuştur. Başbakan Nuri El Maliki'nin yeni bakanlar kurulu listesini 11 Mayıs 2006 tarihinde parlamentoya sunması beklenmiştir. Ancak paylaşılamayan bakanlıklar sebebiyle liste tamamlanamamıştır.

Petrol bakanının kim olacağı konusu, hükümetin kurulmasının önündeki temel engel olmuştur. Eski Petrol Bakanı Tamer El Hadban, bağımsız Şîi milletvekili Hüseyin El Şahristani (Bağımsızlar Grubu) ve Haşim El Haşimi (Fazilet Partisi) Petrol bakanlığı görevini almak için yarışan üç aday olmuştur.

Hükümetin kurulmasındaki bir diğer engel, eski başbakan Eyat Allavi'nin hükümete katılımının netleşmemiş olmasıdır. Eyat Allavi, savunma bakanlığı dahil olmak üzere beş bakanlık talep etmektedir. Sünni Tevafuk Cephesi de savunma bakanlığının kendilerine verilmesini istemektedir. Dışişleri bakanlığı hariç, Kürt gruplarının hangi

bakanlıkları alacağı hâlâ netlik kazanmamıştır. Dışişleri bakanlığının yine Hoşyar Zibari'de kalacağı bildirilmesine rağmen anlaşmazlık devam etmektedir.

Şîi koalisyonu 17 bakanlık talep etmektedir ve içişleri ile petrol bakanlıkları konusunda taviz vermeyeceğini bildirmiştir. İçişleri Bakanlığı, yine Şîi koalisyonundaki İDYK'de kalacaktır. Şîi koalisyonundaki Fazilet Partisi'nin, 12 Mayıs 2006'da görüşmelerden çekildiğini ilan etmesi sonucu hükümetin kurulma çabaları sonuçsuz kalmıştır. Ayrıca Salih Mıtlak başkanlığındaki Sünni Ulusal Diyalog Cephesi, yeni kurulacak hükümete katılmayacağını bildirmiştir. Parlamentoda 15 milletvekili bulunan Fazilet Partisinin sözcüsü El-Sadi, geri çekilme nedenini, petrol bakanlığını alamamalarına bağlamıştır. Ayrıca El-Sadi, hükümetin kurulması konusunda ABD'nin baskılarını eleştirmiştir (Hasan, 2006g).

Görüldüğü gibi Irak'ta bir demokrasinin yerleşmesi ve uzun vadede devam etmesi olası görünmemektedir. Bu istikrarsızlık bütün bölge ülkeleri ve özellikle de Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Irak'taki gruplar kendi çıkarlarından taviz vermek istemeyecektir ve sonuçta Irak bölgede bir kaos ortamı oluşturmaya devam edecektir.

3.3.NATO'nun Irak Müdahalesine Katılımının Türkiye'nin Güvenliğine Etkisi

Irak Müdahalesi öncesinde ve sonrasında meydana gelen gelişmeler NATO'nun var oluş amacı ve görevleri hakkındaki köklü bir değişimi gündeme getirmiştir. ABD'nin Irak Müdahalesi için NATO'dan destek istemesiyle başlayan bu değişime NATO, ittifak içindeki farklı düşünceler nedeniyle hep ihtiyatlı bir şekilde yaklaşmıştır. NATO İttifakı Soğuk Savaş yıllarında ABD tarafından, Sovyetler Birliği'ne karşı kurulmuştur. Bir Soğuk Savaş kalıntısı olan NATO'nun kuruluş amacı, askeri güçle Avrupa'yı korumaktı ama günümüzde bu amaç eski önemini yitirmiştir. Soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte kendini tanımlamakta güçlük çekmeye başlayan NATO ittifakı, ABD'nin gölgesinden kurtulup daha Avrupalı bir kimlik edinmeye çalışmaktadır.

Bennet, "Çekirdek ve Çatlak" tezinde (Yıldızoğlu, 2003) 11 Eylül'den sonra, ABD'nin savaşa Orta Doğu'yu denetim altına almak için başladığını ve devam edeceğini söylemiştir. NATO, ABD'nin Avrupa'yı, bu bağlamda, kullanmasına olanak verebilecek bir örgüt olmuştur. Bunun için önce NATO'nun misyonunun değişerek, bir bölgeyi savunan örgütten, "bölge dışı" hareketler yapabilen saldırgan bir örgüte dönüştürülmesi

gerekmıştır. Kosova ve Afganistan bu dönüşümü başlatmıştır. İkinci aşama ise, NATO'nun yeni bir misyonla, "küreselleşme" için savaşıacak bir biçimde yapılandırılması olmuştur.

"Küreselleşme", "önleyici vuruş", rejim değişikliği", "Geniş Orta Doğu" gibi kavramlar, NATO'nun yeniden yapılandırılması' etrafında süren tartışmalar, hatta "transatlantik çatlağı" ABD'nin uluslararası konumunu koruma stratejilerinin sonuçlarıdır. Dün ağırlıklı olarak ekonomik, mali hatta kültürel egemenlik araçları öne çıkarken, bugün askeri araçlar, açık işgal, beşinci kol etkinliğiyle gerçekleştirilen "kansız rejim değişiklikleri" (Harvey, 2001:15) gibi araçlar ve "bölgeleri düzenlemeye" (Rodman, 2000) yönelik çözümler öne çıkmıştır.

NATO'nun genişlemesi aslında askeri bir ittifakın genişlemesinden öte bir anlama sahiptir. Genişlemenin gerçek amacı, Avrupa'yı, Amerika'nın dünya düzeni vizyonu ve tarzının bütünleşmiş, tutarlı bir parçası olarak pekiştirmektir; dünya çapında gelişmekte olan bir Amerikan projesi olarak, küreselleşme mücadelesinde, Avrupa'dan sağlam bir üs ve sadık bir müttefik oluşturmaktır.

ABD-Kuzey Atlantik Antlaşması'nın yasal amacı ve işlevinin çok ötesinde- kendi ulusal hak ve çıkarlarının korunması ve savunulması için küresel boyutta, hemen her yerde askeri güç konuşlandırmak ve bu gücü tek taraflı olarak, olabildiğince de serbest bir şekilde kullanmak istemektedir.

Oysaki Kuzey Atlantik Antlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin yeniden kurulmasına ve korunmasına yönelik barış harekâtı kapsamındaki işlev, görev ve seçenekleri kapsamamaktadır. Uygulamada, bu nedenle, her somut barış harekâtına özel ve geçici bir hukuki çerçevenin oluşturulması gerekmektedir.

NATO'nun, özellikle de Afganistan'daki barış güçlerinin komutasını devraldığı Ağustos 2003'ten beri Orta Doğu'da daha aktif bir rol üstlenmesi beklenmiştir.

Irak'a karşı bir müdahalede NATO'nun yardımcı olması çağrısında bulunan ABD'nin talebine ise, ilk başlarda ittifak içinde kesin bir karara varılamamıştır. İngiltere, İspanya ve Doğu Avrupa'nın eski komünist ülkelerinin Irak'la muhtemel bir savaş konusunda Bush yönetimini desteklemelerine rağmen, başta Almanya ve Fransa olmak üzere diğer

bazı NATO üyelerinin bu hususta ABD'ye şiddetle muhalefet etmeleri, NATO'nun kesin bir karara varmasını engellemiştir.

Irak'ın muhtemel bir işgali durumunda ABD'ye destek verilmesi konusunda NATO'nun tavrına ilişkin karar alınmasının Fransa ve Almanya'nın tutumu nedeniyle ertelenmesinden sonra NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, düzenlediği bir basın toplantısında müttefikler arasındaki anlaşmazlığın sadece bir zamanlama sorunu olduğunu söylemiştir (Yixue, 2004).

Robertson, NATO'nun, Irak'ın bir saldırısına karşı Türkiye'nin savunulması dahil ittifakın alacağı roller konusunda bir planlamaya kısa zamanda başlanacağından emin olduğunu ifade ederek "İttifakın, Türkiye'nin yanında yer alacağı konusunda hiçbir şüphem yok" demiştir. Aslında bu açıklama üye ülkelerini tehditlere karşı korumak amacıyla kurulan NATO'nun, Türkiye'nin güvenliğini sağlamak konusunda onun yanında yer almaması ihtimalinin de söz konusu olduğunun bir kanıtıdır.

ABD'nin NATO içindeki etkisi, ona hep liderlik tanımıştır. İlk defa ABD, NATO üzerinde böyle bir etkiyi kurmakta zorluk çekiyordu. 22 Ocak 2003'te yapılan NATO Büyükelçileri toplantısı sırasında dört ülke (Fransa, Almanya, Belçika ve Lüksemburg), Irak'a karşı askeri bir müdahale hazırlıkları çerçevesinde ABD ve Türkiye'nin kabul edilmesini istediği altı maddelik önlem paketinin ileri bir tarihe atılmasını sağlamıştır (Zecchini, 2004). Bu olayın ABD ile NATO arasında büyük bir iz bıraktığı kesindir.

Paul Wolfowitz tarafından NATO'ya iletilen Türkiye-ABD talebi, esasen sonuçla ilgili değil, aşağıda sıralanan altı öneriyi incelemeleri için planlama uzmanlarına direktif vermek amacıyla, onay elde etmeye yönelikti (Zecchini, 2004):

1. Irak'ın olası saldırılarına karşı Türkiye'yi korumak için, NATO'nun Awacs'larının Irak ile olan sınır bölgesini gözetlemekle yükümlü kılınması;
2. Aynı kaygıdan hareketle, Patriot füze bataryalarının Türkiye'ye konuşlandırılması,
3. Balkanlar'daki Amerikan birliklerinin Körfez'e kaydırılmasını sağlamak için yerlerine NATO birlikleri gönderilmesi,
4. NATO'nun, ticari deniz yollarını koruması için deniz kuvveti desteği vermesi,

5. NATO'nun, dünyadaki bazı Amerikan üslerinin korunması için destek vermesi,
6. Son olarak ta NATO'nun, Irak'taki bir çatışma sonrası dönemde, örneğin, insani yardım göndererek veya barışı sağlama çabalarına katılarak bir rol oynaması.

NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, ortamı yumuşatmak için, "içerik üzerinde değil sadece takvim üzerinde bir anlaşmaya varılmadığını" söylemiştir. Esasen BM denetçileri Irak'taki çalışmalarını daha tamamlamadan NATO, savaş mantığı içine girmeyi reddederek, Washington'un kararlılığıyla aralarına belli bir mesafe koyma iradesi taşıdığını açıkça ortaya koymuştur.

Büyükelçiler toplantısı sırasında, (ABD dahil) tüm ülkeler, Irak krizinin barışçıl bir yolla çözülmesini tercih ettiklerini hatırlatmaya özen göstermişlerdir, ancak tartışma hızla daha gergin bir dönemece girmiştir. Bazı üye devletler, El-Kaide'ye karşı Afganistan'daki savaş sırasında NATO'ya başvurma ihtiyacı hissetmeyen ABD'nin (Zecchini, 2004), İttifakı gelecekte biraz daha marjinalize etmek için bu, görünüşteki NATO blokajını alet etmesinden kaygılanmışlardır.

Bu erteleme kararının en tuhaf tarafı, NATO'nun sadece ABD'nin isteklerini değil, aynı zamanda NATO üyesi Türkiye'nin korunmasını da ertelemesidir. Doğu Avrupa ülkeleri ise, ertelemeye taraf olan dört ülkeye karşı zaman zaman ateşli bir ton kullanmakta tereddüt etmemiştir. Doğu Avrupa ülkelerinden bir diplomat, "ABD'ye sırtımızı dönme ve böylelikle bir diktatörün arz ettiği tehlikenin safına geçme iznini kendimize tanıyamayız" demiştir (Zecchini, 2004).

Hem Amerikan hem de uluslararası kamuoyunda Irak'ın işgalinden dolayı kınanan ABD Başkanı George W. Bush'a göre, NATO'nun geç de olsa Irak'ta rol üstlenmesi, dünyaya yalnız olmadıklarını gösterecekti (Yixue, 2004).

Irak'a müdahaleye karar veren ABD ve İngiltere NATO'nun kendi yanlarında yer alması için NATO üyeleriyle görüşmeler yapmıştır. Bu amaçla müdahale esnasında Türkiye'ye gelen İngiltere Savunma Bakanı Joeffrey Hoon'un, Türkiye Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile yaptığı görüşmeden sonra, "ülkelerimiz arasındaki işbirliği mükemmeldir" şeklinde yaptığı açıklamaya ilişkin Gönül'ün, "İngiliz meslektaşım NATO çerçevesindeki ilişkilerimizden bahsediyor olmalı. Irak konusunda ülkelerimiz arasında herhangi bir görüşme söz konusu değildir ve bu konuda ittifak oluşturmadık"

(Zecchini, 2004) şeklindeki açıklaması Irak'a yapılacak herhangi bir müdahalede Türkiye'nin NATO ile aynı doğrultuda hareket edeceğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

ABD'nin Türkiye'nin güvenlik kaygılarını azaltmak için NATO'dan, Irak'ın karşı bir saldırısı durumunda Türkiye'yi savunması için derhal gerekli önlemleri almasını istemesi (Richburg, 2003) Türkiye'nin müdahale için desteğine verdiği önemi ortaya koyuyordu.

Türkiye de NATO'dan, Irak Müdahalesi konusunda olası tehlikelere karşı destek istediği zaman, Fransa, Almanya ve Belçika NATO'nun her türlü erken girişiminin, NATO'nun Irak'ı işgal etmek isteyen koalisyon güçlerine yardım etmesi anlamına gelebileceğinden, bu konuda çok dikkatli davranmak gerektiğini açıklamıştır (Ames, 2004). NATO güçlerinin, 2003 yılının Mart ve Nisan aylarında savaşın sona ermesinin üstünden birkaç gün geçmişken, biyolojik ve kimyasal füze saldırılarına karşı Türkiye'yi korumaya başladığını açıklaması ise müdahale öncesi Türkiye'nin güvenlik sorunlarına kulak vermeyen NATO'nun gerçekçi olmayan bir açıklaması olmuştur (Ames, 2004).

Sonuçta ABD, uluslararası ortamda meşruluğu çok tartışılan bir kararla Irak'a askeri müdahaleyi başlatmıştır ve Saddam Hüseyin rejimini sona ermiştir (Richburg, 2003). Fakat müdahale öncesi söylediği gibi Irak'a demokrasi götürmesi o kadar kolay olmamıştır.

ABD'nin Irak müdahalesinin ardından düştüğü bu kötü durumdan kurtulabilmek için iki seçeneği vardı. Irak'a askerlerini yollamak lütfunda bulunmaya hazır ülkeleri harekete geçirmek, Washington için en uygun birinci seçenek olmuştur. Ancak, bunu ABD çeşitli sebeplerden dolayı tercih etmek istememiştir.

Bu durumda ABD'nin Irak krizinden çıkabilmesi için ikinci seçenek devreye giriyordu; savaş sonrası ülkenin komuta ve kontrolünün uluslararası örgütlere teslim edilmesi. Burada, yalnız BM ya da başka bir kuruluştan değil, herkesin güven duyduğu ve müdahalelerine saygı duyulan NATO'dan da bahsediliyordu (Şultz, 2003).

Eğer NATO ikna edilir ve Irak'taki güç durum NATO'ya devredilirse ve NATO orada başarısız olursa, Beyaz Saray'dakiler, "ABD'siz bir şey yapamıyorsunuz" diye NATO'yu

suçlayacaktı. Eğer işler iyi giderse, Washington, NATO'nun çalışmalarında verimli rolüne işaret ederek başarıyı kendine mal etmeye çalışacaktı.

Asıl sorun NATO'nun bu görevi üstlenip üstlenmeyeceği olmuştur. Dahası, NATO'nun Irak'ın üstesinden gelip gelemeyeceği de büyük bir problemdir. Bugün, NATO'nun en önemli amacının, Afganistan'da durumun çözümlenmesi olduğunu unutmamak gerekmektedir. NATO Eski Genel Sekreteri Lord Robertson, Orta Asya'da başarısızlık durumunda, NATO'nun dünya kamuoyu önünde gözden düşeceğini belirtmiştir (Şultz, 2003). Bu bağlamda Robertson, Afganistan'da barışın sağlanması meselesinin çözümünde üye ülkelerden ek askeri birlik yollayarak daha aktif bir şekilde katılmalarını istemiştir.

ABD Eski Dışişleri Bakanı Colin L. Powell ise NATO'ya Irak'taki faaliyetlerinin kapsamını genişletmek konusunda düşünmesi için çağrıda bulunmuştur (Marquis, 2003). Powell NATO üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanlarına hitaben yaptığı konuşmada, "ABD Irak'ta istikrarın sağlanması sürecinde NATO'nun daha fazla rol üstlenmesinden memnuniyet duyacaktır" ve "Bu BM için de geçerlidir" demiştir. NATO, Irak'ın güneyi ve merkezinde Polonya komutasında görev yapan çokuluslu tümene lojistik destek sağladığı için Powell, NATO'nun bu tümenin komutasını üstlenmeyi düşünmesi fikrini de ileri sürmüştür.

Brüksel'de, Senato Dış İlişkiler Komitesi'nden Senatör Joseph R. Bidden, Irak'ta NATO'nun rolünün genişletilmesinin kaçınılmaz olduğunu söylemiştir. Bidden, "Önümüzdeki yıl içinde NATO'nun Irak'taki operasyonlara ilişkin görüşmelerde yer aldığını göreceksiniz ki; bu en azından rolünün artırılmasına dönük ilk adım olacaktır" demiştir.

Lord Robertson da, hiçbir NATO üyesinin Irak'ta ittifakın daha fazla rol üstlenmesine ilgisiz olmadığını doğrulamakla birlikte, bazı ülke bakanlarının, NATO'nun Afganistan'daki faaliyetlerini artırdığı bir dönemde Irak'ta yetersiz kalabileceği endişesi taşıdıklarına da dikkat çekmiştir (Marguis, 2003). NATO Genel Sekreteri ayrıca, eğer NATO, ABD'nin istediği gibi Irak'taki güvenlik konusunda daha fazla sorumluluk üstlenecekse, Irak'taki barış gücü için yeni bir BM kararının siyasi açıdan gerekli olduğunu söylemiştir (Aldinger, 2004).

Lord Robertson, NATO'nun Irak'ta daha da yoğunlaşp yoğunlaşmayacağını henüz belli olmadığı görüşünü savunmuştur. Robertson;

"Bosna'da NATO müdahalesi için BM kararı vardı, Kosova'daysa yoktu; ancak BM kararına dayanarak istikrar için birlikler gönderildi. Afganistan'daki ISAF görevinin devralınması da, özel bir BM kararına dayanıyordu. Benzer bir BM kararının, Irak'ta çıkarılması gerektiği konusunda herkes hemfikir. NATO, BM kararları çerçevesinde müdahalede bulunuyor"(BBC, 2004) diye görüş bildirmiştir.

Almanya eski Başbakanı Helmut Schmidt, Die Zeit gazetesinde yayımlanan makalesinde; NATO'nun görev kapsamına girmeyen konularda kullanıldığını, NATO'nun kendi sınırları dışında özgürlük ve demokrasiyi yayma gibi bir görevi olmadığını, ABD'nin NATO'yu Orta Doğu'da kendi stratejisinin aracı haline getirme yolunda olduğunu ifade etmiştir.

Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac ise, "Irak'a müdahale etmek NATO'nun görevine uygun değildir, dolayısıyla böyle bir girişim karşısında sessiz kalacağım" diye açıklama yapmıştır (Calmes, 2004).

NATO'ya üye ülkelerin savunma işbirliği ilişkileri, BM Şartı'nın 51. maddesinde belirtilen "Ortaklaşa kendini savunma doğal hakkı"na dayanmaktadır." 4 Nisan 1949 tarihinde Washington, D.C.'de imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması, uluslararası hukukun temel kavramlarını aynen tekrarlamaktadır. Yani, BM üyesi tüm devletler, BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir surette kuvvet kullanılması tehdidine veya kuvvet kullanılmasına başvurulmasından kaçınacaklardır. NATO kapsamındaki ortaklaşa savunma işbirliği, sanıldığı gibi aksine, silahlı bir saldırıya karşı her koşulda kendiliğinden ve doğrudan silahlı güç kullanılarak karşılık verilmesini de öngörmemektedir.* Kuzey Atlantik Antlaşması, coğrafi bakımdan da sınırlı bir uygulama alanına sahiptir (Berberoğlu, 2003:19). Antlaşma altıncı maddede belirtildiği gibi, Kuzey Atlantik Antlaşmasında açıkça ve ayrıca belirtilen üye ülkelerin "topraklarının" savunulabilmesini öngörmektedir. Anlaşılacağı gibi ABD'nin Irak

---

* Kuzey Atlantik Antlaşması, madde 5/1. Silahlı saldırıya silahlı güç kullanılarak karşılık verilmesi, sadece seçeneklerden birisi olarak hükümde yer almıştır. Bu da doğaldır, zira temel kural, her gerçek tehdit durumunun ve olayın kendi özel ve somut koşullarına, derecesine göre değerlendirilerek, "gereklilik" ve "orantılılık" ilkeleri çerçevesinde cevaplandırılmasıdır.

Müdahalesi'nde kendisine bir tehdit olarak gördüğü, Irak'ın nükleer silahlanmasının yasal zemini NATO çerçevesinde bulunmamaktadır.

2004'ün ilk yarısında ABD, tekrar NATO'nun gündemine Irak'ta aktif olarak görev alma konusunu getirmiş, ancak AB ülkelerinin önemli kısmı Washington'un bu talebine sıcak bakmamıştır. ABD tarafından NATO'nun askeri rolü dışında ABD-AB arasında siyasi diyalog mekanizması oluşturması girişimini AB ülkeleri ihtiyatla karşılamış ve ayrı bir mekanizma kurulması düşüncesi dile getirilmiştir.

Bush, NATO zirvesinde "Atlantik ötesi birliğin güvenliğin köşe taşı" olmaya devam edeceğini vurgulamıştır. Oysa Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, Münih Güvenlik Konferansında NATO'nun artık "Atlantik ötesi diyalogun" "öncelikle gerçekleştiği mekan olmadığı" ve bu diyalog için AB ve ABD arasında yeni bir kurumun oluşturulması gerektiğini söylemiştir.

Diğer yandan, ABD BOP çerçevesinde NATO'nun doğuya doğru genişlemesini desteklemekte, NATO'ya görevler yüklemeyi amaçlamakta, böylece projenin ABD'nin hegemonyasını yaymak için geliştirdiği emperyalist bir proje olduğu izlenimini silmeye çalışmaya devam etmekteydi. Yine bu amaçla ABD, 28-29 Haziran 2004'te İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan NATO Zirvesi'nde, projenin adını, özü aynı kalmakla birlikte "Kuzey Afrika Ülkeleri ve Genişletilmiş Orta Doğu" olarak açıklamıştır (Nato.int, 2004a). Ayrıca bu zirvede alınan kararlarla NATO'nun, alan dışı olarak kabul edilen Afganistan'dan sonra, etkin olmasa da Irak'ta veya Irak için, Irak dışında eğitim amaçlı görev alması da kararlaştırılmıştır." Ancak Avrupalı NATO üyelerinin, özellikle Fransa'nın çabaları ile NATO'nun Irak'ta etkin bir rol oynaması engellenmiştir. Her şeye rağmen, genişleme dalgalarıyla birlikte yenilenen NATO, artık klasik bir askeri ittifak olmaktan çıkmış, siyasi yanı ağır basmaya başlayan bir ortak güvenlik örgütüne dönüşmüştür.

Genel Sekreter, Orta Doğu girişimine ilişkin görüşlerini ise şöyle dile getirmiştir: "NATO üyeleri Kuzey Afrika, Ürdün, İsrail ve genişletilmiş Orta Doğu ile ilişkileri derinleştirme ve genişletme kararı almıştır. Akdeniz diyalogumuzu daha pratik bir hale getireceğiz ve umarım ileride ortak tatbikat da yaparız." Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi NATO artık misyonunu ve etki alanını ABD'nin isteği doğrultusunda genişletme kararı almıştır.

NATO'da Irak'ın yeniden oluşumuna katılım düşüncesi sebebiyle çıkmış gibi görünen görüş ayrılıkları, aslında ABD'nin, NATO'yu Akdeniz'e ve Orta Doğu'ya çekmek istemesinden kaynaklanmıştır. ABD, ileriye dönük Orta Doğu planlarında NATO'nun yeteneklerinden yararlanmak ve görüntüye biraz meşruiyet katmak istiyordu. Bölgede iyice antipati toplayan Amerika, projelerini daha saygın bir yüzü olan NATO'ya ihale etmek istiyordu. NATO güçlerinin bölgede yer alması durumunda, o tarafta veya bu tarafta yer alan yerel güçlerle her an silahlı çatışmaya girebilir ve NATO ister istemez kendini sorunun ortasında bulabilirdi (Fareydi, 2004). ABD böylelikle, NATO'yu bölge sorunlarına bulaştırmak istemiştir. Eğer tutarsa, Irak ve körfezden bölgeye bir şekilde sokulan NATO, Amerika'nın Büyük Orta Doğu projesine de bağlanmış olacaktı. Terörle mücadele adı altında giderek başka başka yüzlerle bölgeye yerleşmek isteyen ABD ve onun müttefiki İngiltere, kendilerine ve İsrail'e uygun şekilde, bu bölgeyi yeniden oluşturmayı kurgulamışlardır.

ABD'nin NATO'yu BOP çerçevesinde kullanma eğilimden hareketle, bundan sonra, BİO faaliyetlerinin ağırlık alanının Kafkasya ve Orta Asya'ya doğru kayması beklenmektedir. Diğer taraftan, NATO'nun genişlemesi sürecinde NATO'ya giren her yeni ülke ekonomik olarak ve standardizasyon açısından ABD desteğine ihtiyaç duymakta ve bu durum ABD'ye politik bir güç katmaktadır. Böylece NATO genişlerken, ABD'nin etki alanı da genişlemekte ve gücü artmaktadır. ABD, AB'nin genişlemesini de teşvik etmektedir; çünkü AB üyeleri çoğalırken zengin ülkelerin kaynakları yeni üyelere aktarılmakta ve karar alma süreci de zorlaşmaktadır. Dolayısı ile AB genişledikçe, siyasi gücü ve karar alma kabiliyeti zayıflamaktadır.

ABD'nin bazı Avrupalı müttefiklerinin yoğun ve ısrarlı muhalefetine rağmen NATO'yu, İstanbul Zirvesinin ardından Irak'a sokturmayı başardığı ve ittifakın Orta Doğu'da rol üstlenmesini sağlamak için hazırlıklar yaptığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda İsrail ile Filistin arasında bir barış anlaşması imzalanması ve BM Güvenlik Konseyi'nin istemesi halinde, İttifak'ın "Orta Doğu'da barış ve istikrarı korumak için rol üstlenebileceği görüşü giderek ağırlık kazanmaktadır.

NATO'nun Irak'ta resmen sürece dahil edilmesinin orta vadedeki amacı, Amerikan damgasının Irak'tan çıkartılmasıdır. Ancak Bush yönetimi aynı zamanda İstanbul zirvesini, NATO'nun nihai amacının -NATO'ya üye ülkelerin ortak savunma doktrini

altında korunması- şu anda var olmayan Sovyetler Birliği'ni etkisiz hale getirmek (Lakely, 2004) yerine, küresel çapta terörizm tehdidiyle mücadele şeklinde değiştirerek çok daha keskin hatlarla belirlenmesi açısından bir fırsat olarak görmüştür.

İstanbul'daki NATO Zirvesi'nin sonuç bildirisinde (Nato.int, 2004a) "Afganistan'daki güçlerin çalışmalarını genişletmesi, Kosova'da NATO birliklerinin göreve devam etmesi, Bosna Hersek'te görevin AB'ye devredilmesinin yanı sıra Akdeniz Diyalogunun güçlendirilmesi ve "İstanbul İşbirliği Girişimi"(Nato.int, 2004b) adı altında Orta Doğu'daki ülkelere işbirliği önerilmesine karar verildiği belirtilmiştir. Irak konusunda yayınlanan ayrı bir bildiri de (Nato.int, 2004c) ise; Fransa, Almanya ve İspanya'nın itirazları sonucunda, NATO Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından sadece güvenlik güçlerinin eğitimi için Irak'a yardım önerilmesi kararlaştırılabildiği açıklanmıştır. Son Brüksel Zirvesi'nde de bu kararların devamı niteliğinde dilek ve temenniler dile getirilmiştir. Zirvenin sonuç bildirisinde ayrıca, terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasının Kuzey Amerika ve Avrupa'yı birlikte hedef aldığı ifade edilerek, bu itibarla NATO'nun dünyanın birçok bölgesinde terörizmle mücadele etme, güvenliği pekiştirme ve istikrarı sağlama uğraşı içinde olduğu vurgulanmıştır.

Brüksel'de; Türkiye'yi, Başbakan Tayyip Erdoğan ile Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün temsil ettiği NATO Zirvesinde; Afganistan, Irak, Orta Doğu, İran, Atlantik ötesi ilişkiler, terörizmle mücadele ve Akdeniz Diyalogu ele alınmıştır. Başkan Bush konuşmasında; daha ziyade Avrupa ile müşterek olarak paylaşılabilen konular üzerinde durmuştur. Irak'ta seçimlerin yapılmış olması zirveye olumlu yansımış ve İstanbul Zirvesine nazaran ittifak üyesi 26 ülkenin tamamı Irak'ta güvenlik konusundaki eğitimlere destek vereceklerini açıklamıştır. Bununla birlikte, ABD'nin İran ve Suriye konusunda savaş olasılığını gündemde tutması hoşnutsuzluk yaratmıştır.

Bush konuşmasında Atlantik ittifakının bütün dünyada barış ve refah için vazgeçilmez olduğunu belirterek, yeni bir Atlantik ötesi birlik dönemi başlatılmasını istemiştir. Bush konuşmasının devamında; "En büyük fırsatımız ve yakın hedefimiz Orta Doğu'da barıştır" demiştir. ABD Başkanı, İran'ın kitle imha silahı geliştirmemesi, Suriye'nin ise Irak'ta ayaklanma ve şiddeti destekleyenleri durdurmak için sert tedbirler alması, İsrail ve Filistin arasındaki barış umudunu yıkmak isteyen terörist gruplara desteğini kesmesi ve Lübnan'daki işgalini sona erdirmesi gerektiğini ifade etmiştir.

AB Güvenlik ve Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier Solana NATO ile AB arasındaki gerginliğin bittiğini, şimdi geleceğe bakma zamanı olduğunu ifade etmiştir. Brüksel Zirvesi, Irak Savaşı sırasında yalnız kalan Washington'un, bu ülkeyi yeniden inşasında NATO'dan istediği desteği bulmaya başladığını göstermiştir.

Başkan Bush Avrupa'dan asker yardımı istemişse de, onun yerine Irak ordu mensuplarının, polis ve yargıçlarının eğitimi için NATO'dan tam destekle yetinmek zorunda kalmıştır.

ABD'nin NATO'dan Irak'la ilgili istekleri ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1546 nolu kararı uyarınca, Kuzey Atlantik Konseyi'nden, Irak'ta kurulan yeni güvenlik kurumlarına destek verilmesi konusundaki yeni önerilerin acilen ve Genel Sekreterin raporu temel alınarak incelemesi isteği doğrultusunda alınan kararlar şunlardır:

Ağustos'tan itibaren Bağdat'ta güvenli bölgede Irak güvenlik güçlerinin eğitimini yapan 111 NATO yetkilisinin sayısı, NATO üyesi ülkelerin daha fazla katkıda bulunma kararlılığı ile 360'a yükseltilmiştir. Böylece NATO'nun önümüzdeki bir yıl için öngördüğü hedef karşılanmıştır. Irak'ta 10 ülke eğitim vermekteyken şimdi bu sayı 15'e yükselmiştir.

Güvenlik görevlilerinin Irak dışında eğitimi için, Fransa ve Almanya dahil AB'nin, ABD'nin Irak politikasına en fazla şüpheyle bakan ülkeleri de sorumluluk üstlenmeyi kabul etmiştir. Örneğin, Fransa Ürdün'de eğitim verecektir.

Brüksel Zirvesi kısaca; Irak Müdahalesi sırasında yalnız kalan Washington'un, bu ülkeyi yeniden inşasında NATO'dan istediği desteği bulmaya başladığını göstermektedir.

Şu anki süreç göz önüne alındığında, NATO'nun Irak'taki varlığını, Sovyetlerin dağılmasından sonraki dönemden bu yana en ilginç diplomatik deneyimi olarak değerlendirmek mümkündür. Bundan önce, bütün Doğu Avrupa'yı kateden ve Rusya sınırlarına kadar ilerleyebilen NATO üyeleri, şimdi de Orta Doğu'nun kalbini hedef almıştır. NATO temsilcileri, şu anki şartlarda Irak'ta NATO'nun her türlü askeri varlığının sonuçsuz kalacağını iyi bilmektedirler. Iraklılar da, böyle bir müdahaleyi, ABD tarafından askeri işgalin sürmesinde yeni bir taktik olarak görmektedirler.

Bu yüzden NATO, bu kez önceki deneyimlerinin aksine, sivil çerçevede, seçimlerin yapılması için ortamın hazırlanması, medeni toplum kurumlarının yerleşmesi, federasyon düzeninin oluşması, yargı düzeni ve polis teşkilatlarının kurulması konularında Irak Hükümetiyle işbirliği çabasıdır. Böylece NATO'da doğuya bakış politikası, bu kez, yeni üyelerin kabulü veya askeri müdahaleyle değil, aksine medeni kurumlar oluşturma yoluyla gelişecektir (Tişeyar, 2004).

Türkiye de, NATO'ya üye ülke olarak, yeni Irak ordusunun oluşturulması çalışmasında NATO bünyesinde rol almak istediğini açıklamıştır. Ancak Türkiye'nin talebine, Irak Savunma Bakanlığı içinde sert bir muhalefet söz konusu olmuştur.

TSK, öncelikle Türkiye'nin Irak'a yakın olması ve ayrıca Irak'ta halihazırdaki güvenlik şartlarının, önemli miktarda askeri ülke içinde eğitmeye izin vermemesi nedeniyle, Irak ordusunu Türkiye toprakları içinde eğitmek istemiştir (Muhammed, 2004).

Atlantik ötesi ilişkilerin tamir edilmesi, Türkiye'nin jeopolitik önem ve işlevinin daha iyi algılanmasına ve uluslararası güvenliğe katkısının daha iyi değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. Gelişen durumda Avrupa ve AB, NATO aracılığı ile Irak'a destek olmaya ve böylece Irak'ın yeniden yapılanmasına katkıda bulunmaya artık razı olmaktadır. Bu gelişme uygun siyaset üretildiği takdirde Türkiye'nin yararına olabilecektir.

Nüfusunun yüzde 80'inden fazlasının savaşa karşı çıkması ve uzun vadeli stratejik olumsuzluklar nedeniyle Türkiye, tek Müslüman NATO üyesi olarak, ABD kuvvetlerinin kendi toprakları üzerinden Irak'ı işgal etmesini kabul etmemiştir. Ayrıca Kuzey Atlantik Antlaşması'nın amacının, Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesinin, ABD'nin kendine özel ulusal çıkarları ve amaçları doğrultusunda kullanılabilmesine zemin hazırlamak olmadığı görüşünü kabul etmiştir (Yavuz, 2005). Bölgedeki Müslüman ülkelerin liderliğini yapabilecek en etkili güçlerden olan Türkiye; Ürdün, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye ve İran liderlerini, savaşın önlenmesi için bir yöntem bulmak amacıyla bölgesel bir zirveye davet etmiştir.

Tüm bunların ışığında, ABD'nin hegemonyasını sürdürmek için önem verdiği BOP çerçevesinde belirlediği bölgenin merkezinde bulunan ve aynı zamanda bir NATO müttefiki olan Türkiye'nin, ABD'nin gelecek planları içinde önemli bir yeri olduğu ve

dolayısıyla Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin geliştirilerek yakın işbirliği çerçevesinde yürütüleceği değerlendirilmektedir. Kırmızı çizgilerin aşılması, Süleymaniye olayları gibi gerginliklerde, ABD'nin Türkiye'nin bağımsız hareket etme iradesini engellemeye çalıştığı gözlemlenmiş ve buna karşılık Türkiye'nin de bu olaylara yeterince hızlı tepki veremediği görülmüştür. Ancak, yukarıda da bahsedilen nedenlerle, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin bu temelde devam etmeyeceği, aksine güçlenerek olumlu bir yönde gelişeceği, hatta ilişkilerde şimdiden bir iyileşme olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Irak'ın yeniden inşasında daha aktif bir rol alabileceği düşünülmektedir. Çünkü bu süreç artık bir NATO misyonu olmuştur. Irak'ın yeniden yapılandırılmasında uluslararası kamuoyu ile birlikte alınacak daha aktif bir rol, sorunların aşılmasına da olanak sağlayabilecektir. Böyle bir ortamın oluşması Türkiye açısından önemli görülmektedir. Bununla beraber; ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi kapsamında NATO'yu araç olarak kullanmasına, bu kapsamda "Karadeniz'in Güvenliği"ni sorun olarak göstererek, Türkiye'nin menfaatlerini göz ardı eden davranışlara girmesine dikkatle yaklaşılması gerekmektedir.

Türkiye NATO üyesi bir ülke olarak, NATO'nun Büyük Orta Doğu Projesine doğru yönlendirilmesinden etkilenmiştir. Türkiye doğal olarak güvenlik stratejilerini NATO'ya dayandırmaktadır, fakat müdahale sonrasında NATO'nun bu değişen yüzü Türkiye'nin güvenlik doktrinini de değiştirmiştir.

Sonuç olarak; Irak'ın yeniden yapılandırılması fikirlerinin NATO içinde gelişmesinin, bu kuruluşun güçlü bir üyesi olan Türkiye açısından da önemli olduğu ve Türkiye'nin NATO'nun ihtiyaç duyduğu yeni açılımları sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

3.4.Süleymaniye Krizi'nin Türkiye'de Yarattığı Endişe

Süleymaniye'de Türk askerlerine karşı yapılan ABD harekatı Türk-Amerikan ilişkilerinde, şiddetinin, derinliğinin ve süresinin şu an için tam belli olmamakla beraber, ciddi olumsuz etkiler yapacağı açıktır. ABD'nin, Irak'ın artık kendi kontrolü ve sorumluluğu altında olduğu ve buradaki Türk askeri varlığını kabul edemeyeceği sinyalini vermek için bu tür bir girişimde bulunması anlaşılması zor ve kabul edilmesi imkansız bir olaydır.

Süleymaniye'de yaşanan olayın en az üç önemli boyutu bulunmaktadır:

1. Türkiye'nin uluslararası ortamda gururunun kırılması,
2. ABD ile ilişkiler üzerinde nerede ise kaçınılmaz olan ciddi olumsuz etkisi,
3. Türkiye'nin Kuzey Irak politikası üzerindeki, Irak'taki askeri varlığını tehlikeye atacak sonuçları.

Bundan yıllar sonra bakıldığında Süleymaniye harekatı olay Türk-Amerikan ilişkileri açısından belki şu an düşünüldüğü kadar önemli bir dönüm noktası olarak görülmeyebilir ama izinin hemen kaybolacağını düşünmek de zordur. Ayrıca bu krizin ilişkide yaşanan son kriz olmayacağını tahmin etmek güç değildir. Türkiye'nin Irak politikasının yanlış 'kırmızı çizgiler' içermesi değil, sadece kırmızı çizgilerden oluşması ve bu çizgiler zorlanırsa ve aşılsa ne yapacağına dair yeterince zihinsel ve askeri hazırlık yapmamış olmasıdır.

ABD'nin Irak'ı işgalinin önceden tahmin edilmesi zor sonuçlarından biri de, PKK'yı Irak dışına İran ve Türkiye'ye doğru hareketlendirmesi olmuştur. PKK'nın Türkiye'ye girmektense Irak'ta kalması, Türkiye için daha tercih edilir bir şey olmalıdır. Türkiye'nin Irak'a yönelik askeri ilgisinin merkezinde PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığı ve faaliyetleri olmalıdır.

ABD, Türkiye'nin atabileceği karşı adımları tahmin etmiş ve bu girişimi göze almıştır. Hatta belki de Washington Türkiye'yi aşırı tepkilere zorlayarak kendince Türkiye'yi ilişkileri koparmaya zorlamakta ve tüm ağırlığını Kürtlerin lehine koymasını meşrulaştırmak istemektedir.

ABD, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki askeri varlığından rahatsızdır ama PKK'nın varlığından rahatsızlık duymamaktadır. Türk askerleri gerçekten izinsiz işlere girmişlerse bile operasyonun Ankara'ya bildirilmeden ve uyarılmadan yapılması, operasyonun yapılış biçimi ve Türk askerlerine yapılan muamele, operasyonun zamanlaması, Türkiye'nin sorularına net bir cevap verilmemesi, uzun süre devam eden umursamaz tavır, ABD'nin PKK ile içinde olduğu iddia edilen diyalog ve hatta işbirliği, aynı PKK'nın Türkiye içinde yeniden silahlı faaliyete girişmesi gibi gelişmeler dikkate

alındığında bunların tesadüfen ya da hatayla bir araya gelmiş olduğuna inanmak giderek daha güç görünmektedir.

Türkiye'nin Kuzey Irak'taki varlığı PKK ile mücadele ekseninde şekillenmelidir. Türkiye'nin PKK ile askeri mücadelesinin, en az ABD'nin Irak'ta gerçekleştirdiği hareket kadar meşru ve gerekli olduğu ABD'ye ısrarla, tekrar tekrar ve değişik kanallardan bildirilmelidir. Türkiye Kuzey Irak'taki askeri varlığının amaçları arasında bir hiyerarşi oluşturmalıdır. Irak'ta Türk askeri, PKK'ya karşı tampon amacıyla, PKK'ya karşı askeri operasyon düzenlemek için, PKK'ya karşı istihbarat toplamak için, Türkmenleri korumak, organize etmek ve güçlendirmek için ve en nihayetinde Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulmasına izin vermeyeceği sinyali vermek için bulunmaktadır.

Sonuç olarak Süleymaniye hareketi Türkiye'nin Irak'taki askeri varlığının ABD tarafından istenmediğinin bir kanıtıdır. Türk askerinin bölgedeki varlığının kendi güvenliği için vazgeçilmez bir unsur olduğu göz önüne alınırsa, gelecekte ABD'nin Türk askerinden bölgeyi tamamen terk etmesini istemesi durumunda ne gibi bir politika izleneceği şimdiden öngörülmelidir. Böyle bir durumda ABD ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesi göze alınabilecektir. Süleymaniye hareketi Türkiye için ciddi bölgesel sorunları göz önüne getirmiştir.

3.5.Telafer Harekatı ve Türkiye'nin Güvenlik Politikasını Yeniden Gözden Geçirmesi

Türkiye'nin Irak'taki Amerikan müdahalesi ile ilgili hassasiyet, rahatsızlık, öneri ve uyarılarının dikkate alındığını düşündürten çok az örnek vardır. Washington bunları ancak Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Telafer ile ilgili uyarısında olduğu gibi sert ve doğrudan olduğu zaman dikkate almaktadır. Telafer olayı bu rahatsızlıkların birçoğundan unsurlar taşıyan önemli bir örnektir. Telafer ile ilgili olarak ABD'ye dört temel eleştiride bulunulabilir: Operasyonun kabul edilemez düzeydeki insani boyutu, bu tür kontrolsüz güç kullanımının Irak'ta Amerika'nın uzun vadeli çıkarlarına hizmet etmeyeceği ve şiddetin daha çok şiddet doğuracağı gerçeği, Washington'un Irak'ta Türkmenlerin çıkarlarına saygı göstermediği, bu operasyonun Türkmenleri sindirmek ve Kürtlere yeni alanlar açmak amacıyla yapılmış olduğu endişesi, operasyonun dayandığı istihbaratın cılız ve sağlıklı olması. Burada önemli olan, Türkiye bu

operasyondan "uçaklar havalandıktan sonra" haberdar edilmesidir (Fainaru, 2004). Burada bir danışmadan çok bir tebliğ söz konusudur ve bu tebliğin düzeyi, zamanlaması ve tonu, iki ülke arasındaki ilişkinin geldiği noktayı başka birçok şeyden daha iyi anlatmaktadır.

Bu tutum, Türk basınında ABD'nin "gizli-kötü niyetleri" hakkında ciddi yorumcular tarafından (Akyol, 2004) aşağıdaki spekülasyonların yapılmasına yol açmıştır. Buna göre ABD'nin giriştiği hareket diğer askeri nedenlerin yanında; Türkiye'nin ikinci gümrük kapısını açma girişimini engellemeye ya da zorlaştırmaya yönelik bir adım olabilir, Kerkük'te uygulanan ve muhtemelen hızlandırılması planlanan Kürt politikasının bir provası olabilir, Türkmenleri sindirmeyi ve Türkiye'nin Irak'ın içindeki gelişmeleri etkileyemediğini göstermeyi amaçlamış olabilir, Ankara'ya. Kürtlerin bağımsızlık ilanı ve Kerkük'te demografik yapıyı değiştirmesi konularında müdahaleyi aklından bile geçirmemesi mesajları vermek olabilir. Son dönemde PKK terörünün tırmanması da bu listeye eklenebilir. Türkiye'de yaygın olan bir kanaate göre, Kürt-Amerikan ve hatta belki de İsrail tarafının Türkiye'yi Irak'a müdahale edemez hale getirmeye çalıştıkları iddiası göz önüne alınması gereken ciddi bir iddiadır.

Telafer türü olayların önüne geçmek için iki ülke arasında üst düzeyde danışmalar yapılması gerekliliği Washington'a anlatılmalıdır. Telafer'deki askeri hareket sadece Türkmenlerin yaşadığı şehirde gerçekleşmiş ve 100 bin kişinin şehri terk etmesine neden olmuştur. Ankara'yı doğrudan ilgilendirdiği açık olan böyle bir hareketin yapılmadan önce haber vermenin ötesinde üst düzey danışmalar yapılmış olmalıydı. Aksi takdirde hala telaffuz edilen "stratejik ortaklık" gibi kavramlar yanlış olmanın ötesinde acıklı bir içerik kazanabilirler. Yapılan üst düzey ziyaretler Türk-Amerikan ilişkilerini belki "yoğun bakım"dan çıkarmıştır ama tamamen tedavi ettiğini söylemek mümkün değildir. Irak hareketi öncesi yaşanan sert pazarlıklar, 1 Mart olayı, "kırmızı çizgilerin" aşılması ya da yıpratılması, Süleymaniye krizi, Irak'a asker gönderme tartışmaları ve ABD'nin bu talebini geri alması, Washington'un PKK konusundaki tavrı Türk-Amerikan ilişkilerinde ciddi tahribata neden olmuştur. Telafer olayı, müdahale sonrasında Türk tarafının bölgesel güvenliğinin tehlike altına girdiği olaylar listesine yeni bir halka olarak eklenmiştir.

ABD, Ankara'nın Irak'taki Türkmenlerin hamisi rolünü oynamaya çalışmasından memnun değildir ve bunu Türkiye'nin girişimlerine belli bir ilgisizlik göstererek hissettirmektedir. Ankara, Irak'ta kaos ortamının derinleşmesi halinde Iraklı Kürtlerin bağımsızlık düğmesine basabileceklerinden endişelenmektedir. Bu da bölgeye bir askeri müdahaleyi gerekli kılacaktır. Bölgede Türkiye'yi hiçe sayan karar ve uygulamalar bütün bölgenin güvenliğine zarar verecektir.. Aynı zamanda bu uygulamalar Türkiye'yi yeni arayışlara ve yeni güvenlik teorileri üretmeye itecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

ABD, 21. yüzyılda hegemonyasının devamını sağlamak amacı ile bütün dünyada yeni bir askeri-politik konuşlanma düzenine ve jeopolitik düzenlemelere başlamıştır. Washington'daki yönetimin bu politik hedefe ulaşmak için kullanmayı tercih ettiği yöntemler, ABD'nin emperyalist-imparatorluk politikalarını kolaylıkla benimseyebildiğini göstermektedir. ABD, 11 Eylül 2001'de kendi kıtasında inanılmaz saldırılara maruz kalmıştır. Bunun sonucunda, Eylül 2002'de Beyaz Saray tarafından yayınlanan "ABD Milli Güvenlik Stratejisi" isimli açık kaynağında; "ABD'nin, yeni dönemde milli çıkarlarını tek kutuplu dünya düzeni içinde hegemon güç olarak elde etme isteği ve bu çıkarlarını sağlayabilmek için dünya genelinde ekonomik, siyasi ve askeri üstünlük sağlama yoluna gideceği" (2002:1-2) ifadeleri yer almıştır. ABD, kendi çıkarlarına ulaşma yolunda hiç kimsenin "vazgeçilmez" olmadığını belirtmiştir (Edelman, 2004).

ABD bu hedefleri doğrultusunda ilk önceliği Orta Doğu'ya vermiştir. Orta Doğu'nun ve dolayısıyla Irak'ın önemi en iyi Büyük Ortadoğu Projesi adlı eserde belirtilmiştir. Eğer büyük Orta Doğu'da Avrupa etkili olursa, Avrupa dünyanın en büyük gücü haline gelir. Eğer Rusya kontrol ederse, Rusya büyük güç olur. Eğer ABD bu bölgeleri kontrol edemezse, büyümeyi bırakın küçülmek zorunda kalır ve dünya üzerindeki etkinliği azalır. Sadece askeri ve siyasal etkinliğini değil, ekonomik düzeyinin de gerilemesi sonucunu doğurur (Kaynak ve Gürses, 2006; 24).

Amerikan Başkanı BM'de yaptığı konuşmada bütün bir BM'yi tehdit ederek, ABD'nin gerekirse Irak'ı tek başına vuracağını açıklamıştır. Bu açıklama ile bir soğuk savaş kuruluşu olan Birleşmiş Milletlerin eski önemini yitirdiği, sadece ABD'nin kararlarını onaylayan bir noter haline geldiği anlaşılmıştır.

ABD, uluslararası meşru bir zemine dayanmayan, demokrasi ve özgürlük taşıyıcılığı yaptığını iddia ettiği Irak Müdahalesi ile BOP'nin önemli bir ayağını tamamlamıştır. Tüm ayrıntıları tam olarak netleşmeyen BOP'un esas amacının, bölgedeki enerji kaynaklarını ve bunların intikal yollarını kontrol etmek ve bölgeden kaynaklandığı değerlendirilen tehdidi önlemek olduğu bilinmektedir. Enerji kaynaklarını ve bunların bulunduğu bölgeleri kontrol etmek, diğer güçlerin bu kaynaklara ve pazarlara

ulaşmasını engellemek, ABD'nin hegemonik liderliğini ve dünya üzerindeki hakimiyetini devam ettirebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Potansiyel gücü ve artan jeopolitik önemi ile Orta Doğu'da etkili olan Türkiye (Fuller ve Lesser, 1993) büyük güçlerin bölgesel menfaat çatışmalarından etkilenir hale gelmiş ve bölgesel ve küresel politikalarda söz sahibi olabilmek ve dünya düzeninde etkin olarak yerini alabilmek için politikalar belirleme ihtiyacı içine girmiştir. Türkiye'nin Orta Doğu'ya olan coğrafi, tarihi ve kültürel yakınlığını, laik ve nüfusunun çoğu Müslüman demokratik bir ülke olmasını ve sahip olduğu diğer özelliklerini de iyi değerlendirmesi halinde, yeni dünya düzeninde etkin bir yer edinebilecektir.

2003 Irak müdahalesinden sonra Türkiye'nin milli güvenlik sorunlarında de büyük değişimler yaşanmıştır. Bunların en başında Irak'taki istikrarsız durumun devam etmesi nedeniyle her an ilan edilebilecek bağımsız bir Kürt devleti gelmektedir. Türkiye bu oluşuma karşı askeri güç kullanacağını defalarca açıklamıştır ama AB'ne üyelik yolunda ilerlerken, böyle bir girişimin uzun vadeli stratejik hedeflerine zarar vereceğinin ve dünya kamuoyunda saldırgan devlet olarak nitelendirileceğinin farkındadır. Türkiye bağımsız Kürt devleti oluşumunu ancak iki şekilde önleyebilir. İlk seçenek, bu sorunu ABD ile birlikte çözmektir. İkinci seçenek ise; Irak'ın yeniden yapılandırılmasında etkin rol oynamaktır. Bu noktada Türkiye için Türkmenlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye Irak'taki dengeleri ancak nüfus olarak etkili olabilecek potansiyele sahip Türkmenlerle sağlayabilir. Şifler ile Türkmenler arasındaki ilişkileri geliştirme bu konuda bir seçenek olabilir. 2003 Irak Müdahalesine kadar Türkmenlere yeterince destek sağlanamadığı için Türkmenler siyasi bir birlik oluşturamamış ve coğrafi olarak bölünmüşlük yaşamışlardır. Bunlara birde Türkmenlerin önce Araplaştırılmaya sonrada Kürtleştirilmeye çalışılması eklenirse Türkiye'nin işinin ne kadar zor olacağı kolayca görülebilir.

Kerkük hem tarihi zenginlikleriyle hem de sahip olduğu önemli petrol yatakları nedeniyle Kürtler için vazgeçilmez bir şehirdir. Kürtlerin Kerkük'ü, Kürdistan'ın Kudüs'ü olarak görmelerinin sebebi de kurulacak bağımsız Kürt devletinin zengin başkenti olarak düşünülmesidir. Bu nedenle kentin demografik yapısı bozulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin Kerkük'ün demografik yapısının bozulması konusunda çok ciddi önlemler alması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında ise Türkmenlerin siyasi

olarak bütünleştirilesi ve kültürel olarak korunmaları gelmektedir. Daha sonra da bölgeye olan Kürt göçünün durdurulması gerekmektedir. BM'in kayıtlarında bulunan yardım karneleri kullanılarak bölgeye kayıtlarda bulunmayanların yerleşmesi engellenebilir.

Bölgedeki İsrail varlığı da Türkiye'nin güvenlik kaygılarını arttırmaktadır. Zira İsrail'in yayılmacı politikaları tüm dünya tarafından bilinmektedir ve kimsenin Irak'ın Kuzeyinde ikinci bir İsrail devletine tahammülü olmayacaktır. İsrail'in ayrıca toprak bütünlüğünü sağlamış güçlü bir Irak'tan ziyade parçalanmış bir Irak'ı tercih edeceği gerçeği Türkiye'nin güvenliği için bir tehlike oluşturmaktadır.

Türkiye Müdahale sonrasında nükleer silahlanmayı hızlandırma yoluna giden İran'ın bu faaliyetlerini yakından takip etmelidir. Bugün için böyle bir tehlike yakın görünmese de uzun vadede İran Türkiye için bir tehdit unsuru olabilecektir. Bu nedenle Türkiye caydırıcı birtakım önlemler almalıdır.

Irak Müdahalesi sonrası NATO'da yaşanan büyük değişim, müttefiki olan Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. ABD, BOP'ne meşru zemin oluşturabilmek için NATO'nun görevlerini uluslararası terörizmle mücadele şeklinde genişletmek istemektedir. Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejilerini bu yönde yeniden değerlendirmesi, gelecekte oluşabilecek yapılara daha etkili yaklaşmasını sağlayacaktır.

Irak Müdahalesi öncesindeki tezkere krizi ve daha sonrasında gelişen olaylar Türkiye-ABD ilişkilerine zarar vermiştir. Müdahale sonrasında ABD bölgedeki faaliyetlerinde Türkiye'nin güvenlik kaygılarını kulak ardı eden bir tavır almış ve Telafer'e yapılan harekatta olduğu gibi, haber vermenin ötesinde üst düzey danışmanlar düzeyinde karar verilmesi gereken konularda bile Türkiye'yi geri plana itmeye başlamıştır. Bu anlayış hala telaffuz edilen stratejik ortaklık kavramına tamamen ters düşmektedir. Bu tür davranışlar Türkiye'nin güvenlik kaygılarını daha da arttırmaktadır. Oysa ki, BOP çerçevesinde Türkiye'nin ABD için öneminin giderek artması nedeniyle ilişkilerin daha iyi olması gerekmektedir. Diğer bir açıdan bakıldığında Türkiye, ulusal güvenliğini etkileyen Irak'ın yeniden yapılandırması konusunda en etkili güç olan ABD ile iyi ilişkiler geliştirmek zorundadır.

Irak Müdahalesi sonrasında meydana gelen ve Türkiye'nin güvenlik sorunlarının değişmesine neden olan bu gelişmelerden sonra Türkiye'nin bölgesel stratejik önemi çerçevesinde eski güvenlik politikasının incelenerek yeni güvenlik politikasının ne yönde oluşturulması gerektiği konusunun belirlenmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'nin güvenliği denildiği zaman, ülkenin devleti ve milleti ile var olan bölünmez bütünlüğü ve bu bütünlüğün yaşamsal devamlılığının anlaşılması gerekmektedir. Türkiye, üzerinde kurulu bulunan devleti ile bu devlete bağlı olarak yaşayan büyük nüfusunun meydana getirdiği ulusu ile bir siyasal sistemdir. Kendi içinde sistemsel bütünlüğe sahip bulunan Türkiye Cumhuriyeti ele alınırken, tıpkı diğer devletlerde olduğu gibi her şeyi ile bir bütün olarak ele alınmalı ve bu bütünün parçalan devletın unsurları biçiminde değerlendirilerek onların varlıklarının geleceği düşünülmelidir. 21. yüzyılın başlarında, geçen yüzyıl gelen devlet yapısı ile Türkiye Cumhuriyeti'nin var olabilmesi ve varlığını değişen koşullarda sürdürebilmesi, önemli bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgesel ve küresel güvenlik sorunları değiştiğine göre Türkiye de güvenlik politikasını bu yönde değiştirmelidir.

Devletlerarası ilişkilerde devletler diğer devletler üzerindeki etkilerini arttırmak, kendi çıkarları gerektirdiği zaman baskı yapmak ve diğer devletler aleyhine genişleme eğilimleri taşırlar. Bu da diğer devletler açısından tehlike ve tehdit yarattığı için ortaya güvenlik sorunları çıkarmaktadır. Irak Müdahalesi'nin yarattığı güvenlik sorunları da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak, bütün dünya egemenliği projelerinin ana hedeflerinden birisidir. Özellikle Türkiye'nin dünyanın jeopolitik merkezinde yer alması, Türkiye'yi dünya imparatorluğu kurmak isteyen bütün büyük güçlerin ortak hedefi konumuna getirmektedir. Jeopolitik kaynaklarda, dünya egemenliğini ele geçirmek isteyen bütün büyük güçlerin dünya ana karasının merkezini fethetmek zorunda oldukları belirtildiği için, dünyanın merkez ülkesi Türkiye bütün emperyal güçlerin ele geçirmek istedikleri bir dünya kalesidir. Türkiye bu açıdan genel bir tehdit ile karşı karşıyadır ve bu durum Türkiye Cumhuriyetinin geleceği açısından çok büyük bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. Türkiye'nin üzerinde kurulu bulunduğu topraklarda var olma ve varlığını koruyabilmesi bile çok büyük bir güvenlik sorunudur.

Jeopolitik açıdan önemli bir devlet olarak ortaya çıkan Türkiye, sahip olduğu risk konumu gereği dünyanın en büyük güvenlik sorununa sahip ülkelerinden birisidir. Türkiye, dünyanın kenarında ya da kıyısında kurulu bulunan bir küçük ülke olmadığı için, üzerinde kurulu bulunduğu önemli coğrafyada büyük güçlere karşı ayakta kalabilmek için güçlü olabilmek zorundadır. Türkiye bugünkü varlığı ile topyekün bir saldırı ile karşı karşıya kaldığı için kendi güvenliğini hiçbir başka ülkeye ya da büyük güçlerin kontrolü altındaki askeri ittifaklara bırakmamalıdır.

Uluslararası ilişkiler alanındaki tüm tehlike ve tehdit analizleri, sahip olduğu stratejik konum gereği Türkiye için de geçerlidir. Hatta Türkiye'nin konumu açısından bu tehlike ve tehditlerin ülkemiz için daha da fazla önem taşıdığı söylenebilir. Türkiye bu yönü ile kendi güvenlik sorununu çözebilmek için doğrudan bir güvenlik devleti olmak zorundadır. Hem kendisi için hem de bulunduğu bölge için güvenlik üreticisi bir devlet olabilmek için, büyük bir devlet yapılanmasına ve güçlü silahlı kuvvetlere gereksinim vardır. Türkiye ancak böylesine bir büyük yapılanma ile güvenlik sorununu çözebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dayanmış olduğu model açısından olaylar ve gelişmeler ele alınırsa, devletin laik, ulusal, demokratik, cumhuriyetçi, sosyal ve hukuk devleti olma özelliklerini tehdit eden, bunları ortadan kaldırmaya çalışan ya da sınırlayan tüm yeni durumlar ciddi tehdit kaynağıdır ve güvenlik sorunudur.

Ancak planlı ve düzenli bir politika ile güvenlik sorunu ile mücadele edilebilir. Yeni dünya düzeni sürecinde Türkiye için bu durum diğer ülkelerden çok daha acil bir durumdur. Kendi güvenlik sorununu algılayamayan ve bu doğrultuda ulusal çıkarları için girişimlerde bulunmayan hiçbir devlet ayakta kalamaz. Türkiye için de bir devlet olarak aynı gözlemi belirtmek gerekir.

Her devlet kendi merkezli ve kendi çıkarlarına öncelik vererek nasıl uluslararası ilişkiler düzenini değerlendiriyorsa, Türkiye de bağımsız bir devlet olarak benzeri doğrultuda hareket etme özgürlüğüne sahiptir. Türkiye kendi koşullarına göre iç ve dış örgütlenmelerini tamamlamak zorundadır. Ancak bu aşamadan sonra Türkiye'nin kendi bölgesindeki tehditlere karşı güvenlik girişimlerinde bulunması mümkün olabilir. Her dönemin uluslararası ilişkiler düzeni farklı olduğu için, değişen güç dengelerine ve ilişki düzenlerine göre, güvenlik kavramı da değişiklik gösterir. Eski dönemin koşullarında gündeme gelmiş olan bir güvenlik örgütlenmesi yeni dönemin koşullarında eskiyebilir

ve geçerliliğini yitirebilir ya da kendisi başlı başına bir güvenlik sorunu durumuna gelebilir. Bu nedenle her ülke değişim süreci içerisinde yerini yeniden belirlemek ve her aşamada ortaya çıkan güçler dengesini yerinde hesaplayarak ona göre adım atmak durumundadır. Değişen her koşul yeni bir güvenlik sorunu meydana getirir. Değişim içerisinde ortaya çıkan her yeni durum beraberinde eskisinden çok farklı bir güvenlik sistemini zorunlu kılar.

Soğuk savaş sonrası dönemde küreselleşme sürecinin başlaması başlı başına yepyeni bir durum ortaya çıkarmış ve bu doğrultuda bütün ülkelerin güvenlik analizleri değişiklik göstermiştir. Irak Müdahalesi sonrasında gelişen olaylar da buna benzer şekilde bölge ülkelerinin güvenlik analizlerini değiştirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin de güvenlik sorunları değişmiştir.

Yeni dönemde dış saldırı ile zorlanan ABD'nin dünya hegemonyası kurma girişimlerine karşı belirli bölgelerdeki devletlerin biraraya gelerek, bölgesel birlikler oluşturma çabası içine girdikleri görülmektedir. ABD'ye, önce Avrupa ülkeleri karşı çıkmaya başlamışlar daha sonra da Asya ülkelerinin, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin benzer girişimlere yöneldikleri görülmüştür. Avrupa ortak pazarı bir kıtasal birliğe yönelirken, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin de bölgesel birlikleri gündeme getirdiği görülmüştür. Bu doğrultuda dünyanın ortalarında yer alan ülkeler arasında Türk Birliği, Arap Birliği ya da İslam Birliği oluşturulması gündeme gelirken, Rusya eski Sovyet Cumhuriyetlerini Bağımsız Devletler Topluluğu adı altında yeniden biraraya getirebilmenin girişimlerini sürdürmüştür.

Bölgesel birliklerin ABD'nin dünya hegemonyasına karşı ortaya çıkması ile beraber, Türkiye'nin merkezinde yer aldığı dünyanın merkezi bölgesinin ne olacağı konusu önemli bir sorun olarak gündeme gelmiş ve Türkiye'yi doğrudan doğruya tehdit etmeye başlamıştır. Soğuk savaş döneminde doğu ve batı blokları arasında güçler dengesine oturmuş biçimde konumlanan Orta Doğu'nun, yeni dönemde ne olacağı konusu dünyanın büyük güçlerini karşı karşıya getirmiştir.

Orta Doğu'daki sorun otorite boşluğundan kaynaklanmaktadır. Merkezi alanda yer alan; Türkler, Araplar ya da Müslümanlar diğer kutuplar gibi komşuları ile biraraya gelerek büyük bölgesel ya da kıtasal siyasal yapılanmalara giderlerse, küresel güçlerin bölge üzerindeki etkileri daha az olacaktır. İşte bu durumu dikkate alan, ABD Irak müdahalesi

ile böyle bir alternatifi önlemek istemekte, Orta doğu'da kendi inisiyatifi ile kuracağı bölgesel birlikteliği dünyanın jeopolitik merkezi olarak gene kendi denetimi altında gerçekleştirmek istemektedir. Bu nedenle ABD, Büyük Orta Doğu Projesi adı bir siyasal planı ortaya atarak, kendisini haklı gösteren bir saldırı ve baskı planını dünya kamuoyuna kabul ettirmek istemektedir.

Günümüzde Türkiye'nin güvenliği, olağan güvenlik sorunlarının ötesinde böylesine büyük bir geçiş sürecine ve küresel planlara bağlı görünmektedir. Dünyanın bölgesel birlikler ile çok kutupluluğa yöneldiği bir dönemde süper güç konumunu korumak isteyen ABD ve onun stratejik ortakları küresel imparatorluk projesinden vazgeçmemektedirler. Böyle bir aşamada Türkiye'nin varlığı ve güvenliği tek kutupluluk ile çok kutupluluk arasında cereyan eden çekişmeye bağlı görünmektedir. Avrupa Birliği bir kutup oluşumu olarak Türkiye ve bölgesi ile yakından ilgilenmekte ancak dünyanın merkezindeki çekişmeden ortaya çıkan sorunların Avrupa kıtasına taşınmasına izin vermemekte ve bu nedenle de Türkiye'yi bekleme odasında kontrol altında tutmaya devam etmektedir. Türkiye'yi içine almayan AB Türkiye'yi kendi haline bırakmadan, Türkiye'yi tampon ve köprü olarak kullanma peşindedir.

İsrail'in güvenliği, kendi petrol şirketlerinin çıkarları ve gene kendi hegemonya planlarının gereği için Irak'a askeri müdahale yapan ABD, bu askeri maceranın yükünü NATO üyeleri ile paylaşarak kendisini zor durumdan kurtarmak istemektedir. Türkiye bu durumda hem örgütün bir üyesi olarak büyük bir tehdit ile karşı karşıyadır. NATO'nun bir savaş mekanizmasına dönüştürülmesi ve ABD'nin hegemonya planları doğrultusunda kullanılması üyesi olarak Türkiye'yi sonu belli olmayan bir maceraya sürüklemektedir. Ayrıca NATO'nun Büyük Orta Doğu Projesinin gerçekleştirilmesi için kullanılması girişimleri içinde de, bölge ülkesi olarak Türkiye çok ciddi bir bölgesel savaş tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Zorla yaratılmak istenen bu durum, hem bölge ülkeleri için hem de dünya barışı için çok önemli bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. Türkiye bu yüzden komşuları ile karşı karşıya gelerek, savaş tehlikesine maruz kalmaktadır.

Soğuk savaş sonrasında sıcak çatışma bölgelerinin hemen hemen büyük çoğunluğunun Orta Doğu ve civarında yer alması, bu bölgeler arasında merkezi bir ülke olarak yer alan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve güvenliğini açıkça tehdit etmektedir. Türkiye

kendisinin dışında olan nedenlerden dolayı da çok ciddi bir tehdit altındadır ve bu nedenle de giderek büyüyen güvenlik sorunu ile de karşı karşıyadır. Dünya çıkarlarının, Türkiye'nin bulunduğu bölgede kesişme ve çatışma süreçlerine girmesi nedeni ile Türkiye ile beraber tüm komşuları da bölge ülkeleri olarak her türlü askeri macerayı gündeme getirecek saldırı tehditlerin altında bulunmaktadır.

Türkiye'nin merkezinde yer aldığı bölgenin bütünü için şimdiki devlet yapılarının dışındaki modeller devrede olduğu için, bu yeni modelleri gerçekleştirmek isteyen ABD, kendi istediği siyasal yapıyı kurabilmek üzere, bölge devletlerini zorlamaktadır. Bölgeyi bir bütün alan olarak ele alan yeniden yapılanma projelerinde, ABD'nin kendi merkezli bir yaklaşımı ısrarla sürdürdüğü görülmektedir. Bölgenin yeniden düzenlenmesinde etnik ve dinsel sorunlar öne çıkartılarak kozmopolit federasyon modelleri hazırlanmakta ve bu doğrultuda Yakın ve Orta Doğunun ulusal ve üniter yapıları ile devletlerini dışarıdan emperyal politikalarla zorlanmaktadır. İsrail'de bu durumdan yararlanarak bütün orta Doğu'yu ele geçirmek ve kendisinin merkezinde yer aldığı bir büyük federasyonu kurmak için çaba göstermektedir.

Son yıllarda ortaya çıkan olaylar ve gelişmeler bu olumsuz durumu doğrular biçimde birbirini izlemektedir. İşte bu aşamada en başta müttefikleri tarafından olduğu gibi kabul edilmeyen ve NATO gibi eskiden kalma ittifaklarla yeni dönemde emperyal güçlerin çıkarları doğrusunda kullanılmak istenen Türkiye Cumhuriyetinin, bu özel durumdan kaynaklanan çok büyük bir güvenlik sorunu olduğu artık iyice kesinlik kazanmıştır.

Dünyadaki büyük değişimin gündeme getirdiği yeniden yapılanma aşamasında en fazla tehdit altında kalan ülke olarak Türkiye'nin yeniden ittifaklarına ve güvenlik anlaşmalarına bakmasının zamanı gelmiştir. Soğuk Savaş döneminden kalma ittifakların küreselleşme çağında eski anlamını yitirdiği görülmektedir. Atlantik ittifakının dışında bir yapılanmaya giden Avrupa Birliği'nin ayrı bir orduya yönelmesi Türkiye'yi çok ciddi bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Türkiye Orta Doğu'da ABD'nin çıkarları doğrultusunda hareket ederse bütün bölge ülkeleri ve komşuları ile karşı karşıya gelebilir. Türkiye Cumhuriyeti, kendisi ile benzer tehdit altına giren komşuları ile yeni bir işbirliğine girmelidir.

Jeopolitik konumu nedeniyle, böylesine bir aşamada Türkiye en fazla güvenlik sorunu olan bir ülkedir. Türkiye bu çerçevede yeni güvenlik sorununu algılayarak, buna uygun bir güvenlik devleti yapısını gerçekleştirmelidir. Normal koşullarda var olan iç ve dış güvenlik yapılanması yenilenerek daha da güçlendirilmeli ve bölgedeki sıcak çatışmalara karşı, bölgesel bir güvenlik örgütlenmesi bütün bölge ülkelerinin katılımı ile gündeme getirilmelidir. Batı ittifakının çöktüğü, bölgesel oluşumların öne geçtiği bu aşamada, emperyalist saldırılara ve savaş tehlikelerine karşı kesinlikle dünyanın merkezi bölgesinde bir bölgesel güvenlik örgütlenmesine gereksinme vardır. Türkiye artık bağımsız bir dış politika ile kendi bölgesindeki birliğin oluşumu için öne çıkmalı ve yeni bir güvenlik paktı ile güvenlik sorunlarını önlemelidir. Böylesine bir adım ile Türkiye hem kendi güvenliğini hem de bölge ve dünya barışına katkı yapabilir.

Bütün değişim süreçleri var olan siyasi yapılar için güvenlik sorunları yaratırlar. Böylesine değişim dönemlerinde güvenliğe önem vererek ayakta kalabilen ve varlığını koruyabilen devletler yeni dönemde daha şanslı olabilirler. Merkezi devletler etrafında gündeme gelen bölgeselleşme eğilimleri bu durumun açık bir göstergesidir. Günümüzde, komşularını kendine bağlayan yeni politikaları büyük devletler ısrarlı biçimde uygulamaktalar, kendilerinin merkezinde yer alacağı bölgesel birlik girişimleri ile öne çıkmaktadırlar. Büyük devletler çevrelerinde kendilerine bağımlı küçük ve zayıf devletler istedikleri için ülkelerin küçülmeleri doğrultusunda etnik ve dinsel ayrılıkları körükleyerek, bölücülük politikalarına öncelik vermektedirler. Türkiye’ de böyle bir tehditle karşı karşıyadır ve güvenlik politikalarını bu tehdide göre değerlendirmelidir.

Türkiye kendisinden büyük emperyal güçlere karşı ulusal varlığını korurken, sahip olduğu jeopolitik konumun imkanlarını kullanmak durumundadır. Sahip olduğu stratejik durumun avantajlarını koruyabilen ve bunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilen orta boy ülkelerin kendisinden büyük emperyal güçlere karşı kendini koruma şansı vardır. Kendini koruyabilen orta boy devletler stratejik konumlarına dayanan dış politikalar geliştirebilirlerse, o zaman emperyal güçlere karşı koyabilirler ve alternatif siyasal oluşumları kendi çıkarları doğrultusunda gündeme getirebilirler.

Bu ülkelerin ortaklaşa saldırdığı Orta Doğu bölgesinin diğer ülkeleri ile beraber Türkiye için güvenlik sorunu, batı ülkelerinden çok daha fazladır. Batılı ülkeler daha az terör ve savaş tehlikesi ile karşı karşıya iken, ulusal güvenlik devletine dönüşmeye öncelik

veriyorlarsa, bu durumdan Türkiye ve komşularının önemli dersler çıkartması gerekmektedir. Türkiye'nin güvenliği için her türlü dış yönlendirmenin ötesinde gerçekçi durum değerlendirmelerine gereksinme vardır. Türkiye Cumhuriyeti uluslararası hukuktan gelen, kendi varlığı ile ilgili bütün haklarını her türlü dış etkinin ve yönlendirmenin ötesinde kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmak zorundadır, aksi takdirde Türkiye'nin güvenliğinden söz edebilmek son derece zor olacaktır. Türkiye'nin varlığını koruyabilmesi için güvenliğine önem vermesi gerekmektedir. Bu nedenle Irak Müdahalesi sonrasında bölgesinde meydana gelen gelişmeler ışığında Türkiye, kendi güvenlik politikalarını kendisi oluşturmalı ve uygulamalıdır.

KAYNAKLAR

- AĞACAN, Kamil, (2001), “ Bir Özerkliğin Anatomisi: Gürcistan-Acaristan İlişkileri”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 14.
- AĞCAN, Hasan, (2004), "İsrail Ve Kürtler... Mossad'in Kürt Senaryoları, *Ekspress*, 8 Temmuz.
- AKYOL, Taha, (2004), "ABD kuşku yaratıyor", *Milliyet*, 15 Eylül.
- ALDİNGER, Charles, (2004), "NATO Genel Sekreteri: NATO'nun Irak'taki Rolü BM'ye Bağlı" , Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Reuter, 30 Mart.
- ALİOĞLU, Elçin, (2003), "Kürt Kartı", *Ekspress*, 26 Aralık.
- ALP, İlker, (2001), “Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 17.
- ALP, İlker, (1998), “Misak-ı Milli”, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
- AMES, Paul, (2004), "Iraklı Lider Allavi NATO'dan Daha Fazla Yardım İstedi", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, AP, 11 Mayıs.
- ANKARA ÜNİVERSİTESİ SBF, (1977), "Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ANTACHOPOULOS, Daphne, (2005), "Ayrılmak Yerine Kürt Nüfuzu", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Deutsche Welle*, 08 Şubat.
- ASAM, (2004a), *Jeopolitik Gündem*, No. 31, Mayıs.
- ASAM, (2004b), *Jeopolitik Gündem*, No. 35, Eylül.
- ASAM, (2003), *Jeopolitik Gündem*, No. 24, Ekim.
- BALDWIN, David , (1989), “Paradoxes of Power”, Oxford.

- BARZANİ, Mesut, (2002), "EI-Hareke EI-Taharruriye EI-Kurdiye", (Stratejik Analizden aktaran), Cilt 3, Erbil.
- BBC, (2004), " NATO and Iraq", BBC News, 18 Aralık.
- BBC, (2003), "US pulls out of Saudi Arabia",BBC News, 29 Nisan.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2984547.stm
- BEAUJEAN, Otter, (1997), "Syncretistic Religious Communities In The Near East", Brill, Leiden.
- BENGIO, Ofra, (1996), "Irak'ın Toprak Bütünlüğü Tehdit Altında", *Avrasya Dosyası*, Cilt 3, Sayı 1.
- BERBEROĞLU, Enis, (2003), "2. İznin Adresi NATO Mu Yoksa TBMM Mi?", *Hürriyet*, 26 Ocak.
- BESALEL, Yusuf, (2000), "Yahudi Tarihi", Universal Yayın-Yapım, İstanbul.
- BİRAYETİ, (2002), "Walamek Bo Kısakani Veziri Bergiri Turt Serdemi Zımani Haraşe Beserçu", Çev. Stratejik Analiz, *Birayeti*, 21 Ağustos.
- BOCK, P.G. ve Morton Berkowitz, (1966), "The Emerging Field of National Security", *World Politics*, Cilt 19.
- BOOTH, Ken, (1991); "Security And Emancipation", *Review of International Studies*, Cilt 17, No 4.
- BOULDING, Kenneth, (1963), "Towards a Pure Theory of Threat Systems", *American Economic Review*, Vol 53.
- BRODIE, Bernard, (1950), "National Security Policy and Economic Stability", *Yale Institute for International Studies Memorandum*, No 33, New Haven.
- BRODIE, Bernard, (1949), "Strategy as a Science", *World Politics*, Vol.1.
- BROWN, Harold, (1983), "Thinking About National Security; Defense and Foreign Policy in a Dangerous World", *Boulder*.

- BUZAN, Barry, (1984), "Peace, Power and Security", *Journal of Peace Research*, Vol 21.
- BUZAN, Barry ve R. Jortez, (1981), "Change and the Study of International Fealtions: The Evaded Dimension", New York.
- CHATHAM HOUSE, (2004), "Iraq in Transition: Vortex or Catalyst?", *Chatham House Middle East Programme Briefing Paper*, 04/02 Eylül.
- CALMES, Jackie, (2004),"Chirac, Nato İçin Irak'ta Daha Geniş Bir Rol Olmadığını Yeniden Vurguladı" , Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The Wall Street Journal*, 10 Haziran.
- CNN, (2004) "Iran, Egypt Move Toward Normal Relations", 6 Ocak. <http://www.cnn.com/2004/WORLD/meast/01/06/iran.egypt.ap/>
- CUMHURİ İSLAMİ, (2003), "Irak'ın Yapılanmasına Katılmada Siyonistlerin Hedefleri", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 27 Ekim.
- CURTİSS, Richard, (2003), "İsrail Batılı İstihbarat Ajanslarını Nasıl Manipüle Etti", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Arap News*, 19 Aralık.
- ÇOBANOĞLU, Macit, (1994), "Türkiye-Irak İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", Harp Akademileri Yayını, İstanbul.
- DAHI, Robert ve Charles Lindblom, (1953), "Politics, Economics and Welfare", New York.
- DAVID, S., (1998), "The Primacy of internal War", *St. Martin's Press*, New York.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (2001), "Stratejik Derinlik", Küre Yayınları, İstanbul.
- DEDEOĞLU, Beril, (2002), "Orta Doğu Üzerine Notlar", Derin Yayınları, İstanbul.
- DELLİ, Hurşid, (2004), "İsrail-Kürt İlişkileri Üzerine", *El Beyan*, 26 Ağustos.

- DELROSSO, S., (1995), "The Insecure State: Reflections on "the State" and "Security" in a Changing World", *Daedalus*, Vol. 124, No. 2.
- DEMİRAL, Nejdet, (2004), "Türkiye'nin 2005 Yılında Orta Doğu Politikası Ne Olmalıdır", *Stratejik Analiz*, Aralık.
- DEMİRCİ, Naif, (1990), "Dünden Bugüne Kerkük", İstanbul.
- DORREFŞANİ, (2003), "Irak Ve İsrail'in Emelleri", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *İran*, 1 Aralık.
- DUNN, Frederick, (1949), "The Present Course of International Relations Research", *World Politics*, Vol. 2.
- EDELMAN, Eric, (2004), " Uluslararası Güvenlik ve Strateji ", Ankara, 16 Aralık.
- EDMONDS, C., (1957), "Kurds, Turks and Arabs. Politics, Travel And Research In North-Eastern Iraq, 1919-1925", Oxford University Press, London.
- EL BEYAN, (2003), "Irak Üzerindeki Siyonist Emeller", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 4 Kasım.
- EL RİYAD, (2004), "İsrail'in Kuzey Irak'a 150 Bin Yahudi Yerleşimci Gönderme Planı Çerçevesinde İlk 150 Kişilik Kafile Bölgeye Gönderildi", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *El Riyad*, 18 Şubat.
- EL-SURÇİ, Ömer, (1999), "Mısır Vilayet EI-Musul,Kürdistan", Çev. Stratejik Analiz, *El-Cunubiye*, Süleymaniye .
- EMİN, Kürde, (2002), "El-Cahil Adu Nefsih we EI-Mutecahil Adu El-Camii", Çev. Stratejik Analiz, 02 Haziran.
- EMİN, Kürde, (2001), "Kerkük Hie Kudüs Kürdistan, Lizalike Yutalibu Biha EI-Ekrat", Çev. Stratejik Analiz, 20 Nisan.
- ERDEMLİ, Özgül, (2001), "Çatışma Sürecinde Uluslararası Bir Çözüm Arayışı", *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 17.

- ERDEMLİ, Özgül, (2000), "İsrail'in Irak Politikasına Bir Bakış", *Avrasya Dosyası*, Cilt 6, Sayı 3.
- FAİNARU, Stevie, (2004), "Masked Informer Leads U.S. Search For Insurgents", *Washington Post*, 15 Eylül.
- FAREYDİ, Nureddin el, (2004), "NATO'nun Irak'a Müdahalesi Büyük Orta Doğu Projesindeki Genişletilmiş Rolünün Başlangıcı", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *El Hayat*, 29 Haziran.
- FERGEYİ, Abdullah, (2003), "Tenzif Saha EI-Maareke", Çev. Stratejik Analiz, *Habat Dergisi*, sayı 1124.
- FLANAGAN, S., (2001), "Meeting the Challenges of the Global Century", London.
- FİELDDHOUSE, D., (2002), "Kurds, Arabs & Britans: The Memoirs of Wallace Lyon in Iraq 1918-44", Tauris, London.
- FRANCHİ, Howard, (2005), "Seçimler ABD'nin Irak'taki Rolünü Nasıl Etkileyecek?", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The Christian Science Monitor*, 15 Şubat.
- FRIEDMAN, George, (2004), "Iraq, Iran and Saudi Arabia", *The Stratfor Weekly*, 3 Haziran. http://auto_sol.tao.ca/node/view/671
- FULLER, Graham ve Ian Lesser, (1993), "Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China Bouders", Westview, Rand.
- GAGNON, A. ve J. Tully, (2001), "Multinational Democracies", Cambridge University Press.
- GALLIE, W., (1956), "Essentially Contested Concepts", *Proceedings of the Aristotelian Society*, N.S., Vol. 56.
- GAMBİLL, Gary, (2003), "The American-Syrian Crisis and the End of Constructive Engagement", *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 5, No. 4, Nisan. http://www.meib.org/articles/0304_s1.htm

- GANEM, Abdülhamit, (2005), "Yakında Irak'ta Kürt Devletinin Kuruluşu İlan Edilecek", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Soot El Shaab*, 05 Temmuz.
- GOLDMAN, Kjell , (1995), "Im Westen Nichts Neues: Seven International Relations Journals in 1972 and 1992", *European Journal of International Relations*, Vol. 1.
- GRAY, John N., (1977), "On the Contestability of Social and Political Concepts", *Political Theory*, Vol. 5.
- HARVEY, David, (2001), "Spaces of Capital -Towards a Critical Geography", *Routledge*, Vol. 15.
- HASAN, Mazin, (2006a), "Irak'ta Şii, Sünni Ve Kürt Siyasal Mücadelesi Kerkük", *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 20 Şubat.
- HASAN, Mazin, (2006b), "Irak'ta Güney Federasyonu", *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 5 Ocak.
- HASAN, Mazin, (2006c), "Irak'ta Referandumun Sonuçları" *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 25 Ekim
- HASAN, Mazin, (2006d), "Iraklı Şiiiler İle Abd'nin Balayının Sonu Mu Geldi? ", *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 13 Mart.
- HASAN, Mazin, (2006e), "Irak'ta Hükümet Krizi", *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 10 Şubat.
- HASAN, Mazin, (2006f), "Irak'ta Hükümetin Oluşumu Ve Sorunlar", *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 20 Ocak.
- HASAN, Mazin, (2006g), "Irak'ta Hükümet Krizinin Çözüm Yolları" *Günlük Değerlendirme Bülteni, ASAM*, 12 Nisan.
- HAZELTON, F., (1994), "Iraq Since The Gulf War: Prospects For Democracy", Zed Books, London.

- HERSH, Seymour, (2004), "As June 30th approaches, Israel looks to the Kurds", *The New Yorker*, 28 June.
- HITCH, Charles, (1960), "National Security Policy as a Field for Economics Research", *World Politics*, Cilt 12.
- HOCK, D., (2001) "Institutions in the Age of Mindcrafting", Featherstone.
- HUNTINGTON, Samuel, (1993), "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 3.
- HÜRMÜZLÜ, Erşet, (2002), "EI-Turkman ve El-Vatan El-Iraki", Yıldız Yayıncılık, Kerkük.
- İRO, (2005), "Kürtlerin Irak'a Karşı Güvensizliği", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Neue Zürcher Zeitung*, 6 Ocak.
- İSMAEL, Jacqueline, (1994), "The Gulf War and the New World Order", University of Florida.
- KALAYCI, Hüseyin, (2003), "Çoğulcu ve Demokratik bir Federalizme Örnek: Kanada Modeli ve Ayrılıkçı Ouebec Hareketi", *Stratejik Analiz*, cilt 4, no:44.
- KADİ, Halit (2005), "Irak'ın Taksimi Ve Sykes-Pıcot Anlaşması", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Rose El Youssef*, 26 Aralık.
- KADİR, Kerim, (2002), "Kerkük Le Ktibe Mijuiyekanda", Çev. *Stratejik Analiz*, *Birayeti*, 29 Ağustos.
- KANDAHARİ, Şadi (2005), "ABD Demokrasi Hediyesi Karşısında Arapların Şüphesi", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Kuds*, 7 Şubat.
- KARADAGHI, Kamran, (2004), "Irak Kürtleri İsrail İle İşbirliği Yapmıyorlar", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The Daily Star*, 04 Ağustos.
- KARADAĞ, Raif, (2004), "İsrail, Orta Doğu ve Amerika", Emre Yayıncılık, İstanbul.

- KASIM, Kamer, (2003), “Amerika'nın Orta Doğu Politikası Çerçevesinde Irak Krizi”, Sayı 3, 15 Şubat.
- KASIM, Kamer, (2000), “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası ABD-İsrail ilişkileri”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 6, Sayı 2.
- KAYNAK, Mahir ve Emin Gürses, (2006), "Büyük Ortadoğu Projesi", Timaş Yayınları, İstanbul.
- KERKÜK, İzzettin, (1963), “Kerkük Katliamı'nın 4. Yıldönümü”, Türk Kültürü, İstanbul.
- KNORR, Klaus, (1973), “National Security Studies: Scope and Structure of the Field”, *National Security and American Society Theory*, Lawrence.
- KNORR, Klaus ve Frank N. Trager, (1977), “Economic Issues and National Security”, Lawrence.
- KOÇ, Bahadır, (2004), “2004'ten 2005'e Türk-Amerikan İlişkileri”, *Stratejik Analiz*, Aralık.
- KOÇ, Bahadır, (2002), “İyi, Kötü ve Çirkin: ABD'nin Orta Doğu Politikaları”, *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 21.
- KULOĞLU, Armağan, (2004), "Küresel Gelişmeler Karşısında Türkiye ve Türk Dış Politikası", *Stratejik Analiz*, Cilt 5, No. 56, Aralık.
- KULOĞLU, Armağan ve Birgül Demirtaş, (2000), “ Türkiye'nin Anlaşılamayan Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Stratejisi”, *Stratejik Analiz*, Cilt 1, Sayı 8.
- LAÇİNER, Sedat, (2003a), “Irak Krizi: Orta Doğu'nun Yeniden Yapılandırılmasının İlk Aşaması Mı?”, *Stratejik Analiz*, Mart.
- LAÇİNER, Sedat, (2003b) “Ortadoğu'yu Korkutan Saddam Mı, ABD Mi?”, *Zaman*, 29 Ocak.

- LAÇİNER, Sedat, (2003c), "ABD'nin Irak Operasyonu: Bir İsrail Projesi mi?", *Stratejik Analiz*, Sayı 3, 15 Şubat.
- LAKELY, James, (2004), "NATO'nun Irak'ta Rol Alması Bekleniyor", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The Washington Times*, 26 Haziran.
- LEFFLER, Melvyn, (1990), "National Security", *Journal of American History*, Vol. 77.
- McGARRY, John, (2004), "Constructing a Federation in Irak: Lessons from Canada and other Multi-national Federations", Oxford University Press.
- McGARRY, John ve Brendan O'Leary, (2003), "Federation, Conflict Regulation and Ethnic Power-Sharing", American Political Science Association.
- MARQUARDT, Erich, (2004), "Saddam's Capture Offers No Reprieve from Insurgency", *Power and Interest News Report*, 7 Ocak.
http://www.pinr.com/report.php?ac=viewjeport&reportjd=129&language_id=1;
Tom Lasseter
- MARQUİS, Christopher, (2003), "Powell, NATO Ve BM'nin Irak'ta Daha Fazla Rol Üstlenmesi Çağrısında Bulundu" , Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The New York Times*, 5 Aralık.
- MEMRI, (2004), "Intellectuals Petition for Democratization and Reform in Syria", *MEMRI Special Dispatch Series*, No. 668, 26 Şubat.<http://www.memri.org/bin/articles.cgi?Area=reform&ID=SP66804>
- MENA, (2003), "Mossad Suriye, İran, Türkiye Sınırında Gizli Bürolar Açıyor", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *El Beyan*, 07 Kasım.
- MITTLEMAN, J., (2002), "Globalization: An Ascendant Paradigm?", *International Studies Perspectives*, Cilt 3, No: 1.

- MUHAMMED, Basil, (2004), "NATO, Irak Ulusal Muhafızlarından Altı Tümeni Silahlandırıp Eğitecek", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *El Hayat*, 10 Kasım.
- NASIH, Rıza, (2003), "Maksatlı Yatırım", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Horasan*, 28 Ekim.
- NEGUS, Steve (2005), "Kürtler Ayrılma Hayalleri Kuruyorlar", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The Financial Times*, 8 Eylül.
- NESİBLİ, Nesib, (2001), "Doğu-Batı Ekseninde Azerbaycan", *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 20.
- Noel,S., (1997), "Canadian Responses to Ethnic Conflict: Consociationalism, Federalism And Control", *The Politics of Ethnic Conflict Regulation*, Routledge, Londra.
- NYE, Joseph ve M. Lynn Jones, (1988), "International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field", *International Security*, Vol. 12.
- O'Leary, Brendan, (2003) "Multi-national Federalism, Federacy, Power-Sharing & The Kurds of Irak", Foundation Conference Center, George Washington University. 12 Eylül.
- ÖZCAN, Mustafa, (1994), "Orta Doğu Denklemine Türkler Kürtler Araplar Yahudiler", Marifet Yayınları, İstanbul.
- ÖZDAĞ, Ümit, (2004), "Irak'ta Amerikan Ve Türk Politikaları", Asam Yayınları, Sayı:2.
- ÖZMEN, Hasan, (2002), "EI-Turkmen Fi El-Irak we Hukuk El-Insan", (Stratejik Analizden aktaran), Ankara.
- PETERSON, John ve Hugh Ward, (1995), "Coalitional Instability and the New Multidimensional Politics of Security: A Rational Choice Argument for US-EU Cooperation", *European Journal of International Relations*, Vol 1.

- RAPHAELİ, Nimrod (2005), "Irak Kürdistanı'ndan Demokrasi Dersleri Almaya", Çev.,
Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, The Middle East
Media Research Institute, 8 Eylül.
- RİCHBURG, Keith, "NATO'nun Irak Konusunda Karara Varması Engellendi" , Çev.,
Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Washington Post*, 23
Ocak.
- ROBERTSON, R., (1995), "Glocalization: Time - Space and Homogeneity -
Heterogeneity", Sage Publications.
- ROCHER, François, (2005), "Souverainete et Nationalismes Ethnocentrique",
Relations, Ekim.
- ROMDAN, Peter, (2000), "Uneasy Giant, Challenges to American Predominance",
Nixon Centre.
- ROSENAU, James, (1997), "Along the Domestic Foreign Frontier: Exploring
Governance in a Turbulent World", Cambridge University Press, Cambridge.
- ROSENAU, James, (1990), "Turbulence in World Politics: A Theory of Change and
Continuity", *Princeton University Press*, New Jersey.
- ROSENAU, James, (1983), "Fragmegrative Challenges to National Security",
Understanding, U.S.
- SAATÇI, Suphi, (2003), "Tarihten günümüze Irak Türkmenleri", Ötüken, Ankara.
- SAATÇI, Suphi, (1996), "Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı", TTT Vakfı
Yayını, İstanbul.
- SAMANCI, Kadir, (1999), "El-Tarih El-Siyasi ü Turkman El-Irak, Dar El-Saki",
(Stratejik Analizden aktaran), Beyrut.
- SAREM (Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi), (2002), "Irak'ın Kuzeyinin Dünü ve
Bugünü", SAREM Yayınları, Ankara.

- SEYMOUR, Hersh, (2004), "Plan B", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *The New Yorker*, 28 Haziran.
- SCHELLING, Thomas, (1960), "The Strategy of Conflict", Cambridge.
- SCHULTZ, Richard, Roy Godson ve Ted Greenwood , (1993), "*Security Studies for the 1990s*", New York.
- SINGER, M., ve A. Wildavsky, (1993), "The Real World Order: Zones of Peace Zones of Turmoil", *Chatham House Publishers*, New Jersey.
- SKOLNIKOFF, E., (1993), "The Elusive Transformation: Science, Technology and the Evolution of International Politics", *Princeton University Press*, Princeton.
- SMOKE, Richard, (1975), "National Security Affairs", *Handbook of Political Science*, Vol. 8.
- SORENSEN, G., (2001), "Changes in Statehood: The Transformation of International Relations", Palgrave, New York.
- SUNAR, Engin, (2003), "Kerkük'te Uyumayalım! ", *Yeniçağ*, 21 Nisan.
- SWANTON, Christine, (1985), "On the Essential Contentedness of Political Concepts", *Ethics*, Cilt 95.
- ŞEN, Alper, (2003), "ABD'nin Irak Savaşı'nın Olası Olumsuz Etkileri Hakkında Bazı Fikirler", *Stratejik Analiz*, Mart.
- ŞULTZ, Evgeniy, (2003), "Nato Herşeye Kadir Mi?", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Centran*, 19 Kasım.
- TARIK, Kafala, (2003), "Analysis: Saudi Arabia Under Fire", *BBC News Online*, 13 Mayıs. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3023913.stm
- TICKNER, (1995), "Revisioning Security", *Daedalus*, Vol.124.
- THE NATIONAL SECURITY STRATEGY OF THE U.S.A., (2002), "Overview of America's International Strategy", September.

- TİŞEYAR, Mandana, (2004), "NATO'nun Doğu'ya Yeni Bakışı", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Şark*, 11 Ağustos.
- TUĞRUL Zeynep, Evren MESCİ ve Zülfikar Ali AYDIN, (2003), "Kerkük'te Korkulan Oldu", *Sabah*, 24 Ağustos.
- TÜRKOĞLU, Emir, (2001), "1990'larda Yunanistan'ın Balkan Politikası ve Balkanlar'da Artan Ekonomik Etkinliği", *Stratejik Analiz*, Cilt 2, Sayı 20.
- ULLMAN, Richard, (1983), "Redefining Security", *International Security*, Cilt 8.
- WALT, Stephen, (1991), "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, Vol.35.
- WALTZ, Kenneth, (1993), "Theory of International Politics", *International Security*, Vol. 18.
- WOLFERS, Arnold, (1952), "National Security" As An Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*, Vol.67.
- YAHYA, Rebat, (2005), "Federasyon, Irak'ın Bölünmesine Yönelik Bir Girişim Mi?", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *El Karama*, 4 Ekim.
- YAVUZ, Kemal, (2005), "ABD'nin Vazgeçilmezi incirlik", *Akşam*, 23 Ocak.
- YILDIZOĞLU, Ergin, (2003), "Dünya Ekonomisine Bakış", *Cumhuriyet*, 24 Nisan.
- YILMAZ, Hasan, (2003) "Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası", *Stratejik Analiz*, Cilt 3, Sayı 35, Mart.
- YİXUE, Wu, (2004), "NATO'nun Irak'taki Varlığı Sorunları Çözmeyecektir", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *China Daily*, 1 Temmuz.

ZECCHİNİ, Laurent, (2004), "Washington, NATO'da Yeni Bir Başkaldırının Başlangıcıyla Karşı Karşıya", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Le Monde*, 27 Ocak.

ZEKİ, Nebil, (2005), "Taksim Hayaleti Tehdit Ediyor", Çev., Başbakanlık Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *El-Wafd*, 24 Ocak.

ZİMMERMAN, Joseph, (1992), "Contemporary American Federalism: The Growth of National Power", *Praeger*, New York.

<http://www.alquds.co.uk/index.asp?fname=2005-a35.htm&storytitle> (15.12.2005a).

<http://www.alquds.co.uk/index.asp?fname=200526g30.htm&storytitle> (15.12.2005b).

<http://www.alquds.co.uk/index.asp?fname=2006027003d.htm&storytitle> (12.05.2006).

http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2004/03/iraq-transitional-administration-law_8mar2004.htm (16.01.2006)

<http://www.kerkuk.net/arabic/index.asp?id=2256&katagori=25&s=analizdetay> (12.05.2006).

<http://www.middle-east-online.com/opinion/?id=38011> 2005 (12.05.2006).

<http://www.msb.gov.tr/Gnppd.htm> (16.01.2006)

<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, (28.06. 2004a).

<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm>, (28.06.2004b).

<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-098e.htm>, (28.06.2004c).

<http://www.ndu.edu/inss/books/booksQ1/6lobalCenturyJune2001/qlobcencont.html> (16.01.2006)

<http://www.turkmencephesi.org/haberdetay.asp?haberid=626> (29.08.2003).

http://web.krg.org/articles/article_detail.asp?showsecondimage=&rubricnr=81&articlenr=8534(12.05.2006).

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Adana'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini K.Maraş'ta yaptıktan sonra 1995 yılında Işıklar Askeri Lisesine girdi. 2003 yılında Kara Harp Okulu'nu bitirdi. Bir yıl Tuzla Piyade Okulu'nda eğitim gördükten sonra halen çalıştığı Seymen/Kocaeli'de konuşlu Tank Tb./GK. K.lığına takım komutanı olarak atandı.